

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

Czasopismo naukowe Komitetu Nauk Teologicznych
Polskiej Akademii Nauk

ABSTRAKTY
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH
2006-2025

OPRACOWANIE

Magdalena Lipińska

Agata Rujner

Małgorzata Laskowska

Marian Machinek

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

1 (2006)

Temat wiodący: Specyfika badań teologicznych

Ks. Marian Rusecki

Pojęcie objawienia w Dei Verbum

W tym roku przypada 40-lecie proklamowania konstytucji rady *Dei verbum* (18 XI 1965), co wpłynęło na rozwój teologii Objawienia. W niniejszym artykule autor stara się zgodnie z konstytucją odtworzyć rzeczywistość Objawienia, które ma charakter interpersonalny. Autorem jest Bóg objawiony, a człowiekiem – adresatem. Bóg objawia się z miłości, aby zaprosić człowieka do udziału w życiu wiecznym. Pełnia i kres objawienia dokonało się we wcielonym Synu Bożym. Bóg objawia się od początku stworzenia, w sposób szczególnie pierwszym ludziom (pierwotne Objawienie), a także w ciągu dziejów różnych narodów, aż do wybrania Abrahama. W wybranym narodzie Bóg objawił tajemnicę swojej woli i działał w nim, aby przygotować ludzkość do przyjścia Jezusa Chrystusa, co szczególnie ukazali prorocy. Wcielony Syn Boży objawiał Boga przez całe swoje życie, swoje nauczanie, czyny i postępowanie wobec ludzi, a także przez mękę, śmierć i zmartwychwstanie. W niniejszym artykule autor ukazuje znaczenie objawienia dla wiary i życia chrześcijańskiego, Kościoła, świata i teologii. Autor krytykuje przy tym pluralistyczną teologię religii.

Słowa kluczowe: Objawienie, *Dei Verbum*, Wcielenie, Słowo Wcielone, teologia pluralistyczna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118062/edition/102679/content>
<https://doi.org/10.24425/118062>

Ks. Krzysztof Góźdz

Odwieczne znaczenie Człowieczeństwa Jezusa

Artykuł porusza niezwykle ważny i jednocześnie trudny temat uwierzytelniania faktu Wcielenia we współczesnej teologii i antropologii. Systematyczna refleksja zostaje przeniesiona na praktyczną stronę życia chrześcijańskiego. Ta specyficzna cecha teologii Karla Rahnera przenika fundamentalną relację chrześcijańską, relację między światem boskim i ziemskim na poziomie osobowego zjednoczenia obu natur w Jezusie Chrystusie. Wydarzenie Wcielenia uwidacznia rolę człowieczeństwa Chrystusa w dziele odkupienia. Wyraża ono radykalny dar człowieka dla Boga, który komunikuje się z samym sobą. Dzisiejszy człowiek uzyskuje swoje spełnienie (odkupienie) dzięki swej transcendencji w kierunku Boga, która osiągnęła swój absolutny wymiar w Jezusie Chrystusie. Wyjście człowieka jako istoty transcendentalnej w kierunku Boga nie jest samoodkupieniem, ale dokonuje się mocą Boga, który komunikuje się z człowiekiem i w ten sposób staje się jego Zbawicielem. Rahner słusznie

zauważa zatem, że znaczenie człowieczeństwa Jezusa polega na tym, że Bóg dokonuje odkupienia człowieka przez Boga-Człowieka, to znaczy, jak nauczała szkoła rzymska, odkupienie dokonuje się „w Człowieku”.

Słowa kluczowe: wcielenie, odkupienie, samozbawienie, Karl Rahner, antropologia chrześcijańska.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118063/edition/102680/content>
<https://doi.org/10.24425/118063>

Ks. Czesław Rychlicki

Teologia w przestrzeni społeczno-kulturowej

Teologia uprawiana w Kościele i pod jego kierownictwem musi być zawsze świadoma odpowiedzialności wobec wiary całego Ludu Bożego i dlatego musi przyjąć naukę, która nie przekracza doktryny wiary. Nie narusza to w żaden sposób swobody badań teologicznych. Wolność badań powinna być jednak realizowana w zakresie i w wierze Kościoła. Tak rozumiana integralność teologii może przyczynić się do chrześcijańskiej formacji studentów. Chociaż teologia zajmuje uprzywilejowane i odpowiedzialne miejsce w formacji kandydatów do kapłaństwa, nie może być dzisiaj traktowana jako przywilej zarezerwowany wyłącznie dla nich, dla sióstr zakonnych lub dla niektórych tylko świeckich, którzy przygotowują się do nauczania religii w szkołach publicznych. Akademicka, parafialna, diecezjalna, krajowa i międzynarodowa opieka duszpasterska w coraz bardziej jednoczącej się Europie oraz współpraca w dziedzinie badań na naszych wydziałach uniwersyteckich powinny być podstawą naszej wspólnej refleksji. Propozycja otwartych wykładów i konferencji dla wydziałów teologicznych, także dla studentów innych wydziałów uniwersyteckich, mogłaby być użyteczna dla zjednoczenia różnych klas społecznych, które niejednokrotnie pozostawały zamknięte we własnych kręgach. Nie można zapominać, że dzisiejsi odbiorcy orędzia chrześcijańskiego mają swoje rozumienie kulturowe i swój sposób myślenia ukształtowany przez mentalność naukową i techniczną, która ma tendencję do pogłębiającego się pluralizmu kultur, które twierdzą, że zaspokajają potrzeby człowieka. W tym kontekście teologia czuje się szczególnie wezwana do zajęcia się na poziomie krytyczno-naukowym dialogiem z kulturą i nauką, w przekonaniu, że przesłanie, które nie jest wcielenie w kulturę historyczną, nie będzie traktowane poważnie. W ostatnich latach w Polsce, gdzie zauważa się otwarcie państwowych uczelni na teologię, tworzy się klimat akademickiego szacunku i realizuje się wiele konkretnych projektów współpracy. Wszystko to jest możliwe, ponieważ u podstaw obu instytucji leży głębokie przekonanie, że teologia, ze swoim szczególnym przedmiotem badań, wieńczy w pewien sposób ludzką, intelektualną i chrześcijańską formację człowieka.

Słowa kluczowe: teologia, wolność badań, kultura, pluralizm, formacja intelektualna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118064/edition/102681/content>
<https://doi.org/10.24425/118064>

Ks. Czesław Bartnik

Teologia personalistyczna

Autor, jako twórca oryginalnego systemu personalizmu, opowiada się w niniejszym opracowaniu za wykorzystaniem filozofii w jak największym stopniu, w tym personalizmu, w teologii systemowej rozumianej jako doktryna wiary. Wskazuje on na daleko idące znaczenie personalizmu w hermeneutyce J 1, 14 i przedstawia szkic personalizmu w ramach teologii dogmatycznej, która dzisiaj musi być uwolniona od reizmu.

Słowa kluczowe: personalizm, Czesław Bartnik, teologia personalistyczna, doktryna wiary.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118065/edition/102682/content>
<https://doi.org/10.24425/118065>

Ks. Tadeusz Dzidek

Ograniczenia rozumu w teologicznym poznaniu Boga

W niniejszym studium stawiamy o pytanie: gdzie są ograniczenia poznania rozumowego w teologicznym poznaniu Boga? Do granic formalnych, to znaczy takich, które wynikają z samej natury teologii, należą: pośredni charakter poznania Boga, uwikłanie języka teologicznego w immanencji, brak samowystarczalności rozumu jednostki wobec eklezjalnego charakteru poznania. Z kolei treściowe ograniczenia rozumu ukazują się w ontologicznych twierdzeniach teologii pozytywnej, w przeczeniach teologii negatywnej i w darze mistycznego zjednoczenia. W konfrontacji z całością przesłania o Bogu przekazywanego w tradycji chrześcijańskiej, teologia katafatyczna domaga się pomocy dwóch dróg poznania: apofatycznej i mistycznej. W trudzie ogarnięcia całego depozytu wiary przy pytaniu o Boga w oparciu o własne zdolności, teologia odsyła od stanowczych twierdzeń o Bogu do przyjęcia daru przemiany umysłu. Tworzy się w ten sposób krąg hermeneutyczny, w którym człowiek staje ponownie u początku drogi, która „od wiary wychodzi i ku wierze zmierza” (Rz 1, 4). Ścisłe powiązanie teologii z mistyką sprawia, że teologia nie powinna być pojmowana jako aktywność jedynie niektórych wiernych w Kościele. Myślenie o Bogu, będące jednocześnie intelektualnym zgłębianiem, modlitwą i pragnieniem stanowi sam rdzeń życia chrześcijańskiego. Każdy z tych elementów może odgrywać różną rolę w drodze do zjednoczenia z Bogiem. Ważne jest jednak podkreślenie niezbędności poznania intelektualnego w tym procesie.

Słowa kluczowe: poznanie Boga, teologia, rozum, wiara, teologia apofatyczna, teologia katafatyczna.

Pełny tekst (w j. niemieckim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118066/edition/102683/content>
<https://doi.org/10.24425/118066>

Ks. Krzysztof Guzowski

Logos - Osoba - Symbol: Teologia słowa w perspektywie personalistycznej

Autor artykułu przedstawia *teologię słowa* w nowym świetle, łącząc trzy kategorie, które wzajemnie się wyjaśniają: słowo, osoba i symbol. W celu zbliżenia perspektyw teologicznych teologii katolickiej i protestanckiej, z których pierwsza związana jest z teologią sakramentu, a druga z teologią słowa, autor posługuje się wieloma przykładami z Biblii, aby pokazać, że słowo zostało zrównane z osobistym aktem Boga, z Osobą Słowa, jak to pokazuje Nowy Testament. Słowo wcielone, przez swoje zjednoczone człowieczeństwo i boskość, pełni funkcję symbolu w Objawieniu, które (według współczesnej definicji) jest syntezą tego, co widzialne i duchowe, tego, co boskie i tego, co ludzkie, itd. Nadmiar znaczenia jest cechą charakterystyczną symbolu, a zatem zawsze otwiera nas na tajemnicę. Sugestia ta pozwala na połączenie teologii sakramentu i teologii słowa.

Słowa kluczowe: Logos, symbol, Słowo Wcielone, Osoba Chrystusa, tajemnica.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118067/edition/102684/content>
<https://doi.org/10.24425/118067>

Ks. Walerian Słomka

Teologia doświadczenia chrześcijańskiego

Autor artykułu odwołuje się do zasady Husserla, zgodnie z którą każda nauka powinna być uzasadniona doświadczeniem właściwym dla niej samej, a także odnosi się do uznania tak wielu rodzajów doświadczeń, ile istnieje rodzajów rzeczywistości. Tak więc autor wykazuje w swoim artykule, że dzięki mocy wiary chrześcijańskiej, nadziei i miłości oraz dzięki mocy darów Ducha Świętego jesteśmy w stanie spotkać Boga, który objawia się i dokonuje naszego odkupienia w Tajemnicy Chrystusa. Autor zwraca również uwagę, że ta specyficzna widzialność wiary, nadziei i miłości, wraz z odczuciem działania Ducha Świętego, stanowią podstawę doświadczenia chrześcijańskiego, wspólnego i mistycznego. Tak zdefiniowane doświadczenie chrześcijańskie powinno być źródłem poznania teologicznego w ogóle i być źródłem akademickiego kultywowania wiodącej i formalnej teologii. Teologia, która ma swoje źródło w takim doświadczeniu, powinna być również możliwa do zweryfikowania według kryterium takiego doświadczenia. W tym sensie teologia chrześcijańska nie jest racjonalistycznym i naturalistycznym wnioskowaniem z tekstów Pisma Świętego i *Magisterium Ecclesiae*, ale jest formalnym wyjaśnieniem i interpretacją wyżej wymienionego doświadczenia chrześcijańskiego. Autor twierdzi również, że kościelne cechy doświadczenia chrześcijańskiego wykluczają jego indywidualistyczne postrzeganie i nie umniejszają roli *Magisterium Ecclesiae* w fakcie samego doświadczenia i kultywowania teologii jako wyjaśnienia i interpretacji doświadczenia.

Słowa kluczowe: doświadczenie, wiara, *Magisterium Ecclesiae*, Duch Święty.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118068/edition/102685/content>
<https://doi.org/10.24425/118068>

Ks. Jacenty Mastej

Apologijny wymiar świadectwa wiary chrześcijańskiej

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie związku między apologią a chrześcijańskim świadectwem wiary. Autor wskazuje na te momenty świadectwa, które charakteryzują się usprawiedliwieniem, uzasadnieniem i tym samym apologią wiary. Nie mówi więc o apologii jako o czymś dodatkowym, mającym na celu uwiarygodnienie świadectwa tak, jak było ona obok niego, ale o rzeczywistości zasadniczo związanej ze świadectwem i odnoszącej się do jego natury. Temat ten został przedstawiony w trzech punktach: apologetyczny wymiar świadectwa Jezusa z Nazaretu, apologetyczny charakter trwałego świadectwa Kościoła oraz uznanie i motywacyjna skuteczność chrześcijańskiego świadectwa wiary.

Słowa kluczowe: apologia, świadectwo wiary, Kościół, wiarygodność.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118069/edition/102686/content>
<https://doi.org/10.24425/118069>

Ks. Wincenty Myszor

Gnoza jako faktor rozwoju teologii

W drugim i trzecim wieku po Chrystusie spór z gnostycyzmem dał impuls do rozwoju teologii Kościoła. Możemy to zaobserwować na przykładzie teologii Ireneusza z Lyonu. Jego polemika doprowadziła do wyjaśnienia doktryny Kościoła na temat kanonu Pisma Świętego, pojęcia Tradycji i oficjalnego nauczania. Typowe problemy teologicznej dyskusji drugiego wieku, takie jak znaczenie Starego Testamentu dla chrześcijaństwa i wiary w zmartwychwstanie, wyraźnie polemicznie sformułowane, jak zmartwychwstanie ciała czy soteriologiczne znaczenie śmierci Jezusa, były rezultatem walki z gnostycyzmem.

Słowa kluczowe: Ireneusz z Lyonu, gnoza, kanon, Pismo święte, doktryna Kościoła.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118070/edition/102687/content>
<https://doi.org/10.24425/118070>

Ojcowie Kościoła i pytania współczesnej eschatologii

Autor artykułu stara się udowodnić, że główne pytania i problemy, które pojawiają się we współczesnej eschatologii i jednocześnie uważane są za nowe, zostały sformułowane już wcześniej w nauczaniu Ojców Kościoła. Niestety, patrystyczna eschatologia nadal zaliczana jest do szeregu mniej zbadanych gałęzi wiedzy teologicznej. Jednak w źródłach patrystycznych można znaleźć ciekawe tezy, w tym oryginalne i nowatorskie stanowiska Ojców w podstawowych kwestiach eschatologicznych. Dotyczą one: 1) interpretacji losu duszy ludzkiej bezpośrednio po śmierci i kwestii sądu (wspólne jest stwierdzenie, że dusza sama rozpoznaje i ocenia stan jej podobieństwa do Chrystusa); 2) interpretacji szczęścia do czasu zmartwychwstania ciał (istotą szczęścia jest przebywanie z Chrystusem); 3) interpretacja czyśćca (oczyszczenie, czyli dojrzewanie w miłości); 4) interpretacja możliwości trwałego oddzielenia duszy od Boga (kwestia wieczności kary piekielnej, prowadząca do teorii apokatastazy); 5) interpretacja *visio beatifica* (kontemplacja i postrzeganie natury Boga). Wniosek jest taki, że w tendencjach współczesnej eschatologii refleksja i rozwój myśli ojców Kościoła nauczających o "rzeczach ostatecznych" jest znacząco reprezentowana.

Słowa kluczowe: Ojcowie Kościoła, eschatologia patrystyczna, dusza ludzka, szczęście wieczne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118071/edition/102688/content>
<https://doi.org/10.24425/118071>

Hagiologia a inne dyscypliny naukowe

W niniejszym artykule podjęto kwestię miejsca hagiologii wśród różnych dyscyplin naukowych. Samo słowo "hagiologia" jest nowe w polskiej i światowej literaturze teologicznej. Stąd nawet wielu teologów zdaje się czasem utożsamiać pojęcie "hagiologia" z "hagiografią". Gdy tylko zdamy sobie sprawę, że są to dwa różne pojęcia teologiczne, natychmiast nasuwa się pytanie o różnicę między nimi. Niniejsza praca jest pierwszą ilustracją ewolucji myśli – od hagiografii do hagiologii. Pojawia się pytanie o zasadność wprowadzenia pojęcia "hagiologia". Odrębność przedmiotu badań, która sama w sobie często wymaga zastosowania nowych metod, z pewnością świadczy o słuszności wprowadzenia pojęcia "hagiologia" do dotychczasowych badań hagiograficznych. W związku z tym nasuwa się kolejne pytanie: w jakim stopniu przedmiot badań hagiologii i hagiografii zbiegają się ze sobą? Jeśli świętość jako dar Boży zawsze wskazywała na człowieka, to pod pewnym względem temat hagiologii pokrywa się z tematem hagiologii. Wprowadzając dokładniejsze rozróżnienia, należy stwierdzić, że dokładne znaczenie "hagiografii" oznaczałoby popularne biografie świętych, naukowa hagiografia odnosiłaby się do biografii świętych, których życie zostało zbadane w oparciu o kryteria formalne przyjęte przez Kongregację ds. Kanonizacyjnych. Hagiologia natomiast oznaczałaby sferę wiedzy, która w sposób naukowy bada źródła i rozwija główne zagadnienia dotyczące świętości. Wydaje się, że ważniejsza różnica jest widoczna w samej

metodologii badań niż w temacie hagiografii i hagiologii. Narracja popularna, często stosowana przez kronikarzy w biografiiach świętych, powinna być raczej zastąpiona narracją bardziej obiektywną i naukową. Aby stworzyć narrację naukową, hagiolog powinien zdobyć wszechstronną wiedzę, obejmującą szeroki zakres tematów naukowych: Biblię, Tradycję Kościoła, hagiografię, teologię duchowości, liturgikę, historię Kościoła, psychologię itp. Dlatego niniejsze opracowanie ukazuje relacje między hagiologią a wyżej wymienionymi dziedzinami nauk teologicznych i humanistycznych. Autor ma świadomość, że związek między hagiologią a innymi dyscyplinami naukowymi jest bardzo szeroki i wymaga szerszych badań. Można powiedzieć, że artykuł stanowi niewielkie kompendium badanego tematu i wskazuje na potrzebę prowadzenia dalszych badań w tej dziedzinie.

Słowa kluczowe: hagiologia, hagiografia, święci, teologia duchowości, Tradycja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118173/edition/102783/content>
<https://doi.org/10.24425/118173>

Ks. Jarosław Popławski

Europejskie prądy duchowości i ich wpływ na tradycję polskiej duchowości

Badając zagadnienie duchowości polskiej, można zauważyć, że na samym początku, czyli w momencie wprowadzenia Polski do chrześcijańskiej Europy, nie istniały żadne nurty duchowości europejskiej. Duży wpływ na powstanie i rozwój polskiej duchowości miały zakony. Wśród wymiarów duchowości europejskiej uprawianej w Polsce na szczególną uwagę zasługuje wymiar chrystocentryczny i maryjny.

Słowa kluczowe: duchowość, duchowość polska, zakony, chrystocentryzm, maryjność.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/118760/edition/103326/content>
<https://doi.org/10.24425/118760>

Ks. Jerzy Misiurek

Wkład Polski w rozwój teologii duchowości

Polscy autorzy dzieł religijnych wnieśli znaczący wkład w powstanie i rozwój teologii duchowości, która od 1931 roku stała się odrębnym przedmiotem studiów teologicznych. W średniowieczu wybitnymi polskimi teologami byli Mateusz z Krakowa (+1410) i Jakub z Paradyża (+1464). Dotarli oni do Niemiec i Czech, gdzie ich dzieła zyskały pewne uznanie. *Confessio Fidei Catholicae Christiana* (Moguntiae 1557) Stanisława Hozjusza (+1579) to jedno z najważniejszych dzieł nowożytnych, napisane po łacinie i wydane 39 razy w ciągu życia autora. Treść dzieła miała znaczny wpływ na postawy ówczesnych ludzi. Duchowość ukierunkowaną chrystocentrycznie reprezentują Stanisław Sokołowski (+1593) i Kasper Drużbicki (+1662). Wiele ważnych myśli o życiu duchowym, zwłaszcza o mistyce katolickiej,

pochodzi od Mikołaja z Mościsk (+1632). Pierwszym traktatem o teologii ascetycznej i mistycznej jest *Summarium Asceticae et Mysticae Theologiae* (Cracoviae 1655). Grzegorz Terecki (+1659) w swoim *Directorium Spiritualis Vitae Fratrum Eremitarum Ordinis Sancti Pauli Eremitae* (Cracoviae 1649) również umiejętnie połączył ascetyzm i mistycyzm. Znaczącą rolę w propagowaniu i rozwoju teologii duchowości odegrali cystersi: Michał Antoni Hacki (+1703) i Feliks Simplex Łącki (+ok.1700) wraz ze Stanisławem Papczyńskim (+1701) i Florianem Jaroszewiczem (+1771). Niezależnie od tego, pisma polskich zmartwychwstańców, zwłaszcza Piotra Semenki, znacznie wzbogaciły duchowość katolicką. Wiele dzieł istotnych dla rozwoju teologii duchowości powstało w ostatnim czasie, w tym w XX wieku. Józef Sebastian Pelczar (+1924), Aleksander Żychliński (+1945), Józef Puchalik (1958), Antoni Słomkowski (+1982) i Stanisław Witek (+1987) to ważni autorzy, których prace rzucają nowe światło na problemy życia duchowego i zapewniają teologii duchowości zasłużoną pozycję wśród dyscyplin teologicznych.

Słowa kluczowe: teologia duchowości, święci, średniowiecze, życie duchowe.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/122595/edition/106867/content>
<https://doi.org/10.24425/122595>

Ks. Stanisław Urbański

Mistyka miłosiernej świętości według św. Faustyny

Temat mistyki miłosiernej świętości według św. Faustyny nie został jeszcze podjęty w literaturze teologicznej. Faustyna podaje definicję świętości i ukazuje jej rozwój aż do momentu osiągnięcia unii mistycznej. Jest to zatem świętość mistyczna, której ostateczną normą jest jedność z Jezusem. Faustyna wierzy w to, że Miłosierdzie Boże uczyni ją świętą. W tym kontekście możemy zrozumieć, że była to świętość miłosierna wyrażona przez przyjęcie miłosierdzia i odrzucenie grzechu. Chrystus wprowadza ją w tajemnicę swojej Męki. Pascha świętości, którą osiąga chrześcijanin poprzez więź z Jezusem, powoduje zanurzenie w Jego śmierci i powołanie do życia w Jego zmartwychwstaniu. Jest to świętość paschalna. Tajemnica paschalna stanowi zatem centrum mistycznego życia św. Faustyny. Faustyna. W związku z tym kładzie ona silny akcent na to mistyczne zjednoczenie z cierpieniem Chrystusa wraz z Jego śmiercią na krzyżu. Faustyna odkrywa swoje powołanie do świętości pod wpływem Paschy jako wezwanie do stania się ofiarą całopalną ofiarowaną Bogu. To dzieło świętości możemy nazwać mistyką miłosiernej świętości. Faustyna pisze także o tym, nie tylko o miłosierdziu.

Słowa kluczowe: Faustyna Kowalska, Miłosierdzie Boże, mistyka, świętość.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123698/edition/107906/content>
<https://doi.org/10.24425/123698>

Ks. Kazimierz Panuś

**W służbie słowa, które nie przemija.
O kaznodziejstwie papieża Jana Pawła II**

Papież Jan Paweł II został uznany za wielkiego mistrza przepowiadanego słowa. Każda z jego homilii promieniowała wiarą i żywym uczuciem, głębią wewnętrzną i znakomitą techniką oratorską. Potrafił wypełnić homilię słowem osobistego wyznania wiary i świadectwa, potrafił wygłosić przemówienie używając twórczego i dialogicznego języka, a w świecie coraz bardziej zsekularyzowanym umiał być prorokiem, a więc świadkiem niewidzialnego Boga.

Słowa kluczowe: kaznodziejstwo, dialogiczny styl, świadectwo, Jan Paweł II.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/124349/edition/108504/content>
<https://doi.org/10.24425/124349>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

2 (2007)

Temat wiodący: Metodologia teologii

Ks. Antoni Tronina

Metodologia badań nad orędziem Starego Testamentu

Artykuł opiera się głównie na dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacja Biblii w Kościele* (1993), ale odnosi się również do dokumentu *Naród Żydowski i jego Pisma Świętego w Biblii chrześcijańskiej* (2001). Pierwsza część artykułu dotyczy zarysu historii egzegezy Starego Testamentu, a w szczególności wspólnego dziedzictwa wiary samarytańskiej, żydowskiej i chrześcijańskiej. Druga część opisuje współczesne metody i sposoby prowadzenia badań biblijnych.

Słowa kluczowe: Biblia hebrajska, Qumran, metodologia nauk biblijnych, historia egzegezy, dialog żydowsko-chrześcijański.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119677/edition/104116/content>
<https://doi.org/10.24425/119677>

Ks. Waldemar Chrostowski

Zarys metodologii biblistyki Nowego Testamentu

Metodologia badań nad Nowym Testamentem odzwierciedla sposób, który jest powszechnie akceptowany przez uczonych pracujących z drugą częścią Biblii chrześcijańskiej w celu rozwiązywania trudności i problemów związanych z właściwym odczytywaniem, rozumieniem i interpretacją tekstu biblijnego. Biorąc pod uwagę ważny dokument Papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacji Biblii w Kościele* (1993), artykuł opisuje podstawowe rozróżnienia między podejściami i metodami jako dwa ogólne sposoby badania Biblii. Szczególną uwagę zwraca się tu na metodę historyczno-krytyczną, podkreślając, że jej zastosowanie jest konieczne w badaniach naukowych nad czterema Ewangeliami, jak również innymi księgami kanonicznymi. Metodologia badań nad Nowym Testamentem powinna również odzwierciedlać poważną znajomość interpretacji podanych przez Ojców Kościoła i *Wirkungsgeschichte* Biblii.

Słowa kluczowe: metodologia, podejścia i metody w biblistyce, metoda historyczno-krytyczna, nowe metody literackie, egzegeza Ojców Kościoła, *Wirkungsgeschichte*.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119678/edition/104117/content>
<https://doi.org/10.24425/119678>

Ks. Roman Bartnicki

Krytyka narracyjna w egzegezie angielskojęzycznej

Analiza narracyjna jako jedna z metod analizy tekstu biblijnego rozwinęła się pod koniec lat 80. XX w. W artykule autor wskazuje twórców i prekursorów tej metody (G. Genette, S. Chatman, D. Rhoas, D. Michie, A. Culpepper), następnie omawia podstawowe elementy narracji: treść i formę (story, discours) oraz sposoby ich analizy. W aspekcie treściowym analizie podlegają wydarzenia, postacie i okoliczności, w warstwie zaś formalnej analizowane są określone zabiegi narracyjne decydujące o sposobie przekazania danego wydarzenia. Autor zaznacza, że analiza narracyjna nie powinna być stosowana w sposób wyłączny, ale wraz z innymi metodami, przede wszystkim, metodą historyczno-krytyczną.

Słowa kluczowe: egzegeza, analiza narracyjna, narratologia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119679/edition/104118/content>
<https://doi.org/10.24425/119679>

Ks. Bogdan Czesz

Metodologia patrologii – patrystyki

Metodologia stosowana w patrologii/patrystyce wynika z jej podziału na dyscypliny czysto teologiczne. Przed Soborem Watykańskim II termin „patrologia” był używany w znaczeniu historyczno-filozoficznym, co prowadziło do postrzegania patrologii jako dziedziny historycznej. Badania dotyczyły dawnych pism chrześcijańskich z punktu widzenia chronologicznego i literackiego. Podejście to wiązało się z zastosowaniem metodologii badawczej typowej dla nauk historycznych. Od Soboru Watykańskiego II patrologia jest uważana za dziedzinę teologii, a nazwa patrystyka jest używana częściej. Stopniowo obserwuje się jej ścisły związek z dogmatyką. Celem patrystyki jest przedstawienie myśli teologicznej Ojców Kościoła. Aby osiągnąć ten cel, badacz musi przeprowadzić dogłębną analizę pism Ojców Kościoła za pomocą kryteriów teologicznych i literackich w kontekście historycznym. Korzystając z nauczania Ojców Kościoła, patrystyka powinna ukazywać rozwój myśli teologicznej, bez utożsamiania się z historią Kościoła, historią dogmatów czy starożytną literaturą chrześcijańską.

Słowa kluczowe: Ojciec Kościoła, patrologia, teologia patrystyczna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119680/edition/104119/content>
<https://doi.org/10.24425/119680>

Historia Kościoła. Przedmiot – metoda – periodyzacja

Wizja historii Kościoła zależy od jego koncepcji. Według katolickiej eklezjologii Kościół należy do tajemnic wiary. Jako mistyczne Ciało Chrystusa, jako wspólnota wiary i łaski, jest on rzeczywistością teologiczną. Jako Lud Boży Nowego Przymierza, jako widzialna, zinstytucjonalizowana wspólnota, jest on jednocześnie rzeczywistością historyczną. Historia, jako nauka o przeszłości człowieka, również pozostaje dla nas tajemnicą, ponieważ pochodzenie i cel człowieka i ludzkości pozostaje w mroku. Historyk nie jest w stanie zbadać początku i końca historii. Tylko wiara może dać nam wiedzę o tych rzeczach. Historia to nie tylko przeszłość, ale sięga również do teraźniejszości, więc historyk musi bardzo ostrożnie obchodzić się z historią i tym, co się wydarzyło. Zadaniem historiografii jest zbliżenie nas do pokoleń ludzi z przeszłości, aby móc ich zrozumieć i nawiązać z nimi dialog. Punkt widzenia, z którego należy rozpatrywać historię Kościoła, wiąże się z jego najważniejszym zadaniem i celem, który postawił przed nim Założyciel: możliwie wszystkich ludzi uczynić uczniami Chrystusa i doprowadzić do życia wiecznego. Historiografia Kościoła powinna pokazać, jak to zadanie było rozumiane i realizowane w minionych wiekach. Ma to być postrzegane jednocześnie jako kryterium wyboru tego, co jest analizowane, jak i jako znak rozpoznawczy ważnych wydarzeń w historii Kościoła. Historyk kościelny do badania tego tematu musi stosować wszystkie metody historyczno-krytyczne, tzn. najpierw musi starannie zebrać wszystkie źródła i przeanalizować je krytycznie. Analiza poprzez precyzyjny opis jest najczęściej stosowaną metodą, ponieważ historia należy do nauk opisowych. Następnym ważnym krokiem jest interpretacja, w ramach której historyk kościelny potrzebuje teorii historii, która pozwoli mu zrozumieć zebrane źródła. Taka teoria zakłada: 1) tożsamość Kościoła w ciągu dwóch tysięcy lat jego historii; Kościół zachowuje swoją tożsamość mimo przemian pozostaje ten sam, choć nie taki sam (jak rozwijające ziarno gorczycy); 2) Opatrzność Boską interweniującą w historii; 3) misję Kościoła w historii zbawienia; 4) religijne siły w świadomości ludzi. W świetle tych przesłanek Historia Kościoła wydaje się być raczej dyscypliną teologiczną niż czysto humanistyczną. Podział historii Kościoła na okresy uwzględnia różne obszary kulturowe, w których szerzyło się chrześcijaństwo, oraz ideologie europejskie, z którymi Kościół musiał się skonfrontować.

Słowa kluczowe: historia Kościoła, określenia Kościoła i historii, materialny i formalny przedmiot, metody, klucze interpretacyjne (założenia badawcze), periodyzacja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119681/edition/104120/content>
<https://doi.org/10.24425/119681>

Ks. Marian Rusecki, Ks. Jacenty Mastej

Metodologia teologii fundamentalnej. *Demonstratio christiana*

W artykule poruszono kwestię *demonstratio christiana* w teologii fundamentalnej w trzech częściach. Po pierwsze, zaprezentowano tradycyjne podstawy objawienia spełnionego w Jezusie Chrystusie (1), a następnie przedstawiono współczesny traktat chrystologiczny (2). Na

koniec sugeruje się możliwość przedstawienia faktów chrystologicznych i eklezjologicznych w zharmonizowanych kategoriach (3).

Słowa kluczowe: Jezus Chrystus, teologia fundamentalna, chrystologia, eklezjologia, Objawienie, wiarygodność.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119683/edition/104122/content>
<https://doi.org/10.24425/119683>

Ks. Henryk Seweryniak

Metodologia eklezjologii fundamentalnej. Demonstratio catholica

W niniejszym artykule autor analizuje genezę, naturę i strukturę metodologiczną eklezjologii fundamentalnej. Analizy pokazują, że oryginalność tej dyscypliny teologicznej polega na badaniu samoświadomości Kościoła z punktu widzenia wiarygodności. Badanie to musi być racjonalne i empiryczno-historyczne oraz konfesyjno-dogmatyczne lub konfesyjno-apologiczne. Ostatecznie autor poświęca się refleksji nad sposobami argumentacji w fundamentalnej eklezjologii (*viae: paradoxae, notarum, historica*, dzisiaj także: *dialogica, communionis, ethica*) i nad jej głównymi tematami.

Słowa kluczowe: teologia fundamentalna, eklezjologia fundamentalna, Kościół, wiarygodność.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119684/edition/104123/content>
<https://doi.org/10.24425/119684>

o. Ireneusz S. Ledwoń OFM

Metodologiczny status teologii religii

W artykule autor nakreśla historię badań naukowych nad religią (angażując perspektywę filozofii, teologii i religioznawstwa), czynniki decydujące o rozwoju teologii religii oraz jej miejsce wśród nauk religioznawczych. Po przedstawieniu tematyki teologii religii, a także związanych z nią aktualnych dyskusji metodologicznych, autor rozwija współczesne paradygmaty tej dziedziny: ekskluzywność, pluralizm i inkluzywność. Ostatnia część artykułu ukazuje relacje istniejące między teologią religii a teologią fundamentalną jako dyscyplinami powiązanymi historycznie, merytorycznie i metodologicznie.

Słowa kluczowe: teologia religii, chrześcijaństwo a religie pozachrześcijańskie, nauki religiolologiczne, wyjątkowy charakter chrześcijaństwa.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119685/edition/104124/content>
<https://doi.org/10.24425/119685>

Metodologia teologii Dogmatycznej

Istnieją cztery główne typy metodologii w naukowych badaniach w ramach dogmatyki katolickiej: historyczny, pozytywistyczny, systematyczny (spekulacyjny) i personalistyczny. Ponadto istnieje wiele metod fragmentarycznych lub redukcjonistycznych: hermeneutyczna, narracyjna, kerygmaticzna, intuicyjna, językowa, strukturalistyczna i inne. Podstawowe typy metodologii starają się objąć nie tylko wierzenia, ale całą rzeczywistość religijną.

Słowa kluczowe: teologia, meta-teologia, metoda dogmatyczna, personalizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119686/edition/104125/content>
<https://doi.org/10.24425/119686>

o. Andrzej A. Napiórkowski OSPPE

Przyczynek do metodologii eklezjologii integralnej

W całej dziedzinie nauk teologicznych, zwłaszcza po Soborze Watykańskim II, dokonano się wiele istotnych zmian, które odnoszą się nie tylko do ich aspektu merytorycznego, ale jeszcze bardziej do metodologii. Potrzeba nowej precyzji i dopracowania jest szczególnie widoczna w traktacie o Kościele. W niniejszym artykule przedstawiono kilka rozważań odnoszących się do metodologii eklezjologii integralnej, czyli tej, która łączy w sobie całość współczesnych osiągnięć nauki o Kościele dokonanych przez apologetykę, teologię fundamentalną i dogmatyczną. Wyzwanie to w naturalny sposób wykracza poza ramy tego opracowania, ponieważ każda z tych trzech dziedzin ma swój własny cel, przedmiot i metodę w ramach własnej autonomii. Niemniej jednak podjęcie naukowej refleksji w tym zakresie może zaowocować dokładniejszym, czyli pełniejszym obrazem rzeczywistości Kościoła, który pozostaje bosko-ludzkim misterium. Aktualnie integralna eklezjologia, dzięki pluralistycznie rozwijającej się teologii fundamentalnej i dogmatycznej, która wyraża tajemnicę Kościoła w perspektywie historyczno-zbawczego, semiotycznego, personalistycznego, transcendentalno-antropologicznego, symbolicznego lub immanentnego, stosuje dwa rodzaje metod: subiektywną i obiektywną. Współczesny zwrot ku człowiekowi spowodował zwrócenie większej uwagi na metody typu subiektywnego. Dlatego wkład wielu teologów w rozwój metod psychologiczno-egzystencjalnych, transcendentalnych i personalistycznych musi być odnotowany z uznaniem. Analiza chrześcijaństwa w jego rzeczywistości kościelnej, w aspekcie człowieka i jego potrzeb, doprowadziła do odkrycia niektórych aspektów Kościoła, które do tej pory nie były tak dobrze wyeksponowane. Niemniej jednak pojawiają się zastrzeżenia wobec metod subiektywnych, wskazujące się na ich brak zadowalającej obiektywizacji i zdolności w uzasadnianiu wiarygodności Objawienia. Takie krytyczne głosy są najczęściej podnoszone przez przedstawicieli metod typu obiektywnego. Wśród metod typu obiektywnego zwyczajowo pojawiają się metody historyczno-syntetyczne, eklezjologiczno-analityczne i historyczno-zbawcze. Metody wymienione powyżej (subiektywne i obiektywne) są niestety wyrażane raczej jednostronnie. Wydaje się, że nadal brakuje w nich całościowego podejścia do tajemnicy Kościoła z pozycji metodologicznej. Trzeba też umieć dostrzec ostateczną

nieadekwatność jakiegokolwiek metodologii, także próby stworzenia deklarowanej przez nas metodologii dla teologii integralnej. Każda metoda eklezjologiczna, którą można się posłużyć w ramach eklezjologii całościowej, również nie będzie pozbawiona braków. Sam badacz, aby móc posunąć się do przodu w tworzeniu swojej metody, już na początku stoi przed kilkoma ważnymi wyzwaniami, które zadecydują o jego dalszej pracy. Musi on nie tylko zaakceptować jedną z koncepcji Kościoła, ale także opisać cel i zadania swojego sposobu uprawiania teologii. W tym ostatnim względzie pojawia się także szeroka opcjonalność metody eklezjologii syntetycznej.

Słowa kluczowe: apologetyka, teologia fundamentalna, eklezjologia dogmatyczna, eklezjologia fundamentalna, eklezjologia integralna, metodologia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119687/edition/104126/content>
<https://doi.org/10.24425/119687>

Ks. Paweł Góralczyk SAC

Teologia moralna - poszukiwanie tożsamości metodologicznej

Badanie zasad realizacji danej dyscypliny naukowej wiąże się przede wszystkim z pytaniem o jej tożsamość, specyfikę, a co za tym idzie również o jej odrębność od innych dyscyplin. Ta refleksja metodologiczna jest bardzo istotna dla zachowania jedności dyscypliny naukowej, ale także dla jej prawidłowego i łatwiejszego uprawiania. Jeśli chodzi o teologię moralną, jest ona dziś szczególnie istotna, ponieważ współczesne dyskusje na temat posoborowej odnowy tej dyscypliny doprowadziły do nowych badań nad jej statusem. Troska o tożsamość teologii moralnej powinna być związana z pytaniem o przyszły rozwój tej dyscypliny. Polega ona z jednej strony na coraz lepszym, pełniejszym i bardziej integralnym rozpoznawaniu i wykorzystywaniu konkretnych źródeł chrześcijańskich. Z drugiej strony jej dalszy rozwój zależy również od odważniejszego wykorzystania źródeł w ogóle, w tym również tych nie-teologicznych, które są ogólnie związane z rozwojem nauk humanistycznych. Nie należy zapominać, że teologia moralna jako odrębna dyscyplina naukowej refleksji nad Ewangelią, strzegąca swego statusu nauki normatywnej, nie może być zredukowana do zbioru wiedzy wypracowanej wyłącznie w kontekście tzw. nauk behawioralnych. Te ostatnie zajmują się zjawiskiem moralności jako faktem historycznym i społecznym; teologia moralna, choć musi korzystać z nauk behawioralnych i przyrodniczych, nie opiera się jednak wyłącznie na wynikach formalnej obserwacji empirycznej czy fenomenologicznego rozumienia (*Veritatis splendor* 111). Dążenie do rozwoju tej dyscypliny naukowej nie może nie brać pod uwagę podstawowej prawdy, że pozostaje ona nadal dyscypliną teologiczną, to znaczy, że jest to nauka wywodząca się z wiary i zasadniczo związana z zbawczą misją Kościoła.

Słowa kluczowe: etyka autonomiczna, etyka wiary, moralność eklezjalna, moralność chrystocentryczna, wolność, specyfika moralności chrześcijańskiej, nowa motywacja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119689/edition/104128/content>
<https://doi.org/10.24425/119689>

Ks. Jerzy Misiurek

Historia duchowości chrześcijańskiej w aspekcie metodologicznym

Przedmiotem historii duchowości jest badanie doświadczenia człowieka w jego relacji z Bogiem jako Istotą Absolutną, które jest realizowane i rozwijane na przestrzeni czasu. Zdolność do transcendowania umożliwia duchowi ludzkiemu kontakt z Absolutem i stąd możemy mówić o historii duchowości judaistycznej, muzułmańskiej, buddyjskiej, hinduskiej i oczywiście chrześcijańskiej. Jako dyscyplina naukowa historia duchowości narodziła się na początku XX wieku. Jej znaczenie wzrosło dzięki rozwojowi nauk historycznych, a zwłaszcza historii Kościoła i teologii. Jej stały rozwój znajduje swoje odzwierciedlenie w wielu badaniach naukowych, czasopismach, specjalistycznych wydaniach encyklopedycznych, słownikach. Historia duchowości chrześcijańskiej analizuje i stara się wyjaśnić więź, jaką człowiek przeżywa w kontakcie z Trójjedynym Bogiem, który w pełni objawił się w Jezusie Chrystusie. Ponieważ jest to interdyscyplinarna dziedzina nauki, wykorzystuje odpowiednie metody, aby dotrzeć do prawdy. Obserwacja, opis i interpretacja faktów, o których mowa w historii duchowości, ma ogromną wartość dla kultury ludzkiej.

Słowa kluczowe: historia, historia duchowości, teologia duchowości, źródła, metody, wiara, kultura, interdyscyplinarność, doświadczenie.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119690/edition/104129/content>
<https://doi.org/10.24425/119690>

Ks. Stanisław Urbański

Metodologia teologii duchowości

W niniejszym artykule przedstawiono różne definicje, przedmiot oraz metodę teologii duchowości zgodnie z koncepcją Soboru Watykańskiego II. Odwołując się do literatury zachodniej, autor przejawia różne wysiłki zmierzające do określenia istoty teologii duchowości propagowanej przez polskich teologów od czasów Soboru Watykańskiego II. Jest to zatem rodzaj syntezy myśli polskiej, ukazującej różne podejścia w definiowaniu teologii duchowości. Niniejszy artykuł ukazuje również unikalną polską metodę prowadzenia badań w dziedzinie mistyki teoretycznej i doświadczalnej. Autor odnosi się również do duchowości zakonnej oraz do różnych aspektów historii duchowości polskiej.

Słowa kluczowe: doświadczenie mistyczne, teologia świętych, mistyka przeżyciowa, mistyka postania, źródło teologiczne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119692/edition/104131/content>
<https://doi.org/10.24425/119692>

Z metodologii teologii pastoralnej

Teologia pastoralna prowadzi cztery rodzaje badań: badania monodyscyplinarne, multidyscyplinarne, interdyscyplinarne i intradyscyplinarne. Pierwszy rodzaj badań charakteryzuje się wspólnym celem i metodą, drugi ma wspólny cel, ale metody są różne, trzeci ma zarówno różne cele i metody, czwarty natomiast ma te same metody, ale różne cele. Współczesna teologia pastoralna wymaga badań multidyscyplinarnych, interdyscyplinarnych i intradyscyplinarnych, a uprawiający tę teologię musi posiadać kwalifikacje niezbędne do właściwego wykonywania swojej pracy. Paradygmat teologii pastoralnej opiera się na praktycznym sylogizmie. W konstrukcji tego sylogizmu przesłanka większa wiary zawiera ogólne zasady danego przypadku, natomiast mniejsza przesłanka wiary zawiera analizę rzeczywistości współczesnej; wniosek jest normatywny i aktualny. W każdej fazie w badaniach teologii pastoralnej, stosowane są różne metody pracy. W pierwszej fazie badań teologii pastoralnej (faza kościelna), oprócz metody dedukcyjnej, stosowane są inne metody, takie jak: metoda porównawcza, metoda pozytywna, egzegeza, interpretacja tekstu oraz analogia, itp. Druga faza badań (kairologiczna) obejmuje metodę historyczno-teologiczną, socjologiczno-teologiczną oraz powszechnie stosowane w nauce empirycznej metody, takie jak: obserwacja, wywiad, sondowanie, badanie na podstawie kwestionariusza oraz badanie na podstawie dokumentów. W badaniu dokumentów stosuje się takie metody, jak: metoda historyczna, krytyka i interpretacja materiału źródłowego, porównania, analiza tekstu itp. Trzecia faza (prakseologiczna) badań nad paradygmatem teologii pastoralnej, wykorzystuje syntezę, interpretację i klasyfikację, itd.

Słowa kluczowe: teologia pastoralna, nauka teologiczna, nauka praktyczna, praktyka kościelna, normy, zasady, badania multidyscyplinarne, badania interdyscyplinarne, badania intradyscyplinarne, paradygmat teologii pastoralnej, metody robocze, metody empiryczne, metody normatywne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119694/edition/104133/content>
<https://doi.org/10.24425/119694>

Pluralizm metodologiczny w nauce o liturgii

Liturgika jako odrębna dyscyplina teologiczna, wykorzystuje różne metody w swoich badaniach naukowych. Poza dotychczas stosowanymi metodami historyczno-genetycznymi i syntetyczno-teologicznymi, nauka liturgiczna musi dzisiaj również korzystać z metod, które wyłaniają się z duszpasterskiego wymiaru liturgii. Muszą być zatem wykorzystywane metody stosowane w naukach humanistycznych w celu ułatwienia badań interdyscyplinarnych. Szczególne znaczenie mają hermeneutyczne metody krytyki tekstu. Należy zapytać o semantykę, syntaktykę i pragmatykę poszczególnych elementów tekstu. Jako świat znaków i symboli zewnętrznych, liturgia musi być również badana metodami empirycznymi

(kwestionariusz, wywiad i obserwacja), tak jak ma to miejsce w naukach społecznych. Wyżej wymienione metody będą stosowane w zależności od celu badania i zakresu zadania.

Słowa kluczowe: liturgia, nauka o liturgii, metody badań liturgicznych, metody empiryczne, hermeneutyka liturgiczna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119695/edition/104134/content>
<https://doi.org/10.24425/119695>

Ks. Piotr Tomasik

Metodologia katechetyki podstawowe zagadnienia

Autor definiuje katechetykę jako badania nad katechezą i wskazuje, że definicja katechetyki jako nauki jest uzależniona od rozumienia katechezy w Kościele, która zmieniała się przez wieki. Dlatego też katechezę definiowano albo jako naukę pedagogiczną, albo teologiczną. W drugim przypadku, katecheza jest rozumiana albo jako subdyscyplina teologii pastoralnej, albo jako autonomiczna i interdyscyplinarna nauka teologiczna. Opowiadając się za tą ostatnią definicją, autor wskazuje na związek pomiędzy katechetyką a wspierającymi ją dyscyplinami naukowymi: pedagogiką, socjologią i psychologią, wyjaśnia specyfikę dedukcji katechetycznej i wyszczególnia modele badań katechetycznych.

Słowa kluczowe: katechetyka, katecheza, nauka interdyscyplinarna, model badań naukowych.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119697/edition/104136/content>
<https://doi.org/10.24425/119697>

Ks. Wiesław Przyczyna, ks. Gerard Siwek

O metodologii homiletyki

Homiletyka jest częścią teologii praktycznej. Jest to naukowa refleksja nad głoszeniem Słowa Bożego w dzisiejszej sytuacji. Homiletyka dzieli się na podstawową, materialną, formalną i szczególną. Przedmiotem badań homiletycznych są: teksty Pisma Świętego, dokumenty Kościoła, teksty teologiczne, a także teksty homilii, kazań i konferencji, jak też (rzadziej) dane z ludzkiego doświadczenia. Metody badań przypominają te stosowane w naukach nie teologicznych; wnioski płynące z tych badań mają jednak zawsze charakter teologiczny.

Słowa kluczowe: homiletyka, teologia przepowiadania, słowo Boże, funkcje Kościoła, przepowiadanie, homilia, kazanie, konferencja, metody robocze, paradygmat teologii pastoralnej, teologia pastoralna, teologia praktyczna, nauka teologiczna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119698/edition/104137/content>
<https://doi.org/10.24425/119698>

Ks. Marek Skierkowski

Ekumeniczny wymiar metody teologicznej

Artykuł podejmuje tematykę ekumenicznego wymiaru metody teologicznej. Ponieważ zjednoczenie chrześcijan powinno opierać się na poszukiwaniu pełni prawdy chrześcijańskiej, każdy dobry teolog podejmuje swoją pracę, uznając jej ekumeniczny charakter. Jest on otwarty na Ducha Świętego, na Biblię, na głos Magisterium hierarchicznego i na zmysł wiernych. Chce zrozumieć w sposób systematyczny i metodyczny wspólną wiarę wszystkich chrześcijan. W konsekwencji, być chrześcijańskim teologiem oznacza być ekumenicznym.

Słowa kluczowe: teologia, ekumenizm, ekumeniczny wymiar teologii.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119700/edition/104139/content>
<https://doi.org/10.24425/119700>

Ks. Jerzy Szymik, ks. Arkadiusz Wuwer

Kultura, literatura, społeczeństwo.

Interdyscyplinarność a metodologia współczesnych badań teologicznych

Kultura, literatura i życie społeczne to "przestrzeń życiowa" współczesnego człowieka. Mogą to być także "miejsca teologiczne" (*loci theologici*), czyli przestrzenie, w których wiara może się rodzić, jest lub/i znika. Zarówno teologia, jak i katolicka nauka społeczna, używając różnych metod i w różnych aspektach, badają te procesy i starają się, aby przez wiarę wszystko, co składa się na codzienne życie, stało się bardziej zrozumiałe dla współczesnego człowieka. Niniejszy artykuł jest refleksją nad współczesną metodologią badań teologicznych i społecznych w kontekście interdyscyplinarnego charakteru nauki. Jego autorzy próbują więc odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób teologia, wychodząc od różnych przesłanek, poprzez badania kultury, zwłaszcza współczesnej sztuki i literatury oraz katolickiej nauki społecznej, a także kondycji moralnej życia społecznego oraz dzięki czerpaniu od siebie nawzajem inspiracji, może i powinna służyć wierze człowieka w określonych warunkach i wyzwaniach szybko zmieniającej się rzeczywistości. Pierwszym krokiem obu nauk jest próba zrozumienia: kim jest ten, do kogo skierowane jest Słowo. Jest to specyficzny sejsmograf rejestrujący wszystkie rodzaje "erupcji" czasów i miejsc. Drugim krokiem jest analiza kultury, literatury i życia społecznego w ich proroczej funkcji, która polega na "wymierzaniu sprawiedliwości" czasowi i miejscu, sumieniom i ludziom. Trzecim krokiem jest poszukiwanie miejsca spotkania i połączenia ludzkiego słowa i Słowa Bożego. W każdym z wyżej wymienionych kroków następuje twórcza interakcja między teologią a katolicką nauką społeczną. Postulowana w tym artykule komplementarność teologii i katolickiej nauki społecznej daje nadzieję, że współczesny człowiek jest w stanie wypracować jednolitą i organiczną koncepcję wiedzy w celu osiągnięcia wewnętrznej jedności (por. *Fides et ratio*, 85).

Słowa kluczowe: teologia, metodologia teologii, kultura, funkcje literatury, *locus theologicus*, interdyscyplinarność nauk, chrystologia, katolicka nauka społeczna, metodologia katolickiej nauki społecznej, antropologia współczesna, komplementarność nauk, społeczeństwo.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119701/edition/104140/content>
<https://doi.org/10.24425/119701>

Ks. Łukasz Kamykowski

Dialog międzyreligijny jako metoda uprawiania teologii

W swoim artykule autor stara się wskazać wstępne warunki dialogu międzyreligijnego oraz warunki, w jakich może on być owocny jako metoda dochodzenia do prawdy w teologii katolickiej. Warunki początkowe po stronie chrześcijańskiej wynikają z faktu, że dialog jest tu rozumiany jako forma miłości (agape), a także z założeń metodologicznych teologii. Z jednej strony, autor ma na myśli zdolność do dawania świadectwa o chrześcijaństwie jako dobru, w którym wszyscy ludzie powinni uczestniczyć w takim stopniu, w jakim jest ono darem Bożym. Z drugiej strony, autor ma na myśli pokorę, z jaką Kościół powinien dostrzegać swoje historyczne ograniczenia i słabości w przyjmowaniu i wyrażaniu tego daru. Takie podejście pozwala każdemu zrozumieć, że partner w dialogu może przyjąć postawę podobną do jego własnej religii. Autor podkreśla, że choć symetria początkowych założeń wszystkich partnerów dialogu jest ich naturalnym pragnieniem, to w praktyce charakter osobowości partnera może obejmować również wyraźne rozumienie celów i zasad dialogu. Najmniejsze możliwe partnerstwo, zdaniem autora, polega na poważnym traktowaniu partnera i samej kwestii dialogu; polega ono także na reprezentatywności i odpowiednim przygotowaniu zgodnie z zasadami danej religii, a także na gotowości do słuchania i na chęci uczenia się (przynajmniej w pewnym stopniu) od partnera. W trakcie dialogu zwraca się uwagę na szczerość i uczciwość w słuchaniu i przedstawianiu tematu, w zadawaniu pytań i odpowiadaniu na nie oraz na istotną rolę przerw między spotkaniami, niezbędnych do przeżywania i przekazywania owoców spotkań międzyreligijnych na forum własnej teologii, w kręgu współwyznawców. Ponadto autor zwraca uwagę na to, że z chrześcijańskiego punktu widzenia możemy spodziewać się rezultatów pojawiających się jako dar od Boga, których znaczenie przekracza to, co mogłoby wynikać z wzajemnego poznawania prawdy przez ziemskich partnerów dialogu. Ten dar niesie ze sobą ludzki obowiązek przyjęcia, wyrażenia i podzielenia się nim z braćmi w sposób jak najbardziej adekwatny. Jedną z cech teologii jest nieprzewidywalność jej rezultatów. Stosowanie dialogu międzyreligijnego jako metody, a zwłaszcza skutki jego stosowania, są nadal w zasadzie kwestią przyszłości teologii. Można jednak wspomnieć o niektórych z nich, które można już odnotować pomimo niewielu wstępnych kroków podjętych do tej pory w tej dziedzinie: należą do nich próby przełamania stereotypów w myśleniu o innych religiach, pytania zadawane z całą powagą o rolę innych religii w Bożym planie dla ludzkości, docenianie idei czerpanych spoza chrześcijaństwa, nie tylko z klasycznej filozofii greckiej.

Słowa kluczowe: chrześcijaństwo, dialog, metoda, partnerstwo, religie, teologia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/124350/edition/108505/content>
<https://doi.org/10.24425/124350>

Ks. Ireneusz Pawlak

Metodologia badań nad monodią liturgiczną

Przez monodię liturgiczną rozumie się pieśni w jednym głosie, które nie wymagają akompaniamentu instrumentalnego. Obejmuje ona przede wszystkim: pieśni gregoriańskie, repertuar neogregoriański oraz jednogłosowy repertuar liturgiczny w językach narodowych. Główne metody analizy monodii zostały przyjęte przez nauki historyczne (heurystyka i metody pośrednie: filologiczne, geograficzne, porównawcze, indukcyjne i redukcyjne). W muzykologii średniowiecznej znaczenie zyskała metoda genealogiczna stosowana do określania tzw. rodziny rękopisów, czyli przypisywania ich do ściśle określonego kręgu geograficznego i kulturowego. Obecnie metoda ta jest powszechnie stosowana. Bez wątplenia zatem metoda porównawcza ma pierwszeństwo. Poniżej przedstawiono metodę opartą na aspekcie modalnym chorału gregoriańskiego. Opiera się ona na analizie typów skali melodii. Dlatego też koncentruje się bardziej na końcówkach utworów niż na podkreślaniu tzw. struktur melodycznych, zwłaszcza początkowych. Pełna metoda analizy nie została jeszcze opracowana w kontekście śpiewu neogregoriańskiego. Opiera się ona dotychczas na badaniach nad związkiem melodii z tekstem (użycie melizmów, dynamiczny akcent). Melodia bada interwały, płynność ruchu dźwiękowego, naprzemienność trybów, przyjęcie zasady piątej tonalności (zamiast obecnej tonalności kwartalnej). Kolejne analizy monodii liturgicznej mogą przynieść zarówno korektę obecnych metod, jak i opracowanie zupełnie nowych metod analizy.

Słowa kluczowe: monodia, monofonia, porównanie, traktat, śpiewy gregoriańskie i neogregoriańskie.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119375/edition/103856/content>
<https://doi.org/10.24425/119375>

Ks. Tadeusz Brzegowy

Ideał uczonego na podstawie Księgi Syracha

Biblia hebrajska daje nam pewne informacje na temat mędrców i mędrców żyjących przy królu lub w społeczeństwie. Mimo to trudno jest określić rolę i miejsce mędrców w społeczeństwie izraelskim, a także historię środowiska mądrościowego na przestrzeni wieków. Ben Syrach, żyjący pod koniec Starego Testamentu, jest świadomy, że jest ostatnim z nich i dłużnikiem wszystkich tych, którzy żyli i pracowali przed nim. Jest on bardzo świadomy tego, kim jest we współczesnym społeczeństwie i szkicuje bardzo widoczny portret mędrca (Syr 38,24 – 39,11). Według niego wszystkie zawody są użyteczne i potrzebne dla funkcjonowania miasta, ale rola człowieka mądrego w społeczeństwie jest wyjątkowa i niezbędna. Tylko mądry człowiek jest w stanie udzielić dobrej rady w trudnych przypadkach i zabierać głos wobec rządzących państwem. Człowiek mądry to człowiek, który studiuje z szacunkiem dziedzictwo przeszłości, a zwłaszcza pisma natchnionych autorów. Ale tak samo pragnie on wzbogacić to dziedzictwo poprzez rozumowanie, obserwację życia, asymilację filozofii. Myśl hellenistyczna przeniknęła głęboko w życie i myślenie ludności żydowskiej w ostatnich wiekach Starego Testamentu. Mądry człowiek systematycznie buduje swoją mądrość poprzez studia, poprzez podróże,

poprzez kontakt z ludźmi i przede wszystkim poprzez modlitwę. To Duch Boży daje w końcu mądrość i to dzięki mocy Ducha Świętego mądry człowiek formułuje swoje myśli jako prorok. Jak inni mędrcy, Ben Syrach uczył mądrości ustnie w szkole jerozolimskiej. Swoją doktrynę przedstawił również w księdze dla tych, którzy chcą się uczyć. Pisał w języku hebrajskim i w formie poetyckiej, ale też w zwykłym języku i formie właściwej dla żydowskich ksiąg sapiencjalnych. Ten ideał przedstawiony przez osobę Bena Syrach i przez jego pracę jest aktualny również dzisiaj: wszyscy ci, którzy chcą uczyć ludzi, propagować swoje idee poprzez radio, prasę i książki, muszą najpierw starannie opracować i ocenić swoje koncepcje, a następnie przedstawić je w najbardziej eleganckiej formie.

Słowa kluczowe: Ben Syrach, księga, mądrość Izraela, literatura mądrościowa, zawody, mędrzec, studium, dziedzictwo, doświadczenie, podróże, refleksja, modlitwa, Duch Boży, natchnienie, nauczanie, pisanie, poezja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119083/edition/103624/content>
<https://doi.org/10.24425/119083>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

3 (2008)

Temat wiodący: Teologia na uniwersytecie

Abp Stanisław Wielgus

Historyczne koncepcje i paradygmaty uniwersytetu oraz jego model na dziś i na jutro

W artykule przedstawiono historyczne koncepcje i paradygmaty instytucji uniwersyteckiej, a także jej obecne i przyszłe modele. Jako punkt wyjścia omówiono genezę, strukturę i funkcję średniowiecznego uniwersytetu, a następnie podano cztery podstawowe koncepcje uniwersytetu ukształtowanego w XIX wieku: niemiecki model Wilhelma Humboldta i Johanna Fichte'a, angielski model kardynała Newmana, amerykański model powstały po założeniu Uniwersytetu Johna Hopkinsa oraz francuski model uniwersytetu - model napoleoński. Poniżej znajduje się analiza zmian i ewolucji uniwersytetów w XX wieku. Wskazuje się, że na istotę dzisiejszego uniwersytetu składają się następujące działania: dydaktyka, badania naukowe i kształcenie zawodowe. Podkreśla się również duże znaczenie kształcenia ogólnego i formalnego. Priorytetem jest wykonywanie podstawowych dyscyplin na uczelniach wyższych oraz podkreślanie znaczenia nauk humanistycznych dla kształcenia ogólnego studentów, w tym filozofii, teologii i etyki. Autor przestrzega nas przed jedno dyscyplinarnym kształceniem w sytuacji, gdy wszystkie współczesne problemy, czy to ekonomiczne, polityczne, społeczne, etyczne czy techniczne, mogą być rozwiązane tylko na zasadzie interdyscyplinarnej poprzez współpracę ekspertów z różnych dziedzin. Luka pomiędzy wizjami świata ukształtowanego przez nauki przyrodnicze i humanistyczne powinna być stopniowo niwelowana. W tym celu proponuje się paradygmat przyszłego uniwersytetu. Paradygmat ten powinien przewidywać pielęgnowanie wartości wywodzących się z klasycznego uniwersytetu zakorzenionego w tradycji grecko-rzymskiej i chrześcijańskiej, matematyczną ścisłość badań naukowych i wysokiej jakości kształcenie zawodowe uniwersytetu pozytywistycznego, a także ekologiczną i holistyczną wizję, i edukację młodzieży, w duchu tolerancji uniwersytetu postmodernistycznego. Paradygmat uniwersytetu przyszłości powinien obejmować trzy istotne elementy, tj. misję współczesnej szkoły akademickiej, warunki, w jakich funkcjonuje i zasady, jakimi powinna się kierować. Artykuł wskazuje, że misja uniwersytetów, choć przeznaczona do ciągłej zmiany, od wieków zawiera te same elementy, a mianowicie intelektualną i etyczną edukację młodzieży oraz badania naukowe. Współczesna uczelnia powinna pełnić rolę "oczu świata", które dostrzegają jej główne problemy i udzielają wskazówek w ich rozwiązywaniu. Współczesna uczelnia musi należycie uwzględniać uwarunkowania zewnętrzne, a mianowicie globalizację, wielokulturowość, zagrożenia ekologiczne, szybką komunikację i postęp technologiczny, wzrost negatywnych zjawisk społecznych, takich jak przestępczość, degradacja moralna i terroryzm; rosnący wpływ mediów na życie społeczeństw, antyintelektualizm, relatywizm i radykalny indywidualizm wywołany erą postmodernizmu. Zasady, którymi powinna kierować się współczesna szkoła akademicka, są następujące: dążenie do osiągnięcia najwyższych standardów w dydaktyce,

badaniach i innej działalności; pełna swoboda badań naukowych; skupienie się na odkrywaniu prawdy i dzieleniu się nią z innymi; etyczna odpowiedzialność uczonych i profesorów uniwersyteckich; duch obowiązku w edukacji; tworzenie przyjaznych i stabilnych wspólnot akademickich; partnerstwo we współpracy z innymi uczonymi i uniwersytetami; dążenie do integracji wiedzy i wiary chrześcijańskiej. Praca kończy się cytatem z przemówienia papieża Jana Pawła II do rektorów wszystkich polskich szkół akademickich w 1997 r., w którym podkreślił on rolę wrażliwości etycznej dzisiejszych uczonych, dzięki której można zachować więź zarówno między Prawdziwym i Dobrym, jak i wolnością badań naukowych oraz etyczną odpowiedzialnością za ich wyniki.

Słowa kluczowe: uniwersytet średniowieczny; modele uniwersytetu dziewiętnastowiecznego; ewolucja uniwersytetu, interdyscyplinarne kształcenie uniwersyteckie, kształcenie i wychowanie, uniwersytet pozytywistyczny, uniwersytet postmodernistyczny, model uniwersytetu na dziś, misja współczesnego uniwersytetu.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133787/edition/116903/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133787>

Ks. Wojciech Góralski

Wydział teologiczny na uniwersytecie. Aspekt historyczny i prawny

Poczynając od Bolonii i Paryża, klasyczny model uniwersytetu europejskiego obejmował zazwyczaj cztery wydziały: teologiczny, filozoficzny, prawny (prawa świeckiego i kanonicznego) oraz medyczny. Należy pamiętać, że utworzenie wydziału teologicznego musiało być uzgodnione ze Stolicą Apostolską. Ta sama struktura uniwersytecka istniała także w Polsce, kiedy w 1364 r. powstał Uniwersytet Krakowski. Począwszy od 1397 r. miał swój Wydział Teologiczny. Wydział ten funkcjonował również na innych uniwersytetach: w Wilnie (1578), w Zamościu (Akademia Zamojska, 1595), we Lwowie (1759), w Warszawie (1817), w Lublinie (Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1918), ponownie w Warszawie (Akademia Teologiczna, 1954, a następnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 1999), w Opolu (1994), w Poznaniu (1988), w Olsztynie (1999), w Katowicach (2000), w Toruniu (2001) i w Szczecinie (2003). Ponadto, po likwidacji Wydziału Teologicznego w Krakowie, powstał Papieski Wydział Teologiczny (1959), przekształcony w Papieską Akademię Teologiczną (1974). Powstał również Wydział Teologiczny we Wrocławiu (1964), przekształcony w Papieski Wydział Teologiczny (1974), w Poznaniu (1968), przekształcony w Papieski Wydział Teologiczny (1974), a następnie w Warszawie - jako Papieski Wydział Teologiczny (1982). Katolicki Uniwersytet Lubelski (gdzie istniał Wydział Teologiczny), a także Papieskie Wydziały Teologiczne mają status szkół kościelnych, które są traktowane jako wyższe szkoły publiczne. W III Rzeczypospolitej (po 1989 r.) powstały wydziały teologiczne na uczelniach publicznych: w Opolu (1994), Olsztynie (1999), Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (1999), Poznaniu (1998), Katowicach (2000), Toruniu (2001) i Szczecinie (2003). Zgodnie z przepisami prawa polskiego i prawa kanonicznego, wymienione wyżej wydziały odpowiadają zarówno przed władzami kościelnymi, jak i państwowymi.

Słowa kluczowe: uniwersytet, wydział, wydział teologiczny, uczelnia, akademia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133788/edition/116904/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133788>

Ks. Adam Kubiś

Z dziejów usuwania teologii / wydziałów teologicznych z uniwersytetów

W niniejszym artykule autor przedstawia sytuację wydziałów teologicznych przed II wojną światową. Kościół rzymskokatolicki w Polsce miał ich pięć: w Krakowie, Wilnie, Lwowie, Warszawie i w ramach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Rozwijały one swoją działalność edukacyjną na wiele różnych sposobów. Po II wojnie światowej, w związku ze zmieniającymi się liniami granicznymi kraju, Kościół rzymskokatolicki stracił wydziały teologiczne w Wilnie i Lwowie. Istniejący od 1702 roku Wydział Teologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, który działał nawet w czasie II wojny światowej (na pograniczu III Rzeszy), po zakończeniu wojny nie mógł istnieć. W roku 1954 władze PRL - bez zgody Stolicy Apostolskiej – usunęły wydziały teologiczne z Uniwersytetu Jagiellońskiego (założonego przez św. Królową Jadwigę w 1397 r.) oraz z Uniwersytetu Warszawskiego - usuwając je arbitralnie do nieistniejącej wcześniej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Akademia ta była szkołą ogólnokrajową, a Konferencja Episkopatu Polski, pod pewnymi warunkami, tylko uznawała jej założenie. Stopnie naukowe i tytuły naukowe tej akademii były kanonicznie nieważne. Karta. Karol Wojtyła, tworząc Konferencję Episkopatu Katolickiego Nauki i Rady Episkopatu Polski, wywołał reakcję Stolicy Apostolskiej. Władze Watykanu wznowiły działalność Wydziału Teologicznego we Wrocławiu (rok 1968) i wybudowały nowy, dotychczas nieistniejący, Wydział Teologiczny w Poznaniu. Ponadto Stolica Apostolska nie wyraziła zgody na zamknięcie wydziałów teologicznych w Krakowie i w Warszawie. Dzięki temu w PRL-u istniało pięć wydziałów teologicznych, znajdujących się pod jurysdykcją Kościoła, podobnie jak przedwojenne terytorium kraju. W 1974 r. otrzymały one szlachecki tytuł "Wydziałów Papieskich". Z pewnością stopnie naukowe i tytuły naukowe, uzyskane na tych wydziałach przez ich absolwentów i uczonych, były nieważne dla władz państwowych. Po długich negocjacjach Umowa (30 czerwca 1989 r.) została przyjęta przez rząd PRL i Konferencję Episkopatu Polski. Umowa ta zatwierdziła wszystkie wydziały papieskie oraz wydział filozofii Towarzystwa Jezusowego w Krakowie. W zamian Stolica Apostolska wznowiła Akademię Teologii Katolickiej (ATK) i udzieliła jej kanonicznego zatwierdzenia. Ten narzucony układ był poważnym wkładem w normalizację stosunków między Kościołem a państwem w Polsce. Jest pewne, że była ona również wielkim osiągnięciem Kościoła rzymskokatolickiego i została zrealizowana - jak się powszechnie uważa - nie bez wpływu wyboru, 16 października 1978 r., karty. Karol Wojtyła dla papieża Jana Pawła II.

Słowa kluczowe: Polska 1954–1989, wydział teologiczny, Kraków, Lwów, Poznań, Warszawa, Wrocław, likwidacja teologii.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133789/edition/116905/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133789>

Ks. Henryk Seweryniak

Miejsce teologii na uniwersytecie. W odpowiedzi na zarzuty

Autor odpowiada na współczesny sprzeciw wobec prawa włączenia teologii w *Universitas litterarum* (Peter Hünermann). Chodzi o nieustannie podnoszone problemy związane ze świeckością uniwersytetu, ale także zastrzeżenia pragmatyczne i postmodernistyczne, a ostatecznie o powiązanie teologii z wyznaniem wiary oraz Urzędem Nauczycielskim Kościoła.

Słowa kluczowe: uniwersytet, teologia, nauka, wydział teologiczny.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133790/edition/116906/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133790>

Ks. Marian Rusecki

Arcydzieło kultury. Uniwersytet w nauczaniu Jana Pawła II

W trakcie swojego pontyfikatu Jan Paweł II wygłosił ponad 200 przemówień do pracowników naukowych, studentów, senatów i kanclerzy uniwersytetów na różnych forach. Jako pracownik naukowy zawsze dbał o dobro uniwersytetu, który uważał za arcydzieło kultury, ze względu na podejmowane przez niego działania badawcze, obejmujące poszczególne aspekty rzeczywistości oraz działalność dydaktyczną i edukacyjną, służącą całej ludzkości i przyszłości młodego pokolenia. Rzeczywiście, Jan Paweł II skierował swoje przemówienia, listy i odezwy do uniwersytetów katolickich, ale poruszane przez niego tematy mają charakter uniwersalny, to znaczy odnoszą się do wszystkich uniwersytetów. W niniejszym opracowaniu zostały omówione najważniejsze aspekty działalności uniwersytetu. Przede wszystkim uniwersytet powinien służyć prawdzie. Papież uważa, że prawda jest największą wartością, z której wywodzą się wszystkie inne wartości i do której zmierzają; każda prawda pochodzi od Boga, który jest Najwyższą Prawdą. Jan Paweł II kładzie silny nacisk na etyczny wymiar badań naukowych, zwłaszcza w dziedzinie biogenetyki i bioetyki, gdyż wszystkie badania naukowe mają służyć dobru człowieka i jego rozwojowi, a także poszanowaniu godności człowieka. Ponieważ według Jana Pawła II współczesne uniwersytety stają się coraz bardziej odhumanizowane, nalega on na przywrócenie ich humanistycznego oblicza, ponieważ człowiek i jego dobro muszą być podstawą wszelkiej wiedzy. Dwa kolejne argumenty odwołane przez papieża odnoszą się do konieczności prowadzenia badań interdyscyplinarnych ze względu na rozdrobnienie poszczególnych dziedzin nauki i ich wyników, a także do potrzeby ich syntezy i wysokich kwalifikacji kadry profesorskiej, która z jednej strony musi pogłębiać swoją wiedzę specjalistyczną i musi być prawdziwym autorytetem dla młodych ludzi. Uczelnie nie tylko uczą, ale i kształcą postawy.

Słowa kluczowe: etyczny wymiar badań naukowych, interdyscyplinarność, profesor uniwersytecki.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133791/edition/116907/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133791>

Ks. Krzysztof Gózdź

Teologia – uniwersytet – nauka w myśli Josepha Ratzingera/Benedykta XVI

Joseph Ratzinger łączy tryptyk "teologia - uniwersytet - nauka" ze wspólnym zagadnieniem poszukiwania prawdy i służenia prawdzie. Teologia odbywa się "w Kościele i z Kościołem", należy do Kościoła i od niego zależy. Tak więc teologia jest eklezjalna w swej istocie, uczy nie we własnym imieniu, ale na rzecz Kościoła. Etos uniwersytetu - zwłaszcza katolickiego - polega na wspólnym świadectwie prawdy i na kształtowaniu transcendentnego wymiaru człowieka. My, służba osobie ludzkiej, wyraża się poprzez uniwersytet w rozwijaniu "nowego humanizmu" jako odpowiedzi na kulturowe i duchowe pragnienia ludzkości. Misją uniwersytetu jest nie tylko służba wiedzy, ale także wychowanie, czyli dawanie świadectwa o odnalezionej prawdzie. Według Benedykta XVI zarówno teologia, jak i uniwersytet z nauką powinny umieć połączyć dwa sposoby poznania - wiarę i rozum w jeden wspólny ton, z jego wyjątkowym wzmocnieniem rozumu. W charakterystyczny sposób Ratzinger zwraca szczególną uwagę na racjonalność, która prowadzi do ostatecznej Prawdy.

Słowa kluczowe: teologia, uniwersytet, nauka, Jezus Chrystus, Kościół, rozumność, prawda, humanizm, wiara i rozum.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133792/edition/116908/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133792>

Ks. Jerzy Szymik

Teologia jako (roz)mowa o Bogu/człowieku

Uniwersytet i Kościół potrzebują siebie nawzajem. Idąc za przykładem Chrystusa wcielonego, chrześcijaństwo "wciela" to, co duchowe. Kościół i teologia potrzebują uniwersytetu i współpracy z innymi naukami, aby móc "wcielać" sprawę Chrystusa w nasz świat. Natomiast uniwersytet potrzebuje Kościoła i teologii, ponieważ w przeciwnym razie zostałby pozbawiony kulturowych i duchowych podstaw: nie ma alternatywy dla dyskusji o Chrystusie (Bogu i człowieku). Teologia jest czasem definiowana jako *dei naukowe*; jest zdeterminowana przez umysł i wiarę. Jest to dyskusja o Bogu, ale ze względu na wydarzenie Chrystusa jest to również dyskusja o człowieku. Dlatego ma ona formę dialogu, dyskusji. Dialog odbywa się zawsze w określonym kontekście (dziś postmodernistycznym), w którym teologia musi nie tylko zadać, ale i odpowiedzieć na pytanie o sens. W tym sensie jest to mądrość. Teologia jako dyskusja musi podejść do najbardziej palących problemów ludzkich. Należy do nich agnostycyzm, wobec którego Benedykt XVI proponuje zasadę *veluti si Deus daretur*, relatywizm, w przypadku którego teologia nie może przestać pytać o prawdę, rozpacz, w przypadku którego teologia przypomina o Bogu, w którym nie ma ciemności.

Słowa kluczowe: Jezus Chrystus, Wcielenie, teologia, scientia fidei, definicja, sens, agnostycyzm, relatywizm, prawda, nadzieja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133793/edition/116909/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133793>

Ks. Ireneusz Mroczkowski

Współpraca seminariów duchownych i wydziałów teologicznych

Po 1989 roku nastąpiła standaryzacja współpracy między katolickimi wydziałami teologicznymi a świeckimi akademiami. Określono również zasady współpracy między seminariami i wydziałami teologicznymi, istniejącymi na uczelniach kościelnych lub państwowych. Celem tej współpracy jest uzyskanie stopni naukowych przez przyszłych księży. Autor artykułu przywołuje zasady prawne, które regulują tę współpracę i wskazuje na szanse na nią. Dzięki tej współpracy seminarium podnosi kwalifikacje akademickie pracowników, a studenci kształceni są według standardów uniwersyteckich. Uczelnia zyskuje unikalną grupę studentów, których formacja duchowa i moralna może być przykładem dla nowoczesnego absolwenta teologii. Ponadto, poprzez przynależność seminariów do wydziałów teologicznych, uczelnia ma szansę korzystać z bogatych archiwów i bibliotek seminaryjnych oraz badać

Słowa kluczowe: uniwersytet, wydział teologiczny, seminarium duchowne, współpraca.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133794/edition/116910/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133794>

Ks. Roman Bartnicki

Teologia uniwersytecka w Warszawie (Refleksje nad specyfiką teologii w Warszawie)

Organizacja studiów magisterskich i podyplomowych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie ukazuje specyfikę teologii w Warszawie. W przyszłości Wydział Teologiczny powinien zwrócić szczególną uwagę na wysoki poziom specjalności w ramach teologii klasycznej, ale z drugiej strony powinien zadbać o nowe specjalności, które powinny być bardziej atrakcyjne. Studia biblijne, teologia fundamentalna, teologia dogmatyczna, teologia moralna stanowią samo serce teologii. Trzeba wspierać prace doktorskie i habilitacyjne w zakresie tych specjalności i dbać o ich wysoki, światowy poziom. Biorąc pod uwagę potrzeby Kościoła, należy wspierać rozwój studiów liturgicznych i katechetycznych. Jeśli chodzi o przyszłe możliwości zawodowe absolwentów Wydziału Teologicznego, należy promować nowe specjalności, takie jak edukacja medialna i dziennikarstwo, teologia kultury, turystyka w krajach biblijnych. Bardzo ważna jest także refleksja naukowa nad rolą mediów masowych oraz relacjami między teologią a kulturą. Na uniwersytecie powinno być miejsce dla *vetera et nova*, dla teologii pojmowanej w sposób tradycyjny i dla prób uprawiania teologii w nowy sposób.

Słowa kluczowe: specyfika warszawskiej teologii, teologia klasyczna, nowe specjalności teologiczne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133795/edition/116911/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2008.133795>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

4 (2009)

Temat wiodący: Biblia w kontekście kultur

Ks. Antoni Tronina

Środowisko kulturowe Biblii hebrajskiej

Celem niniejszego artykułu zasygnalizować konieczność nowego podejścia do literatury biblijnej, która bynajmniej nie powstaje w izolacji, niezależnie od bogatego środowiska kulturowego. Dla Izraela takie środowisko było nie tylko wielką cywilizacją Egiptu, Anatolii czy Mezopotamii, ale także tradycyjnymi religiami Syrii i Palestyny. Metafora zasianego w glebę nasienia, do którego tak często odwołuje się Ewangelia, ma swoje głębokie znaczenie także w zastosowaniu do Starego Testamentu. Autorzy biblijni byli mocno zakorzenieni w kulturze swoich czasów, przekraczając granice wybranego narodu. Z czasem jednak pojawiła się tendencja do zamykania się Izraela na wpływy świata pogańskiego. Chrystus jednak kieruje swoją dobrą nowiną do wszystkich narodów (Mt 28,19), co zakłada jego inkulturację w zależności od środowiska danej epoki.

Słowa kluczowe: Biblia hebrajska, starożytny Bliski Wschód, kultura.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133797/edition/116912/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133797>

Krzysztof Mielcarek

Biblia grecka i jej wpływ na judaizm hellenistyczny

Artykuł zawiera krótką prezentację historii Septuaginty. Poruszone zostały tu następujące zagadnienia: literacka jedność LXX, jego podstawowa terminologia i pochodzenie, jego kanon oraz znaczenie dla judaizmu i dla współczesnych studiów biblijnych.

Słowa kluczowe: Septuaginta, przekład starogrecki (OG), List Arysteasza, judaizm hellenistyczny.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133798/edition/116913/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133798>

ks. Krzysztof Bardski

Biblia łacińska i jej wpływ na literaturę

Są trzy łacińskie teksty Biblii. Starożytna wersja łacińska używana przez pisarzy chrześcijańskich przed Hieronimem, Wulgatą św. Hieronima i NeoWulgatą. Niniejszy artykuł dotyczy formacji i charakterystycznych cech każdej z wersji oraz szczególnego wpływu, jaki Wulgata wywarła na literaturę chrześcijańską. Skupiamy się na trzech okresach: złotym wieku literatury patrystycznej w IV-VIII wieku; okresie przejściowym w VI-VII wieku i średniowieczu, głównie XII-XIII wieku. Prezentujemy autorów najważniejszych komentarzy, kazań i innych dzieł związanych z Biblią oraz przybliżamy niektóre problemy związane z interpretacją i znaczeniem Pisma Świętego.

Słowa kluczowe: Wulgata, Vetus Latina, NeoWulgata, Biblia łacińska, interpretacja, przekład, symbol, interpretacja alegoryczna, Hieronim.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133799/edition/116914/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133799>

ks. Krzysztof Kościelniak

Wpływ Biblii na Koran

Z badań nad Koranem wynika jasno, że tradycje Nowego i Starego Testamentu przejawiają się w różnych formach w świętej księdze muzułmanów. Niniejsze opracowanie przedstawia fenomen tych biblijnych zapożyczeń, podając odniesienia w Koranie do osób biblijnych i głównych tematów. Wiele z opowiadań proroków Starego i Nowego Testamentu znajdujemy niekiedy w precyzyjnych formach, w których zapisy Koranu są relatywnie identyczne z wersjami biblijnymi. Na innych fragmentach narracje koraniczne zawierają elementy tradycji biblijnych wymieszane z folklorem i bajkami wyekstrahowanymi z Talmudu, a w niektórych przypadkach (jak np. historia Abrahama i bożków) źródłami są całkowicie midraszycko-agadyjskie lub apokryficzne. Warto zaznaczyć, że wpływ prawosławnego chrześcijaństwa na Koran był niewielki, ale apokryficzne i heretyckie legendy chrześcijańskie są wyraźnie widoczne w różnych fragmentach Koranu. Prawdopodobnie jest to rezultat podróży Mahometa między Syrią, Hijazem i Jemenem. Naukowcy przyjęli wiele różnych teorii wyjaśniających zjawisko biblijnych zapożyczeń znalezionych w Koranie. Na przykład mówi się o uzależnieniu Muhammada od żydowskich nauczycieli, a tym samym o nadrzędnym żydowskim wpływie na islam. Powszechnie przyznaje się, że Muhammad miał możliwość zetknięcia się z Jemenitami, Abisynianami, Ghassanitami i chrześcijanami syryjskimi, zwłaszcza heretykami. Analizy Koranu w świetle równoległych fragmentów Biblii, Talmudu i Apokryfy pozwalają nam sformułować pogląd, że wczesne objawienia islamskie były kompilacją inspiracji Mahometa z powtarzaniem informacji przychodzących do jego uszu, część z nich biblijnych i prawdziwych dla historii, reszta głównie mitycznych i fikcyjnych. Ta teza nie jest akceptowana przez uczonych muzułmańskich, którzy utrzymują, że Koran jest boskim słowem Bożym bez żadnej interpolacji.

Słowa kluczowe: Biblia, Koran, apokryfy, zapożyczenia biblijne, interakcje religijne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133800/edition/116915/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133800>

Ks. Marian Rusecki

Biblia i teologia. Aspekt metodologiczny

Głównym celem tego artykułu jest przedstawienie niezbędnych relacji pomiędzy Biblią (i badaniami biblijnymi) rozumianą jako źródło teologii i teologii. Na początku autor ukazał szeroką perspektywę historyczną głównego problemu, jakim są zmiany w sposobie rozumienia Biblii i teologii oraz relacje między nimi. Następnie opowiedział o niektórych współczesnych sposobach rozwiązania tego trudnego problemu, głównie z perspektywy metodologicznej. Uwzględnił także rzeczywistość Objawienia Bożego, Kościoła i jego Tradycji.

Słowa kluczowe: Objawienie, Kościół, Pismo Święte, teologia, przekaz Objawienia

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133801/edition/116916/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133801>

ks. Henryk Witczyk

Biblia a moralność chrześcijańska

Temat "Biblia i moralność chrześcijańska" został dokładnie zbadany przez Papieską Komisję Biblijną. Autor artykułu przedstawia oryginalność tej koncepcji. Dowodzi on, dlaczego powinniśmy mówić o "moralności objawionej", a nie o etyce ewangelicznej, pismach św. Pawła czy etyce ST i NT. Moralność - w przeciwieństwie do etyki - nie opiera się na swobodnie przyjętych założeniach początkowych, ale jest odpowiedzią człowieka na dary otrzymane od Boga: stworzenie, przymierze i pełnię objawienia w Chrystusie. Ujawnia ona kryteria wynikające z samej Biblii, które współcześni chrześcijanie powinni stosować, gdy mają do czynienia z problemami, które współczesne nauki, techniki i kultura prezentują, ale o których natchnione książki nie mówią bezpośrednio. Podkreśla, że sama Biblia, ujawniając to, co jest wyjątkowe i co nie podlega dyskusji, wzywa jednocześnie wiernych Boga do dialogu ze światem, w którym żyjemy, zwłaszcza z wierzącymi innych religii.

Słowa kluczowe: moralność objawiona, dary Boże, człowiek, kryteria oceny moralnej.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133802/edition/116917/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133802>

Biblia w liturgii

Biblia i liturgia są głównymi źródłami życia Kościoła. Biblia mówi nam o zbawieniu człowieka przez Boga, a liturgia przedstawia zbawienie dane przez Boga. Przedstawienie Biblii w liturgii rozpoczyna się od opisu kultu synagogałnego w czasach pierwotnego Kościoła. Od samego początku chrześcijanie czytali Biblię w czasie liturgii. Liturgia tego słowa kształtowała się stopniowo, aż do osiągnięcia swego ostatecznego kształtu w starożytności. Forma ta zachowała się do czasów Soboru Watykańskiego II. Sobór postanowił wzbogacić stół Słowa Bożego i odczytywać Pismo Święte w cyklu dłuższym niż jeden rok. Dla niedziel i uroczystości wprowadzono cykl trzyletni, zmieniono odczyty liturgii godzin, dodano odczyty biblijne do liturgii sakramentów, a Psalmi rozdano w cyklu czterotygodniowym. Słowa biblijne nie tylko są czytane, ale stają się modlitwą i śpiewem. Modlitwy liturgiczne czerpią swoją inspirację, słowa i wyrażenia z Pisma Świętego. To Chrystus głosi Ewangelię, Bóg przemawia do swojego ludu, a Kościół słucha Słowa Bożego. Liturgia Słowa jest ściśle związana z liturgią Eucharystii. Podczas Mszy św. rozprzestrzenia się stół Słowa Bożego i stół Eucharystii.

Słowa kluczowe: liturgia synagogałna, rozwój liturgii słowa, reforma soborowa, Msza, Liturgia godzin, sakramenty, liturgia Biblia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133803/edition/116918/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133803>

Biblia i katechetyka

W niniejszym artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: w jakim stopniu rozwój katechetyki jako dyscypliny teologicznej wpłynął na obecność Biblii w katechezie? Tak więc przedstawiamy tu historię zmian, jakie zaszły w katechezie od jej początków aż po dziś. Zmiany w katechezie przeszły od postrzegania jej jako metodyki nauczania religii do katechetyki jako dyscypliny teologicznej. Na każdym etapie rozwoju katechetyki Biblia była obecna w praktyce katechetycznej, gdzie we wcześniejszych etapach pełniła rolę pomocniczą i pomocniczą. Zbliżanie się katechez do teologii było również przyczyną bardzo istotnej zmiany w przypisaniu miejsca Biblii, która została uznana za źródło katechezy. Chociaż sytuacja ta jest bezpośrednio związana z ruchem kerygmatycznym, to jednak Biblia jest także źródłem katechezy dzisiaj. Refleksja podjęta w tym artykule pozwala dostrzec ścisły związek pomiędzy katechezą a teologią biblijną. Wychodzi więc na jaw słuszne założenie, że w przygotowaniu dzisiejszych katechetów konieczna jest większa otwartość na współpracę z teologami pracującymi nad Biblią i podejmującymi próby przeniesienia owoców swoich studiów na dziedzinę teologii pastoralnej, przede wszystkim na katechezę.

Słowa kluczowe: Biblia, katechetyka, katecheza biblijna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133804/edition/116919/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133804>

Biblia Lutra. Biblia w literaturze niemieckojęzycznej

W niemieckiej historii literackiej można wyróżnić pięć głównych faz wzajemnych powiązań między Biblią a literaturą. W średniowieczu, kiedy Kościół i wiara chrześcijańska odgrywały dominującą rolę, Biblia była traktowana w kręgach literackich jako dzieło samo w sobie. Autorzy obfitej poezji epickiej biblijnej, afirmatywnie parafrazującej teksty Pisma Świętego, zainicjowali powstanie i rozwój literatury narodowej. Dzieła tego okresu miały charakter propagandowy i służyły chrystianizacji oraz pogłębianiu wiary. Pierwotny sens i znaczenie Biblii zostało zakwestionowane - w imię nauki i idei społecznej – w okresie Oświecenia. Biblia, postrzegana jako poezja obdarzona wspaniałym rytmem, o silnym wpływie wyobraźni, zawierająca elementy folkloru wschodniego, stała się popularna i cieszyła się renesansem w XIX wieku, głównie za sprawą Herdera. Współczesna literatura wykorzystuje język Biblii nie jako ornamentację, ale jako kluczowy element poetyckiego wyrazu, a postacie biblijne służą albo autorefleksji, albo prezentacji archetypów archeologicznych. Literatura niemiecka XX wieku ma tendencję do krytycznej i negującej stylizację biblijną. Stylizacja taka powstaje wtedy, gdy intencje autora i system wartości nie zgadzają się z tym, co zawiera tekst biblijny, oraz gdy słowo Boże jest używane w celu alienacji i parodii. W literaturze współczesnej zdarzają się sporadycznie przypadkowe stylizacje biblijne. Najczęstszym rodzajem stylizacji biblijnej, typowym dla modernistycznej i postmodernistycznej poezji lirycznej, jest stylizacja częściowa, służąca celom polemicznym lub alternatywnym rozwiązaniom.

Słowa kluczowe: Biblia, literatura niemieckojęzyczna, epika biblijna, transfiguracja biblijna, stylizacja biblijna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133805/edition/116920/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133805>

Biblia w literaturze francuskojęzycznej

We Francji, jak i w innych krajach francuskojęzycznych, związek między Biblią a literaturą odzwierciedla dylemat, przed którym stoi kultura europejska, kultura oparta na cywilizacji greckiej i rzymskiej, gdy stawała się ona chrześcijańska. Chrześcijanie we francuskojęzycznej Europie stoją przed problemem podwójnej wierności: albo Biblii jako Prawdzie, albo greckiej i rzymskiej kulturze reprezentującej sztukę. Można zaobserwować dwie tendencje. Niektórzy starają się udowodnić wyższość artystyczną Biblii nad literaturą pogańską. Inni próbowaliby pokazać, że nawet w tego rodzaju niechrześcijańskiej literaturze można zaobserwować obecność nadprzyrodzonej prawdy. Dylemat ten wygasa i traci na znaczeniu począwszy od XVIII wieku, kiedy to literatura jako taka emancypuje i staje się autonomiczną rzeczywistością o charakterze estetycznym. Co ciekawe, w średniowieczu Biblia stanowi istotne źródło inspiracji dla literatury francuskiej. Autorzy tworzą parafrazy i długie wiersze oparte na motywach biblijnych. Pojawiają się sztuki tajemnicze, których wykonanie często rozłożone jest na kilka dni. W XVI wieku zarówno katolicy, jak i protestanci wykonują szereg przekładów

Pisma Świętego. Pojawiają się poetyckie parafrazy psalmów, a także obszerne wiersze epickie, przyjmujące różne wątki biblijne. W XVII wieku obok wymienionych już gatunków pojawia się gatunek medytacji poetyckiej. Z drugiej strony, rodzaj dramatu oparty na motywach biblijnych jest w odosobnieniu; znajduje schronienie w teatrze akademickim, gdy zostaje wyparty przez dzieła o charakterze klasycystycznym. Na początku XVIII wieku niektórzy uczeni starają się pokazać religijny charakter dzieł antycznych. Wraz z racjonalizmem oświecenia pojawia się nowy stosunek do Biblii. W Wolterze Biblia jest przedmiotem ataków i ośmieszania. W Rousseau jest ona paradygmatem dla tego rodzaju dyskursu, który ma zająć jej miejsce. W romantyzmie możemy zaobserwować wpływ Biblii zarówno na pisarzy chrześcijańskich, jak i niechrześcijańskich. W twórczości tych ostatnich poeta staje się mistagogiem interpretującym stare mity. Biblia wpływa na poezję; służy jako wzór stylistyczny i estetyczny, jako źródło tematów i motywów, a także jako punkt odniesienia dla wierszy w filozofii historii z przesłaniem panteistycznym lub progresywnym i utopijnym, a także dla apokryfy niechrześcijańskiej. W Symbolice Biblia staje się całkowicie zdeintegrowana z jej wartością religijną. Jest używana w sposób całkowicie ateistyczny i subiektywistyczny. Pod koniec XIX wieku, a także w pierwszej połowie XX wieku, obserwujemy we Francji pewien rodzaj renesansu katolickiego. Biblia jest obecna w dziełach proroczych Leona Bloya. Staje się ona przedmiotem egzegetycznej twórczości Claudela, poezji Jouve'a i P. Emmanuela. W pisarzach niechrześcijańskich traci swoją funkcję księgi wiary i staje się księgą mitów.

Słowa kluczowe: Biblia jako matryca tekstowa, Biblia jako Super Księga, intertekstualna forma obecności Biblii, mistycyzm profetyczny, orientacja archeologiczno-estetyczna, poezja divina, parodystyczny stosunek do Biblii, realizm biblijny, styl biblijny, śmierć Biblii.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133806/edition/116921/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133806>

Aleksandra Kędzierska

Biblia w literaturze angielskiej

Ten artykuł opisuje złożony związek pomiędzy Biblią a literaturą angielską od, cytując D.L. Jeffreya, „szybkiej chrystianizacji Wielkiej Brytanii w VII w. [...] aż do obecnej ery post-chrześcijańskiej”. Autor omawia najistotniejsze rezultaty ponad trzynastu wieków tej duchowej inspiracji, zajmując się głównie przedstawieniem najistotniejszych motywów i tematów, a niekiedy także komentując ogólne i techniczne aspekty różnych dzieł. Chociaż widzimy, że prawie każdy pisarz – w ten czy inny sposób – zgłębiał motywy biblijne, to jednak za najważniejsze osiągnięcia uznaje się poezję anglosaską, dramat średniowieczny, dzieła poetów metafizycznych: J. Milтона, J. Bunyana i Blake'a. Wydaje się zatem, że literatura zaczęła tracić zainteresowanie Biblią, a raczej zamiast podjęcia misji ewangelizacyjnej wołała wypełniać starą poezję nowymi słowami i ideami; najbardziej znani "dekonstrukcyoniści" to Blake i jego romantyczni wyznawcy: dekadenski Swinburne i tacy moderniści, jak: D.H. Lawrence czy J. Joyce.

Słowa kluczowe: literatura angielska, historia literatury angielskiej, Biblia i literatura, Biblia w literaturze angielskiej, wpływ Biblii na literaturę angielską.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133807/edition/116922/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133807>

Anna Woźniak

Biblia w literaturze rosyjskiej. Od ortodoksji ku parafrazie

Głównymi zagadnieniami tego artykułu są różne odniesienia pisarzy rosyjskich do Biblii, która ma ogromne znaczenie i status w kulturze rosyjskiej. Tacy pisarze, jak przedstawiciele „pierwszej fali” emigracyjnej: Borys Zajcew, Iwan Szmelow, Aleksy Remizow, wykorzystują treści biblijne w sposób ortodoksyjny, kanoniczny, co oznacza, że nie zmieniają intencji źródła. Parafrazują również Biblię, co oznacza, że interpretują i zmieniają semantyczne znaczenie źródła. Do pierwszej grupy pisarzy należą Zaitsev (*Podróż Żlebem*) i Szmelov (*Rok Pana naszego*). Do drugiej grupy należy Remizov, który używa różnych technik do przekształcania tekstu kanonicznego (*Fisters of the Cross*). Remizov jednak nie zmienia znaczenia tekstu, nawet jeśli sam go parafrazuje. Innym pisarzem, który został wymieniony w artykule, jest Michaił Bułhakow. Stosuje on również metodę parafrazy w tekście biblijnym. Ze względu na brak horyzontu metafizycznego, a także niereligijne znaczenie dzieła *Mistrz i Małgorzata*, pisarz ilustruje humanistyczny i kulturowy odbiór Biblii, jej apokryficzną wersję.

Słowa kluczowe: Biblia, ortodoksja, metafizyka, parafraza, pisarze XX wieku (Zajcew, Szmelow, Remizow, Bułhakow).

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133808/edition/116923/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133808>

Ks. Dariusz Kotecki

Biblia polska

Od momentu przyjęcia chrześcijaństwa w Polsce, Biblia aktywnie kształtuje kulturę i religijność Polaków. Tłumaczenia Biblii na język polski, jak to miało miejsce w przypadku tłumaczeń na języki narodowe w innych krajach, należały do najważniejszych dziedzin pisarstwa. Pojawiające się już w średniowieczu dotyczyły głównie Księgi Psalmów (Psałterz św. Floriana, Psałterz Puławski i Psałterz Krakowski). Pierwszymi tłumaczeniami całej Biblii na język polski były katolicka Biblia Leopolda i protestancka Biblia Brzeska. Biblia Wujek, wydana w Krakowie w 1599 r., wywarła największy i najsilniejszy wpływ, definiując polską kulturę i język biblijny, i została skutecznie zastąpiona przez publikację Biblii Tysiąclecia (1965 r.). Dla protestantów Brzeska Biblia została zastąpiona przez Biblię Gdańską, która była w użyciu aż do 1975 r., kiedy to pojawiła się Biblia warszawska. Dziś Biblia Milenijna pełni rolę Biblii Polskiej, choć głęboko brakuje w niej autorytetu i wpływu Biblii Wujek. Aby jej wpływ mógł być porównywalny do wpływu Biblii Wujek, musiałaby stać się tłumaczeniem referencyjnym, a pięć kolejnych wydań ledwie umocniło jej pozycję.

Słowa kluczowe: polskie przekłady Biblii, Biblia Brzeska, Biblia Wujka, Biblia Gdańska, Biblia Tysiąclecia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133809/edition/116924/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133809>

Mirosława Hanusiewicz-Lavallee

Biblia w literaturze staropolskiej

Artykuł dotyczy dziedzictwa biblijnego w polskiej literaturze średniowiecznej i wczesnonowoczesnej. W pierwszej części artykułu autor przedstawia pierwsze polskie psalterze i ich wpływ na poezję religijną tamtych czasów. W drugiej części skupiono się na rozwoju biblijnego stypendium w Polsce średniowiecznej i renesansowej, przedstawiono najważniejsze stare tłumaczenia Biblii i krótko omówiono ich wpływ na polską kulturę literacką. Ostatnia część studium pokazuje, jak różne rodzaje fabuł i postaci biblijnych były obecne w dawnej polskiej dramaturgii i teatrze, w hymnach i eposach religijnych, jak wzorce biblijne inspirowały niektóre gatunki literackie; podkreśla również pewne istotne różnice między protestanckimi i katolickimi autorami tamtych czasów. Konkluzja artykułu wskazuje na poważną potrzebę bardziej systematycznych badań i studiów w zakresie tradycji biblijnej w literaturze staropolskiej.

Słowa kluczowe: literatura staropolska, tradycja biblijna, dawne przekłady Biblii na język polski, parafrazy biblijne, dramaty biblijne, pieśni religijne, epika biblijna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133810/edition/116925/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133810>

Andrzej Sulikowski

Biblia w polskiej literaturze współczesnej

Niniejszy artykuł zawiera refleksje na temat okresu 1945-2009, zwłaszcza na temat eseju o Biblii napisanego przez laików, pozostających na mniej lub bardziej katolickim stanowisku. Prawie wszyscy byli poetami: Roman Brandstaetter (1906-1987), Jan Dobraczyński (1910-1994), Anna Kamieńska (1920-1986), Czesław Miłosz (1911-2004), Marek Skwarnicki (+1930), Anna Świderkówna (1925-2008), Tadeusz Żychiewicz (1922-1994) i inni. Autorzy ci zaczęli studiować Biblię w połowie swojego życia, kiedy dojrzeli do dyskusji nad problemami teologicznymi i egzystencjalnymi Pisma Świętego. W przeciwieństwie do nich istnieją pisarze pozostający w pozycji ateistycznej lub agnostycznej: Zenon Kosidowski (1898-1978), Artur Sandauer (1913-1989). Tylko jeden z autorów, A. Świderkówna, był w rzeczywistości specjalistą w dziedzinie Biblii jako profesor archeologii starożytnego regionu Morza Śródziemnego na Uniwersytecie Warszawskim. Napisała ona serię swoich książek „Rozmowy

o Biblii”, które stały się bestsellerem pod koniec XX wieku. Dla wszystkich esejów biblijnych bardzo ważnym zagadnieniem była kwestia filologiczna związana z językiem Biblii i „energią semantyczną” przekładu (Miłosz). W esejach biblijnych wykorzystano staropolskie tłumaczenie Biblii (1600) Jakuba Wujka SJ lub współczesne tłumaczenie zbiorowe dokonane w 1965 r. w Opactwie Benedyktynów w Tyńcu. Poza cenzurą komunistyczną w latach 1945-1989 wszyscy wspomniani pisarze mogli publikować swoje artykuły i książki. Najważniejszym ośrodkiem tych inicjatyw był Kraków („Tygodnik Powszechny” i miesięcznik „Znak”, również wydawnictwo), Warszawa (Wydawnictwo Pax), Poznań.

Słowa kluczowe: Biblia po polsku (Wujek XVI w. oraz przekład tyniecki XX w.), recepcja Biblii w XX stuleciu, współczesne świeckie komentarze do Pisma Świętego, ośrodki refleksji biblijnej w Polsce (Kraków, Warszawa, Poznań), funkcje krakowskiego „Tygodnika Powszechnego” i miesięcznika „Znak”.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133811/edition/116926/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133811>

Danuta Bieńkowska

Polszczyzna przekładów biblijnych wobec języka ogólnego na przestrzeni wieków

Powszechnie używany w mowie i piśmie polski (język literacki) należy do języków europejskich, na które w wystarczającym stopniu wpłynęły pisma biblijne (język). Relacje między językiem literackim a językiem tłumaczeń biblijnych można określić jako wzajemny wpływ o różnym natężeniu, jeśli chodzi o kierunek, czas, natężenie, wytrzymałość i poziom języka. W artykule omówiono przykłady wpływu przekładów biblijnych na język literacki pod względem jego intelektualizacji, wzbogacenia leksykalnego i frazeologicznego oraz rozwoju stylistycznego.

Słowa kluczowe: polskie przekłady biblijne, język ogólny, język literacki.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133812/edition/116927/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133812>

ks. Ryszard Knapiński

Biblia w sztuce – słowo obrazem się stało

Artykuł przedstawia relację między słowem a obrazem na tle rozwijającej się w chrześcijaństwie teologii sztuki. Takie założenie uwalnia od prezentacji wybranych ilustracji do tekstów biblijnych. Przyjęte rozważania mają formę zarysu zilustrowanego przykładami z dziedziny miniaturowego malarstwa i grawerki, przedstawiającego w dosłownym sensie przekształcenie słowa w obraz. Studia z zakresu funkcji słowa w tradycji wiary stworzyły całą literaturę teologiczną i biblijną. Z drugiej strony analizy analogicznej roli obrazu w chrześcijaństwie są stosunkowo nowe i rzadko są prowadzone przez teologów czy historyków

sztuki. Tytuł niniejszej rozprawy doktorskiej stanowi parodię zdania ogłoszonego przez św. Jana w prologu jego Ewangelii: "A Słowo stało się ciałem" (J 1,14). Kiedy Jan mówi o Logosie, oznacza to w naszej perspektywie słowo pisane, czyli Objawienie opisane w Biblii. Paweł w Liście do Rzymian (10, 14-18): *Fides ex auditu* zaczęło być używane w teologii. Kwestia roli obrazu w religii może być zamknięta w parafrazie tego wyrażenia, jak: *Fides ex visu*. Niektórzy ludzie w określonych okolicznościach - postawy nabierają wiary poprzez zmysł wzroku, poprzez obraz. Prorocy przypisują obrazom magiczne siły i moc oddziaływania na dusze ludzkie. Zepchnęli więc ich w pole magii i czarów, w świat ciemnych sił, za pomocą znaków. Zgodnie z ich nauką prawdziwy kult nie potrzebuje żadnych materialnych znaków. Religia monoteistyczna chce pozostać religią opartą na czytaniu, a nie na oglądaniu "podejrzanych" obrazów. Odrzucając wizualne reprezentacje, Stary Testament preferuje symbole słowne. I nie tylko obraz fałszywego boga stał się bożkiem, ale także fałszywym obrazem prawdziwego boga. Niewidzialnego Boga można opisać, ale nie można go namalować. Sztuka jest zbyt słaba, aby pokazać wielkość Boga. Nieopisany Bóg pozostał niewidzialny. Objawił się ludziom tylko przez słowo objawione i przedstawianie Go na obrazach było zabronione, ponieważ było to zagrożenie dla pierwotnego planu zbawienia. W takim podejściu słowo staje się mocą, a odrzucony obraz staje się słaby, ponieważ jest bezużyteczny, a nawet szkodliwy. Zostało to dobrze wyrażone przez Regisa Debraya, który napisał, że sztuka z jej ołtarzami, obrazami i figurami była zbyt ciężka, aby mogła być niesiona przez Żyda, tego wiecznego wędrowca, na jego drodze. Tak więc wziął książkę. Pomimo surowych zakazów można znaleźć w starotestamentowych wypowiedziach, zawierających ludzką tęsknotę za oglądaniem Boga, albo podczas snu, jak w przypadku patriarchy Jakuba, albo w spotkaniu "twarzą w twarz", jak Mojżesz na górze Synaj, albo w widzeniu prorockim, jak to było doświadczane np. przez Izajasza, Jeremiasza, Ezechiela, Daniela, czy innych „widzących”. Sytuacja zmieniła się w Nowym Testamencie, kiedy to odwieczne Logos - Syn Boży - stał się człowiekiem. Można było widzieć Boga przez Wcielone Słowo, gdyż Jezus Chrystus stał się najbardziej idealną ikoną Boga. Wcielenie dawało możliwość ukazania tego, który do tej pory był niewidzialny. Może to być zawarte w zdaniu, że "Słowo stało się obrazem". Tajemnica Wcielenia została przywołana przez ikonoduchy na II Soborze Nicejskim w 787 roku. Chrześcijaństwo jest religią słowa i obrazu, ale protestanci różnią się od katolików swoim podejściem do obrazów. Przyjmując doktrynalne założenie o wyłącznym prymacie słowa (*sola Scriptura*), niektóre fragmenty Reformacji odrzuciły obraz jako formę przesądu. Specyfiką sztuki protestanckiej stał się zwyczaj umieszczania na obrazach cytatów z Biblii.

Słowa kluczowe: Biblia w sztuce, słowo i obraz, teologia obrazu.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133813/edition/116928/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133813>

Ks. Ireneusz Pawlak

**Biblia w muzyce: kantyki Nowego Testamentu
w polskiej monodii liturgicznej po Soborze Watykańskim II**

Zastosowanie kantarów w monodii liturgicznej sięga wczesnego średniowiecza, kiedy to zaczęto intensywnie stosować praktykę godzin kanonicznych. Kantyki Ewangelii (*Benedictus*,

Magnificat i Nunc dimittis) były sukcesywnie włączane w strukturę godzin kanonicznych i z czasem stały się najważniejszymi śpiewami Liturgii Godzin (Laudes, Nieszpory, Completorium). Niektóre krótsze kantyki ksiąg starotestamentowych zostały również włączone do Oficjum Bożego, ale dopiero po Soborze Watykańskim II krótsze kantyki ksiąg Nowego Testamentu weszły do Nieszporów. Zastąpiły one ostatni (tzn. trzeci) psalm. Określenie "pieśń", którym w polskim tłumaczeniu zrewidowanej Liturgii Godzin posługiwano się do określenia "kanticle", okazało się wysoce kontrowersyjne i nieadekwatne. Konieczne było więc wyjaśnienie takich definicji jak: psalm, hymn, pieśń. Na podstawie badań można zdecydowanie stwierdzić, że powrót do pierwotnego oznaczenia (kantyki) jest konieczny i nieunikniony, aby uniknąć pomyłek w terminologii. Benedictus i Magnificat otrzymali główny nurt poetyckich tłumaczeń kantarów na język polski. W tym ostatnim przypadku w polskich śpiewnikach kościelnych istnieje aż pięć różnych tłumaczeń Magnificat, znaleziono tylko dwie wersje Benedictus. Kantyki te mają szerokie zastosowanie liturgiczne; ich użycie nie ogranicza się jedynie do Bożego Oficjum. Zostały one wprowadzone do rzymskokatolickiego zakonu Mszy św. jako śpiewy po Komunii św., jako psalmy responsoryjne lub jako wersety śpiewane przed Ewangelią. Niektóre z nich stały się niezależnymi śpiewami procesyjnymi do Mszy Świętej, szczególnie te przeznaczone na Wielki Post. Jeśli chodzi o ilość opracowań muzycznych, to można powiedzieć, że kantor Magnificat wydaje się być bardzo faworyzowany. Na uwagę zasługują jednak również melodie związane z innymi kantami, w tym z tekstami z ksiąg biblijnych 'non-Gospel'. Melodie pochodzą albo z chorału gregoriańskiego, albo z pieśni kościelnych, albo z obcych źródeł, albo wreszcie z rodzimych utworów oryginalnych. W ten sposób repertuar kantonów Nowego Testamentu stanowi bogate źródło nowych pieśni, które od czasu Soboru Watykańskiego II znalazły się w oficjalnej liturgii polskiej. Najwyraźniej dalsze badania są potrzebne w tym obszarze.

Słowa kluczowe: kantyk, monodia, psalm, hymn, funkcja liturgiczna, forma muzyczna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133814/edition/116929/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133814>

Ks. Marek Lis

Biblia w filmie

Obecność Biblii w filmach jest złożoną rzeczywistością: poza bezpośrednimi interpretacjami historii z Pisma Świętego, wiele filmów zostało zainspirowanych przez inne źródła kulturowe (pasje, sztuka, literatura, muzyka, inne filmy). Ze względu na swoją tematykę i niereligijne pochodzenie, film biblijny jest ważny dla teologów: liczne adaptacje audiowizualne Ewangelii poruszyły kwestię wierności tego szczególnego rodzaju przekładowi (transmediacji) Biblii. Szczególną uwagę należy poświęcić filmom o Jezusie, ze względu na ich wpływ na widzów i bardzo różne sposoby przedstawiania Jezusa (od stosunkowo prostego Jezusa „historycznego” po rozbudowane figury Chrystusa).

Słowa kluczowe: Biblia, film, Jezus w filmie, przekład audiowizualny, figury Chrystusa.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133815/edition/116930/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133815>

Wpływ Biblii na cywilizację. Biblia a nauki przyrodnicze

W niniejszym artykule ukazano znaczenie Biblii w kształtowaniu się cywilizacji zachodniej. Biblia jest fundamentem dziedzictwa cywilizacji europejskiej. Spisana na przestrzeni prawie 1500 lat zawiera prawdy dotyczące wszystkich dziedzin życia, zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym. Jako dzieło literackie miała swoją rolę, wraz z cywilizacją starożytnej Grecji, w powstaniu nauk ścisłych. Nauka i religia to dwa bardzo ważne elementy ludzkiej kultury. Wszystkie refleksje na temat genezy świata mają swoje korzenie w tych dwóch podstawowych aspektach widzenia rzeczywistości. Wszystko, co istnieje, potrzebuje wyjaśnienia swego pochodzenia. Tak więc podstawowym pytaniem, które dało początek filozofii, było pytanie człowieka o siebie i o Wszechświat. Relacja nauki o stworzeniu, wywodząca się z biblijnego opisu ukazującego Boga jako dającego istnienie wszystkiemu, stała w konflikcie z empirycznym opisem początku Wszechświata i człowieka w nim. Pytania, które cywilizacja łacińska wzięła z filozofii greckiej i chrześcijaństwa, oparte na podstawach biblijnych, przekształciły się w ciągu historii w konflikt między nauką a wiarą, który rozpoczął się wraz z rewolucją kopernikańską i kwestią Galileusza. Największe zapalenie miało miejsce w XIX wieku, w wyniku odkryć w dziedzinie biologii, związanych głównie z teorią ewolucji C. Darwina. Jednym z podstawowych aspektów tego konfliktu jest pytanie o pochodzenie świata, którego kwestia jest niejako naturalnym miejscem spotkania teologii z naukami przyrodniczymi. Konflikt ten rozpoczął się w wyniku próby odkrycia przez nauki przyrodnicze istoty Bożego przesłania zawartego w Biblii. Odkrycie to było interpretacją tekstu natchnionego w odniesieniu do odwiecznej prawdy i zmiennych kulturowych, a także do ram cywilizacyjnych.

Słowa kluczowe: Biblia, cywilizacja, stworzenie, nauki przyrodnicze, Mikołaj Kopernik, Galileo Galilei, Karol Darwin, wiara, rozum, religia, teoria ewolucji.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/133816/edition/116931/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2009.133816>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

5 (2010)

Temat wiodący: Chrześcijaństwo w dialogu

Ks. Marian Rusecki

Otwartość chrześcijaństwa na całą rzeczywistość w perspektywie personalistycznej

Niniejszy szkic przedstawia ważne zagadnienie otwartości chrześcijaństwa na całą rzeczywistość, a więc na świat, historię, dzieje, osobę ludzką i społeczną, kultury i religie, gdyż dzięki tej postawie możliwy jest owocny dialog. Ukazano więc trynitarne podstawy otwartości. Trójca *ad intra* pozostaje we wzajemnych, osobowych relacjach zasadą, którą jest miłość i darowanie Osoby pozostałym Osobom. Trójca *ad extra* to otwarcie się trójjedynego Boga na świat, człowieka, ludzkość, dzieje, które powołał do istnienia z nadmiaru miłości wewnątrztrynitarnej i wezwał stworzenie do udziału w życiu Bożym, by obdarzyć je Bożymi nadprzyrodzonymi darami. W sposób najdoskonalszy Bóg otworzył się na całość stworzenia we wcielonym Synu, Jego życiu i działalności, a przede wszystkim w wydarzeniach paschalnych. We Wcieleniu jako Bóg-Człowiek otworzył się na każdego człowieka; w swoim życiu i misji Jezus był otwarty na każdego będącego w potrzebie, biednego, chorego, skrzywdzonego, wykluczonego społecznie, grzesznego, a nawet zmarłego. Jezus ukazywał Bożą miłość i okazywał realną pomoc. W wydarzeniach paschalnych Jezus – oddając życie za wszystkich, z miłości – otworzył na nowo grzesznego człowieka na Boga i bliźniego. W zmartwychwstaniu otworzył wszystkim niebo, by mogli dojść do domu Ojca i uczestniczyć w komunii świętych. Aby człowiek mógł przyjąć dar zbawienia i inne dary nadprzyrodzone, musi być na nie otwarty. Bóg stworzył człowieka jako otwartego na siebie, drugiego, świat. Grzech zamyka człowieka w sobie (egoizm grzechu). Bóg w swojej miłości okazuje miłosierdzie grzesznikowi, otwiera go na nowo, bo człowiek nie jest monadą i nie może istnieć bez koniecznościowych relacji do świata, bliźniego, Stwórcy. Może jedynie istnieć na wzór Osób Trójcy Świętej. Dzieło otwierania człowieka na całą rzeczywistość i obdarowywania ludzi objawieniowo-zbawczymi darami kontynuuje Kościół chrystusowy, który to dzieło współtworzy („który jest, który był i który przychodzi”). Aktualizuje on Boże dzieła dokonane w dziejach i kontynuuje aż do końca świata, a na wzór Trójcy Świętej pozostaje otwarty na całą rzeczywistość.

Słowa kluczowe: osoba, dialog, Trójca Święta, zbawienie, grzech, świat, Kościół, chrześcijaństwo.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112716/edition/97981/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112716>

Ks. Krzysztof Kaucha

Chrześcijaństwo a kultura europejska w świetle nauczania Jana Pawła II

W artykule został podjęty problem wzajemnych relacji (czy są dialogiczne?) między chrześcijaństwem a kulturą europejską, zarówno w przeszłości, jak i współcześnie, w świetle nauczania Jana Pawła II. Omówione zostały następujące zagadnienia: chrześcijaństwo a geneza Europy, chrześcijaństwo a dzieje Europy, chrześcijaństwo a tożsamość Europy i kultury europejskiej, współczesna kultura europejska a chrześcijaństwo. Chrześcijaństwo dało początek Europie oraz kulturze i etosowi dialogu. Było obecne w – dramatycznych niekiedy – dziejach tego kontynentu, inicjując wiele pozytywnych przemian, choć chrześcijanie nie zawsze postępowali zgodnie z zasadami swej religii. Chrześcijaństwo stanowi najważniejszy element tożsamości Europy i jej kultury, choć z czasem dochodziły inne, często chrześcijaństwu odległe. Na współczesną kulturę europejską, której tożsamość krystalizuje się, składa się wiele mentalnych tendencji. Prądy dalekie chrześcijaństwu nie prowadzą z nim dialogu i nie chcą go, a bliskie – chcą dialogu i go prowadzą. Chrześcijaństwo i realizujący je Kościół są gotowe do dialogu: zdają sobie sprawę zarówno z jego trudności, jak i konieczności.

Słowa kluczowe: chrześcijaństwo, dialog, dzieje Europy, geneza Europy, Kościół, kultura europejska, tożsamość Europy.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112717/edition/97982/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112717>

Ks. Jan Perszon

Chrześcijaństwo w kulturze amerykańskiej

Praca ta stanowi fragmentaryczną analizę wpływu chrześcijaństwa na kulturę Stanów Zjednoczonych. Nie ma wątpliwości, że chęć stworzenia prawdziwie chrześcijańskiego społeczeństwa, które mogłoby być „nowym Izraelem”, była silnym motywem, który stał się podstawą do założenia USA. Mit założycielski znalazł swoje odzwierciedlenie nie tylko w proklamowanej konstytucji z pionierską zasadą oddzielenia państwa od religii, ale również obecny w codziennym życiu szybko rozwijającego się narodu, nieustannie podsycanego przez protestanckich przywódców. Siła tego mitu była podtrzymywana i spontanicznie stymulowana przez kolejne fale europejskich imigrantów systematycznie amerykańizowanych przez miejscową ludność. Nieodłącznym elementem amerykańskiego stylu życia jest specyficzna obecność chrześcijaństwa w sferze publicznej w postaci religii cywilnej. Po kryzysie związanym z ekspansją sekularyzmu (herezji intelektualistów po II wojnie światowej) nastąpiło wielkie ożywienie chrześcijaństwa w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Wpłynęła na to żarliwa retoryka religijna prezydenta R. Reagana oraz atak protestanckich konserwatystów, którzy wkrótce sprzymierzyli się z konserwatyzmem katolickich pisarzy/publicystów. Mimo rosnącej postawy religijnej obojętności, życie polityczne i społeczne współczesnej Ameryki jest prześiknięte elementami religijnymi, deklaracja wiary w Boga jest postrzegana pozytywnie. Wyraźne ożywienie religijne, choć obejmujące tylko część społeczeństwa, sprawia, że Ameryka, w przeciwieństwie do Europy, jest krajem o wyraźnie chrześcijańskim charakterze.

Słowa kluczowe: chrześcijaństwo, USA, kultura.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112718/edition/97983/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112718>

Ks. Andrzej Pietrzak SVD

Chrześcijaństwo a kultura w Ameryce łacińskiej

Celem artykułu jest usystematyzowanie głównych zagadnień związanych ze spotkaniem chrześcijaństwa z kulturami Ameryki łacińskiej. Opracowanie opiera się zarówno na publikacjach teologicznych z Ameryki łacińskiej, jak i na różnych dokumentach Kościoła rzymskokatolickiego. W pierwszej części omówiono problematykę spotkania chrześcijaństwa z kulturami tego regionu z perspektywy historycznej, wskazując na jego negatywne, niejednoznaczne i pozytywne aspekty. Druga część poświęcona jest klasyfikacji kręgów kulturowych, istotnych z punktu widzenia ewangelizacji i inkulturacji (kultury aglomeracji miejskiej, regionów wiejskich, kultury indyjskiej i afro-latynoamerykańskiej, ubóstwa, elit, kultury cybernetycznej i kultury popularnej). W części końcowej zwróciliśmy uwagę na kwestię kultury nadchodzącej i jej tendencji (modernizm i postmodernizm, sekularyzm, ideologie społeczno-polityczne, rola środków masowego przekazu, napięcia między procesem globalizacji a docenianiem lokalnych tradycji).

Słowa kluczowe: kultura, Ameryka łacińska, inkulturacja, teologia kultury, teologia latynoamerykańska, Kościół katolicki.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112719/edition/97984/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112719>

Ks. Roman Malek SVD

Problematyka dialogu chrześcijaństwa z kulturą chińską

Artykuł ten skupia się na niezwykle ważnym problemie dzisiejszego dialogu chrześcijańskiego z Chinami, tj. na kulturze (i polityce) Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL). Postawiono tu pytanie: Czy i w jakiej formie możliwy jest dialog chrześcijański z Chinami - które postrzegają siebie jako państwo ateistyczne i komunistyczne, które jest jednak krajem o wielu tradycjach religijnych? Jakie są jego perspektywy i wyzwania? Punktem wyjścia artykułu, po kilku uwagach historycznych, jest swego rodzaju heterotopia dialogu w kontekście chińskim, obejmująca (III.1.) kontekst historyczny i polityczny, następnie (III.2.) jego partnerów, a wreszcie (III.3.) jego formy i treści. W tym kontekście niniejszy artykuł jest (IV) refleksją nad wyzwaniami, możliwościami i perspektywami dialogu chrześcijańskiego z kulturą chińską. Refleksja ta nie jest tu podejmowana z punktu widzenia teologii, lecz jest raczej fenomenologicznym opisem *status quo*. Na końcu artykułu (V) przytoczono niektóre wypowiedzi papieża Jana Pawła II dotyczące dialogu chrześcijaństwa z kulturą chińską jako

swego rodzaju podsumowanie. W artykule stwierdza się dużą asymetrię partnerów dialogu w Chinach spowodowaną restrykcyjną polityką religijną. Istnieją pewne formy dialogu, które są jednak realizowane poza zinstytucjonalizowanym chrześcijaństwem, czyli Kościołami chrześcijańskimi. Same Kościoły, ze względu na swoje historyczne podłoże, nie są zbyt zainteresowane ani przygotowane do dialogu międzyreligijnego.

Słowa kluczowe: kultura chińska, dialog, chrześcijaństwo, partnerzy i formy dialogu, tradycje religijne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112720/edition/97985/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112720>

Ks. Antoni Kość SVD

Chrześcijaństwo i kultura koreańska

Celem tego artykułu jest przedstawienie relacji między chrześcijaństwem a kulturą koreańską. Problemem nie jest tu pojęcie chrześcijaństwa, ale pojęcie kultury koreańskiej. W myśli koreańskiej trudno jest odróżnić religię od filozofii. Filozofia, religia i kultura są synonimami „filozofii życia”. Oryginalna filozofia koreańska jest szamanizmem i otrzymała od Chin konfucjanizm, buddyzm i taoizm. W przypadku chrześcijaństwa musimy brać pod uwagę Kościół katolicki, protestancki i prawosławny. Szczególną uwagę musimy zwrócić na teologię koreańską, która jest oparta na tradycji koreańskiej. Szczególną rolę w historii Kościoła katolickiego w Korei odegrali męczennicy koreańscy. *Sanguis martyrum, semen christianorum*.

Słowa kluczowe: chrześcijaństwo, koreańska kultura, szamanizm, konfucjanizm, buddyzm, taoizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112721/edition/97986/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112721>

Ks. Antoni Kość SVD

Chrześcijaństwo a kultura japońska

Celem tego artykułu jest przedstawienie relacji między chrześcijaństwem a kulturą japońską. Problemem nie jest tu pojęcie chrześcijaństwa, ale pojęcie kultury japońskiej. W myśli japońskiej trudno jest odróżnić religię od filozofii. Filozofia, religia i kultura są synonimami „filozofii życia”. Oryginalną filozofią japońską jest Shinto i otrzymana z Chin konfucjanizm i buddyzm. W przypadku chrześcijaństwa musimy brać pod uwagę Kościół katolicki i prawosławny. Szczególną uwagę musimy zwrócić na proces inkulturacji Ewangelii na japońskiej ziemi.

Słowa kluczowe: chrześcijaństwo, kultura japońska, szintoizm, konfucjanizm, buddyzm, inkulturacja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112722/edition/97987/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112722>

Ks. Stanisław Grodź SVD

Chrześcijaństwo a kultura afrykańska

Tytuł artykułu wymaga wyjaśnienia kilku terminów. Oba zjawiska - chrześcijaństwo i kultura afrykańska - są *de facto* pluralistyczne i jako takie muszą być traktowane. W tytule zestawiono również termin określający rzeczywistość religijną z kulturową (dotyczy to również rozumienia relacji między religią a kulturą). Można to zrobić tylko przy założeniu, że "chrześcijaństwo" oznacza „kulturę przenikniętą przesłaniem ewangelicznym”. Autor twierdzi, że chrześcijanie nigdy nie prezentowali jednolitego stosunku do kultury afrykańskiej. Podobnie jak w starożytności chrześcijańskiej, tak i w czasach późniejszych (w tym również w czasach obecnych) chrześcijanie wykazywali ambiwalentny stosunek do kultury afrykańskiej. Niektórzy stanowczo się temu sprzeciwiali, inni pozwalali na ograniczone zapożyczenia, inni aktywnie angażowali się w kulturę afrykańską. Nie można tych postaw postrzegać w kategoriach rozwoju czy regresu, ponieważ były one zawsze obecne synchronicznie. Postawy wobec kultury afrykańskiej zmieniały się niekiedy także w obrębie poszczególnych nurtów chrześcijaństwa. To, co zostało odrzucone z trudnego do zaakceptowania w jednym momencie, w innym staje się porządkiem dnia. Nie we wszystkich kościołach i wspólnotach chrześcijańskich postawy te były jednak zsynchronizowane. Po przedstawieniu argumentu zawartego w artykule i zgłoszeniu zastrzeżeń terminologicznych, autor uzasadnia argument przedstawiający trzy rodzaje interakcji między chrześcijaństwem a kulturą afrykańską, podając przykłady z różnych czasów i regionów.

Słowa kluczowe: chrześcijaństwo w Afryce, inkulturacja, afrykańskie kościoły niezależne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112723/edition/97988/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112723>

Ks. Przemysław Kantyka

Dialog ekumeniczny

W artykule opisano rzymskokatolickie rozumienie dialogu ekumenicznego zawarte w *Dekrecie o ekumenizmie* Soboru Watykańskiego II oraz w innych dokumentach Kościoła rzymskokatolickiego. Ten dialog ekumeniczny może być prowadzony tylko pomiędzy Kościołami chrześcijańskimi i wspólnotami kościelnymi, ponieważ ma na celu przywrócenie pełnej widzialnej jedności chrześcijan. Dialog ten powinien przede wszystkim prowadzić do wspólnego odkrywania prawdy, a nigdy do jakiegokolwiek jej ustalania, wypracowywania jej

lub osiągania kompromisu. Prawdziwy dialog nie ma nic wspólnego z negocjowaniem wspólnego stanowiska, w którym każda ze stron chce się narzucić innym i pójść na mniejsze ustępstwa. Nie możemy bowiem zredukować wymagań Ewangelii do niezbędnego minimum, wspólnej podstawy uznawanej przez wszystkie Kościoły i wspólnoty kościelne. Taki dialog zawiera swoją wewnętrzną dynamikę, swój wymiar egzystencjalny. Prawda jest osobowa, tak jak sam Chrystus jest Prawdą, tak poszukiwanie jedności należy do właściwej istoty bycia chrześcijaninem. Tak więc dialog ekumeniczny jest „imperatywem sumienia chrześcijańskiego” (Jan Paweł II), a więc jest czymś, co nieuchronnie powinno być podejmowane i realizowane przez chrześcijan. Dialog ekumeniczny nie jest jednak celem samym w sobie. Nie jest on też tylko wzajemnym uznaniem wspólnot chrześcijańskich, ani nawet wspólną modlitwą. Wspólnym celem jest przywrócenie pełnej widzialnej jedności kościołów podzielonych. Na drodze ekumenizmu nie możemy ograniczać się do modlitwy czy dialogu ekumenicznego. Wręcz przeciwnie - powinniśmy rozwijać wszelkie możliwe sposoby współpracy, gdyż jedność działania prowadzi do pełnej jedności wiary. Ani jedność, ani jednolitość doktryny czy tradycji kościelnych, ale tylko jedność w jednej wierze jest daleko idącym celem dialogu ekumenicznego. Dokumenty Kościoła rzymskokatolickiego dają też jasne wskazówki, jak prowadzić dialog ekumeniczny: strony dialogu muszą być ekspertami w dziedzinie teologii, szukać prawdy, a nie zwycięstwa, przechodzić od tematów łatwiejszych do trudniejszych, starać się używać języka wolnego od polemicznych konotacji. Przed Soborem Watykańskim II Kościół katolicki nie prowadził żadnego oficjalnego dialogu ekumenicznego, co nie oznaczało braku jakichkolwiek spotkań ekumenicznych. Pierwsze z nich były jednak nieoficjalne i nie angażowały oficjalnej władzy kościelnej. Szerokie zaangażowanie w dialog ekumeniczny w czasach papieża Pawła VI i Jana Pawła II może być słusznie postrzegane jako bezpośredni owoc Soboru Watykańskiego II i jego dekretu o ekumenizmie. Na przestrzeni dziesięcioleci komisje dialogu opracowały już tysiące stron wspólnych oświadczeń i uzgodnionych deklaracji. Kościoły muszą jednak mieć świadomość, że bez silnego wysiłku odbioru tych dokumentów w ich gronie, owoce dialogów nie będą miały żadnego wpływu na pojednanie chrześcijan w jednej wierze. Nawet jeśli z powodu powolności procesu ekumenicznego może dojść do pewnego rodzaju zafałszowania, możemy być pewni, że spotkania w ramach dialogu pozwoliły chrześcijanom różnych Kościołów - wspólnotom kościelnym - rozwinąć się w kierunku pełnej, widzialnej jedności, której pragnął nasz Pan dla swoich uczniów.

Słowa kluczowe: dialog, ekumenizm, Kościoły, jedność, prawda, wiara.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112724/edition/97989/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112724>

Ks. Tadeusz Dola

Dialog chrześcijaństwa z religiami pozachrześcijańskimi

Od Soboru Watykańskiego II ukazało się wiele dokumentów kościelnych różnej rangi, które są wyraźnie poświęcone dialogowi z religiami niechrześcijańskimi lub zawierają wypowiedzi na ten temat; istnieje również bardzo obszerna bibliografia dotycząca dialogu międzyreligijnego. W artykule przedstawiono trzy zagadnienia, które zajmują znaczące miejsce w tych pracach.

Pierwsza z nich to teologiczne podstawy dialogu. Zostały one wyrażone w strukturze trynitarnej. Sercem dialogu jest wiara w Boga, Stwórcę i Ojca wszystkich ludzi, w Syna, przez którego dokonało się powszechne zbawienie oraz w Ducha, który wszędzie uosabia Boże dzieło zbawienia w Trzech Osobach. Drugie zagadnienie, które jest treścią artykułu, wyraża wyjątkową pozycję judaizmu w dialogu chrześcijaństwa z innymi religiami. Znaczenie Izraela dla powstania i istnienia Kościoła, a jednocześnie dla jego zbawczej roli dla całego narodu żydowskiego, jest ważnym bodźcem do refleksji nad zbawczą relacją chrześcijaństwa z innymi religiami. Dialog ten jest trudny do prowadzenia bez odpowiedniej postawy duchowej. Kwestia ta jest przedmiotem zainteresowania trzeciego punktu artykułu. Duchowość ukształtowana przez postawy nawrócenia i poddania się woli Boga, zwłaszcza w modlitewnym uniesieniu ludzkiego serca, staje się źródłem zachowań sprzyjających dialogowi.

Słowa kluczowe: dialog, religia, chrześcijaństwo, religie pozachrześcijańskie, teologia, Trójca Święta, Izrael, Przymierze, duchowość, nawrócenie, modlitwa.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112725/edition/97990/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112725>

Ks. Łukasz Kamykowski

Dialog chrześcijaństwa z judaizmem

Niniejszy przegląd obecnego kształtu dialogu chrześcijańsko-żydowskiego określa przede wszystkim znaczenie dialogu i jego partnerów w relacjach między społecznościami religijnymi. Zwraca uwagę na polaryzację w ramach chrześcijaństwa i judaizmu, a także na różnice w rozwoju dialogu między organami prowadzącymi dialog a ogółem społeczeństwa. Zwraca uwagę na różne motywacje skłaniające Żydów i chrześcijan do prowadzenia dialogu oraz ich wpływ na rozumienie sensu, wybór przedstawicieli i tematykę dialogu. Ze strony Kościoła katolickiego podkreśla się nieodwracalną wolę dialogu oraz odpowiednie kierunki doktrynalnych wyjaśnień nauki Kościoła. Podnoszone są kwestie teologiczne, które po stronie chrześcijańskiej wyrastają z uznania nieusuwalności przymierza między Bogiem a Izraelem. Pytania te odnoszą się do sytuacji współczesnej i eschatologicznej perspektywy istnienia dwóch wspólnot, które uważają się za kontynuację przymierza między Bogiem a Abrahamem, a także ich relacji z ziemią izraelską. Artykuł w swej końcowej części przewiduje pogłębianie świadomości misterium za każdym razem, gdy powraca się do tematów religijnych w dialogu.

Słowa kluczowe: dialog, partnerzy dialogu, chrześcijaństwo, judaizm, Kościół Katolicki, Żydzi, Magisterium.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112726/edition/97991/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112726>

Dialog chrześcijaństwa z islamem

Od początku istnienia islamu w VII w. chrześcijanie i muzułmanie są dla siebie stałym wyzwaniem. Konfrontacja i bliskość, która towarzyszy im przez całą historię, są zakorzenione w uniwersalnym i monoteistycznym charakterze obu religii. Z chrześcijańskiego punktu widzenia trudno byłoby mówić o dialogu międzyreligijnym, a przynajmniej o jego współczesnym rozwoju, bez Soboru Watykańskiego II (1962-1965) i deklaracji *Nostra aetate*. Sobór uznał w niej wartości duchowe, moralne i kulturowe obecne w różnych religiach, podkreślając wartości duchowe i moralne między muzułmanami i chrześcijanami. Po raz pierwszy w historii Kościoła katolickiego, ojcowie Soboru oficjalnie wezwali do współpracy z muzułmanami. Jest to punkt wyjścia do prawdziwego dialogu między chrześcijanami i muzułmanami. Niniejszy artykuł jest próbą opisanie i analizy - w trzech częściach - niektórych aspektów dialogowych inicjatyw w stosunkach chrześcijańsko-muzułmańskich. Większa część artykułu odnosi się do Kościoła rzymskokatolickiego, ale zawiera również kilka przykładów interpretacji i dialogowych inicjatyw Kościołów prawosławnego i protestanckiego. Islam jako punkt odniesienia traktowany jest jako całość. Po krótkim wprowadzeniu, zawierającym ogólną definicję dialogu i jego międzyreligijnej formy, pierwsza część dotyczy faktów historycznych, które kształtowały postawy dialogowe. Wybrane fakty historyczne tworzą tło dla niektórych idei teologicznych dotyczących islamu w tradycjach ortodoksyjnych, katolickich i protestanckich. Druga część skupia się na praktycznych aspektach dialogu - jego formach i instytucjach przedstawicielskich, tj. Papieskiej Radzie Dialogu Międzyreligijnego, Światowej Radzie Kościołów i Prawosławnym Centrum Patriarchy Ekumenicznego w Chambesach, które prowadzą dialog w imieniu głównych Kościołów chrześcijańskich. Dialogu Międzyreligijnego, Światowej Rady Kościołów i Centrum Prawosławnego Patriarchy Ekumenicznego w Chambésy, które angażują się w dialog w imieniu głównych Kościołów chrześcijańskich. Współczesna historia stosunków chrześcijańsko-muzułmańskich pokazuje, że dialog między wyznawcami tych dwóch największych religii jest możliwy, mimo że nie jest to łatwe przedsięwzięcie. Autor podkreśla, że nie ma alternatywy dla dialogu, ponieważ nie ma lepszego sposobu na pokonanie uprzedzeń i uleczenie ran z przeszłości.

Słowa kluczowe: dialog międzyreligijny, chrześcijanie, muzułmanie, islam, Kościół, Sobór Watykański II.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112727/edition/97992/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112727>

Dialog chrześcijaństwa z tradycyjnymi religiami afrykańskimi

Sobór Watykański II w deklaracji *Nostra aetate* i kilku innych dokumentach wyraził wyraźnie pozytywny stosunek Kościoła do religii niechrześcijańskich. Trzy dokumenty posoborowe poświęcone dialogowi z tradycyjnymi religiami afrykańskimi wskazują i wyrażają szacunek dla wartości duchowych i religijnych ludu afrykańskiego. Z konieczności zostały wybrane i

omówione w skrócie: Istota Najwyższa, duchy przodków, życie pozagrobowe, moralność, rytuały. Wartości te znajdują swoje najgłębsze uzasadnienie w tradycyjnych religiach afrykańskich, które określają tożsamość poszczególnych narodów i odgrywają niezwykle ważną rolę w ich życiu. Postawa religijna Afrykanów dominuje w świecie pojęć, doświadczeń i postaw życiowych. W przeciwieństwie do poglądów niektórych antropologów kulturowych i społecznych, religia nie może być uważana jedynie za fakt społeczny, który pełni określone funkcje w kulturze. Takie rozumienie religii wyklucza jej autonomię i nie docenia w pełni jej wartości i znaczenia w życiu Afrykanów. Jako podstawowa siła twórcza, religia jest "duszą" lub sercem kultury. Integruje ona wszystkie aspekty kultury, nadając jej ostateczne znaczenie. Przenikanie się życia gospodarczego, społecznego i politycznego z elementami religijnymi, wraz z rytualizacją wszystkich ważnych wydarzeń i aspektów życia wspólnotowego i indywidualnego stanowią charakterystyczną cechę afrykańskich wspólnot. Studiowanie duchowych i religijnych wartości narodów afrykańskich jest zalecane i konieczne, ponieważ wartości te są podstawą owocnego dialogu z ich kulturami i religiami, służą lepszemu głoszeniu Dobrej Nowiny wśród Afrykanów i jej inkulturacji w Afryce.

Słowa kluczowe: dialog międzyreligijny, chrześcijaństwo, tradycyjne religie afrykańskie, Istota Najwyższa, duchy przodków, życie pośmiertne, moralność, rytuały.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112728/edition/97993/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112728>

Ks. Andrzej Anderwald

Otwarcie Kościoła na naukę. Od Piusa IX do Benedykta XVI

Element rozumowy, który jest przyporządkowany wierze, jakiego ona zarazem poszukuje, nie jest współcześnie tak wyraźny, jak było to w przeszłości, tylko obecny w filozofii. Obecnie oddziałuje on na wiarę z różnych obszarów dominujących powszechnie nauk przyrodniczych, dlatego najnowsza historia relacji między Kościołem a nauką pisana jest poprzez kongresy, sympozja i konferencje, które mają charakter interdyscyplinarny. Podczas tych spotkań teologowie, we wspólnej rozmowie z przedstawicielami nauk humanistycznych i przyrodniczych, dążą do tworzenia większej harmonii pomiędzy poszczególnymi naukami. Celem artykułu jest ukazanie otwarcia Kościoła na naukę na przykładzie nauczania Magisterium Kościoła od papieża Piusa IX (1792-1878) do Benedykta XVI (*1927). W szczególności analizowane są przemówienia papieża Jana Pawła II (1920-2005) do członków Papieskiej Akademii Nauk na temat relacji Kościoła do nauki (nauk przyrodniczych). Podjęcie ze strony Magisterium Kościoła takiej tematyki jest odpowiedzią na zainteresowania tych przedstawicieli nauk szczegółowych, którzy mimo specjalizacji własnych dyscyplin, pozostają otwarci na mądrościowy wymiar badań naukowych. Struktura prowadzonych rozważań obejmuje trzy etapy. Najpierw przedstawiono niemożność zaistnienia sprzeczności między wiarą chrześcijańską a nauką (§1). Następnie wskazano na podstawowe uwarunkowania dialogu między Kościołem i nauką – wzajemne uznanie autonomii między porządkiem ziemskim i wiecznym (§2) oraz na możliwe obszary współpracy między Kościołem a nauką w świetle dokumentów posoborowych (§3). W rezultacie przeprowadzonych analiz wykazano, że nauczanie Kościoła w kwestii otwarcia na naukę uległo wyraźnej przemianie. Dokumenty

posoborowe nie tylko wskazują na możliwość i konieczność współpracy między Kościołem a nauką, ale także bliżej opisują jej uwarunkowania. Sama kooperacja sprzyja integralnemu ujmowaniu rzeczywistości i jednoczy badaczy we wspólnym poszukiwaniu prawdy.

Słowa kluczowe: Kościół i nauka, dialog Kościoła z nauką, warunki współpracy Kościoła z nauką.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112729/edition/97994/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2010.112729>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

6-7 (2011-2012)

Temat wiodący: Świętość

Ks. Marian Rusecki

Świętość jako motyw wiarygodności Boskiego Objawienia i chrześcijaństwa

Objawienie Boże - a w konsekwencji teologia chrześcijańska - łączy termin „świętość” z naturą Boga, który w odniesieniu do swojego stworzenia jest całkowicie transcendentny, ale jednocześnie jest z nim blisko i w pewnym sensie z nim zjednoczony w swoim Synu Jezusie Chrystusie. Ściśle mówiąc, można mówić o świętości pod jednym warunkiem: jeśli wierzy się w Świętego - Boga, który jest źródłem wszelkiej świętości. Świętość Boga objawiła się w pełni w Jezusie Chrystusie, który poprzez swoje objawieniowe czyny zbawcze pozwolił człowiekowi uczestniczyć w świętości Boga. Kościół jednak, będąc świętym ze względu na swoją naturę (i uczestnicząc w świętości Boga), ma za zadanie głosić świętość w świecie i ją praktykować. Istota świętości jest zawsze taka sama, chociaż świętość może być praktykowana w Kościele i w świecie na różne sposoby. Świętość życia chrześcijańskiego - rozumiana jako osiągnięcie zwłaszcza w życiu codziennym lub w sposób heroiczny cnót - ma bardzo ważne znaczenie dla wiarygodności chrześcijaństwa. Świętość jest obecna nie tylko w życiu duchowym ("wewnętrznym"), ale także w refleksjach zewnętrznych, które są tak bardzo ważne dla współczesnej mentalności naznaczonej przez *praxis* i prakseologię. Świętość może być jednak rozpoznana tylko z perspektywy wiary.

Słowa kluczowe: świętość, wiarygodność, Boże Objawienie, Święty Kościół, cnoty.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112735/edition/98000/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112735>

O. Henryk Pietras SJ

Herezja jako grzech przeciwko świętości Kościoła. Uwagi na temat przepisów synodalnych późnego antyku

Herezję zwykle definiuje się jako błąd dotyczący treści wiary. W artykule chodzi o pokazanie jej jako grzechu, który wymaga pokuty i nawrócenia, a nie tylko odwołania poglądów. Przykładem tego jest porównywanie grzechu herezji do cudzołóstwa lub bałwochwalstwa i przypisywanie za to takiej samej pokuty (np. Synod w Elwirze z roku 306, kan. 22). Znamienny też jest tekst oficjalnego potępienia Nestoriusza z Efezu (341), gdzie akcent położony jest na znieważenie Jezusa Chrystusa, a nie na błędne koncepcje. Wskazują na to również inwektywy częste w formułach potępienia heretyków, gdzie występują takie terminy, jak: *contaminatio*,

sacrilegium czy *perfidia*, raczej przynależne do świata moralności niż do intelektualnych sporów i różnic.

Słowa kluczowe: herezja, świętokradztwo, grzech, błąd, potępienie, akta synodalne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112736/edition/98001/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112736>

Ks. Henryk Misztal

Kanoniczne potwierdzenie świętości

Artykuł przedstawia argumenty przemawiające w sposób jednoznaczny za procesowym charakterem kanonicznego potwierdzenia świętości, czyli orzeczenia beatyfikacji czy kanonizacji prowadzonego w diecezji. Zostało to także podkreślone w wystąpieniu kardynała prefekta Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych 18 lutego 2008 r. podczas prezentacji wydanej przez tę kongregację, a zaaprobowanej przez Benedykta XVI *Instrukcji* dotyczącej ściślejszego zachowania norm obowiązującego prawa. Kardynał podkreślił, m.in., że dokument ten nie ma charakteru ustawodawczego, ale jest aktem administracyjnym Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych. Warto zauważyć, że prefekt odrzucił rozpowszechnianą błędną i pozbawianą podstaw ideę o rzekomym zastąpieniu przez ustawodawstwo Jana Pawła II metodologii procesowej w prowadzeniu spraw kanonicznego potwierdzenia świętości przez metodologię poszukiwań historyczno-krytycznych. Włoskie słowo *inchiesta* („dochodzenie”) należy zatem rozumieć nie tylko jako dochodzenie czysto naukowe, ale procesowe. Wykładnia regulaminów wewnętrznych Kongregacji jak i doktryna opowiada się także za procedurą kanoniczną, czyli analogiczną do zwyczajnych procesów kanonicznych nie tylko w fazie diecezjalnej spraw, ale i w fazie rzymskiej. Wreszcie rozważania nad charakterem ostatecznej decyzji papieskiej w sprawie beatyfikacji czy kanonizacji dopełniają całości spojrzenia na kanoniczne potwierdzenie świętości w Kościele jako na akt złożony i specyficzny dla tego rodzaju spraw.

Słowa kluczowe: beatyfikacja, kanonizacja, świętość, doskonałość, proces beatyfikacyjny i kanonizacyjny.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112737/edition/98002/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112737>

O. Andrzej Napiórkowski

Mistyka w codzienności: Postulat dla reformy i rozwoju Kościoła

W niniejszym artykule przedstawiono odchodzenie współczesnego Kościoła od eklezjologii instytucjonalnej. W ramach posoborowej eklezjologii, inspirując się myślą Y. Congara, wypracowano tu pięć zasad reformy (Słowo Boże i liturgia, miłość i świadectwo,

antropologiczna, ekumeniczna, międzyreligijna). Również przedłożono kilka praktycznych wskazań reformy (tradycja i nowoczesność, jedność z całością, wolność i normy moralne, respektowanie rzeczywistości transcendentnej). Właściwie pojęta reforma Kościoła staje się jego rozwojem, który należy postrzegać jako niekończący się proces, wpisany tak w dzieje Kościoła, jak i w całe życie wierzącego. Po tej drodze rozwoju Kościoła i własnego nawrócenia kroczą dzisiejsi mistycy w codzienności. Mistyka nie jest bowiem dla wybranych, ale już z mocy chrztu każdy chrześcijanin jest wezwany do świętości i jej prostego i pospolitego urzeczywistniania. Wielu ją praktykuje, nie mając nawet tego świadomości. Okazuje się, że zasady i wskazania eklesjalnej reformy odnoszą się także do naszej codzienności kroczenia za Chrystusem w Jego Kościele.

Słowa kluczowe: eklezjologia instytucjonalna, reforma, zasady reformy, rozwój, Kościół, mistyka, chrzest.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112738/edition/98003/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112738>

Ks. Zbigniew Wanat

Zwyczajna świętość

Autor zwraca uwagę na powszechny charakter powołania do świętości, odwołując się do kategorii „zwyczajna świętość”. Przypomina współczesne nauczanie Kościoła katolickiego, które od czasu Soboru Watykańskiego II podkreśla, że świętość jest darem i zadaniem wszystkich chrześcijan. Ilustruje to wypowiedziami papieży Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykt XVI i Franciszka. Na koniec wskazuje na kilka przykładów potwierdzających, że każdy rodzaj aktywności życiowej może być przestrzenią realizacji powołania do świętości. Zauważa przy tym, że zwyczajna świętość jest zawsze jakąś pozytywną reakcją i odpowiedzią uczniów Jezusa na znaki czasu, w którym żyją. Wśród tych znaków można wskazać obecnie na zmieniający się stosunek człowieka do prawdy, do życia ludzkiego jako wartości fundamentalnej, do miłości małżeńskiej, która w istocie jest wierna i wyłączna, a także do służby jako formy miłości na co dzień.

Słowa kluczowe: zwyczajna świętość, powołanie, znaki czasu.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112739/edition/98004/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112739>

O. Roland Prejs OFMCap

Hagiografia polska. Najnowsze osiągnięcia

W ostatnich latach miały miejsce dość liczne beatyfikacje i kanonizacje Polaków. W związku z tym napisane zostały życiorysy osób wyniesionych na ołtarze, poczynając od opracowań ściśle

naukowych, aż po popularne i niewielkie objętościowo biografie. W dorobku po 1945 r. pierwszym chronologicznie naukowym studium była praca zbiorowa *Hagiografia polska*. Ważna jest książka Henryka Frosa i Franciszka Sowy *Twoje imię*, która miała kilka wydań. Ze studiów metodologicznych wskażmy na artykuł ks. Edwarda Walewandra, próbujący odpowiedzieć, czym powinna być hagiografia: przede wszystkim piśmiennictwem historycznym, posługującym się źródłami i metodami badawczymi właściwymi historii Kościoła. Do publikacji metodologicznych dołączmy książkę s. Aleksandry Witkowskiej *Sancti. Miracula. Peregrinationes*, stanowiącą zbiór artykułów dotyczących różnych zagadnień hagiograficznych. Dwutomowe opracowanie s. Aleksandry Witkowskiej i Joanny Nastalskiej *Staropolskie piśmiennictwo hagiograficzne* jest słownikiem bio-bibliograficznym hagiografów czasów Rzeczypospolitej przedrozbiorowej i zestawieniem utworów hagiografii staropolskiej. Książka Jerzego Starnawskiego *Drogi rozwojowe hagiografii polskiej i łacińskiej w wiekach średnich* jest studium z zakresu kształtowania się piśmiennictwa polskiego w średniowieczu. W polskim piśmiennictwie hagiograficznym okresu powojennego dominują opracowania biograficzne, brakuje natomiast studiów metodologicznych oraz badań nad hagiografią XIX i XX w.

Słowa kluczowe: bibliografia, hagiografia, święci, metodologia teologiczna, historia Kościoła w Polsce.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112740/edition/98005/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112740>

Ks. Sławomir Nowosad

Świętość w perspektywie ekumenicznej

Wśród tzw. zaginionych ikon współczesnej kultury (jak ujął to kiedyś Rowan Williams) świętość należy być może postrzegać ze szczególną troską. Chrześcijaństwo zawsze postrzegało świętość jako uniwersalne powołanie, którego uczniowie Chrystusa nigdy nie powinni zaniedbywać. Luterkański pastor i teolog Dietrich Bonhoeffer wyłania się jako znaczący przykład radykalnego ucznia w jego konsekwentnym i wiernym dążeniu do świętości. Ten, kto wierzy w Chrystusa, ma iść za Nim nie przez wycofanie się z tego świata, ale raczej w środku świata, tak jak żył sam Chrystus i „pić ziemski kielich do dreszczy, jak sam Chrystus”. W konsekwencji, „świętość zaczyna się i kończy u Boga i zmierza ku potrzebującym świata” (A. Wawrzyniec). Jan Paweł II często podkreślał, że świętość jest jednym z tych cennych znaków aktywnej obecności Ducha wśród wszystkich naśladowców Chrystusa, który powinien odgrywać coraz większą rolę w ekumenicznej wymianie darów. Kiedy chrześcijanie opierają swoją nadzieję na modlitwie Pana, a nie na własnych siłach, mogą ufać, że „wielki ekumenizm świętości nie zawiedzie, z Bożą pomocą, by przynieść rezultaty” (Jan Paweł II).

Słowa kluczowe: świętość, ekumenizm, Bonhoeffer, ekumenizm świętości.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112741/edition/98006/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112741>

Ks. Tadeusz Zadykowicz

Idea naśladowania w teologii moralnej jako próba metodycznego przedstawienia chrześcijańskiego powołania do świętości

Jednym z najstarszych sposobów ukazywania praktycznej realizacji powołania do świętości jest naśladowanie Chrystusa. W przeszłości próbowano wykorzystać tę ideę, poszerzoną o naśladowanie wzorów ludzkich, także w teologicznomoralnej refleksji nad procesem doskonalenia i uświęcenia człowieka. Próby te napotkały jednak wiele przeszkód związanych z określeniem przedmiotu naśladowania (wzoru) oraz samego naśladowania. Także współcześnie, z pewnymi zastrzeżeniami, idea naśladowania może służyć metodycznemu przedstawieniu chrześcijańskiego powołania do świętości oraz konkretnych dróg urzeczywistniania tego powołania. Ujmowana łącznie z biblijną kategorią powołania i obdarowania pozwala ona w sposób syntetyczny ująć chrześcijańskie życie moralne i może być punktem odniesienia dla szczegółowych zobowiązań moralnych. Poprawne przedstawienie powołania do świętości w kategoriach naśladowania musi być jednak oparte o właściwą terminologię i winno stanowić syntezę tego, co na temat naśladowania mówi Objawienie oraz osiągnięć współczesnych nauk szczegółowych i tzw. nauk o człowieku. Takie przedstawienie podkreśla istotne cechy moralności chrześcijańskiej, a zwłaszcza jej charakter religijny, personalistyczny i społeczny, a zarazem wykazuje błąd ujęć skrajnie autonomicznych oraz skrajnej heteronomii.

Słowa kluczowe: teologia moralna, naśladowanie, świętość, wzór osobowy.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112742/edition/98007/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112742>

Eugeniusz Sakowicz

Małżeństwo i rodzina w religiach niechrześcijańskich jako wyzwanie dla dialogu międzyreligijnego

W artykule omówiono istotę małżeństwa w głównych religiach świata (judaizm, islam, hinduizm, buddyzm, religie ludów prymitywnych) oraz przedstawiono zwyczaje i formy zawierania małżeństw, a także etykę współżycia małżeńskiego. W dalszej części artykułu dokonano analizy wybranych wypowiedzi urzędu dydaktycznego Kościoła na temat małżeństwa i rodziny w różnych religiach. Zagadnienie małżeństw "mieszanych" lub międzyreligijnych analizowane jest z perspektywy zasad religijnych, prawa i dialogu międzyreligijnego. Zwraca się uwagę na troskę duszpasterską, jaką Kościół katolicki okazuje małżeństwom i rodzinom mieszanym. Opieka ta jest przejawem dialogu międzyreligijnego. Każda religia ma swoje własne, niepowtarzalne rozumienie instytucji małżeństwa i rodziny. Małżeństwo mieszane łączy w sobie dwa różne poglądy na temat tej instytucji: poglądy te w niektórych aspektach wzajemnie się wykluczają, a w innych są zbieżne. Małżeństwo i rodzina bez wątpienia stanowią fundament społeczeństw reprezentujących różne kultury i religie. Poglądy religijne na małżeństwo mają niezaprzeczalny wpływ na porządek moralny i społeczny poszczególnych grup, społeczności i społeczeństw.

Słowa kluczowe: małżeństwo, małżeństwa mieszane, rodzina, religie niechrześcijańskie, dialog, etyka małżeństwa, dialog międzyreligijny.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112743/edition/98008/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112743>

Paweł Sokołowski

**Nowe koncepcja zmartwychwstania?
Krytyczne uwagi w Marginesie Księgi Philipa Claytona i Stevena Knappa
*The Predicament of Belief. Science, Philosophy, Faith***

Niniejszy artykuł przedstawia krytyczne uwagi odnoszące się do rozumienia zmartwychwstania, zaproponowane przez von Ph. Claytona i S. Knappa książce "The Predicament of Belief. Science, Philosophy, Faith". Główne zastrzeżenia dotyczą błędnego zdefiniowania problemu badawczego, jakim jest interpretacja zmartwychwstania zgodna z nowoczesną nauką oraz błędnego podejścia do relacji Nowego Testamentu o zmartwychwstaniu Chrystusa. Sposób rozwiązania tego problemu budzi również zastrzeżenia, to znaczy wyprowadzenie proponowanego rozumienia zmartwychwstania z teorii wyłaniania się, jego partycypacyjnego podejścia i rozumienia zjawiska zmartwychwstania jako osobistej, ale nie fizycznej teorii pośmiertnej obecności Jezusa. Wątpliwości budzi także panteizm, a przede wszystkim odrzucenie bóstwa Jezusa Chrystusa. Biorąc to wszystko pod uwagę, okazuje się, że zmartwychwstanie staje się wydarzeniem subiektywnym i głęboko duchowym, a działanie Boże dokonuje się poprzez oddziaływanie na umysły ludzkie i nie jest wydarzeniem cudownym, nie znosi praw natury. Zdaniem autorów, takie podejście jest zgodne z nowoczesną nauką. Wątpliwe jest jednak, czy ich rozumienie zmartwychwstania Chrystusa pozwala na zrozumienie fenomenu chrześcijaństwa.

Słowa kluczowe: zmartwychwstanie Chrystusa, teologia procesowa, emergentyzm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112744/edition/98009/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112744>

Ks. Konrad Glombik

Antropologiczne podstawy etyki biznesu

Etyka w biznesie to złożone zagadnienie, które było wielokrotnie badane. W niniejszym artykule omówiono tylko jeden z jego aspektów; przedstawiono tu założenia etyki działalności gospodarczej wynikające z antropologii chrześcijańskiej. Obejmują one poszanowanie godności osoby ludzkiej, z uwzględnieniem społecznego wymiaru życia ludzkiego oraz potwierdzenie integralnego rozwoju człowieka. Wszystkie one są szczegółami ogólnej zasady, że człowiek jest twórcą, centrum i celem całego życia i działalności gospodarczej. Założenia te nie są w żadnym wypadku nierealistycznymi i wyidealizowanymi oczekiwaniami wobec

działalności gospodarczej, lecz dowodzą raczej, że ekonomiczna sfera życia nie jest neutralna etycznie, nie jest ani niehumanitarna, ani antyspołeczna. Jako wymiar działalności człowieka podlega on ocenie moralnej. Ponieważ wszystkie etapy działalności gospodarczej dotyczą człowieka, jego zachowań i potrzeb, pociągają za sobą konsekwencje moralne. Nawet jeśli w pewnych okolicznościach nieetyczne zachowanie może prowadzić, choć chwilowo, do sukcesu ekonomicznego, aspekty ekonomiczne i moralne są ze sobą powiązane. J. Messner miał rację, podkreślając, że w dążeniu do celów ekonomicznych niemoralne środki są jednocześnie nieekonomiczne. Obecny kryzys finansowy i gospodarczy dowodzi jego tezy.

Słowa kluczowe: etyka biznesu, człowiek i gospodarka, godność ludzka, moralność w działalności gospodarczej.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112745/edition/98010/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2011-2012.112745>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

8 (2013)

Temat wiodący: Kościół ubogich

Ks. Stefan Szymik MSF

Oblicza ludzkiego ubóstwa w świetle Ewangelii Jezusa Chrystusa

Artykuł ma charakter studium biblijno-teologicznego i jest próbą opisaną grup społecznych, które w świetle nauczania Jezusa mają status ludzi ubogich. Podstawą prowadzonych analiz były teksty biblijne Mk 1,15; por. Mt 4,17; Łk 4,43, następnie Łk 4,18-19, oraz Łk 6,20 i Mt 5,3 i wiele innych tekstów. Ewangeliczni ubodzy są pierwszymi adresatami Dobrej Nowiny. Według autora nie ulega wątpliwości, że ubóstwo ma w Ewangelii wiele różnych postaci. Na pierwszym miejscu wymienia ubóstwo materialne, ale zaraz potem wielorakie ubóstwo mn Dobrej Nowiny, według ówczesnych poglądów wykluczonych z królestwa Bożego: wdów i sierot, ludzi prostych, ludu ziemi (*am ha'aretz*). Następnie na uwagę zasługują ludzie chorzy i cierpiący, grzeszni czy zniewoleni duchowo. Te grupy stały się beneficjentami nadejścia królestwa Bożego.

Słowa kluczowe: Ewangelia, królestwo Boże, odbiorcy, biedni, ubóstwo.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112753/edition/98018/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112753>

O. Marcin Lisak OP

Ubóstwo w dobie globalizacji w perspektywie nauczania społecznego Benedykta XVI oraz nauk społecznych

Głównym tematem artykułu jest analiza nauczania społecznego Benedykta XVI, wyrażonego w encyklice „*Caritas in veritate*”, na temat ubóstwa. Papieskie nauczanie ujęte jest w formie refleksji antropologicznej i teologicznej. Jednocześnie w encyklice zostaje zastosowana interdyscyplinarna perspektywa charakterystyczna dla katolickiej nauki społecznej. Dzięki takiemu podejściu metodologicznemu chrześcijańska refleksja dotycząca problematyki ubóstwa, nierówności, wykluczenia i przemian globalnych może zostać zestawiona z wynikami badań społecznych. Papież wskazuje na rosnące w dobie globalizacji nierówności ekonomiczne, ale potwierdza także pozytywny wpływ współpracy gospodarczej. Artykuł identyfikuje również teorie rozwoju społecznego, które Benedykt XVI stosuje w swej diagnozie społecznej. Dzięki zestawieniu papieskiej refleksji społecznej oraz badań z zakresu ekonomii, socjologii i politologii autor artykułu dokonuje analizy swoistego interdyscyplinarnego sprzężenia pomiędzy katolicką nauką społeczną a innymi naukami społecznymi.

Słowa kluczowe: katolicka nauka społeczna, nauczanie społeczne Kościoła, interdyscyplinarność, nauki społeczne, teorie zmiany społecznej, globalizacja, ubóstwo, nierówności.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112754/edition/98019/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112754>

Ks. Jerzy Pietrzak SVD

Opcja na rzecz ubogich

Kategoria opcji na rzecz ubogich powstała na przełomie lat 60. i 70. XX wieku w Ameryce łacińskiej, jako owoc audytu wiary i życia społeczno-eklezyjnego. W punkcie pierwszym autor omawia jej definicję, przywołując wypowiedzi biskupów (Medellín i Puebla), Jana Pawła II oraz przyjęte określenia w teologii latynoamerykańskiej. Następnie zwraca uwagę na potrzebę doprecyzowania znaczenia ubóstwa i ubogich, a zwłaszcza obiektywizacji potocznego i teologicznego rozumienia tych pojęć. W punkcie trzecim przedstawiono racje teologiczne opcji na rzecz ubogich. Wśród nich wymieniono: Boży plan zbawienia, teologię stworzenia, godność człowieka, misterium grzechu, fenomen ubóstwa jako miejsce weryfikacji fundamentalnych twierdzeń o Bogu, funkcję ubogich i ubóstwa w słowach i czynach Jezusa Chrystusa, eklezyjologiczne znaczenie opcji na rzecz ubogich. W ostatniej części, w ramach podsumowania, autor przytacza tłumaczenie tzw. Paktu z Katakumb św. Domitylli, który ilustruje jedną z możliwych dróg wprowadzenia tej opcji w życie osobistym i eklezyjnym.

Słowa kluczowe: ubodzy, ubóstwo, opcja na rzecz ubogich, Kościół ubogi, CELAM, Kościół w Ameryce łacińskiej, teologia latynoamerykańska.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112755/edition/98020/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112755>

Ks. Ryszard Hajduk CSsR

Udział ubogich w ewangelizacji na przykładzie działalności kościelnych wspólnot podstawowych

Wierni świeccy są powołani do pełnienia posługi ewangelizacyjnej w Kościele i dla Kościoła. W tym dziele ważną rolę odgrywają kościelne wspólnoty podstawowe, w których formowani są uczniowie Chrystusa i poprzez które rozwija się dzieło ewangelizacji. Wspólnoty te, których działalność została zapoczątkowana w Kościele południowoamerykańskim, są prawdziwym wyrazem kościelnej komunii i ośrodkami ewangelizacji (ChL 26). Są one także szczególnym wyrazem opowiedzenia się Kościoła po stronie ubogich, gdyż często tworzą je ludzie pozbawieni sprawiedliwego dostępu do dóbr materialnych i żyjący na marginesie życia społecznego. W działalności kościelnych wspólnot podstawowych ubodzy najpierw sami siebie ewangelizują, karmiąc się słowem Bożym, aby stało się ono dla nich źródłem inspiracji do życia i działania. Wówczas też ubodzy stają się podmiotami w dziele ewangelizacji, głosząc Dobrą Nowinę o

zbawieniu nie tylko słowem, ale także świadectwem życia. Jej przekaz następuje dzięki konkretnym spotkaniom międzyosobowym, w których postawa wierzących w Chrystusa wzywa ludzi do przyjęcia wartości chrześcijańskich i przepojenia nimi tworzonej przez nich kultury.

Słowa kluczowe: Kościół, ewangelizacja, laikat, ubodzy, kościelne wspólnoty podstawowe.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112756/edition/98021/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112756>

Ángel Cordovilla Pérez

**Radość Ewangelii a reforma Kościoła.
Główne wytyczne adhortacji apostolskiej *Evangelii Gaudium***

W artykule ukazano analizę adhortacji papieża Franciszka, mając na uwadze kontekst, w jakim została napisana (nowa ewangelizacja, nowy pontyfikat, nowa forma wypełniania posługi nauczania) i oraz jej główną treść wyrażoną w czterech podstawowych pojęciach (radość, misja, kryzys społeczny, duch). Jeśli chodzi o kontekst, to trzeba wziąć pod uwagę, że adhortacja wpisuje się w wezwanie do nowej ewangelizacji, w której Kościół jest już zaangażowany od kilku dekad. Sam tekst, choć nie jest encyklika, stanowi pełny program nowego pontyfikatu. Adhortację należy zatem analizować, biorąc po uwagę znaczenie osoby nowego papieża i jego szczególny charakter nauczania. Możliwe źródła znajdujemy w dokumencie z Aparecidy, Episkopatu Latinoamerykańskiego i w nauczaniu Pawła VI. Jeśli chodzi o treść, to znajdujemy cztery pojęcia, które wyrażają główne idee adhortacji: radość lub pierwszeństwo Boga; misja jako klucz do nawrócenia duszpasterskiego i misyjnego Kościoła; kryzys społeczny jako podstawowy problem kultury odrzucenia i ekonomii wykluczającej; wreszcie duch jako odważna forma i podstawowa zachęta do realizowania misji.

Słowa kluczowe: nowa ewangelizacja, nauczanie praktyczne, radość, misja, kryzys społeczny.

Pełny tekst (w j. hiszpańskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112757/edition/98022/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112757>

Katarzyna Parzych-Blakiewicz

**Radość chrześcijańska jako cnota eklezjalna.
Na marginesie „*Evangelii gaudium*” papieża Franciszka**

W artykule jest przedstawiona interpretacja nauczania papieża Franciszka na temat „radości Ewangelii”. Analiza adhortacji „*Evangelii gaudium*” doprowadziła do stwierdzenia, że radość Ewangelii według Franciszka jest cnotą chrześcijańską. Tradycyjna teologia wyróżnia dwie kategorie cnót: teologiczne i kardynalne. Benedykt XVI wskazuje na nową grupę cnót:

eklezyjnych. Podstawą radości według Franciszka jest przyjęcie Ewangelii i głoszenie jej. Źródłem jest osoba Jezusa Chrystusa. Przez zjednoczenie z Nim, osoba ludzka zostaje wyzwolona z wyobcowania, egoizmu i zniewoleń. Radość Ewangelii ujawnia się w dialogu, który jest wymianą darów między osobami. Odbywa się w spotkaniu, które daje możliwość poznania drugiej osoby, Boga i człowieka. Eklezyjny kontekst radości wyraża się w indywidualnym otwarciu na Chrystusa oraz otwarciu Kościoła wobec wszystkich ludzi. Radość chrześcijańska zdefiniowana w oparciu o koncepcję radości Ewangelii według Franciszka, kwalifikuje się do nowej kategorii cnót – eklezyjnych.

Słowa kluczowe: Ewangelii gaudium, cnoty teologiczne, cnoty kardynalne, cnoty eklezyjne, Nowa Ewangelizacja, teologia ubóstwa.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112758/edition/98023/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112758>

Ks. Ireneusz Mroczkowski

Chrześcijański lider biznesu

Niemal 25 lat po transformacji ustrojowej w Polsce przychodzi czas na ocenę reform i postaw ludzi przedsiębiorczych. Szczególnie ważna okazuje się rola liderów biznesu w tworzeniu dobra wspólnego, włączając w to tworzone przez nich miejsca pracy i aktywną walkę z ubóstwem. Korzystając z najnowszych dokumentów społecznych Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, autor artykułu ocenia wpływ globalizacji i finansjalizacji na warunki, w których działają przedsiębiorcy polscy. Dla chrześcijańskich liderów biznesu szczególnie ważne są fundamentalne i praktyczne zasady biznesu, które wynikają z godności człowieka, dobra wspólnego oraz takich zasad jak sprawiedliwość i pomocniczość. Współczesny kontekst ich realizacji wymaga połączenia wiedzy z duchowością, na co otwarta była i jest duchowość św. Ignacego. W artykule wskazuje się na aktywność młodych chrześcijańskich liderów biznesu w Polsce, którzy szukają inspiracji w książkach Chrisa Lowneya.

Słowa kluczowe: Chris Lowney, chrześcijański lider biznesu, teologia moralna społeczna, bogactwo, przedsiębiorczość.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112759/edition/98024/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112759>

Ks. Józef Sobczyk MSF

Konsekracja zakonna a wezwanie do ubóstwa w kontekście nauczania papieża Franciszka

Papież Franciszek wiele miejsca w trakcie swoich wystąpień poświęca zagadnieniu nowej ewangelizacji. Dostrzega obszary, które wymagają szczególnej troski Kościoła. Jednym z nich jest problem ubóstwa. Zachęca cały lud wierny do zaangażowania się w przemianę tej sytuacji.

Brak reakcji i zaangażowania się ludzi odpowiedzialnych w sprawę ubogich jest zdaniem Ojca świętego wyrazem ubóstwa całego społeczeństwa i przejawem „kultury odrzucenia”. Stanowi w pewien sposób jeden z negatywnych skutków kultury dobrobytu. Papież bardzo dobitnie określa to zjawisko: „globalizacją zubożenia”, nawołując jednocześnie do stałej troski o osoby ubogie i porzucone i szeroko rozwiniętej akcji zapobiegania ubóstwu i pomocy ubogim. Apel ten adresuje do ludzi wszystkich stanów życia w Kościele. Szczególne wyzwanie kieruje do osób konsekrowanych, zachęcając ich do kontemplacji Jezusa ubogiego, do konsekracji życia poprzez wierne realizowanie ślubu ubóstwa oraz do apostołstwa pośród ubogich i marginalizowanych. Taka postawa zakonników i zakonnic przyczyni się do ich uświęcenia, dania świadectwa światu o miłości względem ubogich, i choć częściowo zaradzi aktualnym potrzebom osób, wśród których żyją i posługują.

Słowa kluczowe: Franciszek, ewangelizacja, ślub ubóstwa, „globalizacja zubożenia”, konsekracja zakonna, ubodzy.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112760/edition/98025/contenthttps://doi.org/10.24425/snt.2013.112760>

Ks. Krzysztof Witko

Teologia przednicejska i jej aktualność

Artykuł ma na celu ukazanie aktualności teologii przednicejskiej dla współczesnej refleksji teologicznej. Koncentruję się na trzech zasadniczych zagadnieniach. Po pierwsze, zwracam uwagę na kontekst i środowisko teologii przednicejskiej. Uwypuklam fakt, że teologia ta - nie zaniebując refleksji katechetyczno-liturgicznej (*ad intra*) - podjęła z powodzeniem krytyczno-twórczy dialog zarówno ze światem semickim, jak i grecko-rzymskim, w którym żyli pierwsi chrześcijanie (*ad extra*). Dla teologii współczesnej oznacza to, że nie może ona zamykać się na wymóg myślenia historycznego, umiejscowionego w przestrzeni i w czasie. W punkcie drugim ukazuję, że niezależnie od różnych sytuacji i kontekstów historyczno-kulturowych, teologia przednicejska jest przede wszystkim rozumieniem Pisma Świętego, do którego kluczem pozostaje Chrystus zmartwychwstały jako źródło i ostateczne wypełnienie Pism natchnionych. W końcu, w trzecim punkcie, zwracam uwagę na doświadczenie egzystencjalno-duchowe, z którego wyrosła teologia przednicejska. Ewangelia Chrystusa jest dla tej teologii nie tylko *regułą wiary*, lecz także *regułą postępowania*. Niewątpliwie, tak tradycyjnie rozumiana refleksja teologiczna ukazuje współczesnemu teologowi wymóg podjęcia egzystencjalno-personalistycznej refleksji nad Objawieniem w kluczu historyczno-hermeneutycznym.

Słowa kluczowe: Jezus Chrystus, misterium paschalne, Ojcowie Kościoła, judaizm, świat helleniski, gnoza, teologia przednicejska, Tradycja Apostolska, Pismo Święte, egzegeza typologiczna, chrześcijańska egzystencja, świadectwo, męczeństwo.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112761/edition/98026/contenthttps://doi.org/10.24425/snt.2013.112761>

Walka o zachowanie wiary nicejskiej w połowie IV wieku

W artykule zasygnalizowano wysiłki biskupów wschodnich i zachodnich zmierzające do zachowania wiary wyrażonej w symbolu nicejskim. Dramatycznie przebiegł synod w Rimini (359). Biskupi łacińscy oburzeni próbą narzucenia im koncepcji ariańskiej opowiedzieli się za nicejskim wyznaniem wiary, w kanonach ogłosili depozycje biskupów o nastawieniu ariańskim i skierowali list do cesarza Konstantyna. Gdy cesarz nie zaaprobował ich postawy, pod naciskiem jego wysłanników zmienili zdanie i zaakceptowali wyznanie wiary o charakterze proariańskim. Tendencje proariańskie zwyciężyły również na synodzie w Seleucji (359). Ustalono tam wyznanie zyskało aprobatę cesarza Konstancjusza. Zabroniono w nim używać wyrazu „współistotny” oraz określenia „podobny co do istoty”. Zdecydowanie ariańska opcja zwyciężyła na synodzie w Konstantynopolu (360). To wszystko sprawiało wrażenie, że biskupi greccy pod wpływem cesarza przeszli na pozycje ariańskie lub proariańskie. Tymczasem synod zorganizowany przez Hilarego z Poitiers w Paryżu (361), wyrażając ubolewanie z powodu chwiejności biskupów w Rimini, zdecydowanie odrzucił poglądy ariańskie i opowiedział się za nicejskim wyznaniem wiary. W ten sposób, podobnie jak na synodzie w Sardyce (343-344), zarysował się podział według strefy językowej: biskupi greccy przechylali się w kierunku arianizmu, natomiast biskupi łacińscy opowiadali się za credo z Nicei. Na definitywne rozstrzygnięcie tej kwestii należało poczekać do Soboru w Konstantynopolu (381).

Słowa kluczowe: Rimini, Seleucja, Paryż, *homoousios*, *homoiousios*, *homoios*, Hilary z Poitiers.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112762/edition/98027/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112762>

Misterium paschalne w życiu chrześcijanina i Kościoła

Misterium Paschalne Chrystusa uobecnianie w liturgii sakramentalnej jest modelem wzrostu duchowego chrześcijan na drodze oczyszczenia, oświecenia i zjednoczenia. Przejście (Pascha) Chrystusa ze śmierci do życia jest modelem drogi chrześcijanina. Chrześcijanie żyją na co dzień paschalnym misterium, kiedy dążą do tego, co doskonalsze i kiedy nowość życia wyrażają w pełnieniu dobrych uczynków. Udział w przejściu Chrystusa przez śmierć do nowego życia polega na porzucaniu sposobu życia człowieka grzesznego i dążeniu do czynów na miarę odnowionego w tajemnicy Chrystusowej śmierci i Jego chwalebnego zmartwychwstania. Wiara otrzymana na chrzcie umożliwia człowiekowi uczestnictwo w paschalnym misterium Chrystusa i daje udział w zmartwychwstaniu Syna Bożego. Zjednoczenie z Chrystusem i pozostawanie w Nim to w teologii paschalnej uczestnictwo w ofierze Zbawiciela. Pascha jest wydarzeniem, które opromienia swym blaskiem życie pojedynczego chrześcijanina, ale także całą historię ludzkości. Ostateczne dopełnienie w Chrystusie jest przeznaczeniem całego wszechświata.

Słowa kluczowe: misterium paschalne, sakramenty uobecnieniem misterium paschalnego, Pascha, życie chrześcijanina, przesłanie dla świata.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112763/edition/98028/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112763>

Marian Machinek MSF

Kontrowersje wokół normatywnego wymiaru ludzkiego ciała

Nie ulega wątpliwości, że ciało jest w pewnym sensie podstawą moralności, gdyż ludzka wolność może istnieć jedynie jako wolność wcielona. Równie trudno byłoby kwestionować cielesność jako granicę dla moralności, gdyż cielesne ograniczenia potrafią w znacznym stopniu negatywnie wpłynąć na wypełnianie moralnych zobowiązań. Największa kontrowersja dotyczy tego, czy cielesność może mieć także wpływ na treść norm moralnych. Nawet, gdy się zaakceptuje rzekomo nieprzekraczalną granicę między obszarem faktów i obszarem norm, nie można zaprzeczyć, że nigdy nie doświadczamy naszej cielesności w taki sam sposób, w jaki doświadczamy obiektów materialnych. Doświadczenie własnej cielesności odgrywa znaczącą rolę w refleksji etycznej. Podczas gdy niektórzy moralisci są w stanie co najwyżej uznać znaczenie cielesności jako swego rodzaju surowy szkic (*Rohskizze*), wstępny projekt (*Vorentwurf*) tego, co dobre i słuszne czy pole dyspozycji (*Dispositionsfeld*) w ramach którego ludzki umysł ustala adekwatne normy; inni idą dalej, twierdząc, że w samym doświadczeniu cielesności człowiek doświadcza podstawowe wymagania moralne.

Słowa kluczowe: cielesność, błąd naturalistyczny, normy moralne, prawo naturalne, wartości.

Pełny tekst (w j. niemieckim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112764/edition/98029/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2013.112764>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

9 (2014)

Temat wiodący: Sekularyzm - sekularyzacja

O. Andrzej Napiórkowski OSSPE

Współczesny sekularyzm a teologia sekularyzacji

W artykule zaprezentowano nie tylko pojęcia sekularyzmu i sekularyzacji, ale również je przeanalizowano, a w końcowej części poddano ocenie. Fenomen sekularyzmu jest definiowany jako ideowa i czynna postawa wrogości wobec wszystkiego, co chrześcijańskie. Z kolei sekularyzacja, dość mocno powiązana z aktualną formą kultury społeczeństw i ich rozwoju, jest poszukiwaniem właściwej światu autonomii i przysługującej mu wolności. Problematyką sekularyzacji zajęła się również myśl protestancka (R. Bultmann, K. Barth, D. Bonhoeffer, E. Fuchs, F. Gogarten, G. Vahanian, P. van Buren, W. Hamilton, Th. J. Alitzer, J.A.T. Robinson, D. Sölle, W. Pannenberg). Radykalne (niekiedy nieodpowiedzialne) tezy protestanckiej myśli sekularyzacyjnej zostały przyjęte przez większość teologów katolickich z uzasadnioną rezerwą. Doktryna katolicka przyjmuje autonomię doczesnych rzeczywistości i swoiście rozumiany proces profanacji świata (*constructio mundi* i *consecratio mundi*). Jednak to, że różne sektory ziemskiego życia rządzą się swoimi, im właściwymi, prawami nie oznacza, że rzeczy stworzone są od Boga całkowicie niezależne, albo iż człowiek może nimi dysponować dowolnie i bez relacji do Stwórcy (K. Rahner, J. B. Metz, P. Teilhard de Chardin, M. D. Chenu, J. Danielou, G. Thils, Ch. Duquoc, J. Maritain, H. de Lubac, Y. Congar, Cz. Bartnik, A. Skowronek, A. Nossol, J. Mariański). Stanowisko Kościoła katolickiego odnośnie do tych zagadnień zostało zawarte w soborowej konstytucji *Gaudium et spes*. Klasyfikując samą teologię sekularyzacji ambiwalentnie, trzeba także postawić pytanie: czy obecne procesy zachodzące w łonie religijności chrześcijan cywilizacji euroatlantyckiej nie są poszukiwaniem nowych form duchowości epoki postnowoczesnej?

Słowa kluczowe: sekularyzm, sekularyzacja, protestancka teologia sekularyzacji, katolicka doktryna o autonomii rzeczywistości doczesnych, sekularyzm i sekularyzacja w Polsce, rozwój Kościoła, nowa duchowość postnowoczesności.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112771/edition/98036/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112771>

Ks. Maciej Hułas

Źródła sekularności. Analiza wybranych aspektów sekularyzacji

Sekularność jest historycznym produktem nowożytności, który wskazuje na malejącą rolę transcendencji w życiu publicznym i prywatnym oraz zmienia rozumienie natury kluczowych instytucji społecznych: ekonomii, państwa, wiedzy, rodziny, religii. Może przybierać formy neutralnego braku transcendencji (sekularyzacja), może też funkcjonować jak aktywna ideologiczna obecność – ambitny program usuwania wszelkich odniesień do transcendencji w życiu publicznym i prywatnym (sekularyzm). W pierwszym przypadku sekularność pojawia się jako wynik cywilizacyjnego procesu usuwania, w którym religia znika pod naciskiem nowożytnej technologii, ekspertyzy, ekonomii, nowożytnych orientacji filozoficznych i form ustrojowych. W drugim przybiera postać ofensywnej ideologii, która zakłada konkretny program działań przeciwko religii. Sekularność powstała jako następstwo zmian kulturowych, politycznych i filozoficznych mających na celu wyzwolenie jednostek spod podporządkowania staremu systemowi moralnemu i uczynieniu z nich niezależnych autonomicznych podmiotów żyjących w bezprecedensowych warunkach *novus ordo seculorum* oraz zwykłego sekularnego czasu.

Słowa kluczowe: sekularyzm, autonomia, religia, transcendencja, świecki czas.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112772/edition/98037/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112772>

Ks. Paweł Mazanka

Refleksje o sekularyzacji i sekularyzmie w kulturze europejskiej

W artykule podano rozumienie współczesnej sekularyzacji i sekularyzmu, oraz wskazano na dwa źródła tych zjawisk. Sekularyzacja jest procesem kulturowym, w którym religia, tzn. wartości religijne, religijna świadomość oraz instytucje religijne, są wypierane zarówno z życia społecznego, jak i indywidualnego. Wskazano na cztery główne cechy tego procesu. Sekularyzacja posiada nie tylko negatywne oddziaływanie, zanik sfery *sacrum*, ale także pozytywne elementy, do których zalicza się wpływ na racjonalizację koncepcji filozofii, teologii i nauk przyrodniczych, głównie w aspekcie wypracowania ich prawidłowych metodologii, wpływ na racjonalizację koncepcji *sacrum* oraz na racjonalizację społeczno-politycznych struktur wielu narodów. Sekularyzm określany jest jako pewna postać humanizmu bądź też ideologii. Określając sekularyzm jako formę humanizmu podkreśla się jego dwie cechy: ograniczenie prawdziwych wartości tylko do wartości doczesnych, które przyczyniają się do naturalnej doskonałości człowieka; faktyczne wyłączenie z życia człowieka tego, co nadprzyrodzone, a przede wszystkim wszelkiej relacji z Bogiem, zarówno w życiu ziemskim jak i po śmierci. Sekularyzm jako ideologia to świadome odrzucenie wszelkich kategorii nadprzyrodzoności i związanego z nimi religijnego działania oraz zaprzeczenie istnienia religijnej natury człowieka. Wskazano na dwa źródła nowożytnego sekularyzmu: filozofię Kartezjusza i F. Nietzschego. Kartezjusz wpłynął na wzmocnienie sekularyzmy poprzez:

podmiotowy sposób uprawiania filozofii, nową koncepcję prawdy i racjonalności, radykalny dualizm bytowy, a szczególnie poprzez nową argumentację za istnieniem Boga. W artykule ukazano wpływ F. Nietzschego na współczesny sekularyzm. Sięgnięto to biografii tego filozofa, pokazując jego etapy życia jako swoisty przykład procesów sekularystycznych występujących u wielu współczesnych ludzi.

Słowa kluczowe: sekularyzacja, sekularyzm, sacrum, wiara, autonomia, pietyzm, metafizyka, Kartezjusz, F. Nietzsche, L. Feuerbach, D. Strauss, A. Schopenhauer.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112773/edition/98038/content>
<https://doi.org/10.24425/snt/2014.112773>

Gerhard Kruij

**"Pomoc, jaką Kościół uzyskuje od dzisiejszego świata" (KDK 44).
Impulsy i wyzwania sekularyzacji wobec Kościoła u początku XXI w.**

Po wyjaśnieniu pojęcia sekularyzacji, autor przechodzi do różnych przyczyn procesu sekularyzacji, stwierdzając, że jego siła napędowa ma również chrześcijańskie korzenie. Na tej podstawie zostaje w artykule przedstawiona i uzasadniona postawa, jaką Kościół powinien zająć wobec sekularyzacji, aby zarówno siebie nieustannie nawracać do Ewangelii Chrystusowej, jak też, aby móc ewangelizować również współczesnych ludzi. Jako jeden z najważniejszych punktów określony zostaje respekt wobec autonomii każdego dzisiejszego człowieka, który jest ściśle związany z uznaniem godności każdej istoty ludzkiej. W ramach wniosków zostają w końcowej części określone konsekwencje, które są pomocne w wyjaśnieniu szeregu kontrowersyjnych pytań wewnątrz Kościoła.

Słowa kluczowe: Kościół, sekularyzacja, ewangelizacja, autonomia, nowożytność, proces uczenia się, reforma Kościoła.

Pełny tekst (w j. niemieckim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112774/edition/98039/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112774>

Ks. Jan Perszon

**Czy Kościół ma receptę na sekularyzm? Religia jako czynnik sprawczy
w polityce w kontekście zmięszchu chrześcijańskiej Europy**

Od co najmniej dwóch stuleci Europejczycy, a dokładniej ich elity polityczne, przyjmują założenie, że nowoczesność i rozumny charakter cywilizacji wymagają marginalizacji religii. Rozdzielenie i przeciwstawienie rozumu i wiary, nauki i religii, państwa i Kościoła uznaje się niemal za oczywistość. Stopniowo jednak słuszna zasada wolności religijnej zaczęła być rozumiana jako postulat „oczyszczenia” życia publicznego z wszelkich odniesień do sacrum, zaś samą religię – jako sferę irracjonalnych, dowolnych mniemań - umieszczono w sferze

„prywatnej”. W ten sposób doprowadzono do przekonania, że religia (chrześcijaństwo) nie ma, a nawet mieć nie powinna, żadnego znaczenia dla życia społecznego, porządku państwowego, systemu prawnego i szeroko pojętej sfery politycznej. Odpowiedź na podjęte w artykule pytanie o możliwość odwrócenia kierunku, jaki wybrała cywilizacja europejska, uwarunkowana jest nie tylko zmianą sekularystycznej polityki Zachodu na orientację „życzliwą” tradycji chrześcijańskiej (choćby poprzez oparcie się na prawie naturalnym), ale – być może w jeszcze większym stopniu – rewitalizacją życia religijnego Kościołów i wspólnot chrześcijańskich.

Słowa kluczowe: Europa, chrześcijaństwo, sekularyzacja, polityka.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112775/edition/98040/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112775>

Kalina Wojciechowska

**Od separatyzmu do pluralizmu.
Biblijne modele wielokulturowości i kierunki inkulturacji**

Pluralizm oraz wielokulturowość są terminami od niedawna używanymi w biblistyce. Zapożyczone z nauk społecznych określenie pluralizm odnosi się do społeczności złożonej z wielu grup różnych pod względem etnicznym, rasowym oraz religijnym. Każda z tych grup ma prawo do zachowania swojej tożsamości i wartości rdzennych. Z kolei wielokulturowość skupia się na interakcjach pomiędzy grupami funkcjonującymi w ramach jednej większej społeczności. Celem prezentowanego artykułu jest analiza pluralizmu obecnego w Biblii, ukazanie, jakie istniały jego modele (od separatyzmu w czasach Abrahama do wielokulturowej wspólnoty chrześcijańskiej w I w.) i jak zmieniało się jego wartościowanie. Chrześcijaństwo od początku było społecznością pluralistyczną, którą apostoł Paweł przedstawia jako ciało Chrystusa. Wzajemne oddziaływanie różnych członków ciała służy zilustrowaniu interakcji, jakie zachodzą wewnątrz wspólnoty tworzonej przez Żydów i pogan. Również działalność misyjna Kościoła od początku opierała się na różnych modelach inkulturacji (kontekstualizacji). Pluralizm w biblistyce zaś przejawia się także w wyborze strategii translacyjnych Biblii oraz metod egzegezy i interpretacji.

Słowa kluczowe: Biblia, pluralizm, wielokulturowość, międzykulturowość, inkulturacja, Kościół jako ciało Chrystusa.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112776/edition/98041/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112776>

Ks. Marek Raczkiewicz

Chrześcijaństwo w społeczeństwie pluralistycznym

Szybka sekularyzacja, często przeradzająca się w wojującą ideologię, która usiłuje opanować wszystkie sfery życia społecznego i usunąć elementy chrześcijańskie z życia publicznego, dotyka wiele krajów. Zmiana tradycyjnych wartości i zasad, nowe antropologie, pytania o sens życia i miejsce Kościoła w społeczeństwie pluralistycznym to wyzwania, jakie stoją dzisiaj przed chrześcijanami i domagają się odpowiedzi. Czy współcześni chrześcijanie mają coś do zaoferowania na współczesnym areopagu? W pierwszych wiekach, stanowiąc mniejszość, chrześcijanie nie tylko upominali się o swoje miejsce w społeczeństwie, ale także wskazywali na swój wkład w jego dobrobyt i funkcjonowanie. Po tzw. Edyktie Mediolańskim starali się wpływać na prawodawstwo, aby nadać mu ewangelicznego ducha. Nie zawsze było to możliwe i nie zawsze udało się zachować granicę państwo-Kościół. Niemniej jednak starano się zachować zasadę „Co Cesarza – Cesarzowi, a co Boga – Bogu”. W grę wchodziła słuszną autonomia w stosunkach pomiędzy Kościołem i państwem.

Słowa kluczowe: społeczeństwo pluralistyczne, zmiana norm, porządek społeczny, autonomia, państwo a Kościół.

Pełny tekst (w. j. hiszpańskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112777/edition/98042/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112777>

Ks. Jerzy Szymik

Kraina niepodobieństwa.

J. Ratzinger/Benedykt XVI o (po)nowoczesnej destabilizacji etosu

Interpretując ewangeliczną przypowieść Łk 15,11–32 o marnotrawnym synu i miłosiernym ojcu, J. Ratzinger/Benedykt XVI pokazuje istotę największych problemów współczesnego (zwłaszcza zachodniego) społeczeństwa. Wyprawa młodszego syna w dalekie od ojca strony, symbolizująca zasadniczy rozbrat współczesności z Bogiem, choć obiecywała życie w szczęśliwej niezależności, okazuje się jedynie człowiek upadłać. Ślepe kwestionowanie zastanego porządku (w tym porządku stworzenia!), apoteoza zmienności i aprioryczne założenie wyższości nowego nad starym nieuchronnie prowadzi do dezorientacji, a relatywizm staje się „moralnym” umocowaniem i kryterium wszelkiego działania. Ostatecznie: rozgoryczenie i bunt generujące przemoc, pustka szukająca zaspokojenia w narkotycznej ekstazie, człowiek postrzegany jako niszczyciel i wróg natury. Wyjściem jest walka duchowa i metanoia – powrót do Ojca.

Słowa kluczowe: Biblia, wiara, ponowoczesność, etos, relatywizm, konsumpcjonizm, sens, narkomania, anarchia, stworzenie, metanoia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112778/edition/98043/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112778>

O. Jacek Salij OP

**„A ten zbrodniarz emigrant [Bóg] myśli o powrocie?”
Czy prorocstwo Adama Mickiewicza kiedyś się spełni?**

Jest to polemika z poglądem, że zanikanie wiary, praktyk religijnych oraz wpływu Kościoła na życie społeczne jest procesem nieuchronnym i z góry przesądzonym. Autor podziela socjologiczną tezę José Casanovy, że coraz głębsza dechrystianizacja społeczeństw dotychczas chrześcijańskich wydaje się bardziej hipotezą, niż faktem empirycznym. Ponadto, z jednej strony stawia pytanie o pozytywny sens procesów sekularyzacji, już od trzech stuleci drążących chrześcijaństwo europejskie, z drugiej zaś strony – przypomina opisane w Biblii oraz znane z historii Kościoła fakty dramatycznej depopulacji ludu Bożego. Na pytanie zaś, czy mamy się spodziewać raczej narastania procesów sekularyzacyjnych, niż ich odwrócenia, odpowiada specyficzną polską, pochodzącą z XVII wieku formułą: *Fortuna variabilis, Deus mirabilis* (Świat kręci się rozmaicie, a Pan Bóg jest przedziwny!)

Słowa kluczowe: sekularyzacja, dechrystianizacja, przyszłość chrześcijaństwa.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112779/edition/98044/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112779>

Ks. Jacek Bramorski

Sztuka sakralna wobec wyzwań sekularyzacji

Jedną z przyczyn współczesnego kryzysu kulturowego są procesy sekularyzacyjne. Wywierają one wpływ na wiele aspektów życia indywidualnego i społecznego, których odzwierciedleniem jest sfera sztuki. Twórczość artystyczna jest nie tylko obrazem ludzkiej egzystencji, ale także wyrazem tęsknoty i dążenia do tego, co wykracza poza doczesność. Potwierdzają to wielkie arcydzieła, które pomimo, iż powstały przed wiekami ciągle nas zachwycają, gdyż ich twórcy czerpali inspirację z piękna chrześcijańskiej wiary. Współczesne odejście od Boga przyjmuje różne formy – od sekularyzmu, który radykalnie neguje rzeczywistość nadprzyrodzoną aż po desekularyzację z jej „nową duchowością”, będącą często nieokreślonym spirytualizmem w stylu New Age. W tej perspektywie sztuka sakralna, zamiast ulegać presji zeświecczenia, winna na nowo odnaleźć swoją tożsamość jako ważny element nowej ewangelizacji. Wobec dzisiejszego człowieka, który zagubił niejednokrotnie drogę do Boga, sztuka jako *via pulchritudinis* spełni wówczas misję ewangelizacyjną, stając się pełnym nadziei ukazaniem sensu, jaki nadaje naszemu życiu tajemnica zbawczej miłości Chrystusa.

Słowa kluczowe: sztuka sakralna, sekularyzacja, nowa ewangelizacja, *via pulchritudinis*.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112780/edition/98045/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112780>

**Budownictwo Kościoła ewangelickiego
na obszarach historycznej Warmii w dobie sekularyzacji (1772-1840)**

Jednym ze skutków inkorporacji Warmii do Królestwa Prus była jej sekularyzacja. Odtąd posiadłości ziemskie biskupa warmińskiego oraz kanoników przeszły na własność państwa. Zabór pruski umożliwił osiedlanie się ludności protestanckiej na obszarach dotąd niemal całkowicie katolickich. Władze państwowe starały się wyjść naprzeciw oczekiwaniom ludności protestanckiej, zatrudniając jeszcze w XVIII wieku kierowników szkół i katechetów w warmińskich miastach. Fryderyk Wielki wydał także rozporządzenie umożliwiające sprawowanie nabożeństw w tamtejszych ratuszach. Z czasem adoptowano również pomieszczenia będące częścią zamków. Wraz jednak ze wzrostem liczby ludności pojawiła się konieczność budowy własnych świątyń, jak również domów parafialnych i szkół. Wsparcie finansowe gwarantował król pruski Fryderyk Wilhelm III, sugerując początkowo przekazanie na ten cel funduszu sekularyzacyjnego po skasowanym klasztorze w Neuzelle w Brandenburgii. Projekty nowych świątyń opracowywano w Wyższej Deputacji Budowlanej, na czele której ustanowiono z czasem znakomitego architekta Karla Friedricha Schinkla.

Słowa kluczowe: Prusy Wschodnie, Kościół ewangelicki na Warmii, Diaspora Kościoła ewangelickiego, Budownictwo kościelne, Niemcy w XVIII i XIX wieku, Karl Friedrich Schinkel.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112781/edition/98046/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2014.112781>

Albert Piette

Być albo nie być w rytuale. O złagodzonej obecności

Prezentowany artykuł jest zachętą do podjęcia refleksji nad festiwalami, widzianymi nie jako okazje do celebrowania czegoś lub formy transgresji, lecz raczej jako „gry” znaczeń i komunikacja. Folklor jest dla autora prawdziwym laboratorium, w którym obserwować można codzienne życie. Dla zilustrowania swoich analiz przytacza przykłady karnawału w Binche (Belgia) i Święto Pracy (1-Maja), interpretując je zgodnie z koncepcją „gry” amerykańskiego antropologa Gregory’ego Batesona, który stosował ją do opisu gry zwierząt podczas walki. Prowadzi to autora do silnego podkreślenia detali zachowań, które zawsze mają znamię pewnej negacji, charakterystycznej dla kontekstów rytualnych.

Słowa kluczowe: festiwal, karnawał, rytuał, szczegół, zabawa, negacja, obecność, zaręczyny, Bateson.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112782/edition/98047/content>
<https://doi.org/10.2445/snt.2014.112782>

Opętania i egzorcyzmy – nowe wyzwania dla teologii XXI wieku

Do ważniejszych wyzwań, jakie stoją przed teologią polską XXI w. w kontekście tematyki opętania i egzorcyzmów należy niewątpliwie potrzeba refleksji teologicznej nad zjawiskiem opętania i egzorcyzmów, i zarówno w Piśmie Świętym, tradycji patrystycznej i teologii średniowiecznej, jak też współczesnej tradycji teologicznej. Istotne jest także wypracowanie nowej, adekwatnej do wyzwań czasu antropologii teologicznej, która nie powinna się zamykać na zdobycze nauk humanistycznych, szczególnie psychologii czy psychiatrii. Kluczową kwestią będzie tu wyodrębnienie sfery psychicznej i przy jednoczesnym przekonującym uzasadnieniu konieczności przyjęcia w człowieku sfery duchowej. Odmienność, a jednocześnie wzajemna relacja tych dwóch wymiarów ludzkiej natury wydaje się w kontekście teologicznej refleksji nad fenomenami opętania oraz egzorcyzmów niezwykle ważne. Wreszcie niemniej istotne będzie opracowanie bardziej precyzyjnych kryteriów pozwalających odróżnić problemy natury psychicznej od problemów natury duchowej z opętaniami włącznie. Odmienną, chociaż ściśle powiązaną ze zjawiskiem opętania jest kwestia tzw. „zniewolenia pokoleniowego”, którą też należy poddać wnikliwej analizie.

Słowa kluczowe: opętania, egzorcyzmy, antropologia teologiczna, sfera psychiczna, sfera duchowa, zniewolenie międzypokoleniowe.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112783/edition/98048/content>
<https://doi.org/10.2445/snt.2014.112783>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

10 (2015)

Temat wiodący: Prymat i posługa Piotra w Kościele i świecie

Ks. Zdzisław Żywica

Szymon Piotr znakiem trwania i jedności Jezusowego Kościoła Żydów i Greków według Mt 16,13-20

Egzegeza Mt 16, 13-20 dokonana w świetle uwarunkowań historycznych i doktrynalnych zaistniałych po roku 70 na terenie Judei, w jakich znalazł się ewangelista Mateusz wraz z reprezentowanym przez siebie judeochrześcijańskim Kościołem, wskazuje na obecne w tekście wyraźne akcenty i związane z nimi cele uniwersalistyczne. To przede wszystkim nimi kierował się on definiując zbawcze przesłanie Jezusa zmartwychwstałego o charakterze chrystologicznym i eklezjologicznym w ostatecznej już wersji redagowanej przez siebie *Ewangelii królestwa* w momencie przełomowym dla dalszych losów Kościoła palestyńskiego. Tak redaguje scenę jaką rozegrała się pod Cezareą Filipową, aby prowadzony przez niego Kościół do świata hellenistycznego zyskał całkowitą pewność doktrynalną, że tę samą władzę *związkiwania i rozwiązywania w niebie i na ziemi*, jaką otrzymał od samego Jezusa *Szymon Barjona*, by sprawować ją w ziemi Izraela, posiada również *Szymon Piotr*, aby sprawować ją z identyczną skutecznością zbawczą na ziemiach pogan. Bez tej doktrynalnej pewności niemożliwa byłaby zapewne jego dalsza judeochrześcijańska egzystencja w świecie etnochrześcijan i pogan.

Słowa kluczowe: Szymon, Piotr, Ewangelia, Kościół, uniwersalizm, Synagoga, Judaizm, Żydzi, Grecy.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112794/edition/98059/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112794>

Ks. Marek Karczewski

Piotr jako pasterz w J 21,15-19

Głównym celem niniejszego opracowania jest ukazanie oryginalnych akcentów teologicznych dotyczących Piotra, zawartych we wskazanym fragmencie Ewangelii wg św. Jana. Rozdział 21 to tekst uważany za późniejszy dodatek do całości tej ewangelii. W celu uzyskania wiarygodnych wniosków egzegetycznych konieczne jest zatem zwrócenie szczególnej uwagi na związane z tym tekstem kwestie redakcyjne. Fragment J 21,15-19 pomimo swojej pozornie prostej struktury stawia także inne wyzwania. Należy do nich przede wszystkim zagadkowa zmienność stosowanej terminologii. W celu usunięcia wszelkich wątpliwości dotyczących jej właściwego doboru konieczne jest zwrócenie uwagi na możliwe warianty krytyczno-literackie.

W J 21,15-19 Piotr jest przedstawiony jako pasterz. Funkcję tę otrzymuje od Zmartwychwstałego Jezusa. Owczarnia, którą ma paść pozostaje własnością Jezusa. J 21,18-19 wiąże posługę Piotra z perspektywą martyrologiczną. Tekst J 21,15-19 posiada także wyraźny potencjał ekumeniczny. Przekazanie władzy pasterskiej może być traktowane jak wydarzenie jednorazowe. Jednak kontekst historyczny dodania J 21 do reszty ewangelii wskazuje na jednoczący charakter posługi pasterza Piotra. Rodzi się pytanie: czy odczytanie tego tekstu w duchu ekumenicznym może ułatwić dialog na temat natury prymatu Biskupa Rzymu.

Słowa kluczowe: J 21,15-19, Piotr jako pasterz, prymat Piotra Apostoła, papieństwo.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112795/edition/98060/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112795>

Ks. Marek Żmudziński

Teologia i prakseologia prymatu w pontyfikacie Jana Pawła II

Prymat Biskupa Rzymu jest określeniem najwyższego urzędu w Kościele. Polega on na wypełnianiu misji zleconej przez Chrystusa św. Piotrowi i jego następcom. Prawda o prymacie ma płaszczyznę teoretyczną, określoną dogmatycznie na Soborze Watykańskim I w 1870 roku. Ma również wymiar praktyczny, który zależny jest od poszczególnych papieży i konkretnego kontekstu historycznego. Charakterystyczną cechą pontyfikatu Jana Pawła II było wdrożenie w życie reform Soboru Watykańskiego II oraz przygotowanie Kościoła do Wielkiego Jubileuszu trzeciego tysiąclecia. Jan Paweł II realizował funkcję prymacjalną w zgodzie z tradycją Kościoła, uzasadniając ją biblijnym obrazem Piotra Apostoła oraz kontynuując linię swoich poprzedników - Jana XXIII i Pawła VI. Wiodącym elementem pontyfikatu była otwartość na świat, na człowieka i jego godność, czyli wrażliwość na *znaki czasu*. Priorytetem na płaszczyźnie eklesjalnej była troska o jedność wspólnoty na wszystkich płaszczyznach, włącznie z dziedziną ekumeniczną. Jan Paweł II realizował posługę prymacjalną jako *Servus servorum Dei*, w starożytnej formule - *pierwszeństwo w miłości*.

Słowa klucze: Jan Paweł II, Kościół, prymat, kolegalność, Vaticanum II, urząd.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112796/edition/98061/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112796>

Ks. Krzysztof Gózdź

Prymat według Josepha Ratzingera

Joseph Ratzinger ujmuje rzeczywistość prymatu papieskiego na płaszczyźnie Kościoła rozumianego jako *communio*, gdzie podstawową kategorią jest wzajemna relacja prymatu i kolegalności w Kościele. Dlatego jest on za prymatem jurysdykcyjnym, wykonywanym w

sposób nie monarchistyczny, lecz kolegialny, gdzie papież jest głową kolegium biskupów. Wyraźnie wskazuje na pierwszeństwo Piotra w Nowym Testamencie i stąd rozwija myśl o sukcesji urzędu Piotrowego, wybierając *via media* między papalizmem a konciliaryzmem. Stąd też skupia się na personalnym charakterze prymatu, związanym z konkretną osobą. Ponadto artykuł rozważa relację urzędu i nieomyłności doktrynalnej, a przy tym stawia hipotezę, czy po abdykacji Benedykta XVI zachował on jeszcze charyzmat nieomyłności doktrynalnej (czy autentycznej prawowierności) i jak ma się ona do obecnego papieża Franciszka.

Słowa kluczowe: papież, prymat papieski, sukcesja Piotrowa, nieomyłność doktrynalna, prymat jurysdykcyjny, kolegialność w Kościele, *communio*, J. Ratzinger, abdykacja papieska, naśladowanie Ukrzyżowanego.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112797/edition/98062/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112797>

Wolfgang Klausnitzer

Prymat i kolegialność

W artykule porównane są dwa modele kierowania Kościołem, które w Kościele katolickim co najmniej od Soboru Watykańskiego II stoją wobec siebie w pewnym napięciu. Model *Communio* strukturyzuje cały Kościół wychodząc od Kościoła lokalnego; Model *Iurisdictio* (bądź też hierarchiczny) wychodzi od prymatu jurysdykcyjnego biskupa Rzymu. Wraz z Walterem Kasperem autor artykułu opowiada się za syntezą *Iurisdictio* oraz *Ordo*, co pozostaje jeszcze zadaniem do wykonania na trzecie chrześcijańskie tysiąclecie. Tematem Ekskursu jest teoria eklezjologiczna Josepha Ratzingera, w ramach której w odniesieniu do relacji między papieżem a episkopatem można zaobserwować rozwój od podkreślania kolegialności w kierunku świadectwa pojedynczego biskupa.

Słowa kluczowe: prymat, kolegialność, Kościół uniwersalny/lokalny, *munera* biskupa i papieża, *communio*, *iurisdictio*, rozwój dogmatów.

Pełny tekst (w j. niemieckim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112798/edition/98063/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112798>

Gisbert Greshake

Wiara i dogmatyczne wypowiedzi I Soboru Watykańskiego o prymacie papieskim. Próba nowego podejścia

Wobec tego, że urząd papieski – w swoim rozumieniu z I Soboru Watykańskiego – stanowi jeden z największych przeszkód dla jedności Kościołów chrześcijańskich, autor niniejszego artykułu próbuje na nowo zinterpretować wypowiedzi soborowe odnoszące się do tej

problematyki. Dokonuje tego na tle teologii wiary, która zdecydowanie odnosi treść wiary (*fides quae*) do *fides qua*. W ten sposób pewne wypowiedzi dotyczące wiary, także odnoszące się do papieża, są relatywizowane, jednak nie w sensie ich eliminacji, ale w znaczeniu intensywnego odniesienia ich do centrum wiary biblijnej. W ten sposób zostaje otwarta "przestrzeń", dzięki której jest możliwe nadanie każdorazowo nowego kształtu urzędowi piotrowemu rozumianemu jako "służba jedności".

Słowa kluczowe: Prymat, urząd Piotrowy, *fides qua*, *fides quae*, jedność, historia dogmatów, Sobór Watykański I.

Pełny tekst (w j. niemieckim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112799/edition/98064/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112799>

Bp Marcin Hintz

Prymat papieski w służbie jedności Kościoła. Perspektywa teologii luterńskiej

W artykule nakreślono akceptowalny dla luterńskiego model teologii służby papieża dla jedności całego, podzielonego chrześcijaństwa. Po pierwsze, problem zrozumienia papieża jest omawiany w protestantyzmie XVI wieku. Analiza ta koncentruje się na pismach reformatora Martina Luthera. W drugiej części omówiona zostanie relacja polskiego protestantyzmu z papieżem. Autor konstruuje na podstawie luterńskiego modelu jedności Kościoła znanego jako "jedność w pojednanej różnorodności" propozycję roli papieża w dialogu ekumenicznym. Papież jako *primus inter pares* może zostać ambasadorem całego chrześcijaństwa. Artykuł proponuje model pentarchii ekumenicznej, wyrażającej współpracę pięciu największych tradycji współczesnego chrześcijaństwa: katolicyzmu, prawosławnego chrześcijaństwa, wschodnich kościołów przedchalcedońskich, anglikanizmu i protestantyzmu luterńskiego. Może to świadczyć o nieformalnej jedności pod honorowym przewodnictwem biskupa Rzymu. Model pentarchii ekumenicznej nie oznacza instytucjonalnego podporządkowania różnych wyznań papieżowi.

Słowa kluczowe: papież, papieństwo, prymat papieski, ekumenizm, luteranizm, ekumeniczna pentarchia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112800/edition/98065/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112800>

**Prymat papieski w służbie jedności Kościoła.
Perspektywa teologii prawosławnej (komentarze i uwagi)**

Sobór Watykański II, który był największym wydarzeniem we współczesnej historii chrześcijaństwa, zainicjował proces otwarcia i reformy Kościoła katolickiego na niespotykaną dotąd skalę. Przez trzy lata były dyskutowane najważniejsze tematy, zarówno natury czysto teologicznej i eklesjalnej, jak i pastoralnej i misyjnej. Jednym z tych soborowych tematów było także ożywienie braterskich relacji między katolikami i nie-katolikami. W artykule dokonano analizy jednego z najważniejszych teologicznych tematów, który niestety pozostał w wyniku soborowej i postsoborowej dyskusji przeszkodą w rzeczywistym dialogu o przywróceniu jedności między katolikami a prawosławnymi. Jest nim prymat papieski, który prawosławni postrzegają jako wynik ludzkiej inwencji, pozbawioną solidnych biblijnych i patrystycznych podstaw. Termin ten pojawił się po 1054 r. jako podstawowa cecha polityki religijnej związanej z prymatem Rzymu. Kościół prawosławny wierzy w możliwość przywrócenia jedności chrześcijan, jednak nie zgadza się na interkomunię bez uprzedniego osiągnięcia jedności w wierze. Stąd też oczekuje się decyzji Kościoła katolickiego porzucenia roszczenia prymatu i papieskiej nieomyłności bądź też ich przekształcenia zgodnie tradycją pierwszych wieków. Również oczekuje się redefinicji relacji między biskupem Rzymu a kolegium katolickich biskupów w sensie rzeczywistej i efektywnej synodalności.

Słowa kluczowe: sobór, prymat papieski, prymat honorowy, autorytet monarchiczny, jedność, prawosławna eklesjologia.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112801/edition/98066/content>

<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112801>

Ks. Zygfryd Glaeser

**Prymat biskupa Rzymu w perspektywie prawosławnej.
Ekumeniczne nadzieje**

Jednym z istotnych problemów w relacjach rzymskokatolicko-prawosławnych jest różnica w interpretacji aktualnych form sprawowania prymacjalnej roli w Kościele przez biskupa Rzymu. Współczesne badania nad istotą i sposobem wypełniania posługi na rzecz powszechnej jedności Kościoła nabierają nowego dynamizmu po publikacji „ekumenicznej encykliki” Jana Pawła II *Ut unum sint*. Papież zwrócił się do pasterzy i teologów z prośbą o nawiązanie z nim „braterskiego i cierpliwego dialogu” (zob. US 95-96), aby wspólnie poszukiwać „takich form sprawowania owego urzędu, w którym możliwe będzie realizowanie przez jednych i drugich posługi miłości” (US 95). W oparciu o wyniki badań historycznych, współcześni teologowie prawosławni wyrażają przekonanie, że idea prymatu rzymskiego była zawsze obecna w teologicznej świadomości chrześcijańskiego Wschodu. Kościoły wschodnie nie negują prymatu czci przysługującego papieżowi jako biskupowi Rzymu oraz jako pierwszemu biskupowi całego Kościoła. Uznając prymat stolicy rzymskiej za bezsporny fakt historyczny, teologowie

prawosławni widzą zasadniczy problem w określeniu jego natury. Nie akceptują prymatu w sensie jurysdykcyjnym.

Słowa kluczowe: prymat, biskup Rzymu, Kościół, soborowość, prawosławie, dialog, ekumenizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112802/edition/98067/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112802>

Ks. Sławomir Pawłowski

Teologia jedności Kościoła. Szkic problematyki

Artykuł jest wprowadzeniem w teologię jedności Kościoła. Ukazuje spektrum współczesnej refleksji nad przymiotem Kościoła wymienionym w Symbolu Nicejsko-Konstantynopolskim (*credo in unam Ecclesiam*). Refleksja ta obejmuje kategorie biblijne, zwłaszcza ideę *koinōnia/communio*, podkreśla trynitarnie podstawy jedności Kościoła, a także jej konkretne środki – więzy jedności. Wśród tych środków jedności zwrócono szczególną uwagę na węzeł wiary, sakramentów oraz zwierzchnictwa kościelnego, zwłaszcza powszechnej posługi na rzecz jedności chrześcijan. Poszczególne Kościoły (wyznania) mają różne wizje jedności, ale i te koncepcje stanowią przedmiot dialogu ekumenicznego. Najnowszym ekumenicznym stanowiskiem na temat Kościoła, w tym jego jedności, jest dokument Komisji Wiara i Ustrój Światowej Rady Kościołów pt. *Ku wspólnej wizji Kościoła* (opublikowany w 2013 r.). Kościoły chrześcijańskie biorące udział we współczesnym dialogu ekumenicznym mają świadomość tego, że jedność Kościoła jest rzeczywistością daną i zadaną, jeszcze niepełną i niedoskonałą, niejako „w drodze”. W tym sensie mogą wyrażać swoje *spero in unam Ecclesiam*.

Słowa kluczowe: Credo, ekumenizm, jedność, Kościół, *koinōnia/communio*.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112803/edition/98068/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112803>

Ks. Janusz Kręciło MS

Pojednanie podzielonej ludzkości z Bogiem przez krzyżową śmierć Chrystusa. Rozwój chrystologicznej, soteriologicznej i eklezjologicznej argumentacji w Ef 2,11-22

Przedmiotem artykułu jest analiza egzegetyczna perykopy Ef 2,11-22 zmierzająca do wszechstronnej eksploracji tematyki pojednania. Autor wykazuje najpierw, że fragment Ef 2,11-22 ma strukturę chiastyczną ABCDD'C'B'A'. Tematyka pojednania jest w tej strukturze centralnym motywem teologicznym wokół którego oscylują wszystkie inne. Pierwszym elementem strategii pragmatycznej autora Ef w perykopie 2,11-22 jest ukazanie kondycji pogańskich adresatów z punktu widzenia religii starotestamentowego Izraela. Byli oni pozbawieni Boga i Jego zbawczych obietnic. Dzięki Chrystusowemu dziełu pojednania, które

dokonało się poprzez śmierć Chrystusa na krzyżu, obydwie podzielone dotąd części ludzkości (poganie i Żydzi) stały się jednością. Chrystusowe dzieło pojednania naprawia przede wszystkim relację obu wrogich stron z Bogiem. Pojednanie pomiędzy owymi zwaśnionymi stronami jest pochodną ich uprzedniego pojednania z Bogiem przez Chrystusa w Duchu Świętym (teologia trynitarna). Dzięki Chrystusowemu dziełu pojednania poganie przestali być obcy Bogu i razem z chrześcijanami pochodzenia żydowskiego stanowią jedną „świętą świątynię”, „mieszkanie Boga przez Ducha”, czyli Kościół.

Słowa kluczowe: List do Efezjan, pojednanie, chrystologia, soteriologia, eklezjologia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112804/edition/98069/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112804>

Paweł Sokołowski

**Panenteizm jako postmodernistyczne objawienie?
Kilka uwag krytycznych na marginesie książki
Davida Ray'a Griffina *Panentheism and scientific naturalism***

W niniejszym artykule zaprezentowano kilka uwag krytycznych odnoszących się do rozumienia panenteizmu jako postmodernistycznego objawienia, zaproponowanego przez amerykańskiego przedstawiciela teologii procesu Davida Ray'a Griffina w książce *Panentheism and Scientific Naturalism. Rethinking Evil, Morality, Religious Experience, Religious Pluralism, and the Academic Study of Religion*. Główne zastrzeżenie dotyczy tego, iż amerykański procesualista prezentuje koncepcję o charakterze filozoficznym, a nie teologicznym. Ponadto do skonstruowania tej koncepcji Griffin użył założeń przejętych z filozofii procesu A.N. Whiteheada, mającej w gruncie rzeczy charakter antysubstancjalistyczny. Rezultatem przyjętych założeń stało się nowe i oryginalne rozumienie postmodernizmu (do czego Griffin miał niewątpliwie prawo) oraz uznanie panenteizmu za koncepcję, która w najwłaściwszy sposób oddaje relację Bóg-świat, unikając błędów – zdaniem omawianego autora – klasycznego teizmu oraz skrajności wczesnej i późnej nowożytności. Warto podkreślić, iż zdaniem Griffina panenteizm ten stanowi integralną część naturalizmu, będącym jego własną i oryginalną koncepcją. Podkreślono, iż usiłowanie Griffina do zrównania panenteizmu z objawieniem bazuje na dostrzeżonym przez niego oddziaływaniu Boga na świat (według niego współoddziaływaniu), przejawiającym się m.in. w doświadczeniach o charakterze religijnym oraz w ludzkim dążeniu do odkrycia prawdy. Tego typu objawienie można by uzgodnić – jego zdaniem – z objawieniem pochodzącym z religii Abrahamicznych i innych religii. Problem jednak w tym, że trudno przyjąć, by objawienie pochodzące z tych religii, zwłaszcza objawienie zrealizowane w Jezusie Chrystusie, dawało podstawy do ujmowania relacji Bóg-świat w kategoriach panenteizmu zaproponowanego przez teologię procesu.

Słowa kluczowe: David Ray Griffin, objawienie, panenteizm, postmodernizm, teologia procesu.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112805/edition/98070/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112805>

Jezuici jako *doctrineros* w Andach kolumbijskich XVII wieku

Jezuici przybyli na tereny Nowego Królestwa Grandy (Kolumbii) na początku XVII wieku. Założyli kolegia we wszystkich najważniejszych miastach i rozpoczęli posługę misyjną pośród Indian, w ramach tzw. doktryn, czyli wiosek zamieszkałych przez autochtonów. W latach 1605-1660 pracowali w kilku doktrynach na Altiplano w okolicach Bogoty i Tunja oraz na wschodnich stokach Andów. Ich posługa była zazwyczaj bardzo efektywna i realizowana według wypracowanej metodologii pracy misyjnej. Odwoływano się do następujących zasadach: systematycznej i regularnej katechezy, znajomości lokalnych języków przez misjonarzy, rozwijania systemu edukacyjnego w tym nauki śpiewu i muzyki, praktykowania solennej liturgii w oparciu o solidne i dobrze wyposażone kościoły. Zdobyte doświadczenie pracy w doktrynach zostało wykorzystane w drugiej połowie XVII wieku podczas zakładania redukcji jezuickich w Casanare, Meta i Orinoko.

Słowa klucze: ewangelizacja Indian, nawracanie, *doctrinas* (doktryny), jezuici, muzyka, architektura, metodologia pracy misyjnej, Bogota, Kolumbia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112806/edition/98071/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112806>

Bogdan Biela

Typy i metody ewangelizacji w świetle współczesnego nauczania Magisterium Ecclesiae

W dobie wołania o nową ewangelizację w Kościele, o czym świadczy choćby powołanie Papieskiej Rady ds. Nowej Ewangelizacji oraz zwołanie XIII Zwyczajnego Zgromadzenia Synodu Biskupów pod hasłem „Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej”, trzeba mieć świadomość, iż istnieją różne typy ewangelizacji. Na tej podstawie dopiero można wskazać różnorakie cele ewangelizacyjne Kościoła warunkujące wybranie adekwatnych dróg ich realizacji. Rozróżniając ewangelizację na trzy podstawowe typy: ewangelizację misyjną, ewangelizację pastoralną i reewangelizację lub nową ewangelizację, można mówić o kilku zasadniczych metodach ewangelizacji: metodzie kerygmatycznej, metodzie duszpasterstwa misyjnego, metodzie ożywienia wiary członków Kościoła związanej z autoewangelizacją oraz metodzie inkulturacji związaną ściśle z preewangelizacją i nową ewangelizacją, która zawsze powinna mieć radosny charakter.

Słowa kluczowe: ewangelizacja, nowa ewangelizacja, autoewangelizacja, preewangelizacja, metody ewangelizacji.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/112807/edition/98072/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2015.112807>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

11 (2016)

Temat wiodący: Dialog chrześcijańsko-żydowski

Ks. Mirosław S. Wróbel

Relacje między Kościołem Janowym a judaizmem rabinicznym w świetle najnowszych badań

W niniejszym artykule została podjęta problematyka relacji pomiędzy Synagogą i Kościołem w kontekście pism Janowych. Autor analizuje teksty tradycji Janowej wskazując na ślady polemiki między judaizmem i chrześcijaństwem. Przez pryzmat terminów *apōsunagōgos*, i „Żydzi” oraz polemicznych wyrażen jest ukazana wrogość pomiędzy Synagogą i Kościołem. Autor ukazuje *Sitz im Leben* wspólnoty Janowej badając wpływ polemiki między judaizmem rabinicznym a chrześcijaństwem po zburzeniu świątyni jerozolimskiej na treść tekstów Janowych. Analiza źródeł żydowskich i chrześcijańskich wskazuje na napięcie spowodowane chęcią utrwalenia własnej tożsamości. Prowadzi to do stopniowego rozchodzenia się dróg Synagogi i Kościoła. W artykule zostają ukazane motywy rozejścia się dróg i ich znaczenie dla współczesnego dialogu pomiędzy judaizmem i chrześcijaństwem.

Słowa kluczowe: polemika, separacja, pisma Janowe, judaizm rabiniczny

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123852/edition/108054/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123852>

Massimo Gargiulo

Mt 5, 17:

Co Jezus rzeczywiście powiedział w dialogu z faryzeuszami?

Mt 5,17-20 może być prawidłowo zrozumiany w kontekście hermeneutyki żydowskich rabinów. Słowa użyte przez Jezusa odnoszą się do ich metod egzegetycznych oraz idei, że Tora nie może być zmieniona. Postawa Jezusa antycypuje jeden z najważniejszych elementów rabinicznego judaizmu. Zakładając ten kontekst, w niniejszym artykule zostaje zaproponowana nowa hipoteza na temat aramejskiej wersji słów Jezusa o wypełnieniu Tory w czasie, gdy pozycja faryzeuszy utrzymująca wyższość tradycji ustnej nad spisaniem słowem Boga, zaczynała być dominująca. Używając rdzeń *gmr* Jezus wchodzi w dialog ze współczesnym Mu Judaizmem, wprowadzając swoje własne rozumienie wypełnienia Tory.

Słowa kluczowe: Ewangelia wg św. Mateusza, *gamar*, wypełnienie, judaizm rabiniczny.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123853/edition/108055/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123853>

Ks. Artur Malina

**„Nie jak ich uczeni w Piśmie” (Mt 7,29).
Autorytet Mojżesza i Jezusa według Mateusza**

W przedmowie dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej: *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, pierwszy cytat biblijny zwraca uwagę na różnicę między nauczaniem Jezusa, które ma za podstawę Jego osobisty autorytet, a analogiczną działalnością uczonych w Piśmie: „Uczył ich jak ten, który ma władzę, a nie jak uczeni w Piśmie” (Mk 1,22). Kard. Józef Ratzinger, autor przedmowy, stwierdza, że szczególnie Ewangelia Mateusza uwypatnia ten charakter Jego nauczania. Artykuł przedstawia analizę fragmentów tej Ewangelii, które wzmiankują Mojżesza (Mt 8,4; 17,3.4; 19,7.8; 22,24; 23,2). W tym studium szczególną uwagę zwraca się na ich interpretację w bezpośrednim kontekście w tej Ewangelii oraz na ich porównanie z paralelnymi tekstami w pozostałych Ewangeliach synoptycznych. Konkludując można stwierdzić, że znaczenie słów Mojżesza nie jest pomniejszone, kiedy są one przytaczane w kontrowersjach między Jezusem a Jego żydowskimi przeciwnikami. W ten sposób autorytet Jego nauczania, który wyłania się z tych tekstów, zostaje potwierdzony.

Słowa kluczowe: analiza narracyjna, chrystologia Mateusza, Mojżesz, judaizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123854/edition/108056/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123854>

Ks. Leszek Misiarczyk

Żydzi i judaizm w Dialogu z Żydem Tryfonem Justyna Męczennika

W polemice z marcjonizmem Justyn broni wartości Starego Testamentu dla chrześcijan nawet po przyjściu Chrystusa. Natomiast w jego spojrzeniu na judaizm widzimy bardzo zróżnicowane postawy. Z Prawa Mojżeszowego, które jest kodyfikacją prawa naturalnego, wydobywa zasady obowiązujące nadal chrześcijan i wszystkich ludzi. Natomiast elementy Prawa zapowiadające tajemnice Chrystusa i przepisy dane Żydom ze względu na zatwardziałość ich serca straciły na znaczeniu wraz z Jego przyjściem. W części *Dialogu* dotyczącej dyskusji na temat mesjańskiej i boskiej tożsamości Jezusa Justyn opiera się zasadniczo na interpretacji odpowiednich tekstów Starego Testamentu. Niekiedy tylko czyni złośliwe uwagi pod adresem Żydów, którzy nie uznali Jezusa za obiecanego Mesjasza i Syna Bożego, gdyż nie rozumieją Starego Testamentu i koncepcji „drugiego Boga”. Najbardziej antyżydowska jest ostatnia część *Dialogu* w której Justyn wyraźnie głosi teorię substytucji, że chrześcijanie są teraz nowym ludem Bożym, który zajął miejsce odrzuconego przez Boga Izraela. Wspólna wyznawcom judaizmu i chrześcijanom jest wiara w Boże objawienie zawarte w Starym Testamencie, różni zaś ich jego rozumienie i interpretacja.

Słowa kluczowe: Justyn Męczennik, Żydzi, judaizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123855/edition/108057/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123855>

Ks. Józef Grzywaczewski

Idea trzech Testamentów Klemensa z Aleksandrii

W artykule przedstawiono koncepcję trzech Testamentów Klemensa Aleksandryjskiego: Testament Helleński (*diatheke tôn Hellenôn*), tj. filozofia, Testament Hebrajski (*diatheke tôn Judaiôn*), tj. nauczanie proroków i Prawo oraz Testament Chrześcijański (*diatheke tôn christianôn*), tj. przepowiadanie Chrystusa wyjaśnione przez Apostołów, czyli Nowy Testament. Testamenty Helleński i Hebrajski były natchnione przez Boga, ale nie w tym samym stopniu. Prorocy przekazali czyste przesłanie Boga. Nauczanie filozofów zawierało elementy Prawdy, ale znajdowały się tam również czysto ludzkie idee. Pod pojęciem filozofii Klemens rozumie poznanie Prawdy na drodze intelektualnej oraz określoną sprawność lub formację umysłową. Filozofia może być pojmowana jako dar Boży dla Greków, podobnie jak Prawo było darem Bożym dla Żydów. Żydzi byli prowadzeni do Chrystusa poprzez Prawo i Proroków; Grecy - poprzez filozofię. Obydwa narody spotkały się w Kościele, tzn. w szkole Logosu. Znajomość proroctw uzdalnia Żydów do zaakceptowania Chrystusa jako Mesjasza, natomiast znajomość filozofii ułatwia Grekom rozumienie nauki i dzieła Chrystusa. W ten sposób Testament Grecki i Testament Hebrajski zostały dopełnione przez Nowy Testament.

Słowa kluczowe: Klemens z Aleksandrii, Testament Hebrajski, Testament Helleński, Testament Chrześcijański.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123856/edition/108058/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123856>

Maria Piechocka-Kłós

Późnorzymskie ustawodawstwo państwowe przeciw Żydom (IV-V wiek). Egzemplifikacja na podstawie ograniczeń praw obywatelskich

Przedmiotem analizy są cesarskie ograniczenia ogłoszone względem Żydów przez rzymskich cesarzy chrześcijańskich w okresie późnego cesarstwa. W opracowaniu niniejszym zawężono tę problematykę tylko do dziedziny prawodawczej, skupiając się tylko na późnoantycznym ustawodawstwie skierowanym przeciwko wyznawcom judaizmu. Materiał źródłowy stanowią zamieszczone w Kodeksie Teodozjańskim, cesarskie rozporządzenia ogłoszone w latach 339-438. Ustawodawcy zakazali wyznawcom judaizmu zawierania małżeństw mieszanych oraz nabywania niewolników-chrześcijan. Ograniczeniom uległy również kwestie zdolności sporządzania przez nich ważnych testamentów. Żydom zakazano również, bez specjalnego pozwolenia ze strony władz państwowych, nie tylko budowania nowych synagog, ale również remontowania już istniejących świątyń żydowskich. Na początku V w. cesarze także

zdecydowali się podjąć kroki prawne w kierunku ograniczenia wyznawcom judaizmu praw publicznych, bowiem ustawowo zakazano im sprawowania niektórych urzędów. Wszystkie te ustawy z całą pewnością pogarszały sytuację prawną tej grupy ludzi.

Słowa kluczowe: judaizm, prawo rzymskie, cesarstwo rzymskie, swobody obywatelskie, Kodeks Teodozjański.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123857/edition/108059/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123857>

Ks. Kazimierz Dola

Papież Pius XII wobec Szoah. Artykuł sprawozdawczy

Czy Pius XII jest winny lub współwinny zagłady Żydów w czasie II wojny światowej? Odpowiedź Żydów – świadków, którzy przeżyli Shoah, jest jednomyślna: nikomu tyle nie zawdzięczają, ile temu papieżowi. Sztuka teatralna „Namiestnik” z 1963 r. radykalnie zmieniła tę opinię na niekorzyść papieża: został uznany (głównym) winowajcą zagłady. Ekspozycja przygotowana w Muzeum Męczeństwa Yad Vashem w Jerozolimie w 2005 r. sformułowała winę papieża Piusa XII w siedmiu oskarżeniach-zarzutach: 1. zawarł konkordat z Hitlerem; 2. nie ogłosił antyrasistowskiej encykliki przygotowanej przez Piusa XI; 3. nie reagował protestem na relacje o postępującej zagładzie; 4. uchylił się od podpisania deklaracji aliantów w 1942 r. potępiającej eksterminację; 5. nie ochronił Żydów rzymskich; 6. zachowywał neutralność; 7. milczał wobec ludobójstwa. Autor usiłuje wykazać niesłuszność tych zarzutów.

Słowa kluczowe: Pius XII, holocaust (Shoah), Kościół a judaizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123858/edition/108060/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123858>

Rudolf Kutschera, Achim Buckenmaier

Pochodzenie i przyszłość *Nostra aetate*. Pięćdziesiąt lat po soborowej deklaracji

Soborowa deklaracja *Nostra aetate* została wprowadzić oficjalnie wdrożona w życie, jednak potrzebne wydaje się jej większe docenienie. Jako niezmiennie aktualne należy uznać jej zakorzenienie w Rz 9-11, jak też fakt, że mimo silnych sprzeciwów w trakcie jej przygotowania została w ogóle ogłoszona. Wśród wielu komentarzy na płaszczyźnie Kościoła powszechnego na szczególne docenienie zasługuje nr 528 Katechizmu Kościoła Katolickiego: trzej magowie z opowiadania o Epifanii Jezusa poganom są przykładowymi przedstawicielami religii pogańskich, które muszą zwrócić się do Żydów, by „przyjąć obietnicę mesjańską”. Zrozumienie tego koryguje romantyzujący pluralizm religijny, który manifestuje się np. w pojęciu trzech „religii abrahamowych”. Niezbędny dzisiaj dalszy rozwój *Nostra aetate* zawiera dwa

dezyderaty. Po pierwsze należy przewyciężyć zawężenie Judaizmu i Chrześcijaństwa do rangi „religii” bez związku z takimi rzeczywistościami jak „ziemia”. Po drugie należy teologicznie pogłębić obecne w stwierdzeniu „lud Boży” ukierunkowanie chrześcijaństwa na judaizm.

Słowa kluczowe: *Nostra aetate*, judaizm, Żydzi, antyjudaizm, pluralistyczna teologia religii, pluralizm religijny, lud Boży, Drugi Sobór Watykański, katechizm, żydowskie korzenie chrześcijaństwa, żydowsko-chrześcijańskie dziedzictwo.

Pełny tekst (w j. niemieckim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123859/edition/108061/content>

<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123859>

Ks. Łukasz Kamykowski

Ku katolickiej teologii judaizmu. Wprowadzenie do dyskusji

W przeszłości zakładano w teologii całkowite zastąpienie Izraela na obecnym etapie Bożej ekonomii zbawczej przez Kościół Chrystusowy. Tymczasem współczesne nauczanie Magisterium coraz wyraźniej odrzuca takie założenie. Myślenie o Żydach w perspektywie religijnej nie zaczyna się teraz od pamięci zerwania, lecz od wyznania „duchowej więzi”, wspólnych korzeni, wspólnego dziedzictwa. W myśl nauczania Kościoła aktualnie istniejąca wspólnota wyznawców judaizmu tak czerpie z dziedzictwa Starego Testamentu i tak je rozwija, iż warto zalecić „obustronne poznanie się i poszanowanie”, wspólne studia biblijne i teologiczne, „braterskie rozmowy”. Nie wolno już w teologii, która chce być katolicka, konstruować obrazu Żyda według własnych wyobrażeń, lecz trzeba wysłuchać jego świadectwa o sobie i o wierze i na tej podstawie próbować zrozumieć, wewnątrz własnej wiary, jego miejsce w planach Bożych. W oparciu o takie założenia artykuł próbuje przedstawić pewne kierunki rozwiązań dla katolickiej teologii judaizmu do przemyślenia i dyskusji.

Słowa kluczowe: judaizm, Żydzi, Kościół, dialog, katolicka teologia judaizmu.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123860/edition/108062/content>

<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123860>

Ks. Waldemar Chrostowski

Ku katolickiej teologii judaizmu. Inspiracje kard. J. Ratzingera/Benedykta XVI

Decydujący impuls do nowej katolickiej teologii judaizmu dała soborowa deklaracja *Nostra aetate*, kładąc nacisk na „szczególną więź, którą lud Nowego Testamentu zespolony jest duchowo z plemieniem Abrahama”. Jednak w recepcji deklaracji uwypuklano dwa inne aspekty, a mianowicie Shoah i państwo Izrael, na skutek czego na daleki plan schodzi perspektywa teologiczna. Prawidłowe spojrzenie powinno uwzględniać najważniejsze

drogowskazy teologiczne obecne w nauczaniu kard. Józefa Ratzingera/Benedykta XVI: 1. wartość Starego Testamentu dla chrześcijaństwa; 2. uniwersalna misja i posłannictwo Izraela; 3. problem odpowiedzialności Żydów za śmierć Jezusa; 4. odmowa, z jaką Jezus spotkał się ze strony większości Żydów; 5. miejsce i status Izraela w nowej sytuacji zbawczej urzeczywistnionej przez Jezusa Chrystusa.

Słowa kluczowe: *Nostra aetate*, Shoah, państwo Izrael, katolicka teologia judaizmu, Benedykt XVI.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123861/edition/108063/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123861>

Ks. Marek Lis

Holocaust, *Dekalog* i Kieślowski

Pośród filmów, podejmujących tematykę Zagłady oraz obojętności (a nawet współwiny Polaków) na los Żydów, ważne znaczenie ma *Dekalog, osiem* (1988) Krzysztofa Kieślowskiego. Jego pierwszoplanowymi postaciami są Elżbieta, której jako żydowskiemu dziecku podczas wojny pod pretekstem zawartego w Dekalogu zakazu kłamstwa odmówiła ratunku Zofia, obecnie profesor etyki. Ich rozmowa po czterech dziesięcioleciach, pozwalająca na poznanie prawdy o motywach postępowania, prowadzi do opartego na przebaczeniu pojednania. Kieślowski w swoim filmie wprowadza również wątek teologiczny, stawiając pytanie o istnienie Boga. Oprócz utworu Kieślowskiego, tematyka pomocy udzielanej Żydom, ale również obojętności, a nawet współodpowiedzialności Polaków wobec Zagłady, obecna jest w licznych polskich filmach fabularnych i dokumentalnych. Wątkiem, który w nich powraca, jest także rola ludzi wierzących, którzy nie zawsze potrafili sprostać wymogom sumienia i wiary.

Słowa kluczowe: Krzysztof Kieślowski, film, Zagłada, Kościół.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123862/edition/108064/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123862>

Maddalena Schiavo

„Jak Żydzi widzą Jezusa?” Chrześcijańskie odniesienia w powieści Amosa Oza *Judasz*

Debata wokół stosunków między chrześcijanami i żydami stała się w ostatnim czasie żywo dyskutowanym tematem w świecie kultury izraelskiej. W niniejszym artykule dokonano analizy odniesień do chrześcijaństwa i Jezusa we współczesnej literaturze izraelskiej. Poprzez analizę wybranych dzieł literackich opublikowanych przez najbardziej znanych pisarzy Izraelskich, usiłujemy opisać sposób, w jaki autorzy odnoszą się do elementów chrześcijańskich oraz zbadać ich osobiste nastawienie. Szczególna uwaga będzie zwrócona na ostatnie dzieło Amosa Oza pt. *Judasz*, opublikowane w 2014 r. Jest to historia życia młodego

studenta przygotowującego pracę doktorską na temat: "Jak Żydzi widzą Jezusa?", którego uwaga jednak koncentruje się na postaci Judasza. Zgodnie ze swoim odkrywczym zamiarem badacz przeprowadza szczegółowe poszukiwania dotyczące odniesienia żydów do chrześcijan cytując źródła począwszy od starożytności aż do czasów dzisiejszych. Dzięki książce Oza można zbadać skomplikowane relacje między żydami a chrześcijanami, co stanowi dobry punkt wyjścia do dalszych badań.

Słowa kluczowe: stosunki żydowsko-chrześcijańskie, literatura żydowska, Jezus, Judasz, chrześcijańskie odniesienia, dialog.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123863/edition/108065/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123863>

Anna Zellma

Dialog chrześcijańsko-żydowski w katechezie młodzieży szkół ponadgimnazjalnych – między założeniami a praktyką

Nauczanie o judaizmie we współczesnej katechezie młodzieży szkół ponadgimnazjalnych spełnia ważną rolę w dialogu chrześcijańsko-żydowskim. Pozwala katechizowanym zauważyć i zrozumieć wspólne korzenie chrześcijan i wyznawców religii Mojżeszowej. Przyczynia się do zmiany sposobu postrzegania mniejszości żydowskiej oraz okazywania szacunku i zrozumienia. Uzupełnia i integruje działania edukacyjne szkoły związane z edukacją o historii i tradycji Żydów. Stąd też nieuzasadnione wydaje się jedynie sporadyczne odwołanie do tej problematyki w dokumentach programowych katechezy młodzieży szkół ponadgimnazjalnych oraz w zgodnych z nimi seriach podręczników krakowskich i poznańskich. Braki te w przyszłości wymagają uzupełnienia. Warte uwagi i znaczące dla dialogu chrześcijańsko-żydowskiego są materiały „Lekcja religii” wydane przez Wydawnictwo „Święty Wojciech” przy współpracy z telewizją „Religia.tv.” W swych podstawowych założeniach mają one spełniać rolę środka dydaktycznego wspomagającego katechetów w przekazywaniu wiedzy o judaizmie oraz w kształtowaniu postawy dialogu i tolerancji. Ich skuteczność edukacyjną należałoby zweryfikować za pomocą badań empirycznych.

Słowa kluczowe: dialog chrześcijańsko-żydowski, katecheza, judaizm, młodzież, edukacja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123864/edition/108066/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123864>

**Aktualne nurty i perspektywy teologii duchowości katolickiej w Polsce
w świetle periodyku „Duchowość w Polsce”**

Analiza badawcza periodyka *Duchowość w Polsce* pod kątem zawartych w nim aktualnych nurtów i perspektyw teologii duchowości w Polsce pozwoliła na wyciągnięcie następujących wniosków. Teologia duchowości, stanowiąca samodzielną uporządkowaną metodologicznie dyscyplinę naukową, ma duże znaczenie dla teologii, zwłaszcza gdy idzie o połączenie spekulatywnej i przeżyciowej strony życia duchowego człowieka. Ponadto skupia wokół siebie wiele wymiarów duchowości i dziedzin pokrewnych. Stanowi fundament dla duchowości kapłańskiej, małżeńskiej, zakonnej, laikatu. Jest punktem odniesienia dla mistyki, antropologii czy historii duchowości. Z tego też względu wymaga nieustannego doprecyzowywania metodologii nauk. Wśród aktualnych jej nurtów i perspektyw wymienić należy: personalistyczno-chryzologiczną koncepcję duchowości Jana Pawła II, stanowiącej paradygmat teologii duchowości w Polsce oraz nurt chrystoformiczny-eklezyjalny w służbie formacji do kapłaństwa i życia konsekrowanego. Do perspektyw natomiast należy udział teologii duchowości we właściwym sprecyzowaniu duchowości zrzeżeń chrześcijańskich i ruchów charyzmatycznych oraz ich miejsca i znaczenia we wspólnocie Kościoła.

Słowa kluczowe: teologia duchowości, *Duchowość w Polsce*.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123865/edition/108067/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123865>

Andrzej Derdziuk OFMCap

Pozycja duszpasterska spowiedzi w Kościele na Malcie

Artykuł wskazuje na proces sekularyzacji na Malcie, który jest powodowany przez wpływ kultury wrogiej Kościołowi katolickiemu anglosaskiej oraz wzrost dobrobytu. Odchodzenie od praktyk religijnych zaznacza się nade wszystko w życiu ludzi młodych i wyraża się w odrzucaniu doktryny moralnej Kościoła. Praktyka spowiedzi na Malcie jest kultywowana przez Kościół, ale wobec zanikania poczucia grzechu, staje się rzadsza i przeżywa kryzys. W artykule opisano inicjatywy duszpasterskie Kościoła na Malcie propagujące korzystanie z sakramentu pokuty. Do tych inicjatyw należą grupy duszpasterskie oraz zapewnianie możliwości spowiedzi w poszczególnych kościołach. Szczególnym okresem spowiedzi są dni poprzedzające święto Matki Bożej Bolesnej obchodzone w Wielkim Poście.

Słowa kluczowe: spowiedź, teologia moralna, sekularyzacja, Malta.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/123866/edition/108068/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2016.123866>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

12 (2017)

Temat wiodący: Theologia Benedicta

O. Andrzej Napiórkowski OSPPE

Rebeliant w Kościele czy stróż katolickiej doktryny?

Formacja intelektualna i duchowa Josepha Ratzingera – Benedykta XVI domaga się, aby mówić o jego procesie rozwoju. Artykuł pokazuje najczęściej pomijany etap młodego Ratzingera, który przechodzi ze stanowiska progresywnej i niekiedy nieodpowiedzialnej teoretyzującej teologii akademickiej na stanowisko myśliciela trwającego we wspólnocie wiary, stając się stróżem chrześcijańskiej doktryny i nauczycielem zgodnie z duchem i tradycją Kościoła. Wiele światła na zmianę w postawie niemieckiego profesora rzuca etap przygotowawczy Drugiego Soboru Watykańskiego i jego obrady, a także przykre doświadczenie rewolty studenckiej w 1968 r., które zastaje naszego profesora w Tybindze. I tak oto z liberalnego teologa niemieckiego wyrasta nieprzeciętny katolicki teolog Kościoła powszechnego.

Słowa kluczowe: J. Ratzinger, przemiana, teolog liberalny, Drugi Sobór Watykański, redakcja soborowych dokumentów, Kościół, marksizm, faszyzm, ruch studencki 1968, eklezjologia, mariologia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119337/edition/103820/content>
<https://doi.org/10.24425/119337>

Ks. Jerzy Szymik

Teologia według J. Ratzingera/Benedykta XVI. Rozumienie, natura, sens

Pytanie o teologię to w istocie pytanie o poznawczą rolę wiary, wzajemną relację wiary i rozumu oraz kulturowe, społeczne i egzystencjalne skutki przyjęcia bądź wykluczenia wiary w procesie poznawczym (naukowym). Rozwijając się w przestrzeni myślenia, teologia poszukuje argumentów rozumowych na rzecz Boskich odpowiedzi na egzystencjalne pytania. Problematyce tej – jako szczególnie aktualnej i ważnej dla współczesnej cywilizacji – wiele uwagi poświęca w swoich publikacjach i nauczaniu J. Ratzinger/Benedykt XVI. Uczy, że wiara uwalnia rozum (czyni niezależnym, niezideologizowanym), otwiera go na prawdę, której poznanie jest naczelnym celem wszelkiej aktywności naukowej. Istotnym warunkiem teologicznego poznania jest uznanie pierwszeństwa daru, łaski samego Boga, który poprzez swoje słowo i działanie daje się poznać. Ostatecznie ma to sens chrystologiczny: Syn zna Ojca i chce objawić Tajemnicę Boga. Teologia jako *scientia fidei* ma potencjał, by nadawać działaniom poznawczym charakter relacyjny i holistyczny, a tym sprawiać, że mają one sens

wykraczający poza doraźną użyteczność. Wierna Kościołowi teologia służy rozwojowi świata i człowieka w najgłębszym rozumieniu tego słowa – prowadzi ku zbawieniu, spełnieniu w Bogu samym.

Słowa kluczowe: teologia, chrystologia, poznanie, prawda, wiara, rozum, Kościół, uniwersytet, nauka.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119338/edition/103821/content>
<https://doi.org/10.24425/119338>

Ks. Andrzej Michalik

Josepha Ratzingera teologia religii. Szkic

Joseph Ratzinger przestrzega przed mnożącymi się próbami powierzchownego podejmowania zagadnienia religii. W zróżnicowanym świecie religii dostrzega jednak pewne punkty styczne. Pierwszym krokiem w historii religii było przejście od tego, co prymitywne do mitu. Drugi, decydujący, polegał na wyrwaniu się z mitu. To wyjście z mitu ma trojaką postać, które przyjmują trzy wzajemnie do siebie nieredukowalne postaci religii: mistyka tożsamości, rewolucja monoteistyczna i oświecenie. Wyrazem dwóch pierwszych są odpowiednio: mistyka tożsamości i mistyka osobowej miłości. Nie można również pominąć faktu, że religie na siebie oddziałują. Miejsce chrześcijaństwa w historii religii – nota bene wypracowane w dialogu z religiami i sprzecznie wobec nich – określa opowiedzenie się po stronie Boga wiary i Boga filozofów oraz zdecydowany wybór wiary i rozumu oraz prawdy i kultu. W rozważaniach dotyczących dialogu religii J. Ratzinger wyróżnia typ mistyczny i typ teistyczny religii. Obok nich współczesną pokusą jest typ pragmatyczny, w którym ignoruje się pytanie o prawdę. Rezultatem dialogu religii nie będzie na pewno unifikacja religii. W tym dialogu nie można zrezygnować z prawdy. Wreszcie nie można zapomnieć, że istnieje *religio vera* i jest nią chrześcijaństwo.

Słowa kluczowe: Joseph Ratzinger, teologia religii, dialog międzyreligijny, chrześcijaństwo, *religio vera*.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119339/edition/103822/content>
<https://doi.org/10.24425/119339>

Ks. Jacek Kempa

Poznanie Boga w historii: Debata między Josephem Ratzingerem a Walterem Kasperem

Pytanie Lessinga o poznawalność Boga (Absolutu) w historii stanowi trwałe wyzwanie dla nowożytnej teologii. W artykule zestawiono ze sobą poglądy na ten temat zaprezentowane przez Josepha Ratzingera i Waltera Kaspera. Zauważono wyraźną różnicę: Kasper

zdecydowanie udziela pierwszeństwa historii i w niej Objawieniu, a Ratzinger kładzie akcent na pierwszeństwo idei Boga, w świetle której interpretuje Objawienie i historię. Wyłaniają się tu dwa różne typy teologii. Przejawiają się one w odmiennych sposobach przedstawienia chrystologii. Pierwszy wychodzi od historycznego świadectwa o Jezusie i na tej podstawie stara się o zbudowanie spójnego obrazu tożsamości wcielonego Syna Bożego. Drugi wychodzi z – płynącego z kościelnej wiary – założenia o jedności Pisma i przedstawia w tym świetle świadectwo ewangelii o Jezusie. Zostaje postawiona teza, że oba te typy teologii potrzebują się wzajemnie, choć nie można ich zharmonizować ze sobą.

Słowa kluczowe: teologia historii, Walter Kasper, Joseph Ratzinger.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119340/edition/103823/content>
<https://doi.org/10.24425/119340>

Ks. Raúl Orozco Ruano

Jedna «wola osoby» w Chrystusie według J. Ratzingera

W katolickiej chrystologii dokonał się począwszy od drugiej połowy ubiegłego wieku wyraźny zwrot antiocheński, który miał przezwyciężyć coś, co w swoim artykule z okazji 1500-lecia Chalcedonu Karl Rahner określił jako „monofizytyzm ortodoksyjny”. W tym celu proponowano powrót do “ścisłego chalcedonizmu” wobec neochalcedońskich interpretacji Soboru z 451 r. Zarówno u von Balthasara, jak i Ratzingera istotne miejsce zajmuje chrystologia Maksyma Wyznawcy. Ratzinger zamierza dzięki niej odpowiedzieć na to, co uważa za prawdziwe niebezpieczeństwo we współczesnej teologii. Wobec tez formułowanych przez J.A. Jungmanna, K. Adama, K. Rahnera i F. X. Arnolda, którzy stwierdzali faktyczny monofizytyzm wiernych, Ratzinger wskazywał na pojawienie we współczesnej chrystologii się nowego nestorianizmu (i arianizmu) jako na prawdziwe niebezpieczeństwo, któremu należy się przeciwstawić. Autor niniejszego artykułu przedstawia w sposób syntetyczny w pierwszej części post-chalcedońską dyskusję, koncentrując się na pojawieniu się prądu teologicznego neochalcedonizmu i chrystologicznym wkładzie Maksyma Wyznawcy. Obydwa aspekty J. Ratzinger omawia w szóstej tezie swojego dzieła *Patrzeć na przebitego*, a rozwinie je później w rozdziale poświęconym Getsemani w swojej trylogii *Jezus z Nazaretu*.

Słowa kluczowe: J. Ratzinger, Maksym Wyznawca, chrystologia, neochalcedonizm.

Pełny tekst (w j. hiszpańskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119341/edition/103824/content>
<https://doi.org/10.24425/119341>

Ks. Rainer Hangler

**Mariologia Josepha Ratzingera/em. Papieża Benedykta XVI.
Przegląd**

Dla mariologii Josepha Ratzingera/Benedykta XVI jest sprawą zasadniczą, że Matka Pana nie jest postrzegana w sposób wyizolowany, ale w całości chrześcijańskiej tajemnicy wiary. Zestawia on z maryjnymi tekstami Nowego Testamentu główne linie postaci kobiet-wyzwolicielek ze Starego Testamentu, które dzięki swojej wierze i swojemu zaufaniu uprosiły moc Bożą i historiozabawczą zmianę sytuacji. W Maryi te postaci uzyskują nowe znaczenie, w jej „Fiat” naród izraelski uzyskuje konkretną personifikację. Ratzinger przedstawia Maryję jako „Kościół u swego początku”, w niej Kościół uzyskuje osobowe centrum z odpowiednimi konsekwencjami. Maryjna dogmatyka Ratzingera jest zbudowana na jego własnym biblijno-teologicznym podejściu, którego przejrzysta i głęboka struktura cechuje się szczególnym uwzględnieniem rozstrzygnięć dokonanych w trakcie najnowszej historii Kościoła.

Słowa kluczowe: mariologia, Joseph Ratzinger, eklezjologia, maryjna dogmatyka, zasada mariologiczna, mariologia i typologia.

Pełny tekst (w j. niemieckim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119342/edition/103825/content>
<https://doi.org/10.24425/119342>

Ks. Juan Manuel Cabezas Cañavate

**Doktrynalny wkład Ojca Świętego Benedykta XVI
w obszarze prawa kanonicznego**

Joseph Ratzinger, zarówno jako prefekt Kongregacji Nauki Wiary, a przede wszystkim jako papież wniósł wielki wkład w rozwój i implementację prawa kanonicznego. Za szczególnie znaczące należy uznać skierowane przez niego jako Najwyższego Pasterza, do seminarzystów wezwanie do postawy miłości wobec prawa kanonicznego. W niniejszym artykule poddamy analizie jego wkład w rozwój doktryny kanonicznej w kwestiach poruszanych w przemówieniach do członków Roty Rzymskiej. Przedstawia on w nich kryteria postępu w znajomości i praktyce prawnokanonicznej i odrzuca błędy, które mogą prowadzić do pewnych nadużyć. Szczególnie godny uwagi jest nacisk na ukazanie pastoralnej wartości prawa kanonicznego oraz na potrzebę zachowania jego ścisłego związku zarówno z miłością, jak i z prawdą. Z drugiej strony papież zwraca także uwagę na małżeństwo, zarówno w kwestii przygotowania do jego zawarcia, jak też obrony jego istotowych właściwości.

Słowa kluczowe: Benedykt XVI, prawo kanoniczne, doktryna kanoniczna.

Pełny tekst (w j. hiszpańskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119343/edition/103826/content>
<https://doi.org/10.24425/119343>

Czas a wieczność według Josepha Ratzingera/Benedykta XVI

Autor stawia hipotezę interpretacji nauki Josepha Ratzingera/Benedykta XVI na temat relacji czasu i wieczności. Każda religia obiecuje człowiekowi na różny sposób wyjście z doczesności, z obecnego sposobu bytowania, po prostu „z czasu” do czegoś ponad historyczną egzystencją, co określa się jako wieczność czy nieśmiertelność. Rodzi się przy tym zasadnicze pytanie: skoro czas pragnie wyjść poza siebie ku wieczności, to czy wieczność – odwrotnie – ma jakąś relację do czasu, czy jest może jakąś negatywną beczasowością? Chrześcijaństwo jednoznacznie opowiada się za Bogiem jako Panem nad czasem i tym samym za uczestniczeniem Boga w czasie, głównie przez Wcielenie Syna Bożego, a przez to wskazuje też na udział człowieka w wieczności Boga. Wtedy wieczność jest dla chrześcijanina trwaniem w Osobie Zmartwychwstałego. Trwanie to zasada się na elemencie nieprzemijającym człowieka, czyli duszy duchowej, która otwiera człowieka na zmartwychwstanie, a przez to na nieśmiertelność rozumianą jako relacja przez Syna Bożego do Boga jako trynitarniej Miłości. Tak chrześcijaństwo ma linearne (a nie cykliczne w sensie kołowrotu) rozumienie czasu, ale przyjmuje też pozytywną cykliczność, wyrażoną w schemacie *exitus – reditus*. tj. *exitus* jest wolnym aktem stwórczym Boga, a *reditus* – wolnym samoofiarowaniem się człowieka na wzór Syna Bożego. Krzyż Chrystusa jako samoofiarowanie się Bogu Ojcu jest modelem przeniesienia czasu w nowy sposób trwania, czyli w wieczność. Chrystus jest zatem spełnieniem czasu i początkiem wieczności człowieka wierzącego.

Słowa kluczowe: czas, wieczność, nieśmiertelność, dusza duchowa, zmartwychwstanie, *exitus-reditus*.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119344/edition/103827/content>
<https://doi.org/10.24425/119344>

Uwag kilka o lęku w obliczu śmierci. Czytając Josepha Ratzingera

Śmierć człowieka, zwłaszcza moja śmierć, to najbardziej doniosłe wydarzenie jakie przydarza się w życiu. Jawi się ona jako nieuchronny koniec wszelkiego możliwego doświadczenia, ustanie jakiegokolwiek relacji, kres wspomnień i nadziei. Wywołuje ona u żyjących najrozmaitsze reakcje, by wymienić chociażby takie jak: fascynacja, trwoga, stres, przyzwolenie, chęć oswojenia. Każda z nich może być poddana analizie, każda też ukaże śmierć w innym aspekcie. W proponowanym artykule autor wskazuje na jeszcze inną reakcję, a jest nią przeżycie lęku. Wydaje się, że jest to przeżycie o charakterze kluczowym, zarówno kiedy myślę o niej jako czymś, co może w każdej chwili dotknąć mnie samego, jak i wtedy, gdy uświadamiam sobie, że możliwe jest odejście bliskiej czy chociażby znanej mi osoby. Inspiracją dla tych analiz stało się kilka tekstów Josepha Ratzingera.

Słowa kluczowe: lęk, śmierć, nadzieja, człowiek w świecie.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119345/edition/103828/content>
<https://doi.org/10.24425/119345>

Ks. Marek Kluz

**Wymagania miłości w życiu społecznym
w świetle encyklik *Deus Caritas est* i *Caritas in veritate* papieża Benedykta XVI**

Chrześcijańska wizja miłości, tak głęboko personalistyczna i podkreślająca wyraźnie, że nie można przeciwstawiać miłości do Boga i miłości bliźniego, nie może nie uwzględniać społecznej natury człowieka. Jeśli miłość stanowi centrum życia chrześcijanina, a zarazem wskazuje na specyfikę jego powołania i posłannictwa, to nie sposób sobie wyobrazić, żeby ta fundamentalna perspektywa życiowa nie znalazła właściwego wyrazu w odniesieniu do życia społecznego. Ta miłość powinna wyrażać się w wielu postawach społecznych, nade wszystko w tych, które uznaje się za fundamentalne zasady życia społecznego. W codziennym życiu społecznym ważna jest umiejętność wcielania w życie zasad miłości. Chodzi tu o bardzo wiele konkretnych postaw. W niniejszej refleksji omówiono – w świetle encyklik *Deus caritas est* i *Caritas in veritate* papieża Benedykta – zagadnienie miłości w trzech aspektach: miłość w mikro-relacjach, miłość a sprawiedliwość w makro-relacjach oraz miłość a dobro wspólne w makro-relacjach.

Słowa kluczowe: nauczanie, encyklika *Deus caritas est* i *Caritas in veritate*, Benedykt XVI, miłość, sprawiedliwość, dobro wspólne, życie społeczne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119346/edition/103829/content>
<https://doi.org/10.24425/119346>

Ks. Ignacy Bokwa

**Zmagania o tożsamość i chrześcijańskiego ducha Europy.
Refleksje na kanwie myśli kardynała Josepha Ratzingera/Benedykta XVI
o historii i przyszłości naszego kontynentu**

Niemiecki kardynał Joseph Ratzinger, później papież Benedykt XVI, należy do najwybitniejszych teologów katolickich XX i XXI wieku. Główną dziedziną jego teologicznej aktywności jest teologia fundamentalna, która pojmuje on jako płaszczyznę szeroko pojętego dialogu o wiarygodności chrześcijaństwa we współczesnym świecie. Niniejszy artykuł podejmuje próbę analizy poglądów Josepha Ratzingera/Benedykta XVI dotyczących chrześcijańskiej tożsamości Europy. Poszczególne zagadnienia tego opracowania są następujące: Europa jako zjawisko kulturowej interakcji; Prawo do miejsca chrześcijaństwa w Europie jutra; Europejski kryzys wartości; Europejski homo oeconomicus a Ewangelia; Pożegnać dawny eurocentryzm; Odwaga w zmaganiach nowe oblicze chrześcijańskiej Europy. W zakończeniu autor wskazuje na aktualność myśli Josepha Ratzingera/Benedykta XVI na temat przyszłości Europy w kontekście bieżących przemian w Unii Europejskiej i kryzysu migracyjnego.

Słowa kluczowe: Joseph Ratzinger, Benedykt XVI, Europa, historia, kultura, wartości, chrześcijaństwo, przyszłość.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119347/edition/103830/content>
<https://doi.org/10.24425/119347>

Mette Lebech

**Europa i godność człowieka.
Steinowska dyskusja z rozumieniem Europy u Josepha Ratzingera**

W niniejszym artykule omówiono refleksje Benedykta XVI dotyczące formowania się i historii Europy w świetle powierzonego człowiekowi zadania panowania, które jest nie tylko jego świętym obowiązkiem, ale także podstawą jego godności. Analizy dokonano w świetle poglądów Edith Stein na temat związku między formacją wspólnotową a obiektywnymi wartościami. Zostały ukazane – po pierwsze – poglądy Ratzingera na temat rozumienia Europy w wymiarze polityczno-geograficznym. Po drugie – omówiono misję formowania Europy w świetle refleksji Ratzingera oraz również według sugestii Stein. Misja taka będzie szczególnie odpowiednia dla kształtowania ludzi i kontynentu. W trzeciej części omówiono rozumienie godności człowieka Ratzingera w świetle koncepcji wartości autorstwa Stein.

Słowa kluczowe: godność człowieka, Joseph Ratzinger, Edith Stein, Jürgen Habermas, Europa, zadanie panowania.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119348/edition/103831/content>
<https://doi.org/10.24425/119348>

Ks. Andrzej Pryba MSF

**Poszukiwanie prawdy drogą do odkrywania Boga
w kontekście życia Edyty Stein**

Edyta Stein to osoba, która urodziła się w żydowskiej, tradycyjnie religijnej, rodzinie. W młodości zaprzestała modlitwy, zagubiła wiarę w Boga. Była ona jednak niezwykle uczciwą w poszukiwaniu prawdy, która stała się jej życiową pasją. Artykuł ukazuje najpierw różne definicje prawdy. Następnie podejmuje prezentację sposobów fenomenologicznego odkrywania prawdy na temat człowieka, który był charakterystycznym dla Edyty Stein. Wreszcie pokazuje jej dojście do odkrycia Boga Miłości, który pociągnął ją do mistycznego zjednoczenia w duchowości Karmelu. Edyta Stein zginęła w obozie koncentracyjnym w Auschwitz doświadczając tajemnicy Krzyża Chrystusowego i ofiarowując się za swój naród.

Słowa kluczowe: Edyta Stein, prawda, Bóg, miłość, krzyż.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119349/edition/103832/content>
<https://doi.org/10.24425/119349>

Ks. Marian Machinek MSF

**Znaczenie okoliczności łagodzących w adhortacji papieża Franciszka *Amoris laetitia*.
Wielość interpretacji**

Do najbardziej kontrowersyjnie dyskutowanych wypowiedzi w adhortacji papieża Franciszka *Amoris laetitia* należy numer 300-305. Pojawia się w nich sugestia, że osoby żyjące w związkach niesakramentalnych mogą czuć się subiektywnie niezdolne do zmiany swojej życiowej sytuacji bez zaciągnięcia nowej winy moralnej, przy jednoczesnej świadomości, że obecna sytuacja jest obiektywnie ciężko grzeszna. Osoby takie – jak uważa papież – nie są pozbawione łaski Bożej i mogą w pewnych okolicznościach zostać dopuszczone do sakramentów. Wypowiedzi te bywają różnie rozumiane. Zgodnie z pierwszą interpretacją konkretne okoliczności mogą tak dalece zmienić charakter czynu, że ostatecznie pozostawanie w związkach niesakramentalnych nie przestaje być cudzołóstwem, a więc grzechem ciężkim. Inna interpretacja wskazuje na to, że sytuacja może stanowić formę moralnego „przymusu”, który – jak inne formy przymusu – zmniejszają odpowiedzialność osoby, chociaż jej działania pozostaje obiektywnie ciężko grzeszne. Wreszcie w ramach trzeciej interpretacji wypowiedzi Franciszka odniesione zostały do pewnej kategorii osób żyjących w związkach niesakramentalnych, mianowicie do osób subiektywnie pewnych o tym, że ich pierwsze małżeństwo było zawarte nieważnie.

Słowa kluczowe: *Amoris laetitia*, okoliczności łagodzące, zmniejszenie odpowiedzialności, małżeństwo sakramentalne, nierozzerwalność małżeństwa, ważność małżeństwa.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119350/edition/103833/content>
<https://doi.org/10.24425/119350>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

13 (2018)

Temat wiodący: Temat wiodący: 500 lecie Reformacji

Jerzy Sojka

Teologia chrześcijańskiej egzystencji

W artykule omówiono koncentrację teologii Marcina Lutra na egzystencji chrześcijanina. Trzy zasadnicze obszary wskazują na ten kluczowy motyw. Po pierwsze, opis usprawiedliwienia człowieka w kategoriach wolności zyskiwanej dzięki doświadczeniu wiary, które prowadzi do wdzięcznej służby bliźniemu. Po drugie, sakramentalne pojmowanie działania Słowa Bożego jako performatywu zmieniającego rzeczywistość. Definiuje ono nie tylko rozumienie sakramentów, z kluczową rolą Chrztu jako fundamentu dla codziennej aktualizacji życia chrześcijańskiego w pokucie, która dąży do zwalczania grzeszności starego grzesznego człowieka i prowadzi do budowania w oparciu o obcą sprawiedliwość Chrystusa własnej sprawiedliwości człowieka, ale także jest podstawą wspólnoty wierzących – Kościoła, a także strukturyzujących doczesną rzeczywistość porządków stworzenia. Po trzecie, wskazania odnośnie do teologicznego poznania zamknięte w triadzie modlitwa-medytacja-pokuszenie oraz teologiczna waga doświadczenia rozróżnienia Zakonu i Ewangelii.

Słowa kluczowe: Marcin Luter, chrześcijańska egzystencja, wolność, usprawiedliwienie, Chrzest, Kościół, oratio-meditatio-tentatio, Zakon i Ewangelia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119657/edition/104098/content>
<https://doi.org/10.24425/119657>

Ks. Stefan Szymik MSF

Kazanie na Górze (Mt 5-7) w wykładzie Marcina Lutra

Celem artykułu jest krytyczne przedstawienie Lutrowej interpretacji Mt 5-7, z specjalnym podkreśleniem założeń hermeneutycznych i konsekwencji antropologicznych tego wykładu. Na wstępie autor artykułu omawia źródła pisane zawierające wypowiedzi Lutra na temat Mt 5-7, przede wszystkim jego kazania tygodniowe (*Wochenpredigten*) i również wybrane pisma teologiczne. Następnie przedstawia hermeneutyczne założenia wykładu Mt 5-7 przyjęte przez Lutra: jego polemikę z popularną w Średniowieczu interpretacją „etyki dwu poziomów” oraz spór z interpretacją uznawaną przez anabaptystów i innych protestanckich idealistów. Główną regułą hermeneutyczną interpretacji jest jednak nauka Lutra o dwóch królestwach (*Zwei-Reichen-Lehre*); rozróżnienie między królestwem świeckim i duchowym jest niezbędne dla zrozumienia Lutrowej interpretacji Kazania na Górze (por. WA 32, 299-301). Reformator twierdził, że Kazanie nie wiąże chrześcijanina w świecie, natomiast obowiązuje w Królestwie

Bożym. Luter podkreślał dalej, że Mt 5-7 nie jest tekstem soteriologicznym i zawiera jedynie nauczanie etyczne Chrystusa, zbawienie bowiem pochodzi z samej tylko wiary. Nadto, zdaniem Lutra wzniośle nauczanie Chrystusa jest niemożliwe do realizacji: jest ono „lustrem” chrześcijańskiego życia. W zakończeniu artykułu autor omawia pierwsze reakcje Kościołów na Lutrowy wykład Kazania na Górze. Dzisiaj jego interpretacja jest standardem obowiązującym we wspólnotach protestanckich.

Słowa kluczowe: Marcin Luter; Kazanie na Górze; Mt 5-7; nauka o dwóch królestwach; *Zwei-Reiche-Lehre*; etyka dwóch poziomów.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119658/edition/104099/content>
<https://doi.org/10.24425/119658>

Ks. Piotr Jaskóła

Historyczny rozwój katolickiego obrazu Marcina Lutra

Katolicki obraz Marcina Lutra na przestrzeni wieków ewoluował od zdecydowanie negatywnego w czasie reformacji i w wiekach następnych, poprzez próby teologiczne i historycznie pogłębionych analiz inspirowanych ruchem ekumenicznym, aż po współczesną akceptację wielu jego teologicznych postulatów. Współczesne kierunki rzymskokatolickiego myślenia o Lutrze dobrze streszczają historycznie wyważone i dogmatycznie pogłębione opinie ostatnich papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka. Idąc za tekstami uzgodnień Komisji luterancko-katolickiej na forum światowym, ekumenicznie otwarci papieże potrafią dostrzec w Marcinie Lutrze człowieka głęboko religijnego, świadka Ewangelii, którego myśl teologiczna nie utraciła swej aktualności i jest wyzwaniem dla współczesnego zsekularyzowanego świata.

Słowa kluczowe: Benedykt XVI, dialog luterancko-katolicki, ruch ekumeniczny, Jan Paweł II, Marcin Luter, papież Franciszek, reformacja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119659/edition/104100/content>
<https://doi.org/10.24425/119659>

Ks. Jan Mikrut

Rocznice w ciągu 500 lat Reformy protestanckiej (1517-2017)

Niniejszy artykuł zredagowany z okazji 500-lecia Reformacji koncentruje się wokół kolejnych setnych rocznic tego wydarzenia i ich obchodów w danym kontekście historycznym i w odniesieniu do postrzegania osoby Marcina Lutra. W ciągu 500 lat od pamiętnego wystąpienia Ojca Reformacji, które zapoczątkowało ruch „reformy protestanckiej”, co najmniej każde kolejne sto lat obchodzone było jako szczególne upamiętnienie tego faktu, który zmienił bieg historii Europy i świata oraz wstrząsnął chrześcijaństwem. Poszczególne, okrągłe rocznice Reformacji należy więc rozpatrywać w odniesieniu do ówczesnej sytuacji społeczno-

politycznej w Europie, a zwłaszcza w Niemczech. Nie mniej ważne jest zwrócenie uwagi na postać założyciela Kościoła reformowanego, na którym skupiała się zawsze, również dziś, idea świętowania rocznicy Reformacji. W powyższym artykule przedstawia się główne wątki z życia Marcina Lutra w kontekście jego reformy chrześcijaństwa oraz zasadnicze idee przewodnie jego myśli. Następnie analizuje się rozwój Reformacji, rozumiany jako pogłębienie doktryny i ustabilizowanie się praktyki, w latach po śmierci założyciela ruchu reformatorskiego. Na tym tle przedstawia się kolejne rocznice reformy protestanckiej w odniesieniu do sytuacji religijnej i politycznej w Europie i na świecie ze szczególnym uwzględnieniem ostatniej rocznicy 500-lecia Reformacji i jej postrzegania zarówno w Kościołach protestanckich, jak i w Kościele katolickim w kontekście rozwoju ruchu ekumenicznego.

Słowa kluczowe: Marcin Luter, reformacja, protestantyzm, jubileusz, ekumenizm.

Pełny tekst (w j. włoskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119660/edition/104101/content>

<https://doi.org/10.24425/119660>

Abp Jerzy (Pańkowski)

Prawosławie wobec reformy Lutra

Rocznica 500-lecia Reformacji dla Kościoła prawosławnego nie stanowi szczególnego powodu do radości, ponieważ stanowi kolejny podział w Kościele – *powiedział metropolita Hilarion (Ałfiejew)*. Pomimo, że dotyczyła ona relacji Lutra i Kościoła zachodniego, jej odniesieniem stał się Kościół prawosławny, w którym Luter doszukiwał się pierwotnej nauki i eklezjologii. Dowodem tego był dysputa lipska, podczas której prymat, liturgikę, strukturę Kościoła, naukę o usprawiedliwieniu i czyściu Luter konfrontował z nauką Kościoła prawosławnego. Skoro Luter widział w prawosławiu ośnowę dla swojej reformy, dlaczego nie zdecydował się na konwersję do Kościoła wschodniego? Karmires, podkreślając dużą znajomość prawosławia przez Lutra, twierdzi jednak, iż miała ona jedynie powierzchowny charakter, któremu brakowało empirycznego poznania. Konkluduje ponadto, że Luter ani nie chciał, ani nie mógł przyjąć prawosławia ze względu na swoje przywiązanie do mentalności Kościoła zachodniego, a także teologii scholastycznej.

Słowa kluczowe: Luter, Kościół prawosławny, Kościół zachodni, dysputa lipska, prymat, usprawiedliwienie, czyściec, eklezjologia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119661/edition/104102/content>

<https://doi.org/10.24425/119661>

Ks. Marcin Składanowski

**Tradycja i polityka.
Współczesna rosyjska prawosławna krytyka Reformacji
na przykładzie sporu o autorytatywność tradycji**

Chociaż Rosyjska Cerkiew Prawosławna uczestniczy w działalności ruchu ekumenicznego, to jednak pozostaje ona sceptyczna wobec kierunku rozwoju chrześcijaństwa zachodniego, głównie protestantyzmu. Sprzeciw budzą zwłaszcza próby zakwestionowania tradycyjnych ujęć dogmatycznych i etycznych. Krytyka prawosławna sięga jednak dalej, aż do źródeł zakwestionowania tradycji kościelnej we wczesnej teologii protestanckiej. W tym kontekście niniejszy artykuł przedstawia główne elementy współczesnej rosyjskiej prawosławnej krytyki Reformacji wychodzącej z faktu zakwestionowania u początku ruchu reformacyjnego autorytatywności tradycji. W pierwszej części zarysowana jest teologiczna i ideologiczna specyfika rosyjskiego prawosławnego dyskursu o Reformacji; w drugiej przedstawia się prawosławną koncepcję autorytatywności tradycji w Kościele jako punkt wyjścia krytyki Reformacji; w trzeciej – omawiane są główne elementy krytyki reformacyjnego postulat *sola Scriptura*, ze szczególnym uwzględnieniem jego motywacji i konsekwencji społeczno-politycznych.

Słowa kluczowe: Rosyjska Cerkiew Prawosławna, Reformacja, tradycja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119663/edition/104103/content>
<https://doi.org/10.24425/119663>

Ks. Rajmund Porada

**Lutra nauczanie o usprawiedliwieniu
jako *imputatio* i *deificatio***

Artykuł prezentuje nauczanie Marcina Lutra na temat usprawiedliwienia w kontekście jego soteriologicznych i antropologicznych konsekwencji, które na poziomie werbalnym wyznaczają pojęcia *imputatio* i *deificatio*. Zasadniczą prezentację głównych aspektów tego nauczania poprzedza szkic historycznego tła jego sformułowania, gdzie istotną rolę odgrywał zarówno spór o odpusty, jak i mistyczne inspiracje teologii Lutra. Wittenberski Reformator ujmował usprawiedliwienie zarówno jako przypisanie wierzącemu sprawiedliwości Chrystusa, jak i ścisłe zjednoczenie z Nim. Owa jedność, której obrazem jest małżeństwo, polega na *commercium sacrum* między człowiekiem a Chrystusem. Uczestnictwo wierzącego w sprawiedliwości Chrystusa objawia się więc jako rodzaj „przejścia” w Chrystusa. W tym sensie egzystencja usprawiedliwionego staje się egzystencją „ekstatyczną”, *extra se*, czyli w Bogu, skutkując tym samym nowym – przebóstwionym (*vergottet*) – życiem.

Słowa kluczowe: Luter, nauka o usprawiedliwieniu, wiara, *iustitia imputa*, luteranizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119665/edition/104104/content>
<https://doi.org/10.24425/119665>

Ks. Marek Żmudziński

***iure divino i iure humano* prymatu papieskiego
w dialogu katolicko-luterańskim**

Artykuł jest prezentacją poglądów ukazujących katolickie i ewangelickie stanowisko dotyczące funkcji prymacjalnej Biskupa Rzymu i jego pochodzenia. Kluczowe sformułowanie, które jest osią kontrowersji brzmi *iure divino* i *iure humano*, wskazując na boskie albo ludzkie pochodzenie prymatu. Katolicki pogląd wyraża przekonanie, że Jezus Chrystus powołał do istnienia Kościół i wyposażył go w stałe elementy strukturalne: prymat i apostołat. Teza ta jest traktowana jako imperatyw wiary. Oparta jest na tekstach ewangelijnych, które podkreślają pierwszeństwo św. Piotra Apostoła w gronie Dwunastu oraz w pierwotnym Kościele. Eklezjologia katolicka stwierdza, że nie był to tylko osobisty przywilej Piotra, ale stały element struktury Kościoła, który na Soborze Watykańskim I otrzymał formalny status dogmatu. Reformacja nie negowała samej funkcji prymacjalnej ale sposób jej sprawowania oraz jej genezę. Przyjmuje od początku, że jest to element ukształtowany w historycznym rozwoju Kościoła. Dialog ekumeniczny katolicko-luterański wypracował stanowisko zmierzające do traktowania pochodzenia prymatu jako problemu mniej istotnego, na rzecz podkreślania komunijnego wymiaru Kościoła z istotną funkcją jednoczącą i prezentującą na zewnątrz całe chrześcijaństwo. Podstawową przesłanką jej wiarygodności jest oparcie na Ewangeliach.

Słowa kluczowe: prymat, ekumenizm, jedność, papież, Kościół, reformacja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119666/edition/104105/content>
<https://doi.org/10.24425/119666>

Bp Marcin Hintz, Maria Urbańska-Bożek

**Reformacyjne dziedzictwo etyki
w koncepcji „świeckiego chrześcijaństwa” Dietricha Bonhoeffera**

W artykule autorzy podejmują namysł nad fazami ewolucji poglądów Dietricha Bonhoeffera na temat Kościoła i jego roli w życiu pojedynczych jego członków oraz w kontekście etycznego dziedzictwa reformacji. W Bonhoefferowskiej eklezjologii można wyróżnić trzy etapy, pogłębiające jego wizję Kościoła. W pierwszym z nich Kościół definiowany jest jako duchowa wspólnota wiernych, poza którą niemożliwe jest zbawienie. W fazie drugiej teolog kładzie nacisk na grzeszność człowieka jako członka Kościoła. Uznanie jej stanowi podstawę dla przemiany, jaka może dokonać się w jednostce za sprawą przyjęcia w siebie Chrystusa. Trzeci etap to wkroczenie w świat spraw przedostatecznych w pełnej odpowiedzialności za dokonywane wybory poszczególnych członków wspólnoty eklezjalnej. Kościół, jakim widział go Bonhoeffer, miał wspierać się na mocnych filarach: na wolności, osobistej odpowiedzialności, naśladowaniu Chrystusa, miłości bliźniego, na sakramentach i Ewangeliach. W tym aspekcie Bonhoeffer był wiernym kontynuatorem programu Reformacji.

Słowa kluczowe: eklezjologia, etyka, sumienie, odpowiedzialność, wolność, teologia, Dietrich Bonhoeffer, Reformacja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119667/edition/104106/content>
<https://doi.org/10.24425/119667>

O. Gabriel Witaszek CSsR

Maryja. *Gebirah* Messianica

Autor w swoim artykule zajmuje się rolą, jaką Maryja z Nazaretu, matka Mesjasza *gebirah*, odegrała w ekonomii zbawienia. Tytuł *gebirah* oznacza godność matki króla i szczególną siłę jej oddziaływania. Dlatego Księgi Królewskie, prawie zawsze, wymieniają imię matki króla we wstępie do opisu każdego władcy Judy z dynastii Dawidowej, z której narodził się Mesjasz. Godność *gebirah* była nadawana matce króla w chwili intronizacji jej syna. Matka króla otrzymywała prestiżowy tytuł *gebirah* (2 Krl 5, 3, Jer 13, 18), ponieważ dała życie synowi (*geber*), który został królem (2 Sam 23, 1). O matce Mesjasza wspominają trzy teksty biblijne, przedstawiając ważną postać kobiety matki (Rdz 3,15; Iz 7,14 i Mich 5, 2). Postać króla wraz z matką u jego boku jest prefigurą króla mesjańskiego Jezusa (2 Sam 7, 10-17) i jego matki Maryi. Maryja, Matka Jezusa, uważana za personifikację mesjanistyczną całego ludu Izraela, staje się nową Córką Syjonu. Maryja jako *gebirah* mesjańska jest realnie Matką Kościoła.

Słowa kluczowe: Maryja, *gebirah*, matka króla, Mesjasz, Matka Kościoła.

Pełny tekst (w j. włoskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119668/edition/104107/content>
<https://doi.org/10.24425/119668>

Ks. Zdzisław Żywica

Odnowa umysłu a syneidēsis w świetle Rz 12,1-2

W przedłożonym studium autor wykazuje, że Paweł w *propositio* (12,1-2) sekcji zachęt (12,3–15,13), choć nie stosuje w nim bezpośrednio słowa *syneidēsis*, to jednak zastosowanym w nim słownictwem do niego się odnosi przywołując jego podstawowe funkcje i dowodzi w ten sposób jak fundamentalne znaczenie ma *odnowa umysłu* we właściwym, tzn. zbawczo skutecznym, edukowaniu *sumienia* chrześcijańskiego. Czyni to w parakletycznym kontekście, aby uświadomić Adresatom jak rozstrzygający głos mają *odnowione umysł i sumienie* w byciu i nieprzerwanym stawaniu się chrześcijaninem w codziennym i konkretnym przeżywaniu oraz praktykowaniu wiary w Jezusa. Z *propositio* czyni on fundament, na którym buduje parakletyczne przesłanie Listu. Jednoznacznie w nim stwierdza, że trwale *odnawiany Ewangelią Bożą umysł* to absolutny warunek nieprzerwanego ewangelicznego *odnawiania sumienia*. *Odnawiane* zaś w ten sposób *sumienie* to, jedyny godny okazanego grzesznej ludzkości daru miłosierdzia, gwarant stałej wierności jego norm osądu ze *sprawiedliwością Bożą* objawioną w Chrystusie Synu Bożym, czyli jego bezwzględnej prawości, co jest niezbywalnym warunkiem osiągnięcia zbawienia wiecznego.

Słowa kluczowe: zachęta, miłosierdzie, ofiara, służba, przemiana, odnowa, umysł, wola Boża, Ewangelia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119669/edition/104108/content>
<https://doi.org/10.24425/119669>

Ks. Miłos Lichner SJ

**80. Homilia św. Augustyna o Ewangelii według św. Jana.
Tłumaczenie i analiza tekstu jako przyczynek do debaty o rozumieniu chrztu**

Wpływ św. Augustyna na rozwój zachodniej łacińskiej myśli teologicznej jest znaczący. W wielu aspektach wpłynął on także na refleksję kontrreformacyjnych i reformacyjnych teologów, szczególnie Marcina Lutra. Marcin Luter cytuje fragment 80. Homilii do Ewangelii św. Jana w trzecim paragrafie Artykułów Szmalkaldzkich. Stąd można uznać za pewne, że Augustyn wpłynął na jego rozumienie chrztu, szczególnie relacji między wiarą a słowem w czasie sprawowania sakramentu chrztu. Celem niniejszego studium jest zaproponowanie teologicznej analizy wspomnianej wyżej 80. Homilii do Ewangelii Jana w kontekście myśli św. Augustyna. Jest to krótki dyktowany tekst, napisany przez teologa z Hippony między 419 a 423 r., w którym wyjaśnia on J 15, 1-5 słowo po słowie. Reformacja, kontrreformacja i teologowie potrydenccy odnosili się do trzeciego paragrafu 80. Homilii często, a na ich interpretacje miało wpływ to, czy znajdowali się po katolickiej, czy też protestanckiej stronie sporu. Interesujące jest to, że chociaż tekst ten był często cytowany, istniały jedynie nieliczne interpretacje, które podeszły do tekstu w sposób profesjonalny. Homilia Augustyna odzwierciedla duchowe bogactwo walki z donatyzmem (rola szafarza i przyjmującego sakrament chrztu) oraz pelagianizmem (chrzest dzieci). W niniejszym studium koncentrujemy się na tym, że jest to komentarz do Pisma św., stąd analizuje całą homilię.

Słowa kluczowe: Augustyn, Marcin Luther, Reformacja, chrzest, słowo, *In Iohannes euangelium tractatus*, homilia.

Pełny tekst w. j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119670/edition/104109/content>
<https://doi.org/10.24425/119670>

Ks. Edward Wiszowaty, Anna Zellma

**Patriotyzm jako wartość w przepowiadaniu homilijnym i katechetycznym –
kontekst polski**

Temat podjęty w zaprezentowanym artykule wpisuje się w szerszą dyskusję na temat suwerenności i patriotyzmu, która zintensyfikowała się w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Nawiązuje też do aktualnej tematyki wychowania patriotycznego dzieci i młodzieży, w którego realizację, obok rodziny i szkoły, angażuje się również Kościół (np. w ramach szkolnych lekcji religii, katechezy parafialnej, duszpasterstwa specjalistycznego).

Podjmując problematykę określoną w tytule, najpierw zwrócono uwagę na zagadnienie, czy w zmienionym kontekście historycznym mówienie o patriotyzmie i postawie patriotycznej ma jeszcze sens oraz czy chrześcijanin w ogóle może (powinien) być patriotą. Poszukując odpowiedzi na tak postawione pytanie odwołano się przede wszystkim do Listu Episkopatu Polski *O chrześcijańskim patriotyzmie*, napisanego z okazji dwustolecia pierwszego rozbioru Polski oraz Dokumentu Konferencji Episkopatu Polski przygotowanego przez Radę ds. Społecznych pt. *Chrześcijański kształt patriotyzmu*. Dopiero na tym tle poszukiwano odpowiedzi na pytanie o obecność treści patriotycznych w przepowiadaniu homilijnym i katechetycznym. Jako modelowe w tym względzie przytoczono homilie wygłaszane przez św. Jana Pawła II podczas pielgrzymek do ojczyzny. Zwrócono też uwagę na założenia programowe nauczania religii w szkole i katechezy parafialnej, które wielokrotnie odwołują się do wartości jaką stanowi patriotyzm, podkreślając znaczenie kształtowania postawy szacunku i miłości wobec ojczyzny i jej dziedzictwa kulturowego oraz motywowania do aktywnego udziału w życiu społecznym.

Słowa kluczowe: patriotyzm, wartości, homilia, katecheza, ewangelizacja, duszpasterstwo, nauki społeczne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/119671/edition/104110/content>
<https://doi.org/10.24425/119671>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

14 (2019)

Temat wiodący: Wiara a kultura

Ks. Jan Miczyński

Wiara i kultura w perspektywie personalistycznej według Czesława S. Bartnika

Według ks. prof. Czesława S. Bartnika zakresy wiary i kultury są analogiczne do fenomenu ludzkiego. U początku jest osoba indywidualna – a zatem i wiara oraz kultura indywidualna (mikrokultura); następnie jawi się konkretna społeczność, a z nią również i kultura wspólna (makrokultura) oraz wiara wspólnotowa. Zwykle kulturę rozumie się jako działanie sprawiające, że człowiek staje się bardziej człowiekiem (aspekt czynny kultury). Według personalizmu Bartnika należy również dodać stronę doznaniową, wszelką recepcję świata (aspekt bierny kultury). Te same wymiary można dostrzec w doświadczeniu wiary (czynny i bierny). Pomiędzy wiarą (religią) a kulturą istnieje relacja zwrotna: religia określa kulturę, a kultura określa religię (przy czym kultura jest w człowieku „wcześniej” niż religia). Artykuł ukazuje, że obie stanowią swego rodzaju diadę, która prowadzi ku personalizacji człowieka (współcześnie stale zagrożonego niewiarą i antykulturą – depersonalizacją).

Słowa kluczowe: personalizm, personalizacja, wiara, kultura, religia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132601/edition/115861/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.01>

Ks. Witold Kawecki

Komunikacja wiary w przestrzeni kulturowej. Perspektywa historyczna

Wiara i kultura pozostają ze sobą w ścisłym związku. Wiara, która nie staje się kulturą, nie jest bowiem wiarą autentyczną. Tym niemniej na przestrzeni historii relacji tych dwojga zaobserwować możemy dwa modele zachowań: konfrontacyjny i kooperacyjny. Konfrontacja stanowi rodzaj opozycji kultury względem wiary. Kooperacja dąży do wszechstronnej współpracy. Artykuł analizuje historię tych relacji, która wraz z nową soborową świadomością Kościoła była zdolna wypracować nową koncepcję kultury, poprzez którą Kościół usiłuje nie tylko akomodować się, ale i wkorzeniać się w świat. Nie zapominając przy tym o ewangelicznym charakterze kultury i komunikacyjnym charakterze wiary. Wiara w Chrystusa może być źródłem kultury o profilu chrześcijańskim, jednak punktem wyjścia dla kultury będzie zawsze człowiek, a nie wiara. Zadaniem kultury jest bowiem wyrazić to, kim człowiek jest. Podkreślenie owej antropologii, ukazującej człowieka jako centrum kultury, idzie w parze z ukazaniem osoby ludzkiej jako obrazu Boga. Powyższe stwierdzenie jest szczytem

antropologii personalistycznej i źródłem największej godności człowieka. W ten sposób antropologia i chrystologia wiążą się ze sobą najściślej jak mogą.

Słowa klucze: wiara, kultura, komunikacja, ewangelizacja kultur, konfrontacja, kooperacja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132604/edition/115864/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.02>

Ks. Andrzej Draguła

Religijne szanse sztuki współczesnej

Pytanie o religijne szanse sztuki współczesnej zostaje w niniejszym artykule postawione wyłącznie w odniesieniu do sztuk plastycznych, gdzie funkcjonuje pojęcie sztuki religijnej. Trudność znalezienia odpowiedzi na to pytanie wynika z faktu, że nie ma zgodności co do istotnych kryteriów określenia danego dzieła mianem religijnego. Do tych kryteriów można zaliczyć zarówno wiarę autora, jak i temat religijny, funkcję liturgiczną bądź dewocyjną oraz styl, który zdolny byłby do wyrażenia świętości. Na pytanie o funkcjonowanie tych kryteriów w sztuce współczesnej nie da się odpowiedzieć bez spojrzenia na dwa istotne momenty dla rozwoju sztuki religijnej. Pierwszym był renesans, gdy wartości estetyczne dzieła zaczęły ustępować wyznacznikom teologicznym. Drugi moment to wiek XIX, w którym próbowano stworzyć nowy kanon sztuki religijnej. Oba te momenty kryzysowe w rozwoju sztuki sakralnej pokazują, że w religijne szanse sztuki uzależnione są od wspólnego funkcjonowania wielu czynników, a głównym problemem pozostaje kwestia znalezienia nowej formy, nowego stylu, który – jak niegdyś ikona – zdolny byłby wyrazić sakralność i podejmowałby dialog ze sztuką współczesną.

Słowa kluczowe: sztuka sakralna, sztuka religijna, ikona, sztuka kościelna, sztuka współczesna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132602/edition/115862/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.03>

Ks. Marek Lis

Filmy: apokryficzne loci theologici

Liczne filmy, szczególnie inspirowane Ewangelią, można odczytywać w kategoriach *loci theologici*. Należy przy tym pamiętać, że komercyjne zainteresowanie twórców kina tematyką biblijną ma swoje konsekwencje teologiczne: wyzwaniem, m.in. dla teologii praktycznej, stają się wprowadzane w obieg katechetyczne filmy, które naznaczone są apokryficznością, oddalającą je od oryginalnych treści wiary. Artykuł, przywołując dawniejsze wypowiedzi Magisterium Kościoła nt. kina, zwraca uwagę na pomijanie milczeniem medium filmu w ostatnich 2 dziesięcioleciach. Realizowane głównie z powodów komercyjnych filmy poddają się również kiczowi, który wynika z dążenia do osiągnięcia akceptacji jak najszerzej publiczności oraz zaspokajania jej oczekiwań. Analiza fragmentów wybranych filmów (m.in.

Pasja i Syn Boży) pokazuje, że sięgające po kicz apokryfy, przez powierzchowność, płytką emocjonalność i brak autentyzmu, stają się fałszem, dotyczącym pośrednio Biblii, ukazywanej w filmach. Autor postuluje konieczność wypracowania teologii filmu, swym zainteresowaniem obejmującą teksty, które swoimi pozakościelnymi teologiami wpływają na religijną wiedzę i wyobraźnię odbiorców.

Słowa kluczowe: apokryfy, Biblia, film, Jezus, teologia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132603/edition/115863/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.04>

Reimund Bieringer

**„... pędzę ku nagrodzie”
Teologiczne znaczenie atletycznego języka
w Liście do Filipian 3,12-16**

Tematem niniejszego artykułu jest potencjalny atletyczny język w Flp 3,12-16. Główny akcent skupia się na pytaniu, jak przyjęcie istnienia w nim atletycznego języka przyczynia się do lepszego zrozumienia tego tekstu, a przede wszystkim jego teologicznej treści. Artykuł składa się z trzech części. W części pierwszej autor analizuje poprzedzający i następujący kontekst Flp 3,12-16. Przychyła się przy tym ku pogładowi zwolenników struktury koncentrycznej: 3,1-11 (A), 3,12-16 (B), 3,17-4,1 (A'). W częściach obramowania (A und A') chodzi o polemikę Pawła z jego przeciwnikami, przy czym głównym zamiarem Pawła jest wezwanie Filipian do tego, by „mocno stali w wierze”. Część druga artykułu zawiera krótką analizę egzegetyczną tekstu 3,12-16, która jest skoncentrowana na najważniejszych pojęciach (zdobyć, ruch, myślenie) oraz na celu niebiańskiej doskonałości, z którymi te pojęcia są związane. W części trzeciej zostają zanalizowane potencjalne atletyczne obrazy w 3,12-16. Począwszy od rzeczownika τὸ βραβεῖον w 3,14, który jest powszechnie uznany za agonistyczny *terminus technicus*, zostają w tym kontekście poddane interpretacji także inne rzeczowniki i czasowniki, które same w sobie nie są wyrazem atletycznego języka. Analizy zamyka wskazanie na to, że Paweł, wraz ze schematem języka atletycznego typu „wysiłek-nagroda”, używa jako przeciwwagę języka powołania, wprowadzając schemat „dawać-otrzymać”. W ten sposób Paweł podkreśla ukierunkowanie na przyszłość, które jest charakterystyczne dla przesłania, które głosi i którym żyje.

Słowa kluczowe: Nowy Testament, egzegeza biblijna, List do Filipian, Paweł, Listy Pawłowe, język atletyczny.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132605/edition/115865/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.05>

**Przedstawiciele zawodów scenicznych
w świetle dokumentów wczesnochrześcijańskich synodów (IV-V w.)**

Formy i środki teatralnego wyrazu w antycznej kulturze rzymskiej, obfitując różnorodnością form artystycznych, miały doskonałe warunki do rozwoju. Kulturowa działalność człowieka w naturalny sposób stworzyła potrzebę uprawiania zawodów scenicznych. W niniejszej publikacji przedstawiono szczegółową analizę postanowień synodów zwoływanych i obradujących w IV i V wieku n.e. oraz dokładnie przywołano ich treści, względem aktorów, mimów i woźniców cyrkowych. Powodem takiego zarysu badań jest wspólna dla tych wszystkich zawodów klasyfikacja ogólnie ich określająca jako przedstawicieli sztuk scenicznych. Analizie w tej kwestii poddano m.in. kanony ogłoszone w Elwirze (306), Arles (314), Kartaginie (15 VI 401), Hipponie (427) oraz ponownie w Arles (442-506). W celu pełniejszego ukazania przywołanego w temacie zagadnienia omówiono również sytuację przedstawicieli sztuk scenicznych na przykładzie aktorów w rzymskim prawie publicznym oraz przedstawiono krótki opis historii rozwoju synodów w Kościele starożytnym.

Słowa kluczowe: aktor, mim, woźnica cyrkowy, synod, wczesne chrześcijaństwo, cesarstwo rzymskie, historia starożytna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132606/edition/115866/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.06>

Mariusz Wojewoda

**Sumienie i dyskurs.
Analiza na marginesie *Moralbewusstsein und Kommunikatives Handeln*
Jürgena Habermasa**

Artykuł poświęcony jest przede wszystkim analizie koncepcji sumienia w odniesieniu do przestrzeni życia publicznego (instytucjonalnego, zawodowego); szczególne miejsce poświęca koncepcji sumienia Jürgena Habermasa i jego etyce dyskursu. W pierwszej części artykułu autor wskazuje na zmianę, jaka dokonana w nowożytnym i we współczesnym rozumieniu sumienia w porównaniu z ujęciami klasycznymi. Wcześniej władzę sumienia wiązano z intelektem, natomiast współcześnie sumienie wiąże się raczej z emocjami, szczególnie ze zdolnością do empatii (współodczuwanie); niektóre emocje mają charakter poznawczy i powiązane są z wiedzą kontekstową. W drugiej części autor artykułu analizuje koncepcję rozwoju świadomości moralnej Jürgena Habermasa. Koncepcja ta jest oparta na filozoficznej interpretacji wniosków z eksperymentu psychologa Lawrence'a Kohlberga. W konkluzji autor opowiada się za obecnością „głosu” sumienia w przestrzeni życia publicznego. Broniąc wartości dyskursu o zasadach życia społecznego można go oprzeć na postulatcie głoszonym przez Habermasa, czyli dialogu osób o wrażliwych sumieniach.

Słowa kluczowe: sumienie, empatia, dyskurs, społeczeństwo komunikacyjne, Habermas.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132607/edition/115867/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.07>

Ks. Marek Karczewski

Symbol węża w Apokalipsie św. Jana

Wąż (ὄφις) pojawia się w Ap 9,19; 12,9; 20,2 oraz 12,14-16. W Ap 9,19 węże stanowią element symbolicznej konnicy realizującej zaplanowanej przez Boga plagę. W pozostałych tekstach wąż jest symbolem szatana. W Ap 12,9 i 20,9 podkreśla się związek szatana z biblijną historią pierwszego grzechu określając go jako „starodawnego węża” (por. Rdz 3,1-15). W kontekście Ap 12,14-16 wąż pojawia się jako symbol stosowany zastępczo ze smokiem. Możliwe, że symboliczna scena agresji wobec niewiasty (=Kościoła) nawiązuje do destrukcyjnego działania szatana przeciw wspólnocie wierzących. Ostatnie zadanie stanowi próba określenia, na ile podstawowy symbol szatana w Ap - δράκων może wiązać się z symboliczną figurą węża. W opracowaniu tematu zwrócono szczególną uwagę na dwie podstawowe perspektywy. Pierwszą z nich tworzy wielopoziomowe tło religijno-historyczne symbolu węża w Ap. Szczególną rolę odgrywa temat wielkich potworów morskich, postrzeganych jako wielkie węże morskie. Pojawiają się one w mitologiach pozabiblijnych oraz w tekstach starotestamentalnych. Perspektywę drugą stanowi oryginalna teologia Ap, którą należy uwzględnić. Do jej podstawowych cech należy specyficzny język symboliczny. Smok i wąż to uprzywilejowane symbole szatana, które charakteryzują naturę jego oddziaływania. Właściwe odczytanie teologicznego znaczenia symbolu węża jest możliwe jedynie przy zachowaniu perspektywy chrystocentrycznej. W kontekście eklezjologicznym Ap wąż jest symbolem przeciwnika i szkodnika. Autor Ap przestrzega wspólnotę kościelną przed lekceważeniem wrogiej jej siły duchowej. Jednocześnie jednak wskazuje na możliwości jej przezwyciężenia.

Słowa kluczowe: wąż w Apokalipsie, wąż starodawny, smok w Apokalipsie, szatan w Apokalipsie.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132608/edition/115868/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.08>

Ks. Sławomir Nowosad

Zagadnienia etyczne w islamie

Analogicznie do innych religii, islam – obok doktryny – zawiera obszerne przesłanie etyczne, które jest głęboko zakorzenione w wierze w Boga. W przekonaniu muzułmanów cała etyka wyrasta z Koranu, a przykład życia proroka Mahometa daje objaśnienie dla koranicznych nauk. W konsekwencji ludzkie czyny wyrażają posłuszeństwo bądź nieposłuszeństwo wobec Boga. Jednocześnie, zwłaszcza wskutek kontaktów z kulturą grecką, już w pierwszych wiekach islamu ukształtowało się odmienne, bo filozoficzne ujęcie zagadnień etycznych. W centrum etycznych pojęć islamu jest charakter (*khuluq*) rozumiany jako stan duszy. Tutaj kształtują się cnoty, ale i wady, które prowadzą człowieka – odpowiednio – do dobrego lub złego postępowania. Po

zarysowaniu zagadnień podstawowych niniejszy artykuł analizuje i przedstawia niektóre kwestie szczegółowe, jak główne cnoty i wady, komplementarność kobiecości i męskości, tematyka małżeństwa i rodziny oraz świętość ludzkiego życia, implikująca niegodziwość moralną aborcji czy eutanazji.

Słowa kluczowe: islam, etyka, charakter, antropologia, rodzina, aborcja, eutanazja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132609/edition/115869/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.09>

Ján Ďačok SJ

Biopolityka i integralny ludzki rozwój. Wkład nauki społecznej Kościoła

W artykule zostaje poddana analiza katolickiej nauki społecznej, szczególnie jej sformułowanie w encyklice papieża Franciszka *Laudato si'* i innych dokumentach Magisterium. Zostają przedstawione główne cechy charakterystyczne „kultury troski” oraz „kultury wyrzucania”, a także pytanie związane z bio-władzą, pozytywną i negatywną biopolityką (tanatopolityka) wraz z niektórymi alarmującymi przykładami (legalizacja aborcji, selektywna aborcja dziewczynek, niszczenie nadliczbowych zamrożonych embryonów, lobbowanie na rzecz legalizacji eutanazji). W dalszej części zostaje podkreślony wkład Kościoła w tych debatach w aspektach biblijnym, teologicznym i etycznym, jak też znaczenie aktywności w tych obszarach. Największe wyzwania w ramach bioetyki muszą zostać przewyżnione przez kreatywność w społecznym, moralnym i politycznym obszarze. „Kultura troski” jest kulturą akceptacji innych, uformowaną przez chrześcijańską nadzieję i miłość. Jest kulturą obecności i zainteresowania innymi według przykładu Jezusa Chrystusa.

Słowa kluczowe: „kultura troski”, „kultura wyrzucania” bio-władza, pozytywna i negatywna biopolityka, *Laudato si'*, nauka społeczna Kościoła, chrześcijańska nadzieja, miłość, kreatywność.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132610/edition/115870/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.10>

Radovan Šoltés

Problem koncepcji „natury ludzkiej” w obecnym filozoficznym, teologicznym i naukowym dyskursie w kontekście badań nad moralnością Jonathana Haidta

W chrześcijańskim dyskursie etycznym i antropologicznym koncepcja „natury ludzkiej” stanowi jedno z głównych kryteriów, z którym pochodzą normy etyki społecznej i indywidualnej. Epoka Oświecenia była związana z poważną krytyką tego konceptu, odrzucając

jego metafizyczne uzasadnienie. Nowe koncepcje przeważały w filozoficznym i naukowym dyskursie tamtej epoki. Odrzucono istnienie wspólnych antropologicznych determinant i zaczęto opowiadać się za tezą, iż istoty ludzkie są przede wszystkim formowane przez społeczeństwo oraz że koncepcja „ludzkiej natury” zawiera w sobie ryzyko nadużycia władzy, promując tylko jedną wizję człowieka. Niniejszy artykuł zawiera analizę tego konceptu we współczesnej dyskusji, sięgając po perspektywę psychologii społecznej Jonathana Haidta, która, jak twierdzi jej twórca, pozwala lepiej zrozumieć ludzką naturę. Standardowa metafizyczna i teologiczna definicja ludzkiej natury, która dominuje w dyskursie chrześcijańskim, musi być poszerzona poprzez dokonania nauk społecznych i ścisłych. Mogą one stać się odpowiednim środkiem do podjęcia dialogu z pluralistycznym otoczeniem i poszerzyć granice poznania ludzkiej natury.

Słowa kluczowe: natura ludzka, filozofia, Teologia, psychologia społeczna, etyka.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132611/edition/115871/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.11>

Ks. Adam Trochimowicz

Analiza Objawienia na podstawie *Sensu życia* Jewgienija Trubieckoj

Sens życia Jewgienija Trubieckoj (1863-1920) to jedno z ważniejszych dzieł renesansu religijno-filozoficznego w Rosji. Porusza kwestię wartości ludzkiego życia mimo oczywistości zła, przemocy i upadku moralnego. W tym celu ten rosyjski myśliciel odwołał się do filozofii wszechjedności i kategorii objawienia, przy czym objawienie rozumiał w sposób szeroki i wąski. W szerokim znaczeniu objawia się nieustannie wyższa sensowność (wszechjedność), dzięki czemu człowiek może poznawać i rozwijać się, natomiast w wąskim znaczeniu objawił się Jezus Chrystus, który w paschalnej tajemnicy odstonił ludzkości najgłębszy sens życia. Każdy człowiek może przyjąć albo odrzucić treść objawienia. Przyjąć objawiony sens pomaga świadomość kolektywna, doświadczenie wspólnotowe, życie w Kościele, Eucharystia, wzajemna odpowiedzialność nie tylko za braci w wierze, ale także za całe stworzenie. W niniejszym artykule omówiono także kwestie objawienia naturalnego i objawienie w religiach niechrześcijańskich, warunków objawienia i specyfiki objawienia chrześcijańskiego.

Słowa kluczowe: Jewgienij Trubieckoj, filozofia wszechjedności, ponadświadomość, ponadczasowość, objawienie chrześcijańskie, objawienie naturalne, sofijność świata, wolność, twórczość, odpowiedzialność, sens życia, doświadczenie wspólnotowe, soborowość, Eucharystia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132612/edition/115872/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.12>

**Teologiczno-liturgiczny wymiar ostatniej niedzieli przygotowawczej
do Wielkiego Postu w Kościele prawosławnym**

Artykuł traktuje o ostatniej niedzieli przygotowawczej do Wielkiego Postu w tradycji liturgicznej Kościoła prawosławnego, określanej również jako: „niedziela seropustna”, czy „niedziela przebaczenia win”. Cała uwaga wiernych koncentruje się na potrzebie przebaczenia drugiemu człowiekowi jako jednego z najważniejszych warunków przestąpienia progu Świętej Czwierdziestnicy. Na szczególną uwagę z całą pewnością zasługuje wyjaśnienie samego terminu „przebaczenie”, jak też to, jakiego przesłania teologiczno-moralnego dopatrują się w nim Ojcowie Kościoła oraz teksty nabożeństw wielkopostnego okresu. Ponadto, wartym zaakcentowania jest wskazanie na tragiczny w skutkach grzeszny upadek człowieka w raju, który stał się powodem, dla którego dzień wigilia Wielkiego Postu uzyskała miano „niedzieli wygnania Adama z raju”. Główną przyczyną wspominania tego właśnie tragicznego w skutkach wydarzenia, jest aspekt czysto dydaktyczny. Przed wiernym, rozpoczynającym trud postnej drogi ukazane zostają dwie perspektywy życia duchowego. Z jednej strony, obdarzony wolną wolą – na wzór protoplastów – posiada on możliwość wyboru życia w zgodzie z Bożymi przykazaniami, co skutkować będzie nieustanną z Nim komunią i napawaniem się darem Jego łaski. Z drugiej jednak, obserwuje do czego doprowadza brak wstrzemięźliwości i nieposłuszeństwa wobec Stwórcy. Wielki Post stanowi zatem próbę ukazania właściwej drogi powrotu do rajskej rzeczywistości i jedności z Bogiem i ludźmi.

Słowa kluczowe: Wielki Post, przebaczenie, grzech, modlitwa.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/132613/edition/115873/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.2019.14.13>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

15 (2020)

Temat wiodący: Recepcja nauczania papieża Franciszka

Ks. Konrad Józef Glombik

Specyficzne aspekty teologii w nauczaniu papieża Franciszka

Specyfika pontyfikatu Franciszka nie polega jedynie na spektakularnych gestach i nowym języku, ale przejawia się również w głoszonych treściach. Niniejszy tekst jest próbą zarysowego przedstawienia głównego przesłania nauczania papieża Franciszka i jego zasadniczych inspiracji teologicznych, które wyjaśniają optykę i specyficzne akcenty teologiczne jego pontyfikatu. Punktem wyjścia jest prezentacja teologii ludu, która stanowi centrum myśli i nauczania Franciszka o Kościele i stanowi podstawę rozumienia wszelkich innych zagadnień, także społecznych. W dalszej kolejności jest mowa o elementach duchowości ignacjańskiej, mającej wpływ na sposób ujęcia zagadnień teologicznych w nauczaniu jezuickiego papieża. Na końcu przedmiotem refleksji jest miłosierdzie będące kluczowym pojęciem teologicznym w nauczaniu Franciszka, które znajduje aplikację w rozumieniu zagadnień szczegółowych. Analiza nauczania papieża Franciszka prowadzi do wniosku, że jest ono zakorzenione w Piśmie Świętym, wielowiekowej tradycji teologicznej i nauczaniu Soboru Watykańskiego II, stanowiąc ich kontynuację, ale wykazuje także nowe aspekty, które są wybrzmieniem głosu dotychczas słabo słyszanego w Kościele powszechnym.

Słowa kluczowe: Franciszek, teologia ludu, duchowość ignacjańska, miłosierdzie, *Evangelii gaudium*, *Amoris laetitia*.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136538/edition/119336/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.7502>

O. Andrzej Adam Napiórkowski

Wizja Kościoła w ujęciu papieża Franciszka

Rekonstrukcja gestów, zachowań i słów Franciszka pod kątem jego rozumienia Kościoła niesie ze sobą spore trudności. Forsowana przez niego eklezjologiczna koncepcja przysparza mu z jednej strony rzeszę zwolenników, a z drugiej prowokuje wielu do krytyki i postawy odrzucenia. Aby bez zniekształceń zrozumieć jego naukę o Kościele, należy sięgnąć do dokumentu z *Aparecidy* biskupów latynoamerykańskich (2007) oraz jego papieskiej adhortacji *Evangelii gaudium* (2014). Poturbowany Kościół J. Bergoglio znajduje się przede wszystkim na obrzeżach chrześcijaństwa i wyrasta z argentyńskiej opcji dla różnego typu wykluczonych. Stąd doktrynalnie i duszpastersko nieroztropnie wystawia się taka wspólnota na niebezpieczne

zarzuty propagowania religijnego synkretyzmu, osłabiania wyjątkowości i jedyności Jezusa Chrystusa, stawiania pod znak zapytania eklezjalnej sakramentalności.

Słowa kluczowe: J. Ratzinger, przemiana, teolog liberalny, Drugi Sobór Watykański, redakcja soborowych dokumentów, Kościół, marksizm, faszyzm, ruch studencki 1968, eklezjologia, mariologia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136539/edition/119337/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.5912>

Ks. Wojciech Kućko

Wyzwania etyczne „teologii dobrobytu” w świetle nauczania papieża Franciszka

Jednym z ważniejszych wyznań pontyfikatu Franciszka jest konfrontacja z coraz bardziej licznymi w całym świecie nowymi ruchami religijnymi, przybierającymi postać „nowej Reformacji”. Bardzo wielu zwolenników w obrębie różnych denominacji chrześcijańskich zyskuje ruch pentekostalny, w którym istotnym zagadnieniem teologicznym jest kwestia „teologii dobrobytu”, nazywanej także „Ewangelią dobrobytu”. Zwolennicy tego nurtu, którego początki sięgają przełomu XIX i XX wieku, twierdzą, że gwarancją zdrowia i bogactwa na ziemi jest wyznawanie wiary w Boga i modlitwa do Niego. Celem artykułu jest wyjaśnienie istoty tego zjawiska, genezy historycznej oraz określenie jego zasięgu geograficznego. W dalszej części zaprezentowana jest krytyczna ocena „teologii dobrobytu” w nauczaniu papieża Franciszka. Ostatnim etapem refleksji jest nakreślenie najważniejszych wyzwań etycznych, wynikających z szerzenia się tej „fałszywej Ewangelii”. Z pozytywnych wymiarów zostaje wskazane docenienie wartości Pisma Świętego, zaś z negatywnych aspektów „teologii dobrobytu” przedstawione są: fałszywa wizja Boga i człowieka, odradzanie się starożytnych herezji gnostycyzmu i pelagianizmu, niewłaściwa interpretacja teologiczna zdrowia, choroby i śmierci.

Słowa kluczowe: „teologia dobrobytu”, „Ewangelia dobrobytu”, pentekostalizacja, Franciszek, nowa Reformacja, neognostycyzm, neopelagianizm

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136540/edition/119338/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.8796>

Ks. Wojciech Tadeusz Surmiak

Teologia czułości papieża Franciszka i jej dwudziestowieczne filozoficzno-teologiczne antecedenсы

Teologia moralna nie poświęciła jak dotąd w swojej historii wiele miejsca zagadnieniu czułości. Wystarczy rzucić okiem do najpopularniejszych słowników teologii moralnej, aby stwierdzić albo całkowitą nieobecność, albo jedynie marginalną obecność tej problematyki, czy to w

nauczaniu doktrynalnym, czy chociażby w katalogu cnót. W niniejszym artykule zostaną ukazane niektóre dwudziestowieczne próby filozoficznego i teologicznego zmagania się z zagadnieniem czułości, które stanowiły niejako wprowadzenie do zaproponowanej przez papieża Franciszka teologii czułości. Zostaną także ukazane sposoby rozumienia czułości w teologii Franciszka oraz jej egzystencjalne przykłady. Papież Franciszek, wydaje się rozumieć czułość jako sposób egzystencji i relacji z drugim człowiekiem, który współgra ze sposobem bycia chrześcijaninem w świecie, ponieważ jest to sposób ukazania Boga światu. Ten sposób życia charakteryzuje się empatyczną bliskością, egzystencją na sposób daru z siebie, realnym uczestnictwem w życiu drugiego człowieka w jego radościach i cierpieniach, i w końcu, w ojcowskim i macierzyńskim zatroskaniu. Wedle miary, w której teologia moralna ma jako swój przedmiot ukazanie autentycznej egzystencji ludzkiej w konkretnych miejscach życia człowieka, trzeba powiedzieć, że po nauczaniu Franciszka nie jest możliwym uprawianie teologii moralnej, która abstrahuje od czułości jako centralnej cnoty w realizacji chrześcijańskiego powołania.

Słowa kluczowe: teologia - czułość - teologia czułości - Franciszek – Wojtyła.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136541/edition/119339/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.8430>

Ks. Paweł Warchol

Miłosierdzie w nauczaniu papieża Franciszka

Pontyfikat papieża Franciszka jest naznaczony tajemnicą miłosierdzia i wcielaniem jej w życie. Prawdę tę czerpie z Biblii, świadectwa świętych oraz współczesnego świata. Zatroskany o duchową kondycję wierzących nazywa Kościół „szpitalem polowym”, podkreślając jego misję i zadania. Chce pomóc współczesnemu człowiekowi w dotarciu do Boga i odczytania przez niego swego powołania. Służy temu ogłoszenie Nadzwyczajnego Roku Miłosierdzia, w którym zachęca wierzących, by potrafili lepiej poznać i przyjąć dar miłosierdzia do swego życia oraz podzielić się nim z potrzebującymi braćmi, szczególnie z ubogimi i cierpiącymi. W ramach Roku Miłosierdzia proponuje różnorodne inicjatywy duszpasterskie, ale przede wszystkim przypomina, by pojednać się z Bogiem w sakramencie pokuty i pojednania oraz dostąpić odpustu. Papież prosi, aby tym wydarzeniem zainteresowali się wszyscy, gdyż jedni są współodpowiedzialni za drugich. Służy temu ewangeliczny obraz miłosiernego Boga, który przynosi moc najślabszym i przekazuje nadzieję, że nikt nie jest sam.

Słowa kluczowe: Miłosierdzie, Bóg, Kościół, przebaczenie, ubodzy, wykluczeni, młodzi.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136542/edition/119340/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.9600>

Ks. Janusz Bujak

Pobożność ludowa jako kontekst mariologii J.M. Bergoglio/Franciszka

Celem artykułu jest ukazanie inkulturacji wiary i religijności ludowej jako kontekstu, w którym kształtowała się duchowość maryjna i mariologia papieża Franciszka. Inkulturacja wiary rozpoczęła się w Ameryce Południowej od momentu objawienia się Maryi w Guadalupe w 1531 r., jednak refleksja teologiczna nad znaczeniem ewangelizacji kultury i pobożności ludowej rozwinęła się w Ameryce Południowej dopiero po Soborze Watykańskim II. Kamieniami milowymi na drodze jej rozwoju są dwie Konferencje CELAM: w Puebli w roku 1979 r. i w Aparecidzie w roku 2007 oraz powstanie argentyńskiej teologii ludu w latach 70. XX w. Papież Franciszek w programowej adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* podkreślił miejsce Maryi w pobożności ludowej i Jej rolę w głoszeniu Ewangelii.

Słowa kluczowe: papież Franciszek, religijność ludowa, mariologia, inkulturacja, CELAM, Dokument z Aparecidy, *Evangelii gaudium*

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136543/edition/119341/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.8816>

Anna Abram

Od teologii moralnej do etyki eklezjalnej

Autorka artykułu podejmuje próbę zidentyfikowania wybranych wpływów i wydarzeń z perspektywy historycznej, które warunkowały rozwój myślenia etycznego i nauczania moralnego w tradycji rzymskokatolickiej. Owa identyfikacja ma posłużyć lepszemu zrozumieniu obecnego stanu dyskursu moralnego i wskazaniu kierunków jego dalszego rozwoju. Etyka eklezjalna jest jednym z zaproponowanych kierunków. Teologia moralna jest tu przedstawiona jako nauka dynamiczna, kształtowana przez presję, możliwości i wymagania czasu. Niemniej jednak, zgodnie z przedstawioną tu argumentacją, aby pozostać dyscypliną mającą istotny wpływ na obecna rzeczywistość, pewne fundamentalne pytania (włącznie z pytaniem o cel teologii moralnej), muszą być na nowo postawione. Autorka artykułu sugeruje, że praktyczna rzeczywistość jednostek, społeczeństw, Kościoła i Planety powinny stanowić podstawę współczesnych dociekań teologiczno-moralnych. Współcześni teologowie moralni i etycy teologiczni (artykuł bada różnice pomiędzy tymi kategoriami) to grupa zróżnicowana i (należy dodać) podzielona. Koncentrując się na potencjale etyki eklezjalnej, niniejsze studium jest zachętą do i ćwiczeniem w 'budowaniu mostów', którego potrzebuje współczesny świat (włącznie ze światem teologii moralnej). Głównym celem niniejszej analizy jest próba pozytywnego ustosunkowania się do apelu o odnowę teologii moralnej zawartym w Dekrecie of Formacji Kapłańskiej II Soboru Watykańskiego i w nauczaniu Papieża Franciszka.

Słowa kluczowe: teologia moralna, eklezjologia, etyka eklezjalna, historia nauczania moralnego w Kościele rzymsko-katolickim.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136544/edition/119342/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.9383>

Islam w Europie – między zagrożeniem a integracją

W artykule nakreślono możliwe reperkusje większej obecności przedstawicieli islamu w Europie na początku XXI stulecia. Odsetek muzułmanów w Europie wzrósł z 2% w 1950 r. do 6% w 2020 roku. W recepcji nowej fali napływu muzułman na Stary kontynent przedstawiono przewidywalne konsekwencje. Rozważono zaistnienie dwu scenariuszy. Jednym z nich jest narastające wciąż przekonanie o zagrożeniu ze strony wzrastającej w Europie populacji muzułman. Innym możliwym rozwiązaniem jest ich sukcesywna integracja. Dla obu wersji rozwoju wydarzeń przedstawiono wyraźne przesłanki opierające się na znanych faktach, decyzjach społeczno-politycznych, ratyfikowanych umowach oraz deklaracjach decydentów. Podjęto dyskusję z pojawiającymi się stereotypami znamionującymi niechętnie nastawienie do wzrastającej obecności islamu na Starym kontynencie. Przedstawiono też wdrażane praktyki na rzecz integracji społeczności muzułmańskiej.

Słowa kluczowe: Europa, Islam, uchodźcy, ruch migracyjny, integracja, stereotypy, dialog międzyreligijny.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136545/edition/119343/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.8836>

Susanne Caroline Rose Jennings

Twarzą w twarz: Rozwój jaźni u Tomasza Mertona

Nieżyjący już mnich trapistów i płodny autor, Thomas Merton, intensywnie zajmował się jaźnią, a dokładniej mówiąc, pragnieniem uwolnienia się od tyranii jaźni, którą przyjął za swoją tożsamość. Jego wczesne lata we Francji i Anglii naznaczone były poczuciem straty i zwichnięcia. Po opuszczeniu Cambridge, w Kolumbii, jego późniejsze życie w Ameryce i decyzja o przyjęciu katolickiego chrztu w wieku 23 lat doprowadziły ostatecznie do złożenia przez niego ślubów zakonnych jako mnich cysterski. Przyjmując imię Frater Louis, sądził że pozostawił za sobą "świat" ze wszystkimi jego pokusami i nierozwiązanymi problemami. Tak mu się jednak tylko wydawało. Lata spędzone przez Mertona jako trapista doprowadziły do powstania bestsellerowej autobiografii, napisanej w posłuszeństwie swojemu opatowi i nawiązującej do wielu innych książek o naśladowaniu Chrystusa. Porównanie z Wyznaniami św. Augustyna, przyniosło mu międzynarodową sławę właśnie pod dawnym nazwiskiem. Wyrażał zaniepokojenie "tym cieniem, tym sobowtorem, tym pisarzem, który [...] poszedł za mną do klasztoru... Nie mogę go stracić". Z czasem Merton zdał sobie sprawę – dzięki doświadczeniu, żarliwej lekturze Biblii, św. Augustyna i mistyków, dzięki procesowi indywiduacji zapoczątkowanemu przez Junga, buddyzm Zen i innych – że "ja", z którego próbował uciec, było w rzeczywistości w dużej mierze "fałszywym" ja, napędzanym przez ego. W niniejszym artykule autorka śledzi drogę Mertona, od jego dawnego "ja" do "ja autentycznego", które znajduje się w Bogu, w transcendencji. Obsesja na punkcie "ja", obecna w XXI wieku, sprawia, że badanie drogi Mertona do samodzielności staje się tym bardziej istotne. Pojawienie się "ja", autopromocja, jaką dają media społecznościowe i przykłady

narcystycznych jednostek na stanowiskach władzy, ujawniają nieprawdziwość życia, w którym samoświadomość mylona jest z samorealizacją. Jak odkrył to Merton, jest to całkowicie błędny trop.

Słowa kluczowe: tożsamość, realność, iluzja, monastycyzm, chrześcijaństwo, buddyzm zen, psychologia Junga.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136546/edition/119344/content>

<https://doi.org/10.31743/snt.8530>

Ks. Łukasz Grzywocz

Główne rysy antropologii J. Ratzingera/Benedykta XVI

Antropologia J. Ratzingera/Benedykta XVI jest ściśle teologiczna. Jej podstawy to teocentryzm, który jest chrystocentryczny. Całość jest osadzona w eklezjologii. Pytanie o to, kim jest człowiek i jak być człowiekiem, musi być skierowane do Boga. Jego odpowiedzią jest Jezus Chrystus. Jest ona (odpowiedź) słyszalna w Kościele. Ten, będąc Ciałem Chrystusa, jest przestrzenią obcowania Boga i człowieka. Tym samym jest Bożym narzędziem przemiany ludzkiego bytu – wyzwolenia i spełnienia. Człowiek nie jest istotą niezależną. Pochodzi od Boga. Istnieje, ponieważ jest kochany. Bycie stworzonym na Boży obraz przesądza o relacyjnym – dialogicznym - charakterze jego bytu. Rysą na Bożym dziele jest skażenie grzechem. Pytając o to, kim jest, człowiek powinien zwrócić swój wzrok na doskonały Boży obraz – Jezusa (Boga i człowieka zarazem). Charakterystyczne są tutaj kategorie synostwa, dzieciństwa i proegzystencji. To wszystko jest dostępne poprzez wejście w egzystencje Syna Bożego. Dokonuje się to poprzez chrzest w Kościele. Tam może człowiek realizować swój relacyjny byt. Natomiast liturgia otwiera nam dostęp do naszego eschatologicznego przeznaczenia.

Słowa kluczowe: antropologia, Chrystologia, eklezjologia, epistemologia, liturgia, Eucharystia.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136547/edition/119345/content>

<https://doi.org/10.31743/snt.7944>

Stephan Martin Kampowski

Opowieść o dwóch kobietach Refleksje o dwóch rodzajach moralności w setną rocznicę urodzin Jana Pawła II

W setną rocznicę urodzin św. Jana Pawła II autor niniejszego artykułu podejmuje temat jego spuścizny w teologii moralnej, badając trwałą aktualność encykliki *Veritatis Splendor* z 1993 roku. W przeciwieństwie do tego, co niektórzy autorzy nazywają nową moralnością, encyklika ta podtrzymuje klasyczne pojęcie moralności jako sfery, w której mamy do czynienia z

absolutem, do tego stopnia, że można nawet być wezwanym do złożenia męczeńskiej ofiary z własnego życia. Jako postać moralności klasycznej, autor przedstawia Antygone, która ryzykowała życie, by uczcić ciało zmarłego brata. Inną kobietą, która służy jako postać nowej moralności, jest Pani Bergmeier, chwalona przez zwolenników tego podejścia za to, że popełniła cudzołóstwo by móc zjednoczyć się z rodziną. Analizując różnice między tymi dwoma postaciami, autor przypomina klasyczne rozróżnienie między wyborem a intencją oraz argumentuje, że nowa moralność zapominała o momencie wyboru, zaliczając go całkowicie do intencji. W swoim nauczaniu na temat moralnego przedmiotu czynu oraz czynów z natury złych *Veritatis Splendor* broni podstawowego doświadczenia moralnego – tego, że mamy wybór i że nasze wybory mają znaczenie.

Słowa kluczowe: Jan Paweł II, *Veritatis splendor*, nowa moralność, moralne absoluty, wybór, intencja, Antygona, męczeństwo.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136548/edition/119346/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.9381>

Ks. Tadeusz Zadorożny

Chrześcijański obowiązek grzebania zmarłych i jego współczesne wyzwania

Zwyczaj grzebania zmarłych jest tradycją najściślej zakorzenioną w chrześcijańskiej antropologii i najlepiej ją wyrażającą. Jest on związany z objawioną w Biblii konsekwencją grzechu pierworodnego, wyrazem oczekiwania na zmartwychwstanie i aktem naśladowania Chrystusa, który został złożony w grobie. W nauczaniu katolickim pochówek jest uczynkiem miłosierdzia względem ciała, aktem troski o zmarłego i jego bliskich. Zyskujący na popularności zwyczaj kremacji jest przez Kościół uznany za dopuszczalny ze względów zdrowotnych, gospodarczych lub społecznych. Szczątki ludzkie, również formie popiołu, zawsze powinny być złożone w grobie lub umieszczone w kolumbarium. Formą nieakceptowaną przez Kościół są praktyki tzw. resomacji lub kompostowania ciał zmarłych. Takie alternatywne formy traktowania martwego ciała ludzkiego lub jego szczątków, choć zachęcają swoją estetyką i swoistym przesłaniem, są nie tylko obce chrześcijańskim zwyczajom, ale sprzeczne z chrześcijańską nauką o pochodzeniu, naturze i przeznaczeniu człowieka.

Słowa kluczowe: rytuał pośmiertny, pochówek, pogrzeb, kremacja, resomacja, kompostowanie ciała ludzkiego, ekologia.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136549/edition/119347/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.6875>

**Przywrócić wolność intelektualną w "epoce Nonsensu".
Analiza myśli Gilberta Keitha Chestertona**

Czy w dzisiejszych czasach człowiek cieszy się wolnością myślenia? Na ile współczesny człowiek jest krytyczny wobec zalewu informacji, gładkich słów i pięknie brzmiących banałów jakie płyną z gazet, portali internetowych i telewizji? G. K. Chesterton angielski pisarz i publicysta żyjący u początków XX wieku dostrzegał postępujący zanik myślenia w nowoczesnym świecie, który zdaje się dążyć do coraz większej relatywizacji, bezkształtności, zaniku precyzyjnie określonych pojęć i tym samym braku klarownego języka. Jest to niezwykle istotne zjawisko, ponieważ ludzka bezmyślność niesie w sobie poważne zagrożenia. Dlatego artykuł bada chestertonowskie zagadnienia dotyczące rozmycia języka we współczesnym dyskursie oraz ich związek z postępującą bezmyślnością czasów obecnych, które coraz bardziej pogrąża człowieka w bezmyślności konsumpcji. W drugiej części artykułu zostaje przedstawiona koncepcja zdrowego rozsądku, poprzez zarysowanie jego najważniejszych cech oraz ukazanie niezbywalnej konieczności powrotu do religii i filozofii by powrócić do klarownego myślenia.

Słowa kluczowe: Chesterton, myślenie, bezmyślność, język, religia, filozofia, konsumpcjonizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136550/edition/119348/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.6467>

Ks. Paweł Władysław Brożyna

**Posługa charyzmatyczna jako implikacja nowej ewangelizacji
na przykładzie polskiego Kościoła**

Podstawową misją Kościoła jest doprowadzenie człowieka do przyjęcia Jezusa Chrystusa jako swojego Pana i Zbawiciela. Służyć ma temu szeroko pojęta ewangelizacja. Wielu wskazuje, że obecnie Kościół przeżywa kryzys. Wydaje się, że zjawisko sekularyzacji zbiera największe dotychczas żniwo. Równolegle obserwuje się coś odwrotnego. Tysiące ludzi w Polsce i na całym świecie odnajduje się na nowo w Kościele. Bez wątpienia dzieje się tak za sprawą nowej ewangelizacji, która jest owocem Soboru Watykańskiego II. Szczególną rolę w tym dziele odgrywają dary duchowe zwane charyzmatami, które są dane przez Ducha Świętego. Wraz z nimi zauważalne jest posługa charyzmatyczna, która gromadzi liczne rzesze ludzi potrzebujących i szukających Bożej Obecności i Bożego działania. Dzięki tej posłudze i wielkiej roli nowych wspólnot przeżywamy obecnie wiosnę Kościoła.

Słowa kluczowe: nowa ewangelizacja, charyzmaty, posługa charyzmatyczna, ewangelizacja, sekularyzacja, desekularyzacja, nowa duchowość, wspólnoty charyzmatyczne.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/136551/edition/119349/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.5843>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

16 (2021)

Temat numeru: Teologia przyszłości - Przyszłość teologii

Krzysztof Stachewicz

Kilka refleksji o współczesnych odniesieniach Filozofii do teologii. Między inspiracją a obojętnością.

Problem wzajemnych odniesień filozofii i teologii stanowi wyzwanie począwszy od starożytności chrześcijańskiej i sporów o rolę filozofii pogańskiej w namysłach teologicznych. W średniowieczu wypracowano model twórczej współpracy obu nauk, ale w czasach nowożytnych na skutek postępujących procesów sekularyzacji filozofię zaczęto przeciwstawiać teologii. W czasach współczesnych odniesienia nauk filozoficznych do teologii nie należą do łatwych i wymykają się jednoznaczności. Artykuł podejmuje namysł nad współczesnym stosunkiem filozofii do teologii i stawia pytanie, jakie warunki muszą być spełnione, by dochodziło do twórczego dialogu obu nauk. Kiedy teologia staje się dla filozofa interesująca, a kiedy stanowi dla niego relikty dawnej świetności, dziś nie mający jej nic do zaoferowania? Podjęte w artykule analizy stanowią przyczynek do tytułowego problemu, ważnego tak z punktu widzenia współczesnej teologii, jak i kultury humanistycznej.

Słowa kluczowe: teologia, filozofia, dialog, twórcze spotkania, wzajemne relacje.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141350/edition/123070/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12598>

Cayetana Heidi Johnson

Dlaczego archeologia jest ważna dla teologii

Stary Testament jest wyraźnie mieszanką mitologicznych oraz rzeczywistych postaci i wydarzeń historycznych. Nie ma wątpliwości co do wkładu mitologii, ponieważ duża część Księgi Rodzaju została utworzona z powszechnych mitologicznych relacji charakterystycznych dla całego starożytnego Bliskiego Wschodu. Opowieści o stworzeniu, pierwotnej parze, ogrodzie Eden, Kainie i Abli, wielkim potopie i wiele innych, są powszechnym elementem narracji w całym regionie. Choć relacje te mają charakter mitologiczny, nie oznacza to, że nie zostały ukształtowane przez rzeczywiste wydarzenia. Specjaliści spekulują na temat wielkiej powodzi, która miała miejsce na Bliskim Wschodzie w wyniku podniesienia się poziomu wód

pod koniec ostatniej epoki lodowcowej (około 5000 lat p.n.e.). Zbiegło się to w czasie, gdy rewolucja rolnicza opanowała Żyzny Półksiężyc i Egipt. Różne ludy Lewantu przyjęły mitologiczne narracje i przeformułowały je, tworząc własne, niepowtarzalne i oryginalne opowieści. Niektóre z głównych postaci Biblii, takie jak Adam i Ewa, Noe, Lot, wreszcie patriarchowie (Abraham, Izaak i Jakub) były ich własnymi kompozycjami, ale jak widać w przypadku patriarchy Abrahama, który nie był postacią wyłącznie hebrajską, jego przejście na monoteizm jest jednak czymś szczególnym dla duchowej twórczości Żydów. Tutaj, podobnie jak w przypadku Nowego Testamentu, archeologia jest niezbędną pomocą w umiejscowieniu rzeczywistości i prawdy historii świętej i jej rozwoju w czasie.

Słowa kluczowe: Biblia, Mezopotamia, Egipt, patriarchowie, Izrael, Kanaan, Syria, religia, archeologia, Bliski Wschód.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141351/edition/123071/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12488>

Ks. Jacek Kempa

Krytyczne funkcje teologii w perspektywę przyszłości

W poszukiwaniu krytycznych funkcji teologii daje się zauważyć narastającą ilość dylematów przychodzących z wnętrza teologii jak i z współczesnej wiedzy o świecie, z którymi teologia musi się mierzyć, nie tylko udzielając oczekiwanych odpowiedzi, ale też konstruując własny wykład wiary: odpowiedni dla czasów współczesnych i zgodny z Tradycją wiary. Trudno tak obszerny materiał przedstawić w krótkim artykule inaczej niż na wysokim poziomie ogólności. Kluczem do usystematyzowanego zarysowania tych zagadnień jest spostrzeżenie, że zadania teologii można rozpatrywać w czterech różnych perspektywach, opartych na schemacie zadań *ad extra* i *ad intra*. Silny akcent zostaje postawiony na spotkanie teologii z naukami nowożytnymi. Próba podjęcia prognoz dotyczących przyszłości zostaje oparta na analizie sytuacji współczesnej w teologii i na ekstrapolacji istniejących trendów w najbliższą przyszłość.

Słowa kluczowe: metodologia teologii, teologia a nauki, krytyczne funkcje teologii.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141366/edition/123074/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12552>

Ks. Józef Warzeszak

Benedykta XVI niektóre argumenty za przyszłością teologii

Autor artykułu ukazuje argumenty, jakie przytacza Benedykt XVI w swoich przemówieniach za tym, że teologia ma przyszłość. Przyszłość teologii związana jest z przyszłością wiary, gdyż

wiara potrzebuje teologii, a teologia wiary. Wiara zaś jest odpowiedzią na tkwiące w naturze ludzkiej pragnienie prawdy, dobra, piękna, które może odnaleźć jedynie w Bogu. Pytanie o Boga jest pytaniem kluczowym, od którego zależy odkrycie sensu życia i świata. Teologia wraz z filozofią – oczywiście nie pozytywistyczną, rezygnującą z badania transcendencji bytu – poszukuje pełnej prawdy o bycie ludzkim i podtrzymuje wrażliwość człowieka na pełną prawdę. Teologia jako pełnoprawna nauka pośród innych nauk wskazuje, że prawda naukowa uczestniczy w Prawdzie boskiej, pochodzi z tego samego źródła, tj. z Logosu, którego dziełem jest stworzenie. Kiedy w dzisiejszych czasach zaprzestaje się poszukiwania prawdy lub się z nią nie liczy, to teologia odkrywa wynikające stąd zagrożenia dla kultury europejskiej. Teologia uczy o Bogu, który przemówił do ludzi, a nie o kimś, kto byłby jedynie hipotezą myśli ludzkiej, dlatego podstawowym zadaniem teologii jest wnikanie w Słowo objawione. Toteż przyszłość ma teologia wypracowana w oparciu o zasady i normy wynikające z Objawienia wiary, a nie w oparciu o wspólne z innymi naukami kryteria i normy, czy też w oparciu o wzorce przejęte z nauk humanistycznych.

Słowa kluczowe: Benedykt XVI, teologia, nauka, przyszłość.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141367/edition/123075/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12569>

Marek Andrzej Żmudziński

**Nowy paradygmat studiów teologicznych
Według konstytucji *Veritas gaudium* papieża Franciszka**

Pontyfikat papieża Franciszka, zarówno w ogłaszanych dokumentach, jak i w praktyce ma charakter duszpasterski, z podkreśleniem wymiaru ewangelizacyjnego. W konstytucji apostolskiej *Veritatis gaudium* również misja edukacyjna i akademicka Kościoła została przedstawiona pod tym kątem. Artykuł jest prezentacją postulatów papieża rozumianych jako nowy paradygmat szkolnictwa kościelnego, wynikający z nowego kontekstu kulturowego i społecznego. Projekt Franciszka osadzony jest w ponad pięćdziesięcioletniej perspektywie reform Soboru Watykańskiego II, w szczególności dokumentu *Sapientia christiana*, który od 1979 regulował działalność fakultetów teologicznych. Wskazane są cztery kryteria, którymi powinny charakteryzować się studia kościelne: a) chrystocentrycznie ukształtowany kerygmat, budujący wspólnotę eklezjalną, z opcją na rzecz ubogich, b) spotkanie i dialog, chrakteryzujące się autentycznym współdziałaniem na poziomie religii i kultur, c) inter- i transdyscyplinarność, które są narzędziem łączenia dorobku nauki we wszystkich dyscyplinach, w perspektywie transcendentnego objawienia chrześcijańskiego, d) integracja ośrodków akademickich, które uprawiają studia kościelne oraz ich współpraca z instytucjami o różnych tradycjach religijnych i kulturowych, w celu adekwatnej diagnozy globalnych problemów świata i ich rozwiązywanie.

Słowa kluczowe: teologia, nauka, uniwersytet, dialog, wiara, religia, kultura.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141368/edition/123076/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12578>

Andrzej Kuciński

**Uznani za zmarłych żyją dłużej
Perspektywy dla refleksji prawnonaturalnej
W przyszłej teologii moralnej**

Dla wielu etyków prawo naturalne wydaje się być już nieaktualne jako model uzasadniania norm. Jednocześnie teologia moralna po Soborze Watykańskim II dąży do odnowy, która z jednej strony dystansowała by się od myślenia w kategoriach radykalnej autonomii, z drugiej zaś przewyższała pewne jednostronności z przeszłości. Dzieje się to w kontekście kulturowego przewrotu pomiędzy nowoczesnością a ponowoczesnością, w którym uniwersalistyczne koncepcje etyczne i tak poddawane są krytycznej ocenie. Niemniej jednak, rosnące wyzwania etyczne współczesności, przede wszystkim te w dziedzinie bioetyki, wymagają uniwersalnych rozwiązań w zglobalizowanym świecie. W tym kontekście myślenie oparte na prawie naturalnym może i powinno zostać ponownie wykorzystane. Musiałoby ono jednak zostać odpowiednio zaprezentowane. Porozumienie etyczne ponad granicami kulturowymi i czasowymi jest możliwe, ale wymaga zgody co do wiążącego charakteru ludzkiej natury.

Słowa kluczowe: prawo naturalne, teologia moralna, autonomia, natura, ponowoczesność, Sobór Watykański II.

Pełny tekst (w j. niemieckim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141369/edition/123078/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12791>

Kazimierz Pek

Polskie perspektywy mariologii w kontekście

Uprawianie mariologii w kontekście to jeden z oryginalnych wymiarów współczesnej polskiej teologii. Uzasadnieniem metodologicznym i teologicznym jest kontekst misterium Trójjedynego, a nie tylko zmieniająca się kultura. Badanie obrazu Boga w nauczaniu mariologicznym stanowi narzędzie weryfikacji hipotez lub konkluzji teologicznych. Istnieje zależność obrazu Maryi od obrazu Boga. Gdzie dzieje zbawienia były postrzegane jako dzieło Ojca przez Syna w Duchu Świętym, tam Maryja została ukazana jako uczestniczka (lub przyjmująca) i świadek Bożego działania. Im większe było przekonanie o Bożej Opatrzności, tym więcej było zachęt do wielbienia Jej na wzór Magnificat Matki Jezusa. Niektóre tezy z badanych źródeł szczególnie inspirują do rozwoju. Winno się zauważyć wezwania do namysłu nad pośrednictwem Chrystusa (*per Jesum ad Mariam*) i Ducha Świętego (*per Spiritum ad Mariam*), a także nad soteriologicznym modelem *receptio*. Do swego rodzaju zniekształcenia chrześcijańskiego obrazu Boga dochodziło także wówczas, gdy teksty mariologiczne podawały tylko tyle, że Bóg jest jeden, a nie Trójjedyne.

Słowa kluczowe: mariologia w kontekście, teologia w kontekście, teologia w Polsce.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141373/edition/123080/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12554>

David Torrijos-Castrillejo

Proklamowanie Boskiego Logosu człowiekowi przyszłości

Niniejszy artykuł opisuje współpracę teologii w obszarze nowej ewangelizacji w społeczeństwach o chrześcijańskich korzeniach, które przeżywają zaawansowany proces sekularyzacji. Rozpoczyna się on od przykładu Hiszpanii, gdzie niedawna debata na temat wpływu chrześcijańskich intelektualistów na życie społeczne wskazuje na nieskuteczność kościelnych sposobów przekazywania bogatego katolickiego dziedzictwa doktrynalnego. Następnie autor zajmuje się szczególną wrażliwością współczesnego człowieka, bliską tej człowiekowi z najbliższej przyszłości: jest on podmiotem pozbawionym korzeni, który nie wierzy, że życie ma jakikolwiek sens, jest głęboko naznaczony emotytywizmem i przywiązuje niewielką wagę do prawdy. Teologia jutra nie może podsycać tego emotytywizmu, ale musi być na swój sposób proaktywna. Głoszenie Ewangelii nie różni się od wykładni doktryny Kościoła. Oderwanie ewangelizacji od chrześcijańskiej doktryny nie może pomóc w spotkaniu z Chrystusem. Aby odnieść sukces w przekazywaniu tej doktryny i by uczynić ją sugestywną, teologowie powinni współpracować z ekspertami w dziedzinie komunikacji.

Słowa kluczowe: nowa ewangelizacja, doktryna chrześcijańska, komunikacja, wiara i rozum, spotkanie

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141376/edition/123083/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12456>

René Balák

Kwestia granic między dobrem a złem w dyskursie teologicznomoralnym

Obserwacja aktualnych tendencji w teologii moralnej, zwłaszcza w dziedzinie bioetyki, od dawna ujawnia zarówno metodologiczny, jak i merytoryczny problem zaciemniania czy wręcz zanikania granic między dobrem a złem. Rozbieżność i sprzeczność stały się dziwnym standardem naukowym w dyskursie teologicznomoralnym w nawiązaniu do syntezy Hegla na temat fundamentalnych kwestii moralnych. *Depositum fidei morale*, oparte na Dekalogu, *lex aeterna* i *lex naturalis*, zdaje się ustępować miejsca postchrześcijańskim Wittgensteinowskim grom językowym, w których jasna granica między dobrem i złem (w tym prawdą i fałszem) wyznaczona przez transcendentny autorytet Boga została zrelatywizowana. Refleksja nad relacją między normą a sumieniem oraz między dobrem a złem, w świetle tomistycznego dziedzictwa filozoficzno-teologicznego, ma na celu wskazanie na konieczność przyjęcia adekwatnego logicznego przewartościowania analizy etycznej ludzkiego czynu. Bez tego nie

jest możliwa kontynuacja nie tylko *Traditio*, ale także znalezienie uniwersalnego punktu odniesienia dla rozróżnienia dobra i zła w skomplikowanym świecie współczesnej bioetyki, która ma stanowić odpowiedź na rewolucyjne technologie w dziedzinie biomedycyny.

Słowa kluczowe: dobro, zło, granice, sumienie, norma etyczna, teologia moralna, bioetyka.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141379/edition/123086/content>

<https://doi.org/10.31743/snt.12639>

Dariusz Kowalczyk

Wspólnota Trójcy Świętej i współnictwo triady diabolicznej

Jezus *już* zwyciężył w sposób definitywny, ale historia *jeszcze* się nie skończyła. Ten, którego Biblia nazywa diabłem, szatanem i zwodzicielem całej ziemi (por. Ap 12, 9), został *już* pokonany, tym niemniej *jeszcze* działa w świecie. Istota jego działania polega na udawaniu Zbawiciela człowieka. W 13 rozdziale Apokalipsy widzimy smoka (diabła), który powołuje bestię pierwszą i bestię drugą (fałszywego proroka) i w ten sposób formuje triadę diaboliczną. Znane powiedzenie, że diabeł jest *simia Dei*, można by zatem sparafrazować, a zarazem doprecyzować, że diabeł jest *simia Trinitatis*. Rzeczywiście, szatan imituje, przedrzeźnia, „małpuje” Tróję Świętą, aby zwieść ludzi. W kuszeniu Jezusa na pustyni celem złego ducha nie jest jedynie Jezus, Syn wcielony, ale cała Trójca. Diabeł próbuje uderzyć w relacje trynitarnie, tj. wzajemną relację Syna i Ojca w Duchu Świętym. Dlatego Jezus odpiera ataki diabła nie tyle powołując się na swą Boskość, co wskazując na Ojca i Jego wolę. Zestawienie dynamiki działania Trójcy Świętej, Ojca, Syna i Ducha, z dynamiką działania triady, smoka i jego dwóch bestii, pozwala na uchwycenie istotnych cech, z jednej strony, wspólnoty w Trójcy, a z drugiej, skorumpowanego współnictwa triady przypisującej sobie Boskie cechy.

Słowa kluczowe: Trójca, triada diaboliczna, Apokalipsa, wspólnota, skorumpowane współnictwo.

Pełny tekst (w j. włoskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141381/edition/123088/content>

<https://doi.org/10.31743/snt.12574>

Ryszard Ficek

Wiara, kultura i personalistyczna wizja osoby ludzkiej w nauczaniu Stefana Kardynała Wyszyńskiego

Ze względu na wielowymiarowy charakter personalistycznej koncepcji Stefana Wyszyńskiego niniejszy artykuł jest skoncentrowany na chrześcijańskiej wizji zaangażowania w kulturę. W tym kontekście zwrócono uwagę na to, w jakim zakresie główne założenia personalizmu mogą stanowić podstawę do kształtowania kultury, zwłaszcza w odniesieniu do rzeczywistości

współczesnej. Przeprowadzona w powyższym artykule analiza fenomenu kultury pozwala ukazać omawianą problematykę w kategoriach powołania skierowanego do każdego człowieka. Usytuowanie jej w odniesieniu do realiów życia doczesnego podkreśla, że w twórczej aktywności na rzecz kultury należy widzieć właściwy sposób realizacji pełni osobowości człowieka, nie tylko w wymiarze doczesnym, ale także nadprzyrodzonym. Dzięki uwypukleniu takich elementów jak: osoba ludzka, rodzina, naród, państwo, społeczność międzynarodowa, integralnie rozumiana kultura, ekonomia i polityka, a także Kościół głoszący powszechne orędzie zbawienia, w pełni humanistyczna wizja kultury prezentowana przez Kardynała Wyszyńskiego wykazuje charakter prakseologiczny, zakorzeniony w konkretnej ludzkiej egzystencji, jak również ukierunkowany na wymiar stwórczo-zbawczy.

Słowa kluczowe: Stefan Wyszyński, personalizm, kultura, wiara.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141432/edition/123123/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12621>

Marek Karczewski

**„Zaiste przyjdę niebawem” (Ap 22,20).
Kilka refleksji nad Apokalipsą św. Jana**

Apokalipsa św. Jana zachwyca bogactwem i głębią treści eschatologicznych. Jednak aktualnie, w przestrzeni teologiczno-biblijnej refleksji naukowej tematy eschatologiczne nie są podejmowane zbyt często. Refleksje zawarte w tym artykule stanowią formę wskazówek o charakterze metodologicznym. Dotyczą one procesu odczytywania eschatologii Ap. Nie można jej interpretować w oderwaniu od badań o charakterze historyczno-literackim czy badań nad etyką księgi. Należy uwzględnić także specyficzny charakter profetyzmu Ap. Jednak centralne miejsce zajmują w Ap treści eschatologiczne. Aby interpretować je właściwie warto uwzględnić niektóre postulaty. Należą do nich: zwrócenie uwagi na dynamikę eschatologiczną Ap, uwzględnienie wieloznaczności niektórych symboli oraz odczytanie eschatologii księgi w relacji do jej oryginalnej chrystologii i eklezjologii.

Słowa kluczowe: Apokalipsa św. Jana, eschatologia Apokalipsy, profetyzm Apokalipsy, teologia apokalipsy.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141433/edition/123124/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12594>

Edmund Kowalski

**Towarzyszenie osobie umierającej przez rodzinę.
Etyka końca życia**

Przedmiotem artykułu jest proces umierania kogoś bliskiego przeżywany przez niego samego, jego rodzinę i personel medyczno-sanitarny, opisany i przeanalizowany przez doktora

psychologii Elisabeth Kübler-Ross. Najpierw zostały przedstawione reakcje pacjenta w obliczu śmierci: odrzucenie i odosobnienie, gniew i bunt, kompromisy i pakt, depresja i akceptacja. W dalszej części opisano reakcje rodziny w obliczu perspektywy śmierci: etap odrzucenia i odosobnienia, etap gniewu i buntu, etap zgody na kompromisy i zawieranie paktów, etap przeżywania depresji, etap akceptacji. Na zakończenie naszej refleksji zostały zakreślone istotne elementy „etyki końca życia”, które powinny nam pomóc w bardziej świadomym i odpowiedzialnym podejściu do naszego *mysterium mortis*, a następnie przeżywanego w rodzinie i szpitalu. Elementami tymi są: postawa słuchania, dowartościowanie przeszłości jako dziedzictwo na przyszłość, funkcja mediacyjna w i poprzez reakcje osoby chorej, postawa szacunku wobec wyborów wartości przez osobę w obliczu śmierci, zrozumienie świata chorego, pomoc i posługa duszpasterska, akceptacja porażek.

Słowa kluczowe: etyka końca życia, Elisabeth Kübler-Ross, śmierć, personel sanitarny, umieranie.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/141434/edition/123126/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12412>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

17 (2022)

Temat numeru: Teologia w świecie ludzkiego poznania

Janusz Pyda OP

Współczesne reminiscencje trzynastowiecznego sporu o rozumienie teologii jako nauki (*scientia*) oraz rozwiązywanie zaproponowanego przez św. Tomasza z Akwinu

Artykuł stanowi próbę przedstawienia kontekstu i istoty sporu o rozumienie teologii jako nauki (*scientia*) w sensie arystotelesowskim, który toczył się na trzynastowiecznych uniwersytetach. Celem tekstu jest też wskazanie wybranych wątków omawianego sporu, które wydają się obecne również w dzisiejszej debacie metateologicznej i kulturowej. Ostatecznie artykuł prezentuje krótkie przedstawienie głównych wątków rozwiązania sporu o naukowość teologii zaproponowanego przez św. Tomasza z Akwinu. Propozycja metateologiczna Akwinaty prezentowana jest ze względu na swoją kompletność i spójność zarazem oraz inspirujący również dziś charakter.

Słowa kluczowe: teologia, metateologia, średniowiecze, Tomasz z Akwinu, nauka, *scientia*, Arystoteles.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144649/edition/126010/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13852>

Tadeusz Dola

Teologia fundamentalna wobec naukowości teologii

Celem artykułu *Teologia fundamentalna wobec naukowości teologii* jest ukazanie wkładu teologii fundamentalnej w badania metateologiczne. Do zasadniczych rozważań wprowadza krótkie przedstawienie głównych etapów rozwoju teologii. Pozwala ono wskazać, w którym momencie w dociekania metateologiczne włącza się teologia fundamentalna i jaki stan badań zastaje. Udział teologii fundamentalnej w tych dociekaniach zostaje zaprezentowany w dwóch punktach: badania teologicznofundamentalne w obszarze ogólnej teologii oraz w obszarze teologii fundamentalnej. Zarówno w jednej, jak i w drugiej dziedzinie teologia fundamentalna posiada sporo publikacji i znaczące osiągnięcia merytoryczne. Wynika to z pewnością z faktu, że wielu teologów fundamentalnych zalicza metateologię do ważnych przedmiotów swoich badań, uznając, że teologia fundamentalna bardziej niż inne dyscypliny teologiczne predestynowana jest do prowadzenia tego typu dociekań.

Słowa kluczowe: teologia, teologia fundamentalna, scjentyzm, metateologia, język, metoda.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144650/edition/126011/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13769>

Tomasz Szyszka

Misjologia jako nauka interdyscyplinarna

Po założeniu w Niemczech pierwszych katedr misjologii (protestanckiej i katolickiej) nastąpił dynamiczny rozwój misjologii w Europie, zaś w drugiej połowie XX wieku powołano kilka akademickich ośrodków misjologicznych w Ameryce, Azji, Afryce i Oceanii. Misjologowie z pierwszej połowy XX wieku zdołali wykazać, że misjologia jest nauką teologiczną oraz interdyscyplinarną, podkreślając, że istotą misjologii nie jest jej część odnosząca się do historii oraz bezpośredniej praktyki misyjnej, ale teologia misji, tj. teologiczne uzasadnienie działalności misyjnej Kościoła. Ten właśnie nurt refleksji misjologicznej został wyeksponowany w nauczaniu Soboru Watykańskiego II oraz w licznych dokumentach papieskich okresu posoborowego. Nauczanie o misyjnej naturze Kościoła stało się przedmiotem naukowej i interdyscyplinarnej refleksji misjologicznej. Powszechne uznanie tego stanu rzeczy oraz zaakceptowanie misjologii jako nauki teologicznej, niestety, nie znajduje jeszcze pełnego zrozumienia.

Słowa kluczowe: misjologia, historia misjologii, szkoły misjologiczne, misjologia w Polsce

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144651/edition/126012/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13754>

Paweł Sambor OFM

Wkład lingwistyki w teologię. Przykład Louis-Marie Chauvet

Artykuł omawia wkład lingwistyki w teologię, biorąc pod uwagę konkretny przykład myśli L.-M. Chauvet. Najpierw analizowana jest krytyka języka jako narzędzia. Według L.-M. Chauvet język nie może już być traktowany jako narzędzie, ale jako mediacja, rozumiana jako „matryca” lub środowisko (*milieu*). Mediacja językowa jest więc wyjaśniana z perspektywy koncepcji symbolu i porządku symbolicznego: podmiotowość człowieka jest nierozdzielnie związana z językiem, a ten posiada strukturę symboliczną. Refleksja teologiczna podąża za koncepcją mediacji i symbolu jako ważnym faktem antropologicznym. Wiara polega zatem na odrzuceniu iluzji bezpośredniego kontaktu z Bogiem i przyjęciu pośrednictwa Kościoła i sakramentów jako procesu „przyjmowania siebie” jako dzieci Bożych i przyjmowania siebie nawzajem w Chrystusie jako braci.

Słowa kluczowe: język, mediacja, symbol, sakrament, łaska.

Pełny tekst (w j. włoskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144652/edition/126013/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13851>

Mateusz Jarmużewski

**Nauki przyrodnicze wobec/w teologii moralnej.
Kwestia wolnej woli**

Pojęcie wolnej woli, wspierające odpowiedzialność moralną w różnych ujęciach katolickiej teologii moralnej, w szczególny sposób sytuuje się na skrzyżowaniu dyscyplin teologicznych i pozateologicznych. Wczesne badania nad wolą w neuronauce poznawczej, zainspirowane eksperymentem Libeta (1983), sugerują, że wolna wola jest iluzją, ponieważ nasze świadome intencje nie powodują odpowiadających im działań: działanie te są inicjowane wcześniej przez nieświadome procesy mózgowe. Choć wydaje się to sprzeczne z podstawowymi założeniami antropologicznymi i etycznymi, bliższe przyjrzenie się tej tezie ukazuje, że jest ona niedojrzała. Jednocześnie nowe osiągnięcia multidyscyplinarnej nauki o woli zwracają uwagę na kilka aspektów wolności i sprawczości, które mogą mieć kluczowe znaczenie dla sposobu, w jaki ludzie podejmują działania i kontrolują swoje życie. Implikacje wynikające z tych badań mogą sprowokować pewne przeformułowania po stronie etyki teologicznej. Mogą też wskazać na niektóre szkoły i tradycje, takie jak chrześcijańska etyka cnót, jako teologicznie preferowane.

Słowa kluczowe: wolna wola, nauki przyrodnicze, neuronauki, kognitywistyka, teologia moralna, etyka cnoty, metodologia teologiczna

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144653/edition/126014/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13799>

Izabella Smentek

Maryjny wzorzec teologii

Artykuł podejmuje kwestię, w jaki sposób pytania formułowane przez Matkę Najświętszą i to, co wiemy o Jej refleksji nad Objawieniem, mogą posłużyć jako wzorzec teologii, a jednocześnie wzorzec relacji tej refleksji wobec innych nauk. Brane są pod uwagę dokumenty Magisterium, wypowiedzi papieży, a także opinie wybitnych współczesnych filozofów i teologów. Przedmiot teologii determinuje jej specyfikę, punkt wyjścia i metody. Również kryteria przez nią stosowane uwzględniają uniwersalne zasady pracy rozumu, ale, w odróżnieniu od innych nauk, są zakorzenione w środowisku eklezjalnym, bez którego nie byłoby teologii. Również cel teologii wyróżnia ją i nadaje w jej przypadku szczególne znaczenie pragmatyzmowi i pożyteczności.

Słowa kluczowe: Matka Najświętsza, teologia, przedmiot teologii, nauka, Jan Paweł II, Benedykt XVI.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144654/edition/126015/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13614>

Tracey Rowland

„Katedra” teologii katolickiej

W trzeciej dekadzie dwudziestego pierwszego wieku „katedra” teologii katolickiej doznała pewnych strukturalnych ataków, a droga naprzód jest obecnie gorącym tematem. W niniejszym artykule autorka argumentuje przeciwko powszechnej wśród katolików pokolenia millenialsów idei, że musimy po prostu „zrestartować” system do 1959 r. i przywrócić ramy „neoscholastyki ścisłej obserwacji”. Zamiast tego sugeruje, że należy zwrócić uwagę na samą strukturę, na kwestie teologii fundamentalnej oraz na relacje i zagadnienia kluczowe w ramach teologii katolickiej, zgodnie z zaleceniami Josepha Ratzingera i innych osób z jego kręgu teologicznego.

Słowa kluczowe: teologia fundamentalna, ewangelizacja, „religia świata”, synodalność, sensus fidelium, logos i ethos, Joseph Ratzinger.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144655/edition/126016/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13742>

Ferenc Patsch SJ

Sekularyzacja, modele Kościoła i duchowości: przyszłość Kościoła w świetle współczesnych trendów

Niniejsze opracowanie ma ambitny cel: przewidzieć przyszłość Kościoła. Jak ktoś może podjąć się takiego przedsięwzięcia? Ponieważ jedyną rzeczą, którą wiemy na pewno o historii, jest *omnia aliter*: wszystko będzie inne, niż sobie wyobrażaliśmy. Jednak takie przedsięwzięcie nie jest tak niemożliwe, jak się wydaje. Podążając śladami krytyków literackich, ekonomistów, historyków, politologów, filozofów i teologów, szkicujemy niektóre z najbardziej prawdopodobnych zmian w świetle już zaobserwowanych tendencji, posługując się najlepszą dostępną hermeneutyką. Po pierwsze, interpretujemy najważniejszy obecnie trend globalny: sekularyzację (rozdział 1). Po drugie, przedstawiamy i oceniamy aktualne modele przyszłości Kościoła, zwracając szczególną uwagę na Magisterium papieża Franciszka (część 2). Wreszcie, przewidujemy prawdopodobny rozwój wydarzeń w dziedzinie duchowości (część 3). Starając się pisać naukowo o tematach futurystycznych, mamy świadomość, że w przyszłość patrzy się nie tyle po to, by ją dokładnie przewidzieć, ile po to, by ją kształtować.

Słowa kluczowe: sekularyzacja, duchowość, przyszłość Kościoła, papież Franciszek, trendy, modele Kościoła.

Pełny tekst (w j. angielskim):

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144656/edition/126017/content>

<https://doi.org/10.31743/snt.13841>

Bogusław Kochaniewicz

Wpływ dzieła sztuki na józefologiczną refleksję w kazaniu Josepha Ratzingera

Niniejsze opracowanie przedstawia obraz św. Józefa zawarty w jednym z kazań Josepha Ratzingera wygłoszonego z okazji 60. rocznicy złożenia ślubów przez dwie siostry ze Zgromadzenia Matki Bożej Bolesnej. Osobliwością tego obrazu jest fakt, iż podstawowym źródłem inspiracji Bawarskiego Teologa jest relief z barokowego ołtarza znajdującego się w pewnym, bliżej nieokreślonym kościele w Portugalii. Kaznodzieja, dzięki odczytaniu pewnych elementów zawartych w barokowej rzeźbie, potrafił podkreślić aspekty, które do tej pory pozostawały niewidoczne: gotowość do pełnienia woli Bożej, pielgrzymowanie w wierze czy rezygnacja z własnych planów posunięta aż do heroizmu. Dokonana przez Ratzingera interpretacja, wzmocniona odniesieniami do Pisma świętego, stanowi potwierdzenie obecności dzieła sztuki pośród topiki teologicznej.

Słowa kluczowe: św. Józef, teologia, J. Ratzinger, dzieło sztuki, *locus theologicus*

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144657/edition/126018/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12866>

Marcin Walczak

Objawienie jako zapośredniczenie nieuwarunkowanego w uwarunkowanym w świetle myśli Paula Tillicha

Zagadnienie objawienia ściśle wiąże się w teologii z kwestią pośrednictwa. Niniejszy artykuł analizuje znaczenie pojęcia objawienia i jego związku z kategorią pośrednictwa w teologicznej myśli Paula Tillicha, jednego z wielkich teologów i filozofów protestanckich XX wieku. Tillichowa doktryna Boga zakłada niepojętą bliskość, a jednocześnie transcendencję Ostatecznej Rzeczywistości. Zakłada jednak również to, że Bóg objawia się człowiekowi poprzez elementy rzeczywistości doczesnej. Pierwsza część artykułu poświęcona jest zatem temu, jak Tillich rozumie objawienie. W kolejnej części analizie zostanie poddana kwestia ostatecznej postaci objawienia Bożego, jaką według Tillicha jest Jezus Chrystus. Wreszcie w trzeciej, podsumowującej części, pojęcie objawienia zostanie przedstawione w kluczu pośrednictwa. Poprzez objawienie niepojęty Bóg zapośrednicza się w świecie, by człowiek mógł rozpoznać Jego bliskość i obecność. Pośrednictwo objawieniowe w tej optyce nie oznacza zaprzeczenia bezpośredniej bliskości Boga, ale do niej prowadzi i ją pokazuje.

Słowa kluczowe: objawienie, objawienie finalne, Paul Tillich, pośrednictwo, poznanie Boga

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144658/edition/126019/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13218>

Lech Wołowski

Teodramat Hansa Ursa von Balthasara w agatologiczno-agogicznym kontekście poznawczym

Niniejsza praca poddaje analizie antropologiczne aspekty poznawcze współczesnej propozycji teologicznej autorstwa Hansa Ursa von Balthasara, kładąc szczególny nacisk na analizę związku agatologii z teodramatyką. Wychodząc od teatrologiczno-literackich inspiracji szwajcarskiego teologa ustalony zostaje kluczowy związek pomiędzy agatologią i agogiką, który wyjaśnia, dlaczego za punkt wyjścia swych teodramatycznych refleksji teolog z Bazylei obrał dobro. Z drugiej strony wykazane zostaje, że teodramatyka nie wyczerpuje się w teoagatologii. Dla zrozumienia głębi teodramatu niezbędna jest poszerzona analiza aspektu dialogicznego oraz zagadnienia dramatu wyboru. Istota teodramatu odkrywa się jednak dopiero w momencie dostrzeżenia w nim centralnej roli paradoksu związanego z problematyką *mysterium iniquitatis*. Dogłębnej analizie poddane zostaje tu teodramatyczne ujęcie tej tajemnicy oraz propozycja szwajcarskiego teologa dotycząca pozytywnego spojrzenia na ten problem w kluczu zanurzonego w tajemnicy krzyża paradoksu *niedookreślonej ostateczności*.

Słowa kluczowe: agatologia, agogika, Balthasar, *mysterium iniquitatis*, paradoks, teodramat

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144659/edition/126020/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.12977>

Andrzej Ochman

Prorocka misja społecznego nauczania Kościoła

Powołanie prorockie należy do istoty więzi człowieka z Bogiem. W opisie stworzenia Bóg wypowiada słowa i nadaje wszystkiemu kształt, wpisuje w świat swoje prawo, mówi do pierwszych ludzi, w jaki sposób mają postępować. To mówienie do człowieka jest kontynuowane najpierw przez proroków w Starym Testamencie, potem przez Jezusa Chrystusa, który zleca swoim uczniom, aby szli i głosili Ewangelię (por. Mt 28,19-20). Ten nakaz jest realizowany aż dotąd w Kościele. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie, że jest to konstytutywny element jego natury – głosić w imieniu Boga. Ewangelizacja – jak określił to Jan Paweł II w encyklice *Sollicitudo rei socialis* (nr 41) – jest naturą prorockiego posłannictwa społecznego nauczania Kościoła. Nie może on przestać głosić Ewangelii, bo pozbawiłby się części swojej istoty. Ważne zatem jest dobre zrozumienie miejsca Kościoła w społeczeństwie oraz pośród jego struktur i instytucji. Błędne koncepcje obecności Kościoła w przestrzeni publicznej skutkują krytyką zajmowanych przez niego stanowisk i ocen społecznych zjawisk. Wymaga to więc podjęcia i wyjaśnienia problematyki jego prorockiego posłannictwa, zwłaszcza społecznego nauczania.

Słowa kluczowe: ewangelizacja, nauczanie, misyjny nakaz, prorockie posłannictwo, Kościół w świecie, społeczeństwo, polityka

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144660/edition/126021/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13553>

Maria Piechocka-Kłós

**Teodoret z Cyru wobec kultu pogańskiego
w świetle dzieła *Leczenie chorób hellenizmu***

W niniejszej publikacji przedstawiono szczegółową analizę dzieła Teodoret z Cyru, teologa i przedstawiciela antiocheńskiej szkoły egzegetycznej z V w. pt. *Leczenie chorób hellenizmu* w odniesieniu do fragmentów przedstawiających kwestię kultu pogańskiego, a konkretnie jego stanowiska względem niego. Antiocheńczyk doskonale rozumie, że literatura, kultura i filozofia są miejscem spotkania chrześcijaństwa z hellenizmem, dlatego wprost nie odrzuca całego dorobku kultury greckiej, ponieważ wierzy, że próba pojednania chrześcijaństwa z hellenizmem jest możliwa, jednak bez udziału kultu pogańskiego. Wyższość nad hellenizmem należy przyznać bez wątpienia chrześcijaństwu. Autor apologii proponuje poganom lekarstwo, aby wyleczyli się z choroby zarozumiałości. Teodoret z Cyru potępił m.in. sekretne praktyki i kłanianie się rzeźbom (III, 84; III 85), odrzucił krwawe i bezbożne ofiary (VII, 3; VII, 10; VII 22; VII, 24), przestrzegł, aby nie mylić kultu męczenników z ofiarami błagalnymi dla zmarłych za pomyślność żyjących (VIII, 33; VIII 34) oraz krytycznie odniósł się do wyroczni greckich (X, 2-3; X, 9). W celu pełniejszego ukazania przywołanego w temacie zagadnienia, omówiono również kontekst historyczno-społeczny analizowanej apologii oraz okoliczności kształtowania się rozumu i duchowości samego autora.

Słowa kluczowe: Teodoret z Cyru, kult pogański, *Leczenie chorób hellenizmu*, Cesarstwo Rzymskie, historia starożytna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/144661/edition/126022/content>
<https://doi.org/10.31743/snt.13797>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

18 (2023)

Temat wiodący: **Spór o osobę ludzką w dialogu teologii z nauką i kulturą**

Jacek Kempa

Zbawienie osoby czy natury? O pewnym problemie współczesnej recepcji tradycyjnych motywów soteriologicznych

W pracy wychodzi się z założenia, że okres nowożytny różni się od wcześniejszych epok pod względem myślenia o uniwersaliach: w antycznym i średniowiecznym sporze o uniwersalia pierwszeństwo miało to, co ogólne, a przedmiotem debat była tożsamość tego, co jednostkowe. Ockhamowski przewrót myślenia w tym zakresie jest jednym z punktów znaczących początek nowożytności. W tym kontekście uzasadnione jest pytanie, na ile klasyczne koncepcje soteriologiczne, powstałe w dawnym klimacie naznaczonym prymatem uniwersaliów, mogą być zrozumiałe dzisiaj, w atmosferze nominalizmu. Po przedstawieniu specyfiki tej problematyki w artykule omówiono trzy prace trzech znaczących dla historii soteriologii autorów (Atanazego, Augustyna, Anzelma). Wnioski nie potwierdzają prostej tezy o niepodważalnym primacie myślenia o „człowieku jako naturze ludzkiej” w przypadku Atanazego i Augustyna. Za to o wiele późniejsza teoria Anzelma konsekwentnie opiera się na takim myśleniu. Stąd też refleksje dwóch pierwszych autorów, o ile podkreślają międzyosobową więź zbawczą między Bogiem a człowiekiem, wydają się czytelne także dzisiaj. Z kolei koncepcja Anzelma, oparta na ujmowaniu dzieła zbawczego jako oddziaływania na ludzką naturę, łatwo naraża się na zawężone interpretacje, niezgodne z pierwotnym zamysłem jej autora.

Słowa kluczowe: soteriologia, spór o uniwersalia w teologii, Atanazy Aleksandryjski, Augustyn z Hippony, Anzelm z Canterbury.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146519/edition/128899/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146519>

**Kiedy istota ludzka zostaje oddzielona od osoby ludzkiej,
a tym samym od koncepcji praw człowieka.
Niektóre aspekty krytyki biocentrycznej koncepcji życia Petera Singera**

Kwestia osoby ludzkiej jest bardzo ważna dla teologii moralnej ze względu na możliwość odpowiedzialnego ludzkiego działania. Dawny utylitaryzm, który wywodzi się z empirystycznego stanowiska Hume'a, sprowadzał kalkulację kosztów i korzyści do oceny przyjemności/nieprzyjemności odczuwanej przez indywidualny podmiot. Nowy utylitaryzm, czerpiący inspirację od Jeremy Bentham'a i John Stuart Mill'a, można podsumować w potrójnym nakazie: maksymalizacji przyjemności, minimalizacji bólu i rozszerzenia sfery wolności osobistej dla jak największej liczby osób. Jednym z popularnych propagatorów utylitaryzmu preferencyjnego w czasach współczesnych jest australijski etyk Peter Singer, którego kontrowersyjne poglądy stały się popularne pod koniec lat 70. ubiegłego wieku, nie tylko w środowisku naukowym. W niniejszym artykule postaramy się przedstawić krytykę tego stanowiska w kilku formach w ramach etyki filozoficznej i teologicznej, a także obronę znaczenia pojęcia osoby ludzkiej i godności ludzkiej dla integralnej ochrony życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci oraz antropocentryzmu jako takiego w kontekście szacunku dla całego stworzenia i całej przyrody.

Słowa kluczowe: Peter Singer, antygatunkowizm, istota ludzka, osoba ludzka, wolność i odpowiedzialność podmiotu, godność ludzka, prawa człowieka.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146520/edition/128900/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146520>

Janusz Pyda

**Poza monizmem i dualizmem.
Pięć argumentów na rzecz tezy, iż hylemorfizm antropologiczny św. Tomasza z Akwinu
nie jest stanowiskiem dualistycznym**

Artykuł stanowi próbę przedstawienia głównych powodów, dla których hylemorfizm antropologiczny św. Tomasza z Akwinu wykracza poza dychotomiczny podział monizm – dualizm w antropologii metafizycznej. Nie można go bowiem, jak się to najczęściej czyni, zaklasyfikować jako dualizmu substancji typu kartezjańskiego. Nie jest również stanowiskiem, które można zaliczyć do grupy monizmów materialistycznych, nawet typu nieredukcjonistycznego. Hylemorfizm antropologiczny Akwinaty wydaje się być stanowiskiem zawierającym zarówno intuicje właściwe stanowiskom materialistycznym, jak i dualistycznym w antropologii metafizycznej, choć nieredukowalnym do żadnego z nich. Przy bliższej analizie stanowisk takich jak hylemorfizm antropologiczny Akwinaty musi się więc pojawić pytanie, czy dychotomiczny i rozłączny podział stanowisk w antropologii metafizycznej na materialistyczne i dualistyczne jest zasadny i operatywny.

Słowa kluczowe: antropologia metafizyczna, monizm materialistyczny, dualizm, hylemorfizm, Tomasz z Akwinu, Kartezjusz.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146521/edition/128901/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146521>

Antoni Jucewicz

Postmodernistyczna versus chrześcijańska wizja tożsamości osoby

Przedmiotem badań niniejszego artykułu jest wizja tożsamości osoby w świetle postmodernizmu w konfrontacji z chrześcijańską, personalistyczną wizją osoby. Osoba w perspektywie postmodernizmu pozbawiona jest natury i transcendentnego sensu istnienia. Tożsamość osoby pojmowana jest jako względna, płynna. Nie jest ona pojmowana jako coś trwałego, stabilnego, immanentnego i uniwersalnego. Tożsamość osoby w perspektywie personalistycznej jest wypadkową niepodważalnej pewności odnośnie do jej podmiotowości. Jest ona cechą obiektywną, trwałą, uniwersalną, konstytutywną dla osoby, istniejącą bez względu na okoliczności. Perspektywa personalistyczna, chrześcijańska pozwala dostrzec pełnię istnienia człowieka, bogactwo jego wymiarów duchowych, czego nie gwarantuje tożsamość pojmowana postmodernistycznie. Tylko w perspektywie ontologicznej można odnaleźć fundament niepowtarzalności, odrębności i ostatecznego ukonstytuowania osoby.

Słowa kluczowe: osoba, tożsamość osoby, postmodernizm, chrześcijaństwo, personalizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146522/edition/128902/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146522>

Ks. Jacenty Mastej

Elementy antropologii teologicznej W twórczości naukowej ks. prof. Mariana Ruseckiego

Celem opracowania jest ukazanie istotnych elementów antropologii teologicznej zawartych w twórczości naukowej ks. prof. Mariana Ruseckiego. Podjęty problem został przedstawiony i rozstrzygnięty w pięciu punktach. Kolejno zaprezentowano następujące kwestie: człowiek stworzony przez Boga (1); chrystyczny wymiar osoby ludzkiej (2); homo paschalis (3); antropotwórczy wymiar chrześcijaństwa (4) oraz ukazywanie sensu życia jako zadanie dla teologii fundamentalnej (5). Konstytutywne przekonanie Ruseckiego, stanowiące sedno powyższych wątków antropologicznych, polega na tym, że zrozumienie tajemnicy człowieka jest możliwe jedynie dzięki Bożemu Objawieniu. Definitywna prawda o człowieku ma swoje źródło i wyjaśnienie w Logosie, Jezusie Chrystusie, prawdziwym Bogu i prawdziwym Człowieku. Dlatego antropologię profesora możemy określić jako teologiczną, chrystocentryczną i eklezjologiczną. Za szczególnie interesujące należy uznać elementy antropologii paschalnej, w której uwyraźniona została kwestia homo paschalis. Zasadny jest

też postulat Ruseckiego, aby teologia fundamentalna jeszcze wyraziściej podjęła się opracowania – kluczowego dla człowieka – zagadnienia sensu życia.

Słowa kluczowe: Jezus Chrystus, stworzenie, człowiek, antropologia teologiczna, homo paschalis, chrześcijaństwo, sens życia, teologia fundamentalna, Marian Rusecki.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146523/edition/128903/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146523>

Szczepan Kaleciak

Spór o podstawy sądu moralnego Neuronauki a filozofia moralna

Neuronauki zajmują się zagadnieniem sądu moralnego. Jest to temat, który ma już swoją długą historię w refleksji filozoficznej. Obie nauki, posługując się tym samym terminem, korzystają z różnych metodologii. Podejście neuronaukowców jest zazwyczaj redukcjonistyczne. Niniejszy artykuł jest propozycją, która próbuje ten redukcjonizm przekroczyć. Główne pytanie badawcze brzmi: Jak w neuronaukach rozumiany jest termin „sąd moralny” oraz czy jego rozumienie bardzo odbiega od tego, które obecne jest w filozofii moralnej? Aby na nie odpowiedzieć, w pierwszej części artykułu autor bada rozumienie terminu „sąd moralny” w czterech empirycznych modelach: intuicjonizmie moralnym psychologii eksperymentalnej, *Social Intuitionist Model* Jonathana Haidta, *Dual-Process Theory* Joshuy Greena oraz *Somatic Marker Hypothesis* autorstwa Antonio Damasio. Te refleksje wprowadzają w drugą część, której przedmiotem jest konfrontacja chrześcijańskiej filozofii moralnej z wynikami badań neuronaukowców.

Słowa kluczowe: sąd moralny, neuroetyka, neuronauki, eksperymentalna psychologia moralna, intuicjonizm, sumienie, etyka, moralność.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146524/edition/128904/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146524>

Pavol Dancák

Edycja molekularna a bioetyka chrześcijańska

W badaniach w dziedzinie genetyki molekularnej poczyniono w ostatnich latach ogromne postępy, które mają szerokie zastosowanie praktyczne. Jednocześnie potwierdzono, że nie wszystko, czego dostarczają współczesne badania genetyczne, jest dobre i korzystne dla ludzi. W szczególności odkrycie metody CRISPR/CAS9 umożliwiło bardzo skuteczną ingerencję w cechy dziedziczne jednostki, co zmusiło lekarzy, prawników, etyków, socjologów, teologów i przedstawicieli Kościołów do zajęcia jasnego stanowiska w tej kwestii. Potrzeba dalszego rozwoju naukowego wymaga określenia granic badań w celu uniknięcia nieodwracalnych szkód w puli genowej ludzkości. Celem niniejszego artykułu jest analiza dokumentów

Magisterium Kościoła katolickiego w zakresie bieżących kwestii bioetycznych wynikających z nowych odkryć naukowych oraz przedstawienie zasad chrześcijańskich w kontekście możliwości oferowanych przez edycję molekularną z wykorzystaniem CRISPR/CAS9. Stanowisko Kościoła katolickiego wobec aktualnych osiągnięć w dziedzinie biomedycyny, nawet w czasach znaczących odkryć biomedycznych, opiera się na holistycznym spojrzeniu na ludzkie życie, jego wartość i misję. W najgłębszym znaczeniu tego słowa terapia genowa powinna być terapią konkretnej choroby danego organizmu, która szanuje integralne dobro osoby ludzkiej. Interwencje kliniczne mające na celu poprawę genomu jednostki, a tym samym społeczeństwa, są niedopuszczalne. Życie ludzkie nie może stać się przedmiotem eugenicznej mentalności pozytywistyczno-materialistycznej. Urząd Nauczycielski Kościoła promuje rozwój naukowy dla wspólnego dobra ludzkości, a jednocześnie dąży do zachowania godności i integralności każdej istoty ludzkiej.

Słowa kluczowe: CRISPR/CAS9, terapia genowa, terapia linii zarodkowej, prawa człowieka, etyka chrześcijańska.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146525/edition/128905/content>

<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146525>

Wojśław Czupryński

Antropologiczne podstawy chrześcijańskiej koncepcji wychowania

Pedagogika nie jest nauką autonomiczną, niezależną teoriopoznawczo i metodologicznie od innych nauk. Zarówno przedmiot – człowiek, metoda – określony sposób wyjaśniania i uzasadniania kluczowych twierdzeń, jak i cel – pełnia życia osobowego człowieka, nie są formułowane bez filozoficznego, zwłaszcza antropologicznego odniesienia. Każda z istniejących koncepcji pedagogicznych w naturalny sposób zakłada określoną wizję świata i człowieka, która pozostaje poza zakresem kompetencji pedagogiki. Pedagogika ją jedynie zakłada, czyni punktem wyjścia dla dalszego dyskursu w obszarze swoich badań. Wynika z tego, że pedagogika nie jest nauką autonomiczną wobec filozofii. Pedagog musi zatem być świadomy tego, jaka to filozofia i czy spełnia ona kryteria racjonalności i sensowności dyskursu naukowego. W obliczu współczesnego zamętu myślenia o człowieku, określanego mianem „błędu antropologicznego”, szczególnie w konfrontacji z dynamicznie rozprzestrzeniającą się ideologią tzw. multikulturalizmu, głoszącego równoprawność różnych antropologii i różnych teorii wychowania, zaznacza się pilna potrzeba przypomnienia i krytycznego odbudowania tradycji pedagogiki personalistycznej. Wychowanie winno być zakotwiczone w etyce jako teorii moralności i rozumiane jako aktualizacja potencjału człowieka w perspektywie „bycia-dla-drugiego”. Aktualizacji domaga się cała natura ludzka, a więc życie biologiczne, popędowo-zmysłowe, a nade wszystko intelektualno-wolitywne.

Słowa kluczowe: personalizm, wychowanie, pedagogika personalistyczna, antropologia chrześcijańska.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146526/edition/128906/content>

<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146526>

Czy chirurgia estetyczna jest moralnie dopuszczalna?

Niniejszy artykuł wskazuje na najważniejsze aspekty, które należy wziąć pod uwagę w kwestii etycznej (nie)dopuszczalności operacji estetycznych. Wychodząc od wartości ludzkiego ciała, widzianej z perspektywy biblijnej, autor wprowadza w istotne wypowiedzi Magisterium Kościoła dotyczące chirurgii estetycznej, wśród których szczególne miejsce zajmuje przemówienie papieża Piusa XII. Odnosi się także do zasad etycznych, w szczególności zasady podwójnego skutku i całościowości, a także zarysowuje podstawowe stanowiska argumentacyjne wybranych komisji bioetycznych. Nie zabrakło również krótkiego wprowadzenia do poglądów kilku współczesnych bioetyków. Na zakończenie autor przedstawia swój punkt widzenia i pokrótce wyjaśnia, co powinien wziąć pod uwagę pacjent i na co powinien zwrócić uwagę chirurg estetyczny, aby uniknąć działań etycznie niewłaściwych.

Słowa kluczowe: chirurgia estetyczna, ciało, Magisterium, lekarz, zasady etyczne, komisja bioetyczna, zgorszenie.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146527/edition/128907/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146527>

Ks. Paweł Rabczyński

Religijność oraz poglądy teologiczne Mikołaja Kopernika

Mikołaj Kopernik (1473–1543), genialny odkrywca i wielki uczony, twórca systemu heliocentrycznego, był osobą głęboko religijną. Zajmował się głównie astronomią. Był człowiekiem nauki i wiernym synem Kościoła katolickiego. Nie był teologiem i nie pozostawił po sobie pism teologicznych ani ascetycznych. Niemniej jednak w jego spuściźnie, przede wszystkim w dziele jego życia – *De revolutionibus*, można odnaleźć ważne idee teologiczne: teizm i kreacjonizm. Należy je odczytywać w kontekście badań astronomicznych i kosmologicznych uczonego. Obserwując piękno, harmonię i ład wszechświata Kopernik wskazuje na ich doskonałego Stwórcę (*Opifex omnium*). Kosmos i wszystkie dzieła stworzone są epifaniami Boga. Bóg Kopernika jest Istotą Najlepszą i Największą (*Optimus Maximus*), która zarządza „boską fabryką” wszechświata (*Regularissimus*). Człowiek jest w centrum stworzenia. Poznawanie i kontemplacja kosmosu daje mu radość, odrywa go od zła, uszlachetnia i prowadzi do Boga. Poglądy teologiczne Kopernika noszą znamię renesansowego humanizmu.

Słowa kluczowe: Mikołaj Kopernik, religijność Kopernika, teologia Kopernika, teizm, kreacjonizm.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146528/edition/128909/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146528>

Adam Drozdek

Walter Charleton przeciw mrokom ateizmu

Walter Charleton, lekarz i zaangażowany chrześcijanin, był jednym z pierwszych zwolenników fizyko-teologii, którą zaczęto rozwijać na dużą skalę pod koniec XVII wieku i która rozkwitła w XVIII wieku. W swojej walce z angielskim deizmem i ateizmem argumentował na podstawie porządku przyrody za istnieniem Boga. Był jednym z nielicznych autorów próbujących pogodzić atomistykę z teologią chrześcijańską. Zmagał się również z problemem nieśmiertelności duszy, wspierając w pewnym momencie ideę Gassendiego, że ludzie mają dwie dusze – zmysłową i racjonalną.

Słowa kluczowe: Walter Charleton, dowody na istnienie Boga, nieśmiertelność duszy, fizyko-teologia.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146529/edition/128910/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146529>

O. Michał Mrozek OP

Relacja między teologią i filozofią a nauką w ujęciu arystotelesowsko-tomistycznym

Współcześnie narasta poczucie konieczności porzucenia filozofii czy teologii na korzyść nauki oraz przekonań specjalistów. Przedstawione przez Arystotelesa i św. Tomasza analizy w zakresie hierarchii cnót intelektualnych pozwalają nam zwrócić uwagę na uwarunkowania i konsekwencje tych postulatów. Ich zdaniem wiedza wyrasta z określonych zasad i założeń, których ocena należy do cnoty mądrości. Cnota mądrości ma za przedmiot najwyższe zasady, do których dotarcie wymaga szczególnej metodologicznej i metafizycznej uwagi. W przypadku teologii chrześcijańskiej mądrość ta zostaje wzbogacona o wiarę w to, co Bóg objawia człowiekowi. Tak rozumiana wiara wykracza poza naturalne poznanie, mając równocześnie mocne racjonalne podstawy o charakterze historycznym oraz doktrynalnym. Wiedza naukowa pozbawiona refleksji metafizycznej, jak i metodycznie odcinająca się od wiary religijnej, może prowadzić do braku świadomości własnego aktu wiary względem swoich własnych założeń. Może to pociągnąć za sobą nieświadome przekształcenia własnych założeń naukowych w zasady o uniwersalnym filozoficznym charakterze, a w konsekwencji prowadzić do błędnej oceny tego wszystkiego, co wykracza poza kompetencje i metodologię nauk ścisłych.

Słowa kluczowe: filozofia, nauka, metodologia, założenia, nowy ateizm, cnoty intelektualne, mądrość, Arystoteles, Akwinata.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146530/edition/128911/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146530>

**Teoria i pragmatyka dialogu z islamem
Według papieża Benedykta XVI**

Benedykt XVI, jako Najwyższy Pasterz Kościoła i głowa Państwa Watykańskiego (Watykanu), utrzymywał kontakty z przedstawicielami władz państw muzułmańskich lub zdominowanych przez kulturę islamu. Troszczył się o dobre relacje katolików z wyznawcami innych religii, w tym islamu. Świadczył o istotnych wartościach chrześcijaństwa i islamu – sprawiedliwości i pokoju. W artykule wskazaliśmy na istotę, cel oraz wyzwania dialogu międzyreligijnego, przede wszystkim dialogu z islamem. Osobom i środowiskom zaangażowanym w jego prowadzenie powinna przyświecać idea poszukiwania prawdziwego dobra człowieka i społeczeństwa. Ważne przy tym jest zachowanie wierności własnej tożsamości religijnej, zwłaszcza na płaszczyźnie doktrynalnej. Dialog bowiem przede wszystkim powinien zmierzać do poszukiwania prawdy i świadczenia o niej. Będzie to możliwe tylko pod warunkiem zachowania szacunku dla własnej wiary oraz okazywania respektu dla tożsamości wyznawców islamu. W dialogu z islamem najważniejszy jest Bóg Wszechmogący, któremu przyznać trzeba należne Jemu miejsce. Wiara bowiem w jednego Boga zobowiązuje Jego wiernych do odpowiedzialności za pokój. Benedykta XVI teoria dialogu znalazła poświadczenie w papieskich spotkaniach czy to ze „światem islamu”, czy też z różnymi gremiami (kościelnymi, politycznymi, osób zaangażowanych w tzw. dialog specjalistów). Najważniejszym kryterium dialogu była dla Benedykta XVI wierność chrześcijańskiej tożsamości.

Słowa kluczowe: dialog międzyreligijny, islam, Bóg, prawda, pokój, Benedykt XVI.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/146531/edition/128912/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2023.146531>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

19 (2024)

Temat wiodący: **Spór o naturę i kształt Kościoła**

Aleksander Bańka

Jaka przyszłość Kościoła? Synodalne dylematy i perspektywy

Zainicjowany przez papieża Franciszka Synod o synodalności wpisuje się w toczącą się obecnie w Kościele dyskusję o jego przyszłość i generuje wiele pytań oraz kontrowersji. Dla jednych stanowi on próbę udzielenia adekwatnej odpowiedzi na wyzwania stojące współcześnie przed Kościołem, dla innych z kolei – zamach na jego doktrynę i drogę ku pozbawienia go właściwej mu niepowtarzalnej natury. Czy te obawy są słuszne? Jaka przyszłość Kościoła kształtuje się we wnętrzu synodalnego procesu? Autor odpowiada na tego rodzaju pytania, analizując poświęcone synodalności dokumenty, a także korzystając z bezpośrednich doświadczeń uczestnika rzymskiego etapu procesu synodalnego. Stawia również tezę, że synodalność będzie w przyszłości odgrywała kluczową rolę nie tylko na poziomie Kościoła jako całości, ale także lokalnych wspólnot eklezjalnych. Jeśli bowiem Kościół przyszłości będzie Kościołem małych, zintegrowanych społeczności, to synodalność stanowić będzie właściwy im styl bycia.

Słowa kluczowe: katolicyzm, Kościół, świeccy, papież, doktryna, synod, synodalność.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150505/edition/133512/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150505>

Ks. Robert Skrzypczak

Przyszłość chrześcijan w niechrześcijańskim świecie. Refleksja eklezjologiczna wokół fenomenu małych wspólnot

Św. Jan Paweł II przy wielu okazjach mówił o przyszłej parafii jako „wspólnocie wspólnot”, będących znakiem żywotności Kościoła, narzędziem chrześcijańskiej formacji i ewangelizacji”. Benedykt XVI wskazał „małe wspólnoty” jako konieczność, aby życie chrześcijańskie mogło się ukazać na swój sposób”. W artykule zamierzam poddać teologicznej analizie przyszłe chrześcijaństwo skonfigurowane eklezjalnie w małe wspólnoty, biorąc pod uwagę aktualną sytuację duszpasterskiej i misyjnej niewielkiej skuteczności Kościoła w obecnej masowej i skleryzowanej postaci. Wspólnota wiary i modlitwy, miłości braterskiej i zaangażowania misyjnego jest najlepszym konkretnym sposobem wyrazu katolickiej posoborowej eklezjologii,

umożliwiającym z jednej strony pełną personalizację Eklezji, z drugiej zaś, integralną eklezjalizację osoby.

Słowa kluczowe: sekularyzacja, Kościół, ewangelizacja, świeccy, małe wspólnoty, zastępcze uczestnictwo, klerykalizm, powszechne kapłaństwo wiernych.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150506/edition/133513/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150506>

Ks. Robert J. Woźniak

Kościół jest Ciałem. Wybrane aspekty współczesnej eklezjologii w perspektywie chrystologiczno-sakramentalnej

Artykuł podejmuje problem ujęcia eklezjologii w kluczu cielesności. Odkrycie wagi Ciała dla eklezjologii powiązane jest we współczesności z renesansem tej Pawłowej kategorii myślenia o Kościele. Jego kulminacją były: encyklika Piusa XII *Mystici corporis* opublikowana w 1943 roku oraz oryginalne i przełomowe studium historyczno-teologiczne Henryego de Lubaca *Corpus mysticum* z 1944. Owoce badań historycznych de Lubaca uitorowały drogę do wielkich syntez dogmatyczno-magisterialnych, które można odnaleźć w *Sacrosanctum Concilium*, *Lumen Gentium* i *Ecclesia de Eucharistia*. Na ile wspomniane teksty skupiają się na sakramentalnym rozumieniu Kościoła, na tyle również, oto główna teza niniejszego artykułu, wskazują na wagę idei cielesności (powiązaną z tajemnicą wcielenia) w budowaniu teorii eklezjologicznych. W takiej perspektywie, wydaje się, że nagłym zadaniem eklezjologii jest powrót do idei Kościoła jako Ciała Chrystusa. Idea ta nie została porzucona czy też zmarginalizowana, jak czasami mniema się, w tekstach ostatniego Soboru. Wręcz przeciwnie, odnowione podejście tego Soboru do eklezjologii może i powinno być interpretowane w ciągłości z eklezjologią mistycznego Ciała. Współczesne syntezy eklezjologii po linii teologii Ciała mogą zatem czerpać istotne intuicje z dziedzictwa Soborowego. Dodatkowym faktorem w ich rozwoju może stać się bujnie rozwijająca się teologia Ciała w kluczu wojtyłowsko-fenomenologicznym.

Słowa kluczowe: ciało, Jan Paweł II, Kościół, eklezjologia, sakrament, Eucharystia, de Lubac, teologia ciała.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150507/edition/133515/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150507>

Andrzej Napiórkowski OSPPE

Misterium instytucjonalnego wymiaru Kościoła

Postępująca socjologizacja i psychologizacja Kościoła prowadzi współcześnie nie tylko do redukcji jego nadprzyrodzonego wymiaru, ale także, paradoksalnie, podważa i odrzuca niezbywalność jego instytucjonalności. Jednakże istnienie instytucji wspólnoty wierzących jest

kluczowe dla zachowania nade wszystko jej sakramentalnej posługi uświęcania i zbawiania wierzących, nie mówiąc już o niezastąpionej społecznej roli Kościoła powszechnego w całym w świecie. Jest faktem, iż każda społeczność potrzebuje różnych instytucji, spełniających w niej określone funkcje i utrzymujące porządek społeczny, co służy ogólnemu dobru. W powyższych analizach chodzi o wykazanie, że co najmniej podobnie ma się sprawa z *communio Ecclesiae*. Drugi Sobór Watykański trafnie stwierdził: „Kościół ziemski i Kościół – bogaty w dary niebiańskie – nie mogą być pojmowane jako dwie rzeczy odrębne, przeciwnie, tworzą one jedną rzeczywistość złożoną, która zrasta się z pierwiastka boskiego i ludzkiego” (KK 1). Misteryjności eklezjalnego instytucjonalizmu zakotwiczona jest w podwójnej naturze Kościoła: Boskiej i ludzkiej (*teandryzm*). Mistyczny charakter eklezjalnej wspólnoty powiązany jest nie tylko z jej uwarunkowaniami historycznymi i racjonalnymi, ale nade wszystko z sakramentalnym udzielaniem darów odkupienia, co ma swoje zakorzenienie w trynitarnej eklezjogenezie, a nade wszystko w tajemnicy Wcielenia, określającej istotę, naturę i misję Kościoła.

Słowa kluczowe: natura Kościoła, eklezjogeneza, wcielenie, Duch Święty, instytucjonalizm, misterium.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150499/edition/133517/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150499>

Ks. Paweł Maciaszek

Społeczne oczekiwania wobec Kościoła katolickiego a możliwości ich spełnienia

W tekście zaprezentowane zostały oczekiwania społeczeństwa wobec Kościoła katolickiego. Najczęściej postulowane to: potrzeba zmian norm moralnych, unikanie polityki, zaprzestanie zabiegania o pozyskiwanie pieniędzy, wyjaśnianie kościelnych przypadków pedofilii, liczenie się duchownych ze zdaniem wiernych świeckich. Kolejno przedstawiane wymienione żądania tworzą strukturę artykułu, którego treść nie ogranicza się jedynie do podawania danych statystycznych i opisu społecznych opinii, ale zawiera również odpowiedź Kościoła i uzasadnienie odnoszące się do możliwości spełnienia tych oczekiwań. Sformułowanym wnioskiem jest prawda, że Kościół może zrealizować jedynie te żądania, które służą człowiekowi pomocą w dążeniu do osiągnięcia zbawienia. Części z nich nie może spełnić, dlatego, że stoi na straży wartości wskazanych w Ewangelii, do czego został powołany przez Chrystusa. W tekście wykorzystana została metoda opisu i analizy współczesnej rzeczywistości z interpretacją obecnej sytuacji w perspektywie posługi Kościoła stanowiącej realizację Bożych planów.

Słowa kluczowe: pedofilia, moralność, polityka, Kościół katolicki, społeczne żądania, pieniądze, wierni świeccy.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150498/edition/133518/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150498>

Odpowiedzialność teologa moralisty za Kościół

Niniejszy tekst dotyczy odpowiedzialności teologa moralisty za Kościół, która to odpowiedzialność realizuje się w postaci wzrastania w wierze, rozeznawaniu w jej świetle aktualnej sytuacji Kościoła oraz w podejmowaniu zadania interpretatora przesłania ewangelicznego w obecnych czasach. Celem tekstu jest prezentacja misji teologa moralisty w zakresie odpowiedzialności za Kościół. W opracowaniu zagadnienia użyto metody analizy i syntezy oraz wskazano na elementy porównania wypowiedzi różnych papieży na ten temat. Rezultatem artykułu jest ukazanie trzech wymiarów misji teologa moralisty, które polegają na słuchaniu i rozeznawaniu oraz dążeniu do świętości i pełnieniu funkcji hermeneutycznej. Krytyczna funkcja teologa nakłada na niego zadanie pogłębiania i rozwijania nauki Kościoła oraz jej popularyzowania we współczesnym języku zrozumiałym dla odbiorców zanurzonych we współczesnej kulturze. Teolog moralista mający poczucie odpowiedzialności za Kościół pomaga w znalezieniu odpowiedzi na pytanie, jak żyć i jak reagować na wyzwania czasów. Potrzeba zatem nawrócenia duszpasterskiego teologii, która nic nie tracąc ze swej pogłębionej refleksji opartej na poprawnej metodologii i solidnej wiedzy zbieranej w uważnej lekturze, będzie umiała dostrzec perspektywę eklezjalną i potrafi ożywiać wiarę Ludu Bożego. Osobista świętość teologa moralisty i jego zakorzenienie we wspólnocie Kościoła pozwalają mu skutecznie realizować odpowiedzialność za przekaz i pogłębianie wiary, która jest drogą do zbawienia.

Słowa kluczowe: Teologia moralna, Kościół, odpowiedzialność, papież Franciszek.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150504/edition/133519/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150504>

Katarzyna Zielińska-Król

W kierunku inkluzji w Kościele: model koncepcji przynależności Erika W. Cartera w narracji osób niepełnosprawnych

Wiara ma kluczowe znaczenie dla rozwoju dzieci i dorosłych z niepełnosprawnością oraz ich rodzin. Dla Kościoła, który stara się być – i powinien być – miejscem integracji i inkluzji dla całej wspólnoty wiernych, teologiczne wezwanie do przyjmowania osób niepełnosprawnych może rodzić wiele pytań: Co to znaczy być wspólnotą włączającą? Jakie strategie i wsparcie powinny być realizowane, aby osoba z niepełnosprawnością mogła być i czuć się zaproszona? Jaka jest rola członków wspólnoty Kościoła/parafii/grupy modlitewnej w procesie włączania i integracji osób z niepełnosprawnościami? Niniejszy artykuł teoretyczno-badawczy przedstawia doświadczenia i oczekiwania osób z niepełnosprawnością, które zostały zaprezentowane w kluczu koncepcji przynależności E.W. Cartera

Słowa kluczowe: religia, duchowość, niepełnosprawność, osoba niepełnosprawna, rodzina, przynależność, włączenie.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150502/edition/133521/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150502>

Andrzej Miotk SVD

Wkład Josepha Ratzingera w dekret soborowy *Ad gentes* i jego recepcja w jego teologii

Studium przedstawia całościowy rozwój myśli misyjnej Josepha Ratzingera jako teologa – eksperta na Soborze Watykańskim II, Prefekta Kongregacji Nauki Wiary i Papieża Benedykta XVI. W trzech etapach autor nakreśla aspekt biograficzny, praktyczny i teologiczny udział i wkładu Ratzingera w ostateczną redakcję dekretu misyjnego *Ad gentes*. Jego praca redakcyjna w Podkomisji Misyjnej pod umiejętnym kierownictwem o. Johanna Schütte, Przełożonego Generalnego werbistów zaowocowała przyjęciem dokumentu misyjnego *Ad gentes* z największą liczbą głosów zatwierdzających spośród wszystkich szesnastu dokumentów soborowych w przedostatni dzień Soboru Ekumenicznego. Ratzinger był obok Yvesa Congara, OP najbardziej znaczącym współtwórcą teologii misyjnej dekretu *Ad gentes*. Studium analizuje jego teologiczny wkład w kontekście kryzysu idei misyjnej spowodowanego głęboką zmianą świadomości - wynikającą z przemian nowoczesności. Wreszcie, ostatnia część studium koncentruje się na posoborowej recepcji dekretu misyjnego i dalszej refleksji teologicznej kard. Ratzingera i Papieża Benedykta XVI na temat misji w kontekście postępującej sekularyzacji w Europie, rozkwitu teologii wyzwolenia w Ameryce Łacińskiej i rosnącego znaczenia dialogu międzyreligijnego w Azji. Zasadniczo Joseph Ratzinger potwierdza teologiczną linię *Ad gentes* rozwijając nowe aspekty, np. chrystologiczny i eschatologiczny w teologii misji.

Słowa kluczowe: Joseph Ratzinger, Podkomisja Misyjna, Johann Schütte, *Ad gentes*, *Considerationes*, Recepcja *Ad gentes*.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150503/edition/133522/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150503>

Ks. Wojciech Surmiak

Męczeństwo jako najwyższe świadectwo miłości. Refleksja na kanwie nauczania Benedykta XVI?

Obecne czasy są nadal okresem dawania świadectwa wiary w Chrystusa poprzez męczeństwo. Artykuł odwołuje się do pewnych faktów męczeńskiej śmierci współczesnych chrześcijan i ukazuje je w świetle najnowszego nauczania Kościoła, szczególnie zaś nauczania Benedykta XVI. W oparciu o teologiczną metodę analityczno-krytyczną zostają w tekście przedstawione następujące zagadnienia: Kościół (*znovu*) wspólnotą męczenników (1), męczeństwo *coram Ecclesiae* w nauczaniu Benedykta XVI (2), męczeństwo jako forma składania chrześcijańskiego świadectwa (3) oraz męczeństwo jako znak życia chrześcijańskiego (4). W całości

analizowanych wątków nauczania papieża Ratzingera w pierwszej kolejności zostają ukazanie aretologiczno-teologiczne wymiary męczeństwa ze szczególnym odniesieniem do cnoty miłości. Istotną cechą chrześcijańskiego męczeństwa, która odróżnia je od fanatyzmu, jest chrystocentryzm. Objawia się on w przeżywaniu męczeństwa jako naśladowania i współcierpienia z Chrystusem. Od strony psychologicznej jest to jeden z najmocniejszych argumentów wiarygodności Kościoła.

Słowa kluczowe: Benedykt XVI, świadectwo, męczeństwo, miłość, wiara, nadzieja.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150508/edition/133524/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150508>

Raymond Zammit

Człowiek: tajemnica dla samego siebie

Już Psalmista zastanawiał się, dlaczego Bóg miałby pamiętać o człowieku, ale tysiące lat później człowiek pozostaje nadal tajemnicą dla samego siebie oraz w swojej relacji z Bogiem i innymi. Niniejszy artykuł rozpoczyna się od przyjrzenia się etymologii nazw używanych dla określenia człowieka w języku hebrajskim, łacińskim i greckim, a następnie argumentuje, że chociaż istoty ludzkie mogą studiować wszystkie otaczające je rzeczy, ważne jest, aby studiować samą ludzkość, ponieważ ignorancja na temat człowieka prowadzi do błędnych wyobrażeń o tym, kim są istoty ludzkie. Jednocześnie zdefiniowanie człowieczeństwa nie jest łatwe, a niektórzy, jak Foucault, stanowczo argumentowali przeciwko domniemanej istocie rzeczy. W tym ujęciu natura ludzka nie istnieje i wkrótce nadejdzie czas, gdy "człowiek" umrze. Jednocześnie jednak nasze dzisiejsze dyskusje i spory są wynikiem różnych poglądów na to, kim jest człowiek. Jest to omawiane w kontekście biologicznego pochodzenia człowieka, ideologii społecznych liberalizmu i socjalizmu, ekonomii, bioetyki i wreszcie w odniesieniu do dzieci. Artykuł kończy się wezwaniem do szerokiego spojrzenia na człowieka i udzielenia starannej odpowiedzi.

Słowa kluczowe: natura ludzka, bioetyka, ekonomia, dzieciństwo, Foucault, Levinas, Potter.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150501/edition/133527/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150501>

Ks. Piotr Kaczmarek

Koncepcja człowieka w islamie a perspektywa dialogu Chrześcijańsko-Muzułmańskiego

Artykuł omawia zagadnienie dotyczące dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego w jego aspekcie antropologicznym. Na początku przedstawiono teologiczne podstawy dialogu wskazane przez Sobór Watykański II i realizowane przez kolejnych papieży oraz omówiono

podstawy antropologii chrześcijańskiej. Następnie zaprezentowano koncepcję człowieka w islamie. Postawiono pytanie: skąd pochodzi człowiek i kim jest według antropologii muzułmańskiej? Następnie został podjęty wątek muzułmańskiej eschatologii. Zdefiniowano również status ludzkiej egzystencji i omówiono kwestię ludzkiej woli. Przedstawiono również kryteria moralności w islamie sformułowane w oparciu o *szari'at* – prawo muzułmańskie. Ważnym źródłem dla prezentowanych argumentów były wybrane fragmenty Koranu oraz literatura przedmiotu. Dyskusja na temat antropologii muzułmańskiej ma na celu wskazanie perspektywy wzajemnego dialogu między obiema religiami – chrześcijaństwem i islamem.

Słowa kluczowe: antropologia muzułmańska, dialog chrześcijańsko-muzułmański, teologia muzułmańska, II Sobór Watykański.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150497/edition/133528/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150497>

Róbert Stojka

Patočka a filozofia historii Marksa

Refleksja Patočki nad filozofią historii Marksa może być postrzegana w odniesieniu do kilku zagadnień filozoficznych. Chociaż w jego twórczości filozoficznej nie znajdujemy obszerniejszej pracy koncentrującej się na tym właśnie temacie, Marksistowska filozofia historii jest obecna w tle wielu rozważań Patočki. Istnieje kilka zagadnień filozoficznych, w których można wykazać krytyczny stosunek Patočki do filozofii historii Marksa. Jest to przede wszystkim kwestia rozumienia zasady negatywnej, dialektyki, pracy i walki klas. Najważniejszą zasadą, na podstawie której Patočka chce odróżnić swoją koncepcję filozofii historii od Marksistowskiej, pomimo pewnych aspektów, które uważa za pozytywne i inspirujące dla swojej filozofii, jest materialistyczne rozumienie istoty ludzkiej historii przez Marksa, z którym nie może się ostatecznie utożsamić. Patočka opiera swoją koncepcję na zasadzie sokratejsko-platońskiej troski o duszę, która jest pierwotna i niezastąpiona dla jego filozoficznego rozumienia ludzkiej historii i dla jego filozoficznej interpretacji tejże historii.

Słowa kluczowe: Karol Marx, Work, Jan Patočka, filozofia historii, dialektyka.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/150500/edition/133529/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2024.150500>

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH

20 (2025)

Temat wiodący:

Co to dzisiaj znaczy wierzyć w Boga? W 1700 rocznicę I Soboru Nicejskiego

ABP Jerzy Pańkowski

Arianizm jako bezpośrednia przyczyna zwołania I Soboru Powszechnego w Nicei (325) w ujęciu św. Atanazego Wielkiego

Artykuł analizuje teologiczne, historyczne i eklezjalne znaczenie I Soboru Nicejskiego (325 r.) w kontekście 1700. rocznicy jego zwołania. Autor szczegółowo omawia herezję arianizmu, która negowała boskość Chrystusa i Jego współistotność z Ojcem, stanowiąc poważne zagrożenie dla soteriologii chrześcijańskiej. Tekst podkreśla kluczową rolę św. Atanazego Wielkiego, który mimo młodego wieku i diakońskiego statusu, stał się głównym obrońcą ortodoksyjnej nauki o Trójcy Świętej. Przedstawiono również genezę soborowości w Kościele, nawiązując do Soboru Apostolskiego jako pierwowzoru kolegialnego rozwiązywania sporów dogmatycznych. Autor ukazuje IV wiek jako paradoksalny okres zarówno rozkwitu myśli patrystycznej, jak i intensywnych sporów teologicznych, podkreślając, że prawdziwa teologia służyła nie akademickim spekulacjom, lecz zbawieniu wiernych.

Słowa kluczowe: I Sobór Nicejski, arianizm, św. Atanazy Wielki, soborowość, współistotność, teologia trynitarna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154883/edition/136620/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154883>

Maria Piechocka-Kłós

Od sporu do dogmatu – kontekst, przebieg i następstwa I Soboru Nicejskiego (325) w ujęciu historycznym

Celem pracy jest ukazanie I Soboru Nicejskiego (325) jako momentu przełomowego w procesie kształtowania doktryny chrześcijańskiej i struktur Kościoła. W celu pełniejszego przedstawienia tematu omówiono również kontekst polityczno-religijny w Imperium Romanum za panowania Konstantyna, jego wizję jedności Kościoła i państwa, a także główne przyczyny zwołania soboru. Następnie przedstawiono wybór miejsca obrad, ich przebieg, osobiste zaangażowanie Konstantyna, końcowe postanowienia ojców soborowych oraz następstwa soboru dla Kościoła wschodniego i zachodniego. W opracowaniu zastosowano

metodę analizy wybranych źródeł historycznych z IV i V wieku, w tym pism Sokratesa Scholastyka, Sozomena, Filostorgiusza i Teodoreta z Cyru, uzupełnioną o akta synodalne Kościoła wschodniego i zachodniego. Wnioski wskazują na ogromne znaczenie soboru dla ujednolicenia doktryny, wzmocnienia autorytetu cesarskiego w sprawach Kościoła. Ojcowi soborowi potępił Ariusza i sformułował pierwszy dogmat wiary, którego brzmienie było antyariańskie, omawiano kwestię daty Wielkanocy, a także przyjęto dwadzieścia postanowień dotyczących zasad postępowania i porządku wewnętrznego Kościoła.

Słowa kluczowe: I Sobór Nicejski, chrześcijaństwo, Konstantyn, kontrowersje ariańskie, Imperium Romanum, historia starożytna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154884/edition/136621/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154884>

Ks. Bogdan Czyżewski

Kanony Soboru Nicejskiego 325 r. o zapierających się wiary (*lapsi*)

Prześladowania chrześcijan w pierwszych wiekach Kościoła doprowadziły niektórych z nich do zaparcia się wiary. Powody podjęcia aktu apostazji były różne: strach przed cierpieniami i utratą życia, szykany stosowane wobec najbliższych, utrata majątków. Po ustaniu prześladowań upadli (*lapsi*) chcieli wrócić do Kościoła, stąd też najpierw na synodach ustanawiano prawodawstwo określające warunki, pod którymi było to możliwe. Pierwszy w dziejach Kościoła Sobór powszechny, który odbył się w 325 roku w Nicei, w czterech kanonach dyscyplinarnych podjął kwestię apostatów. Stanowią one bez wątpienia podsumowanie dotychczasowego prawodawstwa synodalnego, które od Nicei 325 roku miało obowiązywać w całym Kościele. Analiza kanonów soborowych i synodalnych związana z kwestią *lapsi* prowadzi do jednoznacznego wniosku, że pragnących szczerze wrócić do wspólnoty wiernych nie odrzucano, ale umożliwiano im odbycie pokuty. Apostatom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci nie odmawiano Komunii św. Duchownych wyświęconych po zaparciu się wiary pozbawiano ich godności i zaliczano do grona świeckich. Znajdującym się natomiast w tym gronie *lapsi* nakładano odpowiednie pokuty, zgodne z wcześniejszymi praktykami, podobnie czyniono z tymi, którzy odbywali katechumenat. Należy z całą pewnością stwierdzić, że wyznaczona apostatom pokuta przez Sobór Nicejski, a wcześniej przez synody i biskupów chociaż była surowa, trwała bowiem około dwunastu lat, była jednak aktem Bożego miłosierdzia wobec nawracających się grzeszników.

Słowa kluczowe: apostata, wiara, synod, prześladowania, Sobór Nicejski I.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154885/edition/136622/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154885>

Wychowanie do wiary. 1700 lat po I Soborze Nicejskim

W roku okrągłej rocznicy I Soboru Nicejskiego należy podjąć refleksję nad doniosłością tego wydarzenia nie tylko dla dawnych czasów, ale też dla współczesności. Początek IV wieku po Chr. był bardzo trudnym etapem dziejów Kościoła, naznaczonym kryzysem podobnym do tego, który przeżywamy współcześnie. Celem artykułu jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, jak doniosłe wydarzenie I Soboru Nicejskiego może pomóc przewyciężyć kryzys naszych czasów, jak w takiej atmosferze duchowej, w jakiej znalazł się Kościół obecnie, można wychowywać w wierze, prowadzić do jej poznania. By odpowiedzieć na te pytania, autor przybliżył tło historyczne wydarzeń sprzed 1700 lat, formułuje serię pytań, które dzisiaj stawiają katolicy, sięgając do spuścizny zwłaszcza Ratzingera i Müllera, wskazuje, jak teologia odpowiada na te pytania i jakie wyzwania rodzi to dla teologii praktycznej.

Słowa kluczowe: katecheza, Sobór Nicejski I, wyznanie wiary, wychowanie w wierze, katecheza, przepowiadanie wiary.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154886/edition/136623/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154886>

Janez Vodičar SDB

Pełnia Chrystusa jako podstawa nadziei: teologiczna i pastoralna lektura Paula Ricoeura

W rocznicę Pierwszego Soboru Ekumenicznego w Nicei niniejszy artykuł analizuje chrystologiczny nacisk i implikacje przyjęcia religijnej prawdy, że Chrystus jest współistotny Ojcu. Analizuje, w jaki sposób prawda ta ukształtowała – i nadal kształtuje – duszpasterstwo nadziei dzisiaj. W tym Roku Świętym papież Franciszek wezwał do wspólnej pielgrzymki nadziei. Opierając się na spostrzeżeniach francuskiego filozofa Paula Ricoeura, staramy się zrozumieć nadzieję zarówno w życiu indywidualnym, jak i wspólnotowym. Jednocześnie odkrywamy wymiar religijny, który nadzieja odśłania z jego perspektywy. Wcielenie Jezusa Chrystusa jako w pełni boskiego kieruje naszą uwagę na znaczenie cielesności. Możemy być pielgrzymami nadziei jedynie poprzez ciało. To zrozumienie jest dalej powiązane z synodalną podróżą Kościoła, która obejmuje wszystkich ochrzczonych. Wreszcie, integrujemy filozoficzne i sakramentalne perspektywy nadziei z cielesnym wymiarem religijnej prawdy o Chrystusie, potwierdzonej przez Sobór Nicejski. Czyniąc to, opowiadamy się za posługą duszpasterską, która obejmuje pełną rzeczywistość osoby ludzkiej.

Słowa kluczowe: I Sobór Nicejski, Paul Ricoeur, nadzieja, rok święty, synodalność, duszpasterstwo.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154887/edition/136624/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154887>

Wiara jako życie Bożą obietnicą w epoce kultury tymczasowości

Tekst jest przyczynkiem do rozważań na temat wiary chrześcijańskiej prezentowanym z okazji 1700 rocznicy zwołania Soboru Nicejskiego (325). Celem artykułu jest przedstawienie obietnicy Bożej jako treści wiary zdolnej zdynamizować życie wierzących w Chrystusa w epoce współczesnej. Charakteryzuje kulturę tymczasowości oraz teologię obietnicy Bożej. Odnosi się głównie do nauczania papieża Franciszka, Josepha Ratzingera i Jürgena Moltmanna. Na podstawie teologicznej analizy tak ujętego kontekstu wiary oraz jej treści autor formułuje szczegółowe zasady życia obietnicą Bożą. Synteza wniosków poszczególnych etapów refleksji pozwala na sformułowanie konkluzji. Życie Bożą obietnicą dzisiaj scala egzystencję zagrożoną indywidualizmem oraz brakiem integracji przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Odnawia zatem nadzieję chrześcijańską jednostek i wspólnot.

Słowa kluczowe: kultura tymczasowości, Boża obietnica, wiara, nadzieja, życie, przyszłość.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154888/edition/136625/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154888>

Matjaž Celarc

Jezus Chrystus jako Pan w dwudziele Łukaszowym: studium przypadku wczesnej chrystologii

Artykuł bada boskie panowanie Jezusa Chrystusa w korpusie Łukaszowym, koncentrując się na teologicznej i narracyjnej funkcji tytułu Kyrios (Pan) w narracji Ewangelii Łukasza i Dziejów Apostolskich. Łukasz artykułuje boską tożsamość Jezusa poprzez kategorie relacyjne i funkcjonalne zakorzenione w Pismach Izraela. Począwszy od narracji o niemowlęctwie, studium śledzi stopniowe i celowe stosowanie tytułu Kyrios do Jezusa, którego kulminacją jest ogłoszenie przez Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy, że Bóg uczynił Jezusa „zarówno Panem, jak i Chrystusem” (Dz 2,36). Narracja pokazuje, w jaki sposób Jezus przyjmuje boskie role – takie jak przebaczenie grzechów, obdarzanie Duchem i przyjmowanie modlitwy – zachowując jednocześnie synowską relację z Ojcem. Dzieje Apostolskie ukazują panowanie Jezusa najpierw poprzez Jego zmartwychwstanie i wywyższenie, a następnie poprzez misję prowadzoną przez Ducha Świętego do wszystkich narodów. Artykuł argumentuje, że Łukasz przedstawia wysoką chrystologię, która potwierdza udział Jezusa w boskiej tożsamości. W ten sposób narracyjna chrystologia Ewangelii Łukasza i Dziejów Apostolskich stanowi fundamentalne świadectwo późniejszej doktrynalnej afirmacji Kościoła: że Jezus Chrystus jest prawdziwie Panem i Bogiem, godnym czci i posłuszeństwa.

Słowa kluczowe: wczesnochrześcijański kult Jezusa, chrystologia narracyjna w dwudziele Łukaszowym, Jezus jako Pan, boskość Jezusa.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154889/edition/136626/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154889>

Poznanie prawdy

Niniejszy artykuł proponuje wyjaśnienie pojęcia prawdy wobec trudności, które pojawiają się we współczesnej filozofii nauki. Wielu współczesnych filozofów redukuje pojęcie prawdy do weryfikowalności i praktycznej stosowalności twierdzeń. Taka koncepcja adekwatnie tłumaczy wyniki badań naukowych, ale nie tłumaczy natury prawdy jako takiej. Tomasz z Akwinu zdefiniował prawdę nie tylko w kategoriach twierdzeń, ale jako *adaequatio intellectus et rei*. Pojęcie to głęboko wpływa na Tomaszową koncepcję błogostawieństwa jako intelektualnej wizji Boga jako najwyższej Prawdy. Intelpekt w tym życiu antycypuje tę wizję poprzez uczestnictwo w Boskim Intellektie. W *Fides et Ratio* papież Jan Paweł II podkreśla centralne znaczenie prawdy w poszukiwaniu przez człowieka sensu życia; poszukiwaniu, w którym częściowe odpowiedzi nie są wystarczające. Poszukując sensu, człowiek opiera się nie tylko na własnych badaniach, ale także na przekonaniach otrzymanych od innych. W istocie wierzyć, oznacza powierzyć się innym. Paradygmatycznym tego przykładem jest akt wiary w Jezusa Chrystusa. W swojej teologii ciała Jan Paweł II wskazuje również na poznanie męża i żony w ich zjednoczeniu seksualnym, dzięki któremu może powstać nowy człowiek. Sens tego zjednoczenia mężczyzny i kobiety opiera się na oblubieńczym znaczeniu ciała. Dlatego prawdę można znaleźć w osobistej komunikacji między jego rozumnymi stworzeniami, komunikacji opartej ostatecznie na dialogu ze Stwórcą.

Słowa kluczowe: wiedza, wiara, sens, prawda, teologia ciała, filozofia nauki.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154890/edition/136627/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154890>

Ks. Tomasz Kraj

Metafizyka i moralność

Celem artykułu jest ukazanie zmian w rozumowaniu moralnym, w zależności od tego, czy opiera się ono na metafizyce, czy na ontologii. Użyta metoda to analiza zmian w historii filozofii odnoszących się do podstawowego pojęcia metafizycznego, jakim jest prawda rzeczy. Artykuł pokazuje, dlaczego filozofia nowożytna odrzuciła to pojęcie a wraz z nim całą klasyczną metafizykę. Jej miejsce zajęła ontologia, która nie zajmuje się poznawaniem bytu (tego, co jest), lecz refleksją nad warunkami jego zaistnienia. Wynikiem podjętej tu refleksji jest ukazanie, na czym polega różnica w ramach sylogizmu praktycznego, jeśli miejsce arystotelesowskiego *nous* (będącego poznaniem o charakterze metafizycznym) zastąpi się refleksją o charakterze ontologicznym. Metafizyka odgrywa bardzo dużą rolę w rozumowaniu moralnym. Dzięki niej (a szczególnie dzięki prawdzie rzeczy) ludzkie poznanie, i związane z nim rozumowanie moralne, ma także bardzo istotny wymiar teologiczny.

Słowa kluczowe: prawda rzeczy, metafizyka, Bóg, filozofia nowożytna.

Pełny tekst: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154891/edition/136628/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154891>

Adam Drozdek

Fizykoteologia Samuela Parkera

Samuel Parker, siedemnastowieczny duchowny anglikański, jest dziś znany głównie ze swoich polemik na temat polityki kościelnej, relacji państwo–kościół i problemu tolerancji. Niniejszy artykuł koncentruje się na jego mniej znanym, ale znaczącym wkładzie w powstającą dziedzinę fizykoteologii, która wykorzystywała porządek przyrody jako dowód na istnienie Boga i Jego atrybutów. Parker zaproponował taki dowód, wykorzystując starożytną naukę i naukę swoich czasów, koncentrując się na regularnościach w Układzie Słonecznym, budowie Ziemi, w szczególności jej wód, różnorodności i złożoności królestwa zwierząt oraz skomplikowanej budowie ludzkiego ciała. Uważał te badania za niezbędne tło dla teologii, wzmacniające jego polemiki. Miały one konsekwencje moralne i eschatologiczne: uznanie wszechmocnego i sprawiedliwego Boga powinno inspirować ludzi do przestrzegania Bożych zasad postępowania zarówno w kontekście osobistym, jak i społecznym, z perspektywą odpowiedniej nagrody w życiu pozagrobowym. Mimo iż jego spuścizna pozostaje w dużej mierze przyćmiona przez kontrowersyjne poglądy polityczne, znaczący i fundamentalny wkład Parkera w fizykoteologię powinien zostać uznany i doceniony.

Słowa kluczowe: Samuel Parker, dowód na istnienie Boga, fizykoteologia.

Pełny tekst w j. angielskim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154892/edition/136629/content>
<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154892>

Karl Hunstorfer

Umiejętność słuchania w opiece nad pacjentami. Interdyscyplinarny wkład medycyny i teologii

Relacja lekarz–pacjent jest podstawą praktyki lekarskiej. Również opieka duchowa nad pacjentami jest istotnym aspektem w radzeniu sobie z chorobą i cierpieniem. Oba elementy opieki nad pacjentami mają ten sam cel: pomoc w procesie leczenia. Jednym z ważnych aspektów dobrej opieki jest udana komunikacja. W trudnej sytuacji ważne jest, aby skupić się na empatii i współpracy z chorym w celu osiągnięcia udanej komunikacji. Dzięki niej opiekujący się musi być w stanie wysłuchać woli pacjenta. Medycyna narracyjna wnosi ważny wkład w zrozumienie narracji pacjenta, gdy mówi on o swojej chorobie. Niniejszy artykuł koncentruje się na tym aspekcie słuchania, aby móc zrozumieć życzenia pacjentów i ich wkład w opiekę w ich chorobie. W ten sposób pacjenci postrzegają tę postawę słuchania jako szacunek dla ich osoby. Celem artykułu jest wniesienie konstruktywnego wkładu w dyskusję na temat dobrej relacji lekarz–pacjent.

Słowa kluczowe: opieka medyczna, relacja lekarz–pacjent, etyka medyczna, medycyna narratywna, decyzje lekarskie, proces decyzyjny, współdziałanie.

Pełny tekst w j. niemieckim:

<https://journals.pan.pl/dlibra/publication/154893/edition/136630/content>

<https://doi.org/10.24425/snt.2025.154893>